(दफा ४ तथा अनुसूचि १ को भाग १ सँग सम्बन्धित)

त्रिवेणी गाउँपालिका

स्थानीय राजपत्र

खण्डः१ संख्याः९९ मितिः२०८२/११/१२

भाग-१
त्रिवेणी गाउँपालिका

हाम्रो त्रिवेणी आधारभूत तह (कक्षा १ - ८)को स्थानीय पाठ्यक्रम २०७८
(पहिलो संशोधन २०८२)

प्रमाणित गर्नेको नामः गणेश कुमार के.सी.
अध्यक्ष
त्रिवेणी गाउँपालिका रुकुम पश्चिम

हाम्रो त्रिवेणी

आधारभूत तह (कक्षा १ - ८) को स्थानीय पाठ्यक्रम २०७८
(पहिलो संशोधन २०८२)

प्रकाशक

त्रिवेणी गाउँपालिकाको कार्यालय

शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा

सिम्रुतु खारानेटा, रुकुम पश्चिम

२०८२

स्थानीय पाठ्यक्रमको नाम : हाम्रो त्रिवेणी २०७८, पहिलो संशोधन २०८२

प्रमाणिकरण मितिः२०८२/११/०८
प्रकाशन मितिः२०८२/११/१२

प्रकाशक :

त्रिवेणी गाँउ कार्यपालिकाको कार्यालय
शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा
सिम्रुतु खारानेटा, रुकुम पश्चिम
फागुन, २०८२

संरक्षक :

श्री गणेश कुमार केसी, हिमाल, अध्यक्ष, त्रिवेणी गाँउपालिका
श्री राजकुमारी रेउले, खड्का, उपाध्यक्ष, त्रिवेणी गाउँपालिका
श्री यज्ञबहादुर भणडारी , प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

पाठ्यक्रम संशोधन तथा परिमार्जन समितिः

श्री रण बहादुर पुन	संयोजक
श्री डिल्ली बहादुर मल्ल	सदस्य
श्री चाँदनी पुन	सदस्य
श्री भीमदत्त बुढाथोकी	सदस्य
श्री मनलाल ओली	सदस्य
श्री मान बहादुर वि.क	सदस्य सचिव

पाठ्यक्रम निर्माण सल्लाहकार समितिका सदस्य पदाधिकारीहरु

श्री सुन्दर ओली	वडा अध्यक्ष वडा नं. १
श्री मोतिराम पुन	वडा अध्यक्ष वडा नं. २
श्री दिपेन्द्र कुमार ओली	वडा अध्यक्ष वडा नं.३
श्री नन्नराम बाँठा	वडा अध्यक्ष वडा नं. ४
श्री भद्र बहादुर सिर्पाली	वडा अध्यक्ष वडा नं. ६
श्री धन बहादुर खड्का	वडा अध्यक्ष वडा नं. ७
श्री नन्दराम खड्का	वडा अध्यक्ष वडा नं. ८
श्री हरी बहादुर खड्का	वडा अध्यक्ष वडा नं. ९
श्री शेरमान खड्का	वडा अध्यक्ष वडा नं. १०
श्री देव कुमारी बुढाथोकी	कार्यपालिका सदस्य
श्री प्रेमा ओली	कार्यपालिका सदस्य
श्री विष्ण विक	कार्यपालिका सदस्य
श्री जनक विश्वकर्मा	कार्यपालिका सदस्य
श्री लक्ष्मण कामी	कार्यपालिका सदस्य

मस्यौदा लेखन :

१. श्री जीतबहादुर शाह, पूर्व सदस्य, कर्णाली प्रदेश योजना आयोग, वीरेन्द्रनगर, सुर्खेत

२. डा. लक्ष्मीप्रसाद आचार्य, उपप्राध्यापक, मध्यपश्चिम विश्वविद्यालय, वीरेन्द्रनगर, सुर्खेत

प्रकाशकीय/कृतज्ञता ज्ञापन

हाम्रो त्रिवेणी गाउँपालिकाले आधारभूत तह (कक्षा १-८) को स्थानीय पाठ्यक्रम 'हाम्रो त्रिवेणी' २०७८ लाई समसामयिक बनाउने हिसावले यसको व्यापक परिमार्जन गरी पहिलो संशोधन २०८२ तयार गर्न सफल भएकोमा खुसी लागेको छ । यो काममा गाउँ कार्यपालिकाको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाले नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गरेको छ । पाठ्यक्रमका निम्ति आवश्यक पर्ने स्थानीय विषयवस्तुको खोजी र सङ्कलन गर्ने कार्यमा जनप्रनिनिधि, शिक्षाका सरोकारवालालगायत प्रधानाध्यापक र शिक्षक साथीहरूले योगदान गर्नु भएको छ । प्राप्त विषयवस्तुलाई पाठ्यक्रमको ढाँचामा राखेर पाठ्यक्रमको मस्यौदा लेखनको काम कर्णाली प्रदेश योजना आयोगका पूर्वसदस्य एवम् शिक्षाविद् जीतबहादुर शाहले नेतृत्व गरेको टिमबाट सम्पन्न भएको छ । यसरी तयार भएको मस्यौदाउपर आवश्यक छलफल गरी गाउँ शिक्षा समितिबाट स्वीकृतिका लागि गाउँ कार्यपालिकामा सिफारिस भई आएकोमा गाउँकार्यपालिकामा पनि आवश्यक छलफल गरी सर्वसम्मत किसिमबाट स्वीकृति गर्ने काम भएको छ । यसरी प्रस्तुत स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गर्ने सवालमा आआफ्नो क्षेत्रबाट भूमिका निर्वाह गर्ने उल्लिखित सबैप्रति हार्दिक आभार एवम् धन्यवाद व्यक्त गर्दछु ।

स्थानीय पाठ्यक्रमले त्रिवेणी गाउँपालिकाको स्थानीय परिवेशसँग यहाँका बालबालिकालाई परिचित गराउने जमर्को गरेको छ । अब हाम्रा त्रिवेणीका विद्यालयका कक्षाकोठाहरूमा हाम्रै पालिकाका मानवीय एवम् प्राकृतिक सम्पदाहरूको बारेमा छलफल हुनेछ । यहाँका रहनसहन, खानपान, खेलकुद, कला, साहित्य र संस्कृतिका बारेमा भलाकुसारी हुनेछ । यहाँका रैथाने बाली र परम्परागत सिपहरूको महत्त्व र उपादेयताको बारेमा बहस हुनेछ । यहाँको वातावरण, वनजङ्गल लगायत जडिबुटीको महत्त्व र संरक्षणको विषयमा विचारविमर्श हुनेछ । यसले बालबालिकाहरूमा उनीहरू वयस्क भएर कामको दौरानमा जहाँ पुगेपनि आफ्नो जन्मभूमि त्रिवेणीमा फर्केर आउनका लागि उनीहरूको मनले उनीहरूलाई बारबार अत्याइरहनेछ भन्ने कुरामा हामीलाई पूर्ण विश्वास छ ।

पाठ्यक्रमको निर्माणमा मात्र होइन, यसको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा समेत गाउँपालिकाको भूमिका महत्त्वपूर्ण रहने कुरामा गाउँपालिका गम्भीर र जिम्मेवार छ । पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका प्रयोगात्मक एवम् परियोजना कार्यहरू लगायत विद्यार्थीहरूलाई सम्बन्धित थलोमा पुऱ्याई वास्तविक वस्तुको अवलोकन गरी शिक्षण सिकाइलाई दिगो र प्रभावकारी बनाउने सवालमा विद्यालयहरूका निम्ति केही हदसम्म बजेट र कार्यक्रमहरूको आवश्यक पर्ने कुरालाई समेत गाउँपालिकाले आवश्यक सम्बोधन गर्नेछ र एकैपटक नभए पनि चरणबद्ध रूपमा पाठ्यपुस्तक र सन्दर्भ सामग्रीको विकास गर्ने काममा पनि गाउँपालिका अविलम्ब अघि बढ्ने कुरामा यहाँहरू सबैलाई विश्वास दिलाउदै पाठ्यक्रम निर्माण र परिमार्जनमा योगदान गर्नुहुने सबै पदाधिकारी र महानुभावहरूप्रति पुनः हार्दिक आभार र कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । धन्यवाद ।

माघ, २०८२

गणेशकुमार के.सी. हिमाल
अध्यक्ष,
त्रिवेणी गाउँपालिका, रुकुम पश्चिम

मन्तव्य

त्रिवेणी गाउँपालिकाको स्थानीय पाठ्यक्रम पहिलो संशोधन २०८२ को प्रकाशन हाम्रो शिक्षाको यात्रा र हाम्रा विद्यार्थीहरुको भविष्यका लागि ऐतिहासिक उपलब्धी हो । यो पाठ्यक्रम केवल पुस्तकको ज्ञान होइन हाम्रो स्थानीय सँस्कृति, मातृभाषा, परम्परा र सिर्जनशिल सिकाईलाई समेटदै बालबालिकालाई शसक्त र जिम्मेवार नागरिक बन्न प्रेरित गर्ने छ । यस उपलब्धीमा योगदान पुचाउनु हुने पाठ्यक्रम संशोधन समिति, अभिभावक, विद्यार्थी सबैलाई हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछु । हामी मिलेर यसलाई गुणस्तरिय रुपमा लागु गर्दै निरन्तर सुधार गर्दै लैजान प्रतिबद्ध छौं ।

मलाई विश्वास छ, यो पाठ्यक्रम हाम्रा यूवापुस्तालाई ज्ञानका साथसाथै हाम्रो पहिचान र मुल्यसंग जोड्ने आधार बनेर उज्वल र समृद्ध भविष्य निर्माणमा मार्ग दर्शन गर्ने छ ।

राजकुमारी रेउले
उपाध्यक्ष
त्रिवेणी गाउँपालिका रुकुम पश्चिम

विषयसूची

१. परिचय	१
२. तहगत सक्षमता	२
३. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि	४
४. विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम	१४
५ विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	२४
६. प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्य	१०५
७. सिकाइ सहजीकरण विधि र प्रक्रिया	१२६
८. विद्यार्थी मूल्याङ्कन	१३०
९. विषयवस्तुको क्षेत्र/थिम र अनुमानित कार्यघण्टा	१३८
अनसूचीहरू	
अनसूची - १ : कक्षा १ को मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम	१३९
अनसूची - २ : कक्षा २ को मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम	१४२
अनुसूची - ३ : कक्षा ३ को मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम	१४५
अनुसूची - ४ : विशिष्टीकरण तालिका कक्षा ४- ८	१४८
अनुसची -५ : त्रिवेणी गाउँपालिकाका पर्यटकीय एवम् धार्मिक क्षेत्र, सम्पदा र उत्पादनहहरु	१५०
अनुसूची -६ : स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र परिमार्जन कार्यमा संलग्न महानुभावहरुको नामावली	१५१
अनुसूची- ७ : जनयुद्धको क्रममा त्रिवेणी गाउँपालिबाट सहादत प्राप्त गर्ने सहिदहरुको विवरण	१५३

स्थानीय पाठ्यक्रम : हाम्रो त्रिवेणी

१. परिचय

बालकको पहिलो शिक्षक उनकी आमा हुन् । पहिलो विद्यालय उसको परिवार हो । त्यसपछि छरछिमेक, साथीसँगी, समुदाय र समाज हो । वास्तविकता यस्तो भए पनि व्यवहारमा भने अलि त्यस्तो नभएको हो कि भन्ने महसुस परिवेशले गराइरहेको छ । अहिले गुणस्तरीय शिक्षाको नाममा कतिपय बालबालिकालाई आमा, घरपरिवार, गाउँटोल र समाजबाट अलग्याएर अलि टाढा लिएर शिक्षा दिने काम भइरहेको छ । यसले गर्दा बालकले आफ्नो आमा, आफ्नो परिवार, आफ्नो गाउँटोल, समुदाय र समाज बिर्सिनु पर्ने बाध्यात्मक स्थितिको सिर्जना हुन थालेको छ । यसो हुनु अस्वाभाविक पनि होइन । किनभने दुध चुस्दाचुस्दै एउटा बालकले गुणस्तरीय शिक्षाको नाममा आफ्नी आमा, जन्मेको ठाउँ र आफ्नो गाउँटोल छोडेको छ । आफ्नो गाउँटोलमा बोलिने भाषा, भएका आफन्त र नातेदारहरू, बोटबिरुवा र पाखापखेराहरू, खोलानाला र पानीपधेराहरूसँग बालकले न त परिचित हुने मौका पायो न त मित्रता र आत्मीयता गाँस्न नै । अन्ततः ऊ देशप्रेमी हुन सकेन र विदेश पलायनमै आफ्नो भविष्य देख्न थाल्यो । विषयको यही गाम्भीर्यतालाई आत्मसात गरी प्रस्तुत स्थानीय पाठ्यक्रम **हाम्रो त्रिवेणी** को विकास र परिमार्जन गरी बालबालिकाहरूलाई आफ्नो जन्मभूमि र थातथलोप्रति अपनत्वको विकास गर्ने ध्येय राखिएको छ ।

बाल्यावस्थामा सिकेको कुनै पनि कुरा दिगो हुने गर्दछ । सिकाइको यही मान्यताअनुसार बालबालिकालाई असल बनाउनु छ भने उनिहरुलाई सानैदेखि तदनुरूपको सिकाइको लागि अवसर प्रदान गर्नुपर्दछ । सिकाइको वातावरण सहज र बालमैत्री हुनुपर्दछ । सिकाइको क्रममा मस्तिष्कको विभिन्न पाटाहरूका अतिरिक्त सिकारुका सकेसम्म सबै इन्द्रियहरू क्रियाशील हुनुपर्दछ । बालबालिकाहरूका निम्ति स्वभावको हिसाबले समेत सुनेर भन्दा पनि गरेर सिक्ने विधिहरू कार्यान्वयनमा आउनु पर्छ । बालबालिकाले घरपरिवार र स्थानीय स्तरमा देखेका र भोगेका सरल कुराहरूबाट सिकाइको आरम्भ गर्दा सिकाई दिगो, रुचिपूर्ण र व्यावहारिक हुने गर्दछ । ज्ञानका अतिरिक्त सीप, स्वभाव र श्रमसँग जोडिएको सिकाइले सिकारुलाई असल र अर्थपूर्ण जीवन जिउन प्रेरित गर्दछ । शिक्षा र सिकाइका उल्लिखित मूल्य मान्यताहरूलाई आत्मसात गरी स्थानीय पाठ्यक्रम हाम्रो त्रिवेणी २०७८ लाई व्यापक परिमार्जन गरी त्रिवेणी गाउँपालिकाले 'हाम्रो त्रिवेणी, २०८२' पहिलो संशोधन लागू गरेको छ ।

आधारभूत तहको शिक्षालाई प्रारम्भदेखि नै सिकारुले बाँचिरहेको जीवन र जगतसँग अन्तरघुलन गरी सिकाउदा सिकाइ दिगो, रोचक, प्रेरणादायी र अन्तरक्रियात्मक हुने पक्षलाई मध्यनजर राखी राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ ले स्थानीय तहको पहल, नेतृत्व र स्वीकृतिमा स्थानीय विषय वा स्थानीय भाषामध्ये कुनै एक विषय आधारभूत तहमा अध्ययन अध्यापन गर्ने प्रावधानलाई अघि सारेको छ । पाठ्यक्रमको यही मर्मलाई आत्मसात गरी तोकिएका नीतिगत व्यवस्था अनुसार नै कक्षा १-३ मा साप्ताहिक ५ पाठ्यघण्टा गरी वार्षिक १६० कार्यघण्टा र कक्षा ४-८ मा साप्ताहिक ४ पाठ्यघण्टा गरी वार्षिक १२८ कार्यघण्टाको प्रस्तुत पाठ्यक्रम निर्माण गरिएको हो । पाठ्यक्रममा स्थानीय परिवेशका आधारमा ६ वटा थिम/शीर्षकहरू : त्रिवेणी गाउपालिकाको परिचय, हाम्रा, कला, संस्कृति र सम्पदाहरू, हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि, खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप, हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय र सामाजिक चुनौति र विपद् व्यवस्थापनलाई समेटेर विकास गरिएको छ ।

राष्ट्रिय पाठ्यक्रममा समावेश नगरिएका तर बालबालिकाले आफ्ना समुन्नतिका लागि सिक्नै पर्ने कुराहरूलाई समेटेर प्रस्तुत स्थानीय पाठ्यक्रमको विकास गरिएको छ । पाठ्यक्रमको मर्मअनुसार हरेक विषयवस्तुसँग सम्बन्धित सिकाइ सक्षमता, सिकाइ उपलब्धि, सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप, व्यवहारकुशल सिप, मूल्याङ्कन विधि र आवश्यक कार्यघण्टाको बारेमा समेत पाठ्यक्रममा विश्लेषण गरिएको छ । शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापहरूको सञ्चालन गर्दा सकेसम्म स्थानीय परिवेश, स्थानीय सीप र स्थानीय विज्ञतालाई समेत यस पाठ्यक्रमले सदुपयोग गर्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

बालबालिकाहरूको स्वभावको हिसाबले समेत सुनेरभन्दा गरेर सिक्ने विधिहरू प्रभावकारी हुने भएको कारण पाठ्यक्रमले सकेसम्म विद्यार्थीले आफैले गरेर सिक्ने गरी परियोजना एवम् प्रयोगात्मक क्रियाकलापहरूको व्यवस्था गरिएको छ । सिकाइको उपलब्धि र नतिजाको अवसरका साथसाथै सिकाइका प्रक्रियाहरूमा नै खुसी खोज्ने सिकारुहरूले मात्र जीवनभर खुसी हात पार्न सफल हुन्छन् र खुसीलाई बाह्य दुनियाँको वस्तु र परिवेशमा भन्दा आफैभित्र खोजी गर्ने सिकारुहरू अरूभन्दा बढी खुसी र सुखी हुने गर्दछन् । शिक्षा र सिकाइका उल्लिखित मूल्य मान्यताहरूलाई आत्मसात गरी प्रस्तुत स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम विकास गरिएको छ । यसका अतिरिक्त विद्यार्थीहरुमा साथीसँगी र समूह कार्यमार्फत एकअर्कालाई सहयोग गर्ने, सुखदुखमा साथ दिने, अशक्त र विरामीप्रति सहयोग र समानुभूति प्रकट गर्ने, घरपरिवार र साथीसमूहसँग मिलेर काम गर्ने, अरुका विचार र भावनाहरुको सम्मान गर्दै आफ्ना विचार र भावनाहरु पनि अरुसामु अभिव्यक्त गर्न सक्ने सिप र क्षमताको विकास गर्ने जस्ता मानव मूल्य शिक्षालाई प्राथमिकता दिने काम समेत प्रस्तुत पाठ्यक्रमले गरेको छ ।

समग्रमा प्रस्तुत स्थानीय पाठ्यक्रमले बालबालिकाहरुमा आफ्ना अग्रजहरूको सम्मान गर्दै उनीहरूको सुखदुःखमा साथ दिने कार्यबाट पलायन हुने, आफ्नो संस्कार र संस्कृति छोड्दै जाने र विदेशी संस्कार संस्कृतिलाई अँगाल्दै जाने बानीको बिगबिगी बढ्दै गएको परिवेशमा आफ्नो संस्कृति र संस्कारहरूतर्फ अभिप्रेरित हुने, बोली, भाषा र आचरणको हिसाबले सुसंस्कारित हुने, श्रमको सम्मान गर्दै सानैदेखि श्रमलाई उत्पादनसँग जोड्ने कुरामा क्रियाशील हुने, हाम्रा परम्परादेखि चलिआएका असल आनीबानीहरूलाई आत्मासात् गर्दै पूर्वीय दर्शनका आदर्श, मूल्य र मान्यताका आधारमा सकारात्मक किसिमले खुसी, सन्तुलित र सुरक्षितका साथै दुर्व्यसनमुक्त र दुर्घटनामुक्त जिन्दगी जिउने जस्ता सिकाइका पक्षहरूको अपेक्षा गरिएको छ । पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट उल्लिखित सिकाइका पक्षहरूलाई हाम्रा बालबालिकाहरूले आफ्नो जीवनको दिनचर्या बनाई जीवनशैली बदल्न सक्नेछन् भन्ने समेत विश्वास गरिएको छ ।

२. तहगत सक्षमताहरू

(क) सक्षमताहरू (कक्षा १-३)

१. आफ्नो गाउँपालिकाको नामका साथै स्थानीय बजार, विद्यालय, भूगोल, जनप्रतिनिधिका साथै आफ्नो परिवार, वस्ती, गाउँटोल र वडासहित आफ्नो पालिकाको सामान्य परिचय ।
२. त्रिवेणी गाउँपालिकाको परम्परागत रहनसहन, खानपिन, धर्म, संस्कृति, जातजाति र भाषिक सम्पदाहरूको बारेमा सामान्य जानकारी ।
३. आफ्नो गाउँ, वस्ती र वडामा भएका परम्परागत पेसा, व्यवसाय र प्रविधिको बारेमा जानकारी ।
४. आफूलाई मन पर्ने मानिसहरूको स्वभाव, चाडपर्वमा गरिने मन पर्ने क्रियाकलाप, मन पर्ने गीतसङ्गीत र नृत्य एवम् आहार र व्यायामको माध्यमबाट खुसी हुने र खुसी बनाउने कलाको जानकारी र अभ्यास ।
५. विद्यालय लगायत आफ्नो वरपरको वातावरणमा भएका वस्तुहरूको पहिचान, महत्त्वबोध तथा बालबगैचा निर्माण र वातावरणको सरसफाइमार्फत् वातावरण संरक्षण र दिगो विकासमा सहयोग ।
६. सामाजिक विसङ्गति र विपद्को परिचयका साथै घर र विद्यालयमा हुने विभिन्न किसिमका सामाजिक चुनौति, विसङ्गति र विपद् एवम् त्यस्ता विसङ्गति र विपद्हरूबाट जोगिने उपायहरूको जानकारी र अभ्यास ।

(ख) सक्षमताहरू (कक्षा ४-५)

१. त्रिवेणी गाउँपालिकाको अवस्थिति लगायत यहाँको प्राकृतिक, सामाजिक र सांस्कृतिक अवस्थाका साथै वडाले प्रवाह गर्ने सेवाको बारेमा परिचय दिने क्षमताको विकास ।
२. त्रिवेणी गाउँपालिकामा रहेका धार्मिक स्थलका साथै यहाँ प्रचलित सांस्कृतिक रीतिरिवाज, चाडपर्व, गीतसङ्गीत, नृत्य, भाषा र भेषभूषाको बारेमा जानकारी ।

३. त्रिवेणी गाउँपालिकामा परम्परागत रुपमा चलिआएको पेसा, व्यवसाय र प्रविधिका साथै उल्लिखित पेसाहरुमा प्रयोग गरिने औजार र प्रविधिहरूको पहिचान, परिचय र प्रयोगका साथै तत्सम्बन्धी कार्यमा संलग्नता ।
४. सकारात्मक सोच, गीतसङ्गीत, योग र आहार एवम् मानिसका असल आचरणहरूको अनुसरणको माध्यमबाट समाजको असल र खुसी नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरूको जानकारी र अभ्यास ।
५. आफ्नो वरपरको वातावरणमा भएका वस्तुहरूको महत्त्वबोध र उपयोग तथा वातावरण संरक्षण र सरसफाइमा सहयोग ।
६. सामाजिक चुनौति र चाडपर्वमा हुने जोखिम लगायत विभिन्न प्राकृतिक प्रकोप र विपद्हरूको परिचय र ती चुनौति, जोखिन र विपद् न्यूनिकरणका उपायहरूको जानकारी र अभ्यास ।

(ग) सक्षमताहरू (कक्षा ६-८)

१. त्रिवेणी गाउँपालिकाको समग्र अवस्था एवम् यहाँको गाउँकार्यपालिका र गाउँसभाले यहाँका नागरिक र पालिकाको विकासका लागि गरेका, गरिरहेका र गर्नुपर्ने कामहरूको बारेमा परिचित भई आवश्यक सुझावसहित सुधारमा सक्रियता ।

२. त्रिवेणी गाउँपालिकामा अवस्थित विभिन्न भाषाभाषी, जातजाति र धार्मिक सम्प्रदाय र व्यक्तिहरूका बिचको सामाजिक सद्भावको पहिचान र प्रवर्द्धनका लागि थप पहल र पालिकास्तरमा राम्रो काम गर्नेहरूको पहिचान ।

३. त्रिवेणी गाउँपालिकामा गरिने विभिन्न कृषि खेती, कौसी खेती, पशुपंक्षीपालन र अनलाइन व्यापारको परिचय, अभ्यास र उक्त कार्यमा सहयोग ।

४. जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र बानीको अभ्यास एवम् प्रस्तुतिका साथै जीवनलाई सन्तुलित, खुसी र स्वस्थ बनाउनका लागि आवश्यक पर्ने विविध पक्षहरूको जानकारी, प्रयोग र अनुसरण ।

५. आफ्नो वरपरको वन व्यवस्थापन, हरियाली प्रवर्धन, पानी संरक्षण र फोहोर व्यवस्थापनको अवधारणा र महत्त्व बोधका साथै उक्त कार्यमा संलग्न र सहयोग ।

६. सामाजिक चुनौतिहरूको निराकरण, विभिन्न प्रकोप, महामारी र विपद्को बारेमा जानकारी हासिल एवम् तिनीहरूबाट हुने क्षति न्यूनीकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरूको पहिचान, अभ्यास र कार्यान्वयन ।

३. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि

(क) कक्षा १ देखि कक्षा ३ सम्म

क्र.स.		कक्षागत सिकाइ उपलब्धि		
	क्षेत्र/थिम	**कक्षा १**	**कक्षा २**	**कक्षा ३**
१	**त्रिवेणी गाउँपालिकाको परिचय**	• आफू बसेको गाउँटोल, वडा र पालिकाको नाम सहित आफ्नो परिचय बताउन । • आफ्नो गाउँटोल र गाउँटोल वरपर रहेका वनजङ्गल, खोला र बाटाको नाम बताउन । • आफ्नो घर नजिकै रहेका बजारको पहिचान गर्न । • त्रिवेणी गाउँपालिकाको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र आफ्नो वडाध्यक्षको नाम बताउन । • त्रिवेणी गाउँपालिकाको नक्सा अवलोकन गरी सोको बारेमा जिज्ञासा राख्न र छलफल गर्न ।	•त्रिवेणी गाउँकार्यपालिका रहेको ठेगाना र स्थापना भएको साल एवम् आफ्नो वडाका जनप्रतिनिधिहरूको नाम) बताउन । •आफू बस्ने वडाभित्रका गाउँटोलहरू, वडा कार्यालय रहेको ठाउँको नाम र वडामा रहेका विद्यालयहरूको नाम बताउन । •त्रिवेणी गाउँपालिकाको नक्सामा आफ्नो र आफ्नो साथी एवम् आफन्तहरूको गाउँटोल समेत पहिचान गर्न ।	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति र हावापानी (वर्षा र हिउँद) को उल्लेख गर्न । •वडा कार्यालयले बालबालिकाको क्षेत्रमा गर्ने कामहरू बताउन । •आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको सामान्य परिचय दिन । •आफ्नो गाउँपालिकाभित्र रहेका मुख्य बजार तथा सडकहरूको परिचय दिन । •कर्णाली प्रदेशको नक्सामा त्रिवेणी गाउँपालिकाको पहिचान र अवस्थिति बताउन ।
२	**हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरू**	• त्रिवेणी र यसको सेरोफेरोमा रहेका स्थानीय बजार र यहाँका पर्यटकीय क्षेत्रहरूहरूको नाम भन्न । • हाम्रा धर्म र धार्मिक सम्पदा (मन्दिर, गुफा, थान, चर्च आदि) को पहिचान गर्न • त्रिवेणीमा रहेका विभिन्न जातजातिहरूको नाम बताउन । • त्रिवेणीमा मनाइने विभिन्न चाडपर्वहरूको पहिचान गर्न । • त्रिवेणीमा नाचिने नाचहरू र गाइने स्थानीय गीतहरुको पहिचान गर्न । • त्रिवेणीका प्रचलित लोकवाजाहरू चिनेर तिनको नाम भन्न । • आफ्नो गाउँटोलका लागि असल काम गर्ने व्यक्ति एवम् आफ्नो गाउँटोलबाट मुलुकको परिवर्तनका लागि बलिदानी गर्ने सहिदहरुको सामान्य परिचय बताउन ।	• आफ्नो वडामा रहेका पर्यटकीय एवम् धार्मिक स्थलहरूको पहिचान गर्न । • आफ्नो वडामा विभिन्न जातजातिले गाउने स्थानीय गीतहरु, बजाउने स्थानीय बाजाहरु र नाँचिने नाचहरूको परिचय दिन । • आफ्नो वडाभित्र रहेका विभिन्न जातजाति, धर्मावलम्बी र भाषाभाषीहरूको पहिचान गर्न । • आफ्नो वडामा रहेका विभिन्न जातजातिहरूले मनाउने प्रमुख चाडपर्वहरूमा गरिने प्रमुख क्रियाकलापहरू भन्न । • हाम्रा स्थानीय चुल्हो (अगेनो, भट्टी, चुलो, सुधारिएको चुल्हो र ग्यास चुल्हो) र परम्परागत भाँडावर्तनः **हुन्डो, खट्कुरो, अम्खोरा, ताउलो, कलश, पन्यु, डाडु, कराइ, ताप्के, करुवा, तुलो, गाग्री, माना, पाथी, ठेकी, गाबु, मदानी** आदिको पहिचान गर्न र प्रयोग गर्ने तरिका बताउन । • आफ्नो गाउँटोलका लागि असल काम गर्ने व्यक्ति एवम् आफ्नो गाउँटोलबाट मुलुकको परिवर्तनका लागि बलिदानी गर्ने सहिदहरुको सामान्य परिचय बताउन ।	• त्रिवेणी गाउँपालिकाका पर्यटकीय स्थलहरू : **कालापोखरा, बाँदरपानी, डलसिडे, जिलाधुरी, झनखानी, भेरीपोखरा, झारपोखरा, बल्लेजुरी** आदिको परिचय दिन । • त्रिवेणीका जातजाति : **बाहुन, क्षेत्री, ठकुरी, मगर, दलित, अल्पसङ्ख्यक** आदिको विशेषता र परिचय दिन । • त्रिवेणी गाउँपालिका भित्र नाँचिने विभिन्न नाचहरू : देउसी नाच, भैलो नाच, तीज नाच, सोरठी, लहरे, पैसेरी, सिङ्गारु, खाँडो नाच, मयुर नाँच, झ्याउरे नाँच, झाँक्री नाँच आदिको परिचय दिन । • हाम्रो भान्साका परिकारहरु : **दाल-भात, रोटी, ढिँडो, गुन्द्रुक, पाप्रो, चाना, खाँदेको अचार, सिन्की, सिस्नो, बरि, मस्यौरा, सिस्नो, लाडु, अर्सा, सेलरोटी, खिर, सातु, मकै, भटमास र गहुँका खाजा, झाने खाजा, उमी सिरौला** आदिको महत्त्व र विशेषता बताउन । • हाम्रा स्थानीय घरायसी सामग्रीहरु **: डोको, डालो, पायो, सुपो, नाङ्लो, भकारी, मदुस, पेटारो, खाट, चाल्नु, कोसी, ठेकी, मदानी, डाडु, पनियो, कराइ, चिम्टी, सनासो, भुजुङ्गो, ठेउली, तावा, चौकी, ओदान** आदिको परिचय र पयोगिता बारे बताउन ।

			•	• आफ्नो वडाको लागि असल काम गर्ने व्यक्ति एवम् आफ्नो गाउँटोलबाट मुलुकको परिवर्तनका लागि बलिदानी गर्ने सहिदहरुको परिचय र काम बताउन ।
३	**हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	• परिवारका सदस्यहरूले गर्ने पेसा र व्यवसायको नाम बताउन । • हाम्रा अन्नबालीहरू : **धान, मकै, गहुँ, जौ,कोदो** आदिको पहिचान गर्न । • स्थानीय दलहन बालीहरु : **केराउ, मसुरो, भट्ट, सिमी, मास, सिमी, बोडी** आदिको पहिचान गर्न । • स्थानीय तरकारी खेती :**साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुर्सानी, भन्टा, करेला, लौका, फर्सी, कुभिण्डो, सिमी, भिन्डी, बोडी, इस्कुस, मुला, गाजर, सलगम, पिडालु, आलु** आदिको पहिचान गर्न । • स्थानीय फलफूलहरू- केरा, **अमिलो, सुन्तला, कागती, मेल, आरु, ओखर, आरुबखडा, काफल, चुत्रा, ऐसेलु भोगटे** आदिको पहिचान गर्न ।	• छिमेकीपरिवारका सदस्यहरूले गर्ने मुख्य पेसा व्यवसायको नाम बताउन । • स्थानीय रूपमा लगाइने बेमौसमी बालीनाली- **काक्रो, बोडी, रायो साग, टमाटर, मुला, भिन्डी, आलु** आदिको पहिचान गर्न । • स्थानीय अन्नबालीहरू - **धान, मकै, गहुँ, जौ,कोदो, फापर** आदिको परिचय दिन । • हाम्रा तरकारीहरू :**साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुर्सानी, भन्टा, करेला, लौका, फर्सी, कुभिण्डो, सिमी, भिन्डी, बोडी, इस्कुस, मुला, गाजर, सलगम, पिडालु, आलु** आदिको परिचय दिन । • स्थानीय फलफूलहरू : केरा, **अमिलो, सुन्तला, कागती, मेल, आरु, ओखर, आरुबखडा, काफल, चुत्रा, ऐसेलु भोगटे** आदिको परिचय दिन । • हाम्रा स्थानीय उत्पादन विक्री गर्ने बजारको नाम बताउन ।	• आफ्नो वडाका मानिसहरुले गर्ने पेसा, व्यवसायको सामान्य परिचय दिन । • हाम्रा मसलाजन्य बाली : **मेथी, टिमुर, प्याज, लसुन, धनिया, बेसार, अदुवा, पुदिना, तेजपात** आदिको परिचय दिन । • स्थानीय नगदेबाली- **तोरी, मसुरो, चना, तिल, अर्सी, चना, मास, गहत, भट्ट आदिको** परिचय दिन । • स्थानीय बेमौसमी बाली : **काक्रो, बोडी, रायो साग, सिमे साग, लिउरो, डउरे, पालउरो, टमाटर, मुला, भिन्डी** आदिको परिचय दिन । • परम्परागत स्थानीय कृषि प्रविधि (**जाँतो, ढिकी, कोल, घट्ट आदि**) को परिचय दिन । • परम्परागत र आधुनिक प्रविधि (**हलो-ट्याक्टर, ओखल, कोल, घट्ट-मिल**) को तुलना गर्न । • स्थानीय फलफूल : **किवी, तरुल, सखरखण्ड (गन्जी), अमिलो, सुन्तला, भोगटे, केरा, आँप, मेवा, बयर, रुखकटहर** आदिको परिचय दिन ।
४	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	• आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरू र तिनीहरूका आनीबानी र स्वभावहरू बताउन • आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरूमा भएका असल आनीबानी र स्वभावहरूको पहिचान गर्न । • आफूलाई मन पर्ने साथीहरूमा भएका स्वभावहरू बताउन । • स्थानीयस्तरमा प्रचलित आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकनमा सहभागी भइ अभ्यास गर्न । • घरपरिवार र छरछिमेकमा मनाइने उत्सव र चाडपर्वहरूमा गरिने क्रियाकलापहरू बताउन । • योग, प्राणायाम र आसनहरू (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, शशकासन) को अभ्यास गर्न । • जङ्कफुड (मृतप्राय खाना) को परिचय र खानामा	• नाता सम्बन्धका मानिसहरूको आनीवानी बताउन । • असल र चरित्रवान हुनका लागि आवश्यक पर्ने शील र स्वभावहरूको पहिचान गरी र अभ्यास गर्न । • आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • घरपरिवार, छरछिमेक र गाउँटोलमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउँदा गर्न हुने र गर्न नहुने कुराहरू छुट्याउन र जीवनमा त्यसको अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • आफू खुसी हुने र अरूलाई पनि खुसी बनाउने कलाको अभ्यास र अनुसरण गर्न ।	• साथी र समुदायका मानिसहरूको नाता सम्बन्धको पहिचान र भूमिकाको बोध गरी माया, श्रद्धा र आदरसम्मान गर्ने बानीको महत्व बताउन र अभ्यास गर्न । • स्थानीयस्तरमा आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र प्रस्तुतीकरण गरेर प्रदर्शन गर्न । • आफ्नो घरपरिवार तथा समाजमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउदा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको जानकारी र अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • आफू खुसी हुनका लागि अरूलाई पनि खुसी बनाउने कलाको विकास र अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।

		छ प्रकारका स्वाद (गुलिया, अमिलो, पिरो, टर्रो, तितो र नुनिलो) भएका अर्गानिक खानाहरूको पहिचान र प्रयोग गर्न । • उत्पादन र सिर्जनासँग जोडिएको श्रमको सम्मान गर्ने प्रवृत्तिको चर्चा, अभ्यास र प्रदर्शन गर्न । • प्राप्त निर्देशनको आधारमा स्थानीय खेलहरु (कुर्सी दौड, चम्चा दौड र गणित दौड) खेल्न ।	• आसन, ध्यान र प्राणायामहरू (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, सिंहासन) को अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको वर्णन एवम् अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • असक्त, ज्येष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने बानीको अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानि र घरमा बनाइने अर्गानिक खानाका फाइदाहरू बताउन ।	• ध्यान, प्राणायाम र आसन (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, सिंहासन, गरुडासन) को परिचय र अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • समाजका ज्येष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने स्वभावको विकास र अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानि र घरमा बनाइने खानाका फाइदाहरूको बारेमा बताउन र सोको अनुसरण गर्न । • स्थानीय खेलहरु (तातो आलु, विस्कुट खेल, लक्की सर्कल, बोत्तल भर्ने दौड आदि) खेल्ने तरिका बताउन र खेल्न ।
५	**हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय**	• घर तथा स्थानीयस्तरमा पालिने घरपालुवा पशुपंछीहरूको नाम बताउन । • आफ्नो घर तथा टोल वरपर भएका विरुवाहरुको पहिचान गर्न । • विद्यालयको बगैंचामा भएका बिरुवाहरू चिन्न • घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षरोपणमा सहयोग गर्न । • घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाको सरक्षणमा सहयोग गर्न । • फूलबारी तथा बोटबिरुवाहरूको हेरचाहमा सहयोग गर्न । • आफ्नो वरपर भएका पानीका स्रोतहरूको नाम बताउन । • व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाईमा सहयोग गर्न । • घर, समुदाय र विद्यालयमा हुने फोहोरमैलाको पहिचान गर्न । • फोहोरमैलाको रखाइमा सहयोग गर्न ।	• त्रिवेणी गाउँपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्जजन्तु र चराहरूको पहिचान गर्न । • आफ्नो वडाभित्र रहेका रुख विरुवा, घाँसे वनस्पतिहरुको पहिचान गरी सूची बनाउन । • आफ्नो वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरू पहिचान गर्न । • करेसाबारी निर्माणमा सहभागी हुन । • विद्यालयमा बाल बगैंचा र वृक्षारोपणमा सहभागी हुन । • गाउँपालिका क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको परिचय दिन तथा उपयोग पहिचान गरी आवश्यकता अनुसार प्रयोग गर्न । • फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान गर्न । • वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान गर्न । • फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्न ।	• त्रिवेणी गाउँपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरूको परिचय दिन र महत्त्व बताउन । • स्थानीय बोटबिरुवाको परिचय, महत्त्व तथा उपयोग बताउन । • विद्यालयमा बगैंचाको आवश्यकता र महत्त्व बताउन । • घर र विद्यालयमा बाल बगैंचाको निर्माणमा सहयोग र हेरचाह गर्न । • घर र विद्यालयमा पानीका स्रोतहरूको उपयोग गर्ने तरिका बताउन र सदुपयोग गर्न । • फोहोरमैला व्यवस्थापनको परिचय दिन । • विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न र व्यवस्थापनमा सहभागी हुन । • व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत र सरसफाइको परिचय दिन र अभ्यास गर्न । • घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागिता हुन । • वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपायको पहिचान गर्न र सरसफाइ कार्यमा सहभागि हुन ।
६	**समाजिक चुनौति र विपद् व्यवस्थापन**	• सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रूपमा रहेको धुमपान, मध्यपान, लागू औषध सेवनको परिचय दिन र यसबाट हुने हानिहरूको बारेमा बताउन । • स्थानीय स्तरमा भईरहेका र हुन सक्ने बिपद्हरू जस्तै **सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने, आगलागी,**	• सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रूपमा रहेको धुम्रपान, मध्यपान, लागू औषध सेवनबाट हुने हानि र यसबाट बच्ने उपायहरूको बारेमा बताउन । • **हावाहुरी, चट्यांङ्ग, बाढी, आगलागी, पहिरो,**	• सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रूपमा रहेको धुम्रपान, मध्यपान, लागू औषध सेवन, छोराछोरी बिचको भेदभावबाट हुने हानि र यसबाट बच्ने उपायहरूको बारेमा बताउन । • विपद्को परिचय दिन ।

		डुबान (नदी, खोला, ताल, खाल्डो आदिबाट हुने विपदहरूको चित्रात्मक पहिचान गर्न । • विद्यालय र घरमा आउदाजाँदा बाटोमा हुने जोखिमहरू जस्तै **बाटो बिग्रने, खोलानाला तर्ने, हावाहुरी चल्ने, भीरबाट लड्ने, यातायात दुर्घटना हुने, विषालु सर्पले डस्ने** आदिको पहिचान गरी सावधानी अपनाउन । • कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने विभिन्न दुर्घटनाहरू जस्तै **चोटपटक, करेन्ट, पहिरो खस्ने, ढुङ्गा खस्ने, बाटोमा चिप्लिने, आगलागी** आदिको परिचय र सोबाट बच्नका लागि सामान्य उपायहरू बताउने र सोको अनुसरण गर्न । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुत गर्न ।	**सर्पदंश, शीतलहर, हुस्सु एवम् जङ्गली जनावरको आक्रमण** आदिबाट हुने विपद्को पहिचान र परिचय दिन । • घरभित्र हुने जोखिमहरू (छत, भऱ्याङ, बरन्डा, हातहतियार आदिको परिचय दिन । • घरभित्र हुने जोखिमहरूबाट बच्ने उपायहरू बताउन र अनुसरण गर्न । • कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने **वर्षा, हावाहुरी, करेन्ट, चट्याङ, बाढी पहिरो, जङ्गली जनावरको आक्रमण, विषालु सर्पले डस्ने, ढुङ्गा खस्ने, चिप्लिने, शीतलहर,** आदिबाट बच्ने उपायहरू बताउन । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) को प्रस्तुत गर्न ।	• विपद्को किसिम (प्राकृतिक र मानव सिर्जित) बताउन । • विद्यालयभित्र जस्तै छत, बिजुली, भऱ्याङ्ग, बरन्डा, खेल सामग्री, फर्निचर, शौचालय आदिमा हुने जोखिमहरूको पहिचान गर्न । • विद्यालयभित्र हुने जोखिमबाट सावधानी अपनाउन • भूकम्प र महामारीबाट सुरक्षित हुनको लागि आवश्यक सावधानी अपनाउन । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुत गर्न ।

(ख) कक्षा ४ देखि कक्षा ५ सम्म

क्र.स.		**कक्षागत सिकाइ उपलब्धि**	
	क्षेत्र/एकाइ	**कक्षा ४**	**कक्षा ५**
१	**त्रिवेणी गाउँपालिकाको परिचय**	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको नामाकरण, यसको भौगोलिक अवस्थिति, सिमाना र क्षेत्रफल बताउन । • त्रिवेणी गाउँपालिकाको परिचय सहित अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र वडाध्यक्षका मुख्य कामहरू उल्लेख गर्न • स्थानीय न्यायपालिकाले सम्पादन गर्ने कार्यहरू बताउन । • आफ्नो वडाभित्र बसोवास गर्ने जातजातीहरूको सूचीसहित जनसङ्ख्या बताउन । • हाम्रो वडाबाट प्रवाह हुने मुख्य मुख्य कामहरू र प्रदान गरिने सेवाहरू बताउन ।	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको अवस्थिति (अक्षांश, देशान्तर र उचाइसहित) पत्ता लगाउन । • त्रिवेणी गाउँपालिकाका केही महत्त्वपूर्ण स्थलहरू- **त्रिवेणी, बिमैचा, गैरीनेटा, खुम्चेरी, झुलनेटा, मुरु, पेउघा, नुवाकोट** आदिको परिचय र नामाकरणबारे बताउन । • हाम्रो गाउँपालिकाको जातजातिगत जनसङ्ख्या बताउन । • पालिकाको नक्सा बनाई आफ्नो गाउँ, विद्यालय, वडा कार्यालय, मुख्य सडक र बाटाहरू देखाउन । • गाउँपालिकाको मुख्य मुख्य काम, कर्तव्य र अधिकारबारे बताउन । • त्रिवेणीका विभिन्न ठाउँहरूमा विद्युत र सञ्चार सेवाको अवस्था बताउन ।
२	**हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरू**	• हाम्रो प्राकृतिक सम्पदा (जमिन, वनजङ्गल, गाड, खोला, ताल, पोखरीको परिचय र महत्त्व वताउन । • मानव निर्मित सम्पदा (मन्दिर, अस्पताल, क्याम्पस, विद्यालय, नहर, धारा, चौतारी, पाटीपौवा, कुवा आदिको परिचय र महत्त्व बताउन । • त्रिवेणी गाउँपालिकाका मेला, जात्रा, चाडपर्व (**दशैं, तिहार, तिज, माघे सक्रान्ति, चैते दशैं, असारे संक्रान्ति, साउने सक्रान्ति (लुतो फाल्ने), भदै पूर्णिमा, सहिद दिवस, होली पूर्णिमा आदि) र स्थानीय लोकगीत -तीज गीत, रोपाइ गीत, देउसीभैली, रतेउली, ठारीभाका** आदिको परिचय दिन ।	• मानव निर्मित सम्पदाको महत्त्व र विशेषता बताउन । • प्राकृतिक सम्पदाको महत्त्व र विशेषता बताउन । • सम्पदाको संरक्षणमा हाम्रो भूमिका उल्लेख गर्न । • त्रिवेणी गाउँपालिकाभित्र रहेका विभिन्न धार्मिक र साँस्कृतिक स्थल (देवीदेवताका मन्दिर र थान, चर्च, गुफा, कुल देवताका थान) आदिको अवस्थिति पत्ता लगाइ सूची बनाउन । • त्रिवेणीका आधारभूत विद्यालय र त्यहाँ अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको अद्यावधिक कक्षागत संख्याका बारेमा बताउन ।

		• त्रिवेणीका स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूको परिचय दिन । • आफ्नो वडामा असल काम गर्ने प्रेरणादायी व्यक्ति एवम् मुलुकको परिवर्तनका लागि आफ्नो वडाबाट सहादत प्राप्त गर्ने सहिदहरुको परिचय दिन ।	• त्रिवेणी गाउँपालिकाका परम्परागत स्थानीय लोकगीत, लोक नृत्य, गाउँ खाने कथा, कर्खा र लोककथाको बारेमा जानकारी सङ्कलन गरी सुनाउन । • त्रिवेणी गाउँपालिकाका असल काम गर्ने मानिसहरू एवम् त्रिवेणी गाउँपालिकाबाट मुलुकको परिवर्तनका लागि सहिद हुने व्यक्तिहरुको सूची तयार गर्न ।
३	**हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	• आफ्नो घर, समुदाय वा विद्यालयमा गरिने मसलाजन्य खेती : मेथी, प्याज, लसुन, धनिया, बेसार, सखरखण्ड, बदाम, अुदवा, पुदिना आदि खेतीमा सहयोग गर्न । • स्थानीय स्तरमा उत्पादित वस्तुहरू- परालको गुन्द्री, चकटी, **डोको, थुन, मान्द्रो, सुपो, हसिया, बावियोको डोरी, अल्लोको डोरी, ढरिया, ठेकी, मदानी, खिररे, खाप, मदुस, कोर्को, स्याखु, ओखल, मुसल, दाम्लो, ढक्की, खाट सुल्पा, पेटारो, चिम्टा, चाल्नु, कोसी** आदिको परिचय दिन । • परम्परागत **कृषि औजारहरू-हलो, जुवा, फरुवा, लिड्को, कुटो, कोदाली, बन्चरो, खुकुरी** आदिको चिनारी र कृषि कार्यमा प्रयोग तथा महत्त्व बताउन ।	• स्थानीय परम्परागत पेसा व्यवसाय (**गाईपालन, भेडापालन, बाख्रापालन, कुखुरापालन, भैंसीपालन, बंगुरपालन, सुँगुरपालन, खरायोपालन, कालिजपालन, परेवापालन** आदि) को परिचय दिन । • **आलु, टमाटर, केरा, बेसार, धनिया, गोलभेडा, लसुन, च्याउखेती आदिको** सामान्य परिचय दिन र महत्त्व बताउन । • **मौरी पालनको** परिचय दिन र महत्त्व बताउन । • जडिबुटी अन्तर्गत टिमुर, समायो, पाचऔले, सतुवा, कुरिल्लो, बटुलेटी, सिलपाउरी, झिँगामारो, बोजो, चोत्रा, तुलसी, तितेपाती, खोलेझार आदिको परिचय दिन र महत्त्व बताउन । • कम्प्युटरका सामान्य पाटपूर्जा र आधुनिक खेती प्रणालीका प्रविधिहरुको नाम र काम बताउन ।
४	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोग सिप**	• समाजको असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरूको पहिचान, अभ्यास र प्रस्तुतीकरण गर्न • आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र अभ्यास गर्न । • गाउँटोल र समाजमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउँदा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको जानकारी लिन र सोको अभ्यास गर्न । • आफू खुसी हुने र अरूलाई पनि खुसी हुन सहयोग गर्ने सिपको परिचय दिई अभ्यास गर्न । • अरूमा भएका राम्रा कुराहरूको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा गर्दै त्यस्ता आनीबानीहरूलाई आफ्नो जीवनमा अनुसरण गर्न • योग र ध्यान (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका, अनुलोम-विलोम प्राणायाम, ध्रुवासन) को परिचय दिन र सोको अभ्यास गर्न । • परिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने स्वभावको अभ्यास गर्न । • शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिक तत्त्वहरू नष्ट नहुने गरी फलफूलहरू र तरकारी खाने तरिकाको जानकारी प्राप्त गरी सोको अभ्यास गर्न । • स्थानीय खेलहरु (तातो आलु, विस्कुट खेल, लक्की सर्कल, बौत्तल भर्ने दौड आदि) खेल्न तरिका बताउन र समूहमा उक्त खेलहरु खेल्न ।	• समाज र राष्ट्रका लागि असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरूको अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • थोरै बोल्ने, विस्तारै बोल्ने र मिठो बोल्ने स्वभावको अनुसरण गरी खुसी र सुखी हुने स्वभावको वर्णन एवम् अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र प्रस्तुतीकरण गर्न । • आफू खुसी हुने र अरूलाई पनि खुसी हुन सहयोग गर्ने सिपको परिचय र अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • अरूमा भएका राम्रा कुराहरूको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा गर्दै त्यस्ता आनीबानीहरूलाई आफ्नो जीवनमा अनुसरण गर्न । • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास गर्न । • योग र ध्यान (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका, अनुलोम विलोम, मयुरासन) लाई स्वस्थ र खुसी हुनका लागि अभ्यास र प्रयोग गर्न । • परिवार र समाजका जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने भावनाको वर्णन र अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिक तत्त्वहरू नष्ट नहुने गरी तरकारी र अन्य खानेकुरा तयार पार्ने र खाने तरिकाको परिचय दिन र अभ्यास गर्न ।
५	**हाम्रो वातावरण र हरित**	• सामुदायिक वनको परिचय दिदै गाउँपालिका भित्रका सामुदायिक वनमा पाइने वन्जजन्तु र चराहरूको परिचय दिन र महत्त्व बताउन । • आफ्नो वा छिमेकी वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरू **-टिमुर,**	• गाउँपालिका क्षेत्रका सामुदायिक वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरूको उपयोग र महत्त्व पहिचान गर्न । • घर तथा विद्यालयमा स्थानीय औषधिजन्य वनस्पति र फलफूल बगैंचाको

	विद्यालय	**सिलाजीत, गुर्जो, घोडटाब्रे, बोजो, पदमचाल्नो, भागेचुक, बाँजकोटी, कटुको** आदिको पहिचान गर्न । • गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने ठुला वनस्पतिहरूको पहिचान गर्न । • करेसाबारी निर्माणमा सहभागी हुन । • विद्यालयमा बाल बगैंचा र वृक्षारोपणमा सहभागी हुन । • वातावरण र विकासको परिचय दिन । • गाउँपालिका क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको परिचय दिन तथा उपयोग पहिचान गरी आवश्यकता अनुसार प्रयोग गर्न । • फोहोरमैलाले स्थानीयस्तरमा पारेको असर पहिचान गर्न ।	निर्माण कार्यमा सहयोग गर्न । • गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय, समुदायको भूमिका पहिचान गर्न । • वातावरण संरक्षणको परिचय दिन । • गाउँपालिका क्षेत्रमा जलस्रोत प्रदूषणको कारण, असरहरू र न्यूनीकरणका उपायहरू बताउन र ती उपायहरू अवलम्बन गर्न । • पानीको संरक्षण गर्ने उपायहरू बताउन । • विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा फोहोरमैलाको व्यवस्थापनका उपायहरूको खोजी गर्न र अवलम्बन गर्न ।
६	**समाजिक चुनौति र विपद् व्यवस्थापन**	• सामाजिक विसङ्गतिको रूपमा रहेका जातीय भेदभाव, छुवाछुत र लैङ्गिक हिंसाको कारण समाजमा परेका असर र उक्त असरहरूलाई न्यूनीकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरू बताउन । • प्राकृतिक विपद् र मानव सिर्जित विपद्को पहिचान गर्न । • चाडपर्वको समयमा हुने **जोखिम (चङ्गा, पिङ, पटाका, खाना, असामाजिक व्यवहार आदि)** पहिचान गर्न । • **हावाहुरी, चट्याङ्ग, र भूकम्पबाट** बच्नको लागि आवश्यक उपायहरूको पहिचान गर्न । • आफू र आफूभन्दा साना बालबालिकालाई विपद्बाट सुरक्षा गर्ने उपायहरूको पहिचान गर्न । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुत गर्न ।	• सामाजिक विसङ्गतिको रूपमा रहेका जातीय भेदभाव, छुवाछुत र लैङ्गिक हिंसाको कारण समाजमा परेका असर र उक्त असरहरूलाई न्यूनीकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरू अपनाउन । • प्राकृतिक विपद् र मानव सिंजित विपद्को प्रभाव वा असरहरू बताउन । • चाडपर्व र मेलाको समयमा हुने जोखिमहरू **जस्तै चङ्गा, पिङ, रङग, पटाका, खाना झैझगडा, भागदौड** आदिबाट हुने जोखिमबाट सावधान हुन । • सडक दुर्घटनाका कारण र बच्ने उपायहरू बताउन । • वन्यजन्तुबाट बच्ने र वन्यजन्तुबाट हुने क्षति न्युनीकरण गर्ने उपायहरूको पहिचान गर्न । • **हावाहुरी, भुमरी, चट्याङ्ग, भुकम्प, नदी र खोलामा** हुने डुवान र पहिरोवाट बच्नको लगि पूर्वतयारी वा सावधानी अपनाउन । • विभिन्न विपद्वाट आफूभन्दा साना बालबालिकाको संरक्षण र सुरक्षा गर्न • कृत्रिम घटना अभ्यास प्रदर्शन (Simulation) गर्न ।

(ग) कक्षा ६ देखि कक्षा ८ सम्म

क्र. स.	क्षेत्र/एकाइ	कक्षागत सिकाइ उपलब्धि		
		कक्षा ६	**कक्षा ७**	**कक्षा ८**
१	**त्रिवेणी गाउँपालिका को परिचय**	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको सामान्य ऐतिहासिक परिचय दिन । • त्रिवेणी गाउँपालिकाको नक्सामा आफ्नो गाउँटोल, विद्यालय, वडा कार्यालयहरू र मुख्य बाटाहरू उल्लेख गर्न । • वडाका निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरू तथा तिनको जिम्मेवारी वताउन । • वडा कार्यालयबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधालाई प्रभावकारी बनाउने उपायहरू बताउन । • गाउँपालिका भित्रको जनसङ्ख्याको उमेरगत	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको प्रशासनिक संरचना बताउन । • रुकुम पश्चिमको नक्सा बनाई आफ्नो गाउँपालिकाका मुख्य स्थानहरू, मुख्य सडक तथा बाटाहरू, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, खोलानाला, तालतलैया भर्न । • गाउाँपालिकामा रहेका जग्गाको किसिम (सिम, अब्बल, दोयम, चाहार) को परिचय दिन र जग्गाको किसिम छुट्टिने गरी नक्सामा भर्न । • गाउँपालिकाको समग्र शैक्षिक अवस्था र	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको भौगोलिक, राजनैतिक तथा प्रशासनिक संरचना र अवस्था बताउन । • कर्णाली प्रदेशको नक्सामा पश्चिम रुकुम जिल्लाअन्तर्गत पर्ने त्रिवेणी गाउँपालिकाका मुख्य स्थानहरू, मुख्य सडक र बाटाहरू, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, नदी, खोलानाला र तालको अवस्थिति चित्रण गर्न । • गाउँसभाको गठन र काम कर्तव्य र अधिकारको उल्लेख गर्न । • गाउँ सभा (व्यवस्थापिका), कार्यपालिका र न्यायिक समितिको भुमिका बताउन ।

		अवस्थाको विश्लेषण लेखेर प्रस्तुत गर्न । • वडा कार्यालयले शिक्षा, बालबालिका, युवा महिलाका लागि तय गरेका कार्यक्रमहरूको बारेमा बताउन ।	प्राविधिक शिक्षाको वर्तमान अवस्थाको प्रस्तुति गर्न । • गाउँपालिकाले प्रवाह गर्ने मुख्य मुख्य सेवा तथा सुविधाहरू र सेवासुविधालाई प्रभावकारी बनाउने उपायहरू बताउन । • गाउँपालिकाले गतवर्ष र चालु वर्ष शिक्षा, बालबालिका, युवा र महिलाका लागि तय गरेका कार्यक्रमहरू बताउन ।	• गाउँसभाले ऐन, नियम निर्माण गर्ने प्रक्रिया बताउन । • त्रिवेणी गाउँपालिकाले हालसम्म जारी गरेका ऐन कानुनहरू बताउन । • त्रिवेणी गाउँपालिका भित्र सञ्चालित विभिन्न गौरवका आयोजना र परियोजनाहरूको परिचय दिन ।
२	**हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरू**	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको भौगोलिक बनावटको बारेमा वर्णन गर्न । • त्रिवेणी गाउँपालिकालाई काइँया खोला, मुरुखोला, खारा खोला, रुँघा खोला,, भुम्के खोला, सिस्ने खोला, रातामाटा नहरु, स्याउली बजार नहर आदिले **पुऱ्याएको** योगदानको चर्चा गर्न । • त्रिवेणीमा प्रचलित कला, सँस्कृति र साहित्यको सामान्य परिचय दिन । • बालसाहित्य (बाल कविता, कथा, चित्रहरू र भित्ते पत्रिका) का साथै बालबालिकाको विकासका लागि त्रिवेणी मा भए गरेका कार्यहरू उल्लेख गर्न । • माघे संक्रान्ति र वा साउने सक्रान्ति (लुतो फाल्ने पर्व) को महत्त्व र मनाउने तरिकाको उल्लेख गर्न । • त्रिवेणी गाउँपालिकाका धार्मिक एवम् साँस्कृतिक सम्पदाहरू -शिद्ध थान, शिब गुफा, राजकोट, खारा ब्यारेक, सहिद पार्क आदिको परिचय र महत्त्व बताउन । • आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थभन्दा माथि उठेर आफ्नो गाउँटोल, समाज र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने गाउँटोलका व्यक्ति एवम् मुलुकको निम्ति प्राणको आहुति दिने सहिदहरुको योगदानको चर्चा गर्न ।	• त्रिवेणीका पर्यटकीय स्थलहरू- **त्रिवेणी बजार, खलेखानी धुरी, सुकी दह, बाघ खोर, गरुल बस्ने, ढिकी कुट्ने ओढार, नौकोठे सिद्धगुफा, तेह्र कुने ताल, कोलपेल्ने ओढार, गेल गुफा, खामे धुरी, सिदुर हाले, खारा ब्यारेक, निपाने, बागेश्वरी मन्दिर, माइभगवती मन्दिर** आदिको परिचय र महत्त्व बताउन । • त्रिवेणी का प्रमुख जातजाति**- ब्राह्मण, क्षेत्री, मगर, दलित, अल्पसङ्ख्यक** आदिले मनाउने चाडपर्व, लगाउने भेषभूषा र गरगहना, बोल्ने भाषाका साथै उनीहरूको बिचको आपसी सम्बन्धको बारेमा परिचय दिन । • त्रिवेणी गाउँपालिकाको वनमा पाइने विभिन्न किसिमका औषधीजन्य बिरुवा र जडिबुटीको जानकारी, महत्त्व र संरक्षण बताउन र सोको प्रयोग गर्न । • आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थभन्दा माथि उठेर आफ्नो वडा, पालिका र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने त्रिवेणी गाउँपालिकाका कलाकार, खेलाडी, लेखक, साहित्यकार, राजनीतिज्ञ, सामाजिक अभियन्ता एवम् मुलुकको निम्ति प्राणको आहुति दिने सहिदहरुको योगदानको चर्चा गर्न ।	• त्रिवेणी गाउँपालिका पर्यटकीय स्थलहरूको विशेषता, संरक्षण र सम्बर्धनको बारेमा बताउन । • त्रिवेणी गाउँपालिकाको विभिन्न जातजाति बिचमा सामाजिक सद्भावका साथै स्थानीय भाषा, धर्म, कला, साहित्य र पर्यटनको विकासमा गाउँपालिकाको भूमिका बताउन । • गाउँपालिका स्तरीय अध्यक्ष कप खेलकुद प्रतियोगिता र त्यसको महत्त्वको बारे जानकारी दिन । • बैकल्पिक उर्जा (सोलार, विद्युत, गोबर ग्यास) आदिको परिचय र प्रयोग बारेमा बताउन • त्रिवेणी गाउँपालिकामा रहेको जल, जमिन, जङ्गल, जडिबुटी, र जनशक्तिको विकास गरी पालिकाको समुन्नतिका लागि उपयोग गर्ने बारेमा त्रिवेणी गाउँपालिकाको भूमिका बताउन । • त्रिवेणी गाउँपालिकाभित्र भएका माध्यमिक विद्यालय र कलेजको विवरण र अध्यापन हुने विषयहरुको जानकारी दिन । • आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थभन्दा माथि उठेर आफ्नो वडा, पालिका र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने त्रिवेणी गाउँपालिकाका कलाकार, खेलाडी, लेखक, साहित्यकार, राजनीतिज्ञ, सामाजिक अभियन्ता मुलुकको निम्ति प्राणको आहुति दिने सहिदहरुको योगदानको चर्चा गर्न ।
३	**हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	• हाम्रा स्थानीय परम्परागत पशु तथा पंक्षी पालन (भैंसीपालन/कुखुरापालन/गाईपालन) गर्ने तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहयोग गर्न । • त्रिवेणी गाउँपालिकाका प्रमुख अन्नबालीहरूको खेती गर्ने तरिका बताउन र उक्त खेतीमा सहयोग गर्न । • त्रिवेणीका प्रमुख तरकारी बालीको खेती गर्ने तरिका	• **बाखापालन/भेडापालन/मौरीपालनको** महत्त्व र पालन गर्ने तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहयोग गर्न । • दलहन बालीहरू **:केराउ, मसुरो, भट्ट, सिमी, मास, बोडी, गहत** आदिको खेती गर्ने तरिका बताउन र उक्त खेती गर्ने कार्यमा सहयोग	• गाईपालन/बंगुरपालन/कुखुरापालनको महत्त्व र पालन गर्ने तरिका वताउन र सहयोग गर्न । • बेमौसमी तरकारी **काक्रो, बोडी, रायो साग, करेला, भिण्डी, सिमी, टमाटर, मुला,** आदिको खेती गर्ने तरिका बताउन र उक्त खेतीमा सहयोग गर्न । • **नगदेबाली अन्तर्गत तोरी, मसुरो, बदाम, तिल, उखु,**

		बताउन र खेती कार्यमा सहयोग गर्न । • **हस्त निर्मित सामग्रीहरू : हलो, जुवा, परालको गुन्द्री, चकटी, डोको** आदिको बनाउने तरिका बताउन र तीमध्ये कुनै एकको निर्माण कार्यमा सहयोग गर्न । • व्यावसायिक कृषिको परिचय दिन, कृषि पकेट क्षेत्र र यसको महत्त्व बताउन । • मौरी पालनको तरिका बोध गरी सहयोग गर्न । • सिकाइमा सहयोग पुग्ने गरी मोबाइलको सुरक्षित प्रयोग गर्न । • पेसा र व्यवसायको प्रवर्धनमा पालिकाको भूमिका बताउन ।	गर्न । • **हस्त निर्मित सामग्रीहरू : सुपो, मान्द्रो, डोको, छिटनी, डोरी, चकटी** आदिको निर्माण गर्ने तरिका बताउन र तीमध्ये कुनै एकको निर्माण कार्यमा सहयोग गर्न । • **कौसी खेती (फूल, तरकारी र फलफूल)** खेतीको परिचय दिन र खेती गर्ने तरिकाको अभ्यास गर्ने • होटल व्यवसाय तथा होमस्टे सञ्चालनको सम्भाव्यता पहिचान गर्न । • गाउँपालिकामा सञ्चालन भएका कृषिजन्य उद्योग व्यवसायहरुको परिचय दिन ।	**भटमास, गहत आदिको** खेती गर्ने तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहयोग गर्न । • हस्त निर्मित सामग्रीहरु : **डोको, डालो, माटाका भाडा, चकटी, सुल्पा, डालो** आदिको बनाउने तरिका बताउन र तीमध्ये कुनै एकको निर्माण कार्यमा सहयोग गर्न । • हस्त निर्मित सामग्रीहरूको प्रदर्शनी गर्न । • अनलाईन व्यापार र सरकारले कृषकलाई गर्ने सहयोग सम्बन्धी जानकारी हासिल गर्न । • सिकाइमा इमेल र इन्टरनेटको सुरक्षित प्रयोग गर्न । • गाउँपालिकामा सञ्चालन हुन सक्ने सम्भाव्य उद्योग व्यवसायहरुको पहिचान गरी सूची बनाउन ।
४	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यका साथ राष्ट्रको जिम्मेवार नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको पहिचान गर्न । • गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूमा सक्रिय रूपमा सहभागी हुने र सिर्जना गर्ने सिप र कलाको अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • स्थानीयस्तरमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउदा सामाजिक सद्भावलाई ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको बोध र अभ्यास गर्न । • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीका साथै खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरूको जानकारी लिएर अनुसरण गर्न । • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको अनुसरण गर्न । • योग र ध्यान (प्रणव ध्यान, अनुलोम विलोम प्रणायाम, कोणासन) लाई स्वस्थ र खुसी जीवनका लागि अभ्यास गर्न । • परिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने भावनाको वर्णन र सोको अभ्यास गर्न । • पौष्टिक तत्त्व नष्ट नहुने गरी घरमा विभिन्न स्थानीय परिकारहरू पकाउने र खाने तरिकाको जानकारीका साथै सोको अभ्यास गर्न ।	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी सोका आधारमा निश्चित लक्ष्यका साथ असल नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास गर्न । • गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूमा सक्रियताका साथै सहभागी हुने सिप र कलाको अभ्यास एवम् प्रस्तुतीकरण गर्न । • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीको अभ्यास गर्न । • खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरूको बोध गरी सोको प्रयोग गर्न । • अरूमा भएका राम्रा आनीबानीको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा र त्यस्ता आनीबानीको जीवनमा अनुसरण गर्न । • आफू खुसी हुने र अरूलाई पनि खुसी हुन प्रेरित गर्ने सिप र कलाको अभ्यास गर्न • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास गर्न । • योग र ध्यान (सूर्य नमस्कार, प्रणव ध्यान, अनुलोमविलोम, उर्ध्वताडासन् आदि) लाई स्वस्थ र खुसी जीवनका लागि अभ्यास गर्न । • घरपरिवार र समाजका जेष्ठनागरिक लगायत असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने सिप र भावनाको विकास र अभ्यास गर्न । • पानी लगायत पेय पदार्थ र फलफुल खाने उपयुक्त समय र तरिकाको बारेमा बोध गरी	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिबद्धताका साथ एउटा असल र जिम्मेवार नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास, अनुसरण गर्न । • गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको सिर्जना र अभ्यास गर्न • स्थानीयस्तरका प्रमुख धर्महरूको मूल मर्मका बारेमा संक्षिप्त परिचय र आपसी सद्भावका लागि ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरू बताउन । • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीको अभ्यास एवम प्रस्तुतीकरण गर्न । • जीवनलाई खुसी र सन्तुलित बनाउनका लागि आवश्यक पर्ने विविध पक्षहरूको प्रयोग र अभ्यास गर्न । • अरूमा भएका राम्रा कुराहरूको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा एवम् त्यस्ता स्वभावहरूको जीवनमा निरन्तर अभ्यास र अनुसरण गर्न । • आफू खुसी हुने र अरूलाई पनि खुसी हुन प्रेरित गर्ने सिप र कलाको अभ्यास गर्न । • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास गर्न । • योग र ध्यान (प्रणव ध्यान, उद्गीथ, कपालभाती प्रणायाम, अनुलोमविलोम, चक्किआसन) लाई स्वस्थ र खुसी जीवनका लागि अभ्यास र प्रयोग गर्न । • घरपरिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक एवम् असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने सिप र भावनाको अभ्यास एवम् अनुसरण गर्न । • हाम्रा पुर्खा, वंश तथा गोत्रको पहिचान गर्दै यसको महत्त्व

			अभ्यास गर्न । • आर्युवेद अन्तर्गत बात, पित्त र कफ प्रकृतिको शरीरको विशेषताहरु बताउन ।	र उपादेयताको बारेमा जानकारी दिन । • तरकारी र अन्य खानेकुरा मिसाएर खाँदा वा तयार गर्दा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको बोध गरी अभ्यास गर्न । • आर्युवेद अन्तर्गत बात, पित्त र कफ प्रकृतिको शरीरको पहिचान गरी स्वस्थ हुने तरिका बताउन ।
५	**हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय**	• त्रिवेणी गाउँपालिका अन्तर्गत पर्ने **सामुदायिक वनहरू र उक्त वनमा पाइने पशुपन्छी र** रुखविरुवाहरूको पहिचान गर्न । • वनमा आधारित आर्थिक क्रियाकलापहरू पहिचान गर्न । • गाउँपालिका क्षेत्रमा वृक्षारोपण कार्यमा सहयोग गर्न • हरित घर तथा विद्यालयको परिचय दिन । • विद्यालयमा करेसाबारीको निर्माण गर्न र स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरूको खेती कार्यमा सहभागी हुन । • हरियाली प्रवर्धनको परिचय दिन । • हरियाली प्रवर्धनको महत्त्व, तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहभागी हुन । • घर, विद्यालय र स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने फोहोर तथा प्रदूषण न्यूनीकरणका उपायहरू बताउन । • त्रिवेणी गाउँपालिका क्षेत्रमा खानेपानीको स्रोत, वितरण र पानी शुद्धीकरणका स्थानीय उपायहरू खोजी गर्न र अवलम्बन गर्न । • गाउँपालिका स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्यहरू पहिचान गरी लक्ष्य पूरा गर्ने उपायहरू खोजी गर्न । • त्रिवेणी गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने ठुला वनस्पति र रुखहरूको उपयोगिता बताउन ।	• त्रिवेणी गाउँपालिकामा पर्ने सामुदायिक वनहरूको परिचय दिन र महत्त्व बताउन । • वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रणका उपायहरू बताउन र यस सम्बन्धी कानुनी प्रावधान बताउन । • हरित घर तथा विद्यालयको आवश्यकता तथा महत्त्व बताउन । • घर र विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैंचाको निर्माण, उत्पादन र बजारीकरण गर्ने कार्यमा सहयोग गर्न । • स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरू र स्थानीय फूलहरूको खेती गर्न । • घरायसी उपयोग भईसकेको पानीको व्यवस्थापन गर्ने कार्यमा सहयोग गर्न । • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध वर्णन गर्न । • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि स्थानीयस्तरबाट गर्न सकिने प्रयासहरू पहिचान गर्न । • त्रिवेणी गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने ठुला वनस्पति र रुखहरूको महत्त्व र संरक्षणका तरिका बताउन ।	• त्रिवेणी गाउँपालिकामा भएका सामुदायिक वनहरूमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिका वर्णन गर्न । • खाली जग्गा, वनक्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षारोपण कार्यमा योगदान गर्न । • जडीबुटी खेती कार्यमा सहभागी हुन र यसबाट उत्पादित जडीबुटीको बजारीकरण र आर्थिक फाइदा पहिचान गर्न । • दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका तथा गर्नुपर्ने कार्यहरू बताउन • हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्षहरू वर्णन गर्न । • दिगो विकास र जैविक विविधता र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध व्याख्या गर्न । • स्थानीय क्षेत्रमा पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपायहरू पहिचान गर्न । • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत बिन कम्पोष्टिङ तथा पिट कम्पोष्टिङ गर्ने प्रक्रियाको अभ्यास अभ्यास गर्न । • गाउँपालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण र फोहोरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, संघसंस्थाहरू र गाउँपालिकाको भूमिका वर्णन गर्न ।
६	**समाजिक चुनौति र विपद् व्यवस्थापन**	• सामाजिक चुनौतिको रूपमा रहेका जुवातास, लङ्गुरबुर्जा, बालश्रम, बालविवाह, अन्धविश्वास, भूतप्रेत, बोक्सीका कारण समाजमा परेका असर र उक्त असरहरूलाई न्यूनीकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरू अपनाउन । • विद्युतीय अपराध (Cyber Crime) को परिचय दिन । • विभिन्न प्रकारका महामारीहरू -कोभिड, बर्ड फ्लु,	• सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रूपमा रहेको जुवातास, लङ्गुरबूर्जा, महिला हिंसा, चेलीबेटी बेचबिखन र यौनजन्य हिंसाको परिचय र न्यूनीकरणका उपायहरू बताउन । • विद्युतीय अपराध (Cyber Crime) बाट बच्ने उपायहरुको बारेमा बताउन । • भूकम्पको परिचय सहित भूकम्पबाट सुरक्षित घरको लागि पूर्वतयारी (संरचनात्मक र	• सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रूपमा रहेका जुवातास, लङ्गुरबूर्जा, जातीय विभेद, लैङ्गिक हिंसा, बाल हिंसा, बाल श्रम, बालविवाह आदिको न्यूनीकरणको उपायको पहिचान गरी कार्यान्वयन गर्न । • विद्युतीय अपराध (Cyber Crime) को सम्बन्धी कानूनी उपचार र यसको पालनाको बारेमा बताउन । • भूकम्प लगायतअन्य विपदबाट सुरक्षित विद्यालयको लागि पूर्वतयारी र विद्यार्थीको भूमिका (संरचनात्मक र

		डेङ्गु, झाडापखाला, टाइफाइड, हात्तिपाइले आदिको जानकारी दिन र बच्ने उपायहरु अपनाउन । • अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई विपदबाट हुने जोखिम पहिचान गर्न । • अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई विपदबाट हुने जोखिमबाट सुरक्षित राख्न विद्यार्थीको भूमिका बताउन र सोको प्रस्तुतीकरण गर्न । • आगो, हिटर, डढेलो, भूक्षय, बाढी पहिरो, असिना पानी, हावाहुरी, सर्पदंश, जङ्गली जनावरको आक्रमण, विष र विषालु च्याउ लगायतबाट हुने दुर्घटना रोकथामका लागि पूर्व तयारी गर्न • सडक दूर्घटनाबाट आफू बच्ने र अरूलाई पनि बचाउने उपायहरू बताउन । • भेरी नदी र खोलानालाहरूबाट हुने कटान तथा डुवान न्यून गर्न गरिएका र गर्नुपर्ने कार्यहरू लेख्न । • उल्लिखित घटना, दुर्घटना न्यूनीकरणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका प्रदर्शन गर्न । • कृत्रिम घटना अभ्यास प्रस्तुत (Simulation) गर्न	गैरसंरचनात्मक सुरक्षा) गर्न । • भूकम्पको जोखिमको हिसाबले घर र विद्यालयमा भएको सबैभन्दा सुरक्षित स्थलको पहिचान गर्न । • सुरक्षित स्थान लागि विद्यार्थीको भूमिका बताउन । • यात्राको समयमा साइकल, स्कुटर वा मोटरसाइकल र सार्बजनिक सवारीबाट हुने जोखिम पहिचान गर्न । • सडक दुर्घटनाबाट सावधान हुन । • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखाला रोकथामका लागि पूर्व तयारीहरू गर्न । • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखाला नियन्त्रणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका बताउन । • गाउँपालिका स्तरमा विपद व्यवस्थापनका लागि संलग्न संयन्त्र, संघसंस्था, योजना र कार्यक्रमहरू बताउन । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) गर्न ।	गैरसंरचनात्मक सुरक्षा) बताउन र सोको कार्यान्वयन गर्न । • भूकम्पबाट हुने जोखिम न्यूनीकरणका लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका प्रदर्शन गर्न । • सुरक्षित विद्यालयको लागि विद्यार्थीको भूमिका बताउन र सोको कार्यान्वयन गर्न । • विश्वका प्रमुख महामारीहरू- प्लेग, फ्लू, एचआईभी एड्स, हैजा, सार्स र कोभिड १९) को बारेमा बताउन । • महामारीहरूबाट विश्व समुदायमा भएका सिकाइको बारेमा जानकारी दिन । • किशोरीहरूमा देखिने कन्भर्जन डिस्अर्डरबाट बच्ने उपायको पहिचान गरी कार्यान्वयन गर्ने । • विपद्को सामूहिक प्रतिकार्यका उपायहरू बताउन • विपद्को सामूहिक प्रतिकार्यमा विद्यार्थीको भूमिका (जुरेस, स्काउट, इको क्लव लगायत) बताउन । • बालविवाह न्यूनीकरण सम्बन्धी सचेतना फैलाउन । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) गर्न ।

४. विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम

(क) कक्षा १ देखि कक्षा ३ सम्म

क्र.स.		कक्षागत विषयवस्तु		
	क्षेत्र/थिम	**कक्षा १**	**कक्षा २**	**कक्षा ३**
१	**त्रिवेणी गाउँपालिकाको परिचय**	• आफू बसेको गाउँटोल, वडा र पालिकाको नाम सहित आफ्नो परिचय । • आफ्नो गाउँटोल र गाउँटोल वरपर रहेका वनजङ्गल, खोला र बाटाको नाम । • आफ्नो घर नजिकै रहेका बजारको पहिचान । • त्रिवेणी गाउँपालिकाका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र आफ्नो वडाध्यक्षको नाम । • त्रिवेणी गाउँपालिकाको नक्सा अवलोकन गरी सोको बारेमा जिज्ञासा र छलफल ।	• त्रिवेणी गाउँकार्यपालिका रहेको ठेगाना र स्थापना भएको साल एवम् आफ्नो वडाका जनप्रतिनिधिहरूको नाम । • आफू बस्ने वडाभित्रका गाउँटोलहरू, वडा कार्यालय रहेको ठाउँको नाम र वडामा रहेका विद्यालयहरूको नाम । • त्रिवेणी गाउँपालिकाको नक्सामा आफ्नो र आफ्नो साथी एवम् आफन्तहरूको गाउँटोल समेत पहिचान ।	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति र हावापानी (वर्षा र हिउँद) को उल्लेख । • वडा कार्यालयले बालबालिकाको क्षेत्रमा गर्ने कामहरू • आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको सामान्य परिचय । • आफ्नो गाउँपालिकाभित्र रहेका मुख्य बजार तथा सडकहरूको परिचय । • कर्णाली प्रदेशको नक्सामा त्रिवेणी गाउँपालिकाको पहिचान र अवस्थिति ।
२	**हाम्रा कला,**	• त्रिवेणी र यसको सेरोफेरोमा रहेका स्थानीय बजार र यहाँका पर्यटकीय क्षेत्रहरूहरूको नाम ।	• आफ्नो वडामा रहेका पर्यटकीय एवम् धार्मिक स्थलहरूको पहिचान ।	• त्रिवेणी गाउँपालिकाका पर्यटकीय स्थलहरू : कालापोखरा, बाँदरपानी, डलसिडे, जिलाधुरी,

	संस्कृति र सम्पदाहरू	• हाम्रा धर्म र धार्मिक सम्पदा (मन्दिर, गुफा, थान, चर्च आदि) को पहिचान । • त्रिवेणीमा रहेका विभिन्न जातजातिहरूको नाम । • त्रिवेणीमा मनाइने विभिन्न चाडपर्वहरूको पहिचान । • त्रिवेणीमा नाचिने नाच र गाइने स्थानीय गीतहरूको पहिचान । • त्रिवेणीका प्रचलित लोकवाजाहरूको चिनारी । • आफ्नो गाउँटोलका असल व्यक्तिहरु एवम् मुलुकको परिवर्तनका लागि बलिदानी गर्ने सहिदहरुको परिचय ।	• आफ्नो वडामा विभिन्न जातजातिले नाच्ने नाँच, गाउने गीत र बजाउने बाजाहरुको परिचय । • आफ्नो वडाभित्र रहेका विभिन्न जातजाति, धर्मावलम्बी र भाषाभाषीहरूको पहिचान । • आफ्नो वडामा रहेका विभिन्न जातजातिहरूले मनाउने प्रमुख चाडपर्वहरूमा गरिने प्रमुख क्रियाकलापहरूको जानकारी । • हाम्रा स्थानीय र परम्परागत भाँडावर्तनः **हुन्डो, खट्कुरो, अम्खोरा, ताउलो, कलश, पन्यु, डाडु, कराइ, ताप्के, गाग्री, माना, पाथी, ठेकी, गाबु, मदानी** आदिको पहिचान र प्रयोग गर्ने तरिका । • आफ्नो गाउँटोलका असल व्यक्तिहरु एवम् मुलुकको परिवर्तनका लागि बलिदानी गर्ने सहिदहरुको परिचय ।	झनखानी, भेरीपोखरा, झारपोखरा, बल्लेजुरी आदिको परिचय । • त्रिवेणीका जातजाति : **बाहुन, क्षेत्री, ठकुरी, मगर, दलित, अल्पसङ्ख्यक** आदिको विशेषता र परिचय । • त्रिवेणी गाउँपालिका भित्र नाँचिने विभिन्न नाचहरू : देउसी नाच, भैलो नाच, तीज नाच, सोरठी, लहरे, पैसेरी, सिङ्गारु, झ्याउरे, झाँक्री नाच, मयुर नाच आदिको परिचय । • हाम्रो भान्साका सामग्री र परिकारहरु : **दाल-भात, रोटी, ढिँडो, गुन्द्रुक, पाप्रो, चाना, खाँदेको अचार, सिन्की, बरि, मस्यौरा, सिस्नो, लाडु, अर्सा, सेलरोटी, खिर, सातु, मकै र गहुँका खाजा, झाने खाजा, उमी, सिरौला** आदिको महत्त्व र विशेषता । • हाम्रा स्थानीय घरायसी सामग्रीहरु **: डोको, डालो, पायो, सुपो, नाङ्लो, भकारी, मदुस, पेटारो, खाट, चाल्नु, कोसी, ठेकी, मदानी, डाडु, पनियो, कराइ, चिम्टी, सनासो, भुजुङ्गो, ठेउली, तावा, चौकी, ओदान** आदिको परिचय र उपयोगिता ।
३	**हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	• परिवारका सदस्यहरूले गर्ने पेसा र व्यवसायको नाम । • हाम्रा अन्नबालीहरू : धान, मकै, गहुँ, जौ, कोदो, आदिको पहिचान । • स्थानीय दलहन बालीहरु : केराउ, मसुरो, भट्ट, सिमी, मास, बोडी आदिको पहिचान । • स्थानीय तरकारी खेती अन्तर्गत :साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुर्सानी, भन्टा, करेला, लौका, फर्सी, कुभिण्डो, सिमी, भिन्डी, बोडी, इस्कुस, मुला, गाजर, पिडालु, प्याज, लसुन, आलु आदिको पहिचान । • स्थानीय फलफूलहरू- केरा, अमिलो, सुन्तला, कागती, मेल, आरु, ओखर, आरुबखडा, काफल, चोत्रा, ऐसेलु आदिको पहिचान ।	• छिमेकीपरिवारका सदस्यहरूले गर्ने मुख्य पेसा व्यवसायको नाम । • स्थानीय रूपमा लगाइने बेमौसमी बालीनाली- काक्रो, बोडी, रायो साग, मूला, टमाटर, भिन्डी, आलु आदिको पहिचान । • स्थानीय अन्नबालीहरू - धान, मकै, गहुँ, जौ,कोदो, फापर आदिको परिचय । • हाम्रा तरकारीहरू :साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुर्सानी, भन्टा, करेला, लौका, फर्सी, कुभिण्डो, सिमी, भिन्डी, बोडी, इस्कुस, मुला, गाजर, सलगम, पिडालु, आलु आदिको परिचय । • स्थानीय फलफूलहरू : केरा, अमिलो, सुन्तला, कागती, मेल, आरु, ओखर, आरुबखडा, काफल, चुत्रा, ऐसेलु भोगटे आदिको परिचय । • हाम्रा स्थानीय उत्पादन विक्री गर्ने बजारहरु	• आफ्नो वडाका मानिसहरुले गर्ने पेसा, व्यवसायको सामान्य परिचय । • मसलाजन्य बाली : मेथी, टिमुर, प्याज, लसुन, धनिया, बेसार, अदुवा, पुदिना, तेजपात आदिको परिचय । • स्थानीय नगदेबाली- तोरी, मसुरो, चना, तिल, अर्सी, चना, मास, गहत, भट्ट आदिको परिचय । • स्थानीय बेमौसमी बाली : काक्रो, बोडी, रायो साग, सिमे साग, लिउरो, डउरे, पालउरो, टमाटर, मुला, भिन्डी आदिको परिचय । • परम्परागत स्थानीय कृषि प्रविधि (जाँतो, ढिकी, कोल, घट्ट आदि) को परिचय । • परम्परागत र आधुनिक प्रविधि (हलो-ट्याक्टर, ओखल, कोल, घट्ट-मिल) को तुलना । • स्थानीय फलफूल : किवी, तरुल, सखरखण्ड (गन्जी), अमिलो, सुन्तला, भोगटे, केरा, आँप, मेवा, बयर, रुखकटहर आदिको परिचय ।
४	**खुसीका लागि शिक्षा र**	• आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरू र तिनीहरूका आनीबानी र स्वभावहरू ।	• नाता सम्बन्धका मानिसहरूको आनीवानी ।	• साथी र समुदायका मानिसहरूको नाता सम्बन्धको पहिचान र भूमिकाको बोध गरी माया, श्रद्धा र

	जीवनोपयोगी सिप	• आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरूमा भएका असल आनीबानी र स्वभावहरूको पहिचान । • आफूलाई मन पर्ने साथीहरूमा भएका स्वभावहरू । • स्थानीयस्तरमा प्रचलित आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास । • घरपरिवार र छरछिमेकमा मनाइने उत्सव र चाडपर्वहरूमा गरिने क्रियाकलापहरू बताउन । • योग, प्राणायाम र आसनहरू (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, शशकासन) को अभ्यास । • जङ्कफुड (मृतप्राय खाना) को परिचय र खानामा छ प्रकारका स्वाद (गुलिया, अमिलो, पिरो, टर्रो, तितो र नुनिलो) भएका अर्गानिक खानाहरूको पहिचान र प्रयोग । • उत्पादन र सिर्जनासँग जोडिएको श्रमको सम्मान गर्ने प्रवृत्तिको चर्चा, अभ्यास र प्रदर्शन । • प्राप्त निर्देशनको आधारमा स्थानीय खेलहरु (कुर्सी दौड, चम्चा दौड, गणित दौड) आदि खेलमा सहभागी ।	• असल र चरित्रवान हुनका लागि आवश्यक पर्ने शील र स्वभावहरूको वर्णन र अभ्यास । • आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास । • घरपरिवार, छरछिमेक र गाउँटोलमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउँदा गर्न हुने र गर्न नहुने कुराहरूको सूची र जीवनमा त्यसको अभ्यास । • आफू खुसी हुने र अरूलाई पनि खुसी बनाउने कलाको अभ्यास र अनुसरण गर्ने । • आसन, ध्यान र प्राणायमहरू (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, सिंहासन) को अभ्यास । • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास । • असक्त, ज्येष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने बानीको अभ्यास । • जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानि र घरमा बनाइने अर्गानिक खानाका फाइदाहरू ।	आदरसम्मान गर्ने बानीको बखान र अभ्यास । • स्थानीयस्तरमा आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र प्रस्तुतीकरण । • आफ्नो घरपरिवार तथा समाजमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउदा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको जानकारी र अभ्यास । • आफू खुसी हुनका लागि अरूलाई पनि खुसी बनाउने कलाको विकास र अभ्यास । • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास । • ध्यान, प्राणायम र आसन (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, सिंहासन, गरुडासन) को परिचय र अभ्यास । • समाजका ज्येष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने स्वभावको विकास र अभ्यास । • जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानि र घरमा बनाइने खानाका फाइदाहरूको बारेमा जानकारी र सोको अनुसरण । • स्थानीय खेलहरु (तातो आलु, विस्कुट खेल, लक्की सर्कल, बोत्तल भर्ने दौड आदि) खेल्ने तरिकाको जानकारी र अभ्यास ।
५	**हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय**	• घर तथा स्थानीयस्तरमा पालिने घरपालुवा जीव जनावरहरूको नाम । • आफ्नो घर र टोल वरपर भएका विरुवाहरूको पहिचान । • विद्यालयको बगैंचामा भएका बिरुवाहरूको चिनारी । • घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षरोपणमा सहयोग । • घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाको सरक्षणमा सहयोग । • फूलबारी तथा बोटबिरुवाहरूको हेरचाहमा सहयोग । • आफ्नो वरपर भएका पानीका स्रोतहरूको नाम । • व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाईमा सहयोग ।	• त्रिवेणी गाउँपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्जजन्तु र चराहरूको पहिचान । • आफ्नो वडाभित्र रहेका रुखविरुवा, घाँसे वनस्पतिको पहिचान र सूची निर्माण । • आफ्नो वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरू पहिचान । • करेसाबारी निर्माणमा सहभागिता । • विद्यालयमा बाल बगैंचा र वृक्षारोपणमा सहभागिता । • गाउँपालिका क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको परिचय दिन तथा उपयोग पहिचान गरी आवश्यकता अनुसार प्रयोग । • फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान । • वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको	• त्रिवेणी गाउँपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरूको परिचय र महत्त्व । • स्थानीय बोटबिरुवाको परिचय, महत्त्व तथा उपयोग । • विद्यालयमा बगैंचाको आवश्यकता र महत्त्व । • घर र विद्यालयमा बाल बगैंचाको निर्माणमा सहयोग र हेरचाह । • घर र विद्यालयमा पानीका स्रोतहरूको उपयोग गर्ने तरिका र सोको सदुपयोग । • फोहोरमैला व्यवस्थापनको परिचय । • विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापनमा सहभागिता । • व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत र सरसफाइको परिचय र अभ्यास । • घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको

		• घर, समुदाय र विद्यालयमा हुने फोहोरमैलाको पहिचान । • फोहोरमैलाको रखाइमा सहयोग ।	पहिचान । • फोहोरमैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापनमा सहयोग ।	सरसफाइमा सहभागिता । • वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपायको पहिचान गर्न र सरसफाइ कार्यमा सहभागिता ।
६	**समाजिक चुनौति र विपद् व्यवस्थापन**	• सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रूपमा रहेको धुमपान, मध्यपान, लागू औषध सेवनको परिचय र यसबाट हुने हानिहरूको जानकारी । • स्थानीय स्तरमा भईरहेका र हुन सक्ने बिपद्हरू जस्तै **सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने, आगलागी, डुबान (नदी, खोला, ताल, खाल्डो** आदिबाट हुने विपदहरूको चित्रात्मक पहिचान । • विद्यालय र घरमा आउदाजाँदा बाटोमा हुने जोखिमहरू जस्तै **बाटो बिग्रने, खोलानाला तर्ने, हावाहुरी चल्ने, भीरबाट लड्ने, यातायात दुर्घटना हुने, विषालु सर्पले डस्ने** आदिको पहिचान र सावधानी । • कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने विभिन्न दुर्घटनाहरू जस्तै **चोटपटक, करेन्ट, पहिरो खस्ने, ढुङ्गा खस्ने, बाटोमा चिप्लिने, आगलागी** आदिको परिचय र सोबाट बच्नका लागि सामान्य उपायहरूको जानकारी र सोको अनुसरण । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुति ।	• सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रूपमा रहेको धुम्रपान, मध्यपान, लागू औषध सेवनबाट हुने हानि र यसबाट बच्ने उपायहरूको बारेमा जानकारी । • **हावाहुरी, चट्यांङ्ग, बाढी, आगलागी, पहिरो, सर्पदंश, लू, शीतलहर, हुस्सु एवम् जङ्गली जनावरको आक्रमण** आदिबाट हुने विपद्को पहिचान र परिचय । • घरभित्र हुने जोखिमहरू (छत, भऱ्याङ, बरन्डा, हातहतियार आदिको परिचय दिन । • घरभित्र हुने जोखिमहरूबाट बच्ने उपायहरू बताउन र अनुसरण । • कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने **वर्षा, हावाहुरी, करेन्ट, चट्याङ, बाढी पहिरो, जङ्गली जनावरको आक्रमण, विषालु सर्पले डस्ने, ढुङ्गा खस्ने, चिप्लिने, शीतलहर,** आदिबाट बच्ने उपायहरू । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) को प्रस्तुति ।	• सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रूपमा रहेको धुम्रपान, मध्यपान, लागू औषध सेवन, छोराछोरी बिचको भेदभावबाट हुने हानि र यसबाट बच्ने उपायहरूको बारेमा जानकारी । • विपद्को परिचय । • विपद्को किसिम (प्राकृतिक र मानव सिर्जित) । • विद्यालयभित्र जस्तै छत, बिजुली, भऱ्याङ्ग, बरन्डा, खेल सामग्री, फर्निचर, शौचालय आदिमा हुने जोखिमहरूको पहिचान । • विद्यालयभित्र हुने जोखिमबाट सावधानी । • भूकम्प र महामारीबाट सुरक्षित हुनको लागि आवश्यक सावधानी । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुति ।

(ख) कक्षा ४ देखि कक्षा ५ सम्म

क्र.स.		**कक्षागत विषयवस्तु**	
	क्षेत्र/एकाइ	**कक्षा ४**	**कक्षा ५**
१	**त्रिवेणी गाउँपालिकाको परिचय**	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको नामाकरण, यसको भौगोलिक अवस्थिति, सिमाना र क्षेत्रफलको जाकारी । • त्रिवेणी गाउँपालिकाको परिचय सहित अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र वडाध्यक्षका मुख्य कामहरू । • स्थानीय न्यायपालिकाले सम्पादन गर्ने कार्यहरू । • आफ्नो वडाभित्र बसोवास गर्ने जातजातीहरूको सूचीसहित जनसङ्ख्या । • हाम्रो वडाबाट प्रवाह हुने मुख्य मुख्य कामहरू र प्रदान गरिने सेवाहरू ।	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको अवस्थिति (अक्षांश, देशान्तर र उचाइसहित) को जानकारी । • त्रिवेणी गाउँपालिकाका केही महत्त्वपूर्ण स्थलहरू- त्रिवेणी, बिमैचा, गैरीनेटा, खुम्चेरी, झुलनेटा, मुरु, पेउघा, नुवाकोट आदिको परिचय र नामाकरण । • हाम्रो गाउँपालिकाको जातजातिगत जनसङ्ख्या । • पालिकाको नक्सा बनाई आफ्नो गाउँ, विद्यालय, वडा कार्यालय, मुख्य सडक र बाटाहरू । • गाउँपालिकाको मुख्य मुख्य काम, कर्तव्य र अधिकारको जानकारी ।

			• त्रिवेणीका विभिन्न ठाउँहरूमा विद्युत र सञ्चार सेवाको अवस्था ।
२	**हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरू**	• हाम्रो प्राकृतिक सम्पदा (जमिन, वनजङ्गल, गाड, खोला, ताल, पोखरीको परिचय र महत्त्व । • मानव निर्मित सम्पदा (मन्दिर, अस्पताल, क्याम्पस, विद्यालय, नहर, धारा, चौतारी, पाटीपौवा, कुवा आदिको परिचय र महत्त्व । • त्रिवेणी गाउँपालिकाका मेला, जात्रा, चाडपर्व (**दशैं, तिहार, तिज, माघे सक्रान्ति, चैते दशैं, असारे संक्रान्ति, साउने सक्रान्ति (लुतो फाल्ने), भदै पूर्णिमा, सहिद दिवस, होली पूर्णिमा आदि) र स्थानीय लोकगीत -तीज गीत, रोपाइ गीत, देउसीभैली, रतेउली, ठारीभाका** आदिको परिचय । • त्रिवेणी गाउँपालिकाका स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूको परिचय । • आफ्नो वडामा असल काम गर्ने प्रेरणादायी व्यक्ति एवम् मुलुकको परिवर्तनका लागि आफ्नो वडाबाट सहादत प्राप्त गर्ने सहिदहरुको परिचय ।	• मानव निर्मित सम्पदाको महत्त्व र विशेषता । • प्राकृतिक सम्पदाको महत्त्व र विशेषता । • सम्पदाको संरक्षणमा हाम्रो भूमिका । • त्रिवेणी गाउँपालिकाभित्र रहेका विभिन्न धार्मिक र साँस्कृतिक स्थल (देवीदेवताका मन्दिर, चर्च, गुफा, थान, मठमन्दिर, कुल देवताका थान) आदिको अवस्थिति र सूची निर्माण । • त्रिवेणीका आधारभूत विद्यालय र त्यहाँ अध्ययनरत कक्षागत विद्यार्थीहरुको विवरण । • त्रिवेणी गाउँपालिकाका परम्परागत स्थानीय लोकगीत, लोक नृत्य, गाउँ खाने कथा, कर्खा र लोककथाको बारेमा जानकारी सङ्कलन । • त्रिवेणी गाउँपालिकाका असल मानिसहरू एवम् गाउपालिकाबाट मुलुकको परिवर्तनका लागि सहिदहरुको सूची ।
३	**हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	• आफ्नो घर, समुदाय वा विद्यालयमा गरिने मसलाजन्य खेती : मेथी, प्याज, लसुन, धनिया, बेसार, अदुवा, पूदिना आदि खेतीमा सहयोग । • स्थानीय स्तरमा उत्पादित वस्तुहरू- परालको गुन्द्री, चकटी, डोको, थुन, मान्द्रो, सुपो, हसिया, बावियोको डोरी, अल्लोको डोरी, ढरिया, ठेकी, मदानी, खिररे, खाप, मदुस, कोर्को, स्याखु, ओखल, मुसल, दाम्लो, ढक्की, खाट सुल्पा, पेटारो, चिम्टा, चाल्नु, कोसी आदिको परिचय । • परम्परागत कृषि औजारहरू-हलो, जुवा, फरुवा, लिड्को, कुटो, कोदाली, बन्चरो, **खुकुरी** आदिको चिनारी र कृषि कार्यमा प्रयोग तथा महत्त्व ।	• स्थानीय परम्परागत पेसा व्यवसाय (**गाईपालन, बाखापालन, कुखुरापालन, भैंसीपालन, बंगुरपालन, सुँगुरपालन, खरायोपालन, कालीजपालन, परेवापालन** आदि) को परिचय । • **आलु, टमाटर, केरा, बेसार, धनिया, गोलभेडा, लसुन, च्याउखेती आदिको** सामान्य परिचय र महत्त्व । • **मौरी पालनको** परिचय र महत्त्व । • जडिबुटी अन्तर्गत टिमुर, समायो, पाचऔले, सतुवा, कुरिल्लो, बटुलेटी, सिलपाउरी, भिँगामारो, बोजो, चोत्रा, तुलसी, तितेपाती, खोलेभ्फार आदिको परिचय र महत्त्व । • कम्प्यूटरका सामान्य पाटपूर्जा र आधुनिक खेती प्रणालीका प्रविधिहरुको नाम र काम ।
४	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	• समाजको असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरूको पहिचान, अभ्यास र प्रस्तुतीकरण । • आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र अभ्यास । • गाउँटोल र समाजमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउँदा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको जानकारी र सोको अभ्यास । • आफू खुसी हुने र अरूलाई पनि खुसी हुन सहयोग गर्ने सिपको परिचय र अभ्यास । • अरूमा भएका राम्रा कुराहरूको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा एवम् त्यस्ता आनीबानीहरूलाई आफ्नो जीवनमा अनुसरण । • योग र ध्यान (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका, अनुलोम-विलोम प्राणायाम, ध्रुवासन) को परिचय र सोको अभ्यास । • परिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग	• समाज र राष्ट्रका असल नागरिकहरूले गरेका असल कार्यहरूको चर्चा र असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरूको अभ्यास । • थोरै बोल्ने, विस्तारै बोल्ने र मिठो बोल्ने स्वभावको अनुसरण, खुसी र सुखी हुने स्वभावको वर्णन एवम् अभ्यास । • आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र प्रस्तुतीकरण । • आफू खुसी हुने र अरूलाई पनि खुसी हुन सहयोग गर्ने सिपको परिचय र अभ्यास । • अरूमा भएका राम्रा कुराहरूको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा एवम् त्यस्ता आनीबानीहरूलाई आफ्नो जीवनमा अनुसरण । • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास । • योग र ध्यान (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका, अनुलोम विलोम, मयुरासन) लाई स्वस्थ र खुसी हुनका लागि अभ्यास र प्रयोग ।

		गर्ने स्वभावको अभ्यास । • शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिक तत्त्वहरू नष्ट नहुने गरी फलफूलहरू र तरकारी खाने तरिकाको जानकारी र सोको अभ्यास । • स्थानीय खेलहरु (तातो आलु, विस्कुट खेल, लक्की सर्कल, बौत्तल भर्ने दौड आदि) खेल्न तरिकाको जानकारी र समूहमा उक्त खेल खेल्ने अभ्यास ।	• परिवार र समाजका जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने भावनाको वर्णन र अभ्यास प्रस्तुत । • शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिक तत्त्वहरू नष्ट नहुने गरी तरकारी र अन्य खानेकुरा तयार पार्ने र खाने तरिकाको परिचय र अभ्यास ।
५	**हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय**	• सामुदायिक वनको परिचय दिदै गाउँपालिका भित्रका सामुदायिक वनमा पाइने वन्जजन्तु र चराहरूको परिचय र महत्त्व । • आफ्नो वा छिमेकी वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरू **-टिमुर, सिलाजीत, गुर्जो, घोडटाब्रे, बोजो, पदमचाल्नो, भागेचुक, बाँजकोटी, कटुको** आदिको पहिचान । • गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने ठुला वनस्पतिहरूको पहिचान । • करेसाबारी निर्माणमा सहभागिता । • विद्यालयमा बाल बगैंचा र वृक्षारोपणमा सहभगिता । • वातावरण र विकासको परिचय । • गाउँपालिका क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको परिचय तथा उपयोग पहिचान र सोको आवश्यकता अनुसार प्रयोग । • फोहोरमैलाले स्थानीयस्तरमा पारेको असर पहिचान ।	• गाउँपालिका क्षेत्रका सामुदायिक वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरूको उपयोग र महत्त्व । • घर तथा विद्यालयमा स्थानीय औषधिजन्य वनस्पति र फलफूल बगैंचाको निर्माण कार्यमा सहयोग । • गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय, समुदायको भूमिका पहिचान । • वातावरण संरक्षणको परिचय । • गाउँपालिका क्षेत्रमा जलस्रोत प्रदूषणको कारण, असरहरू र न्यूनीकरणका उपायहरूको पहिचान र ती उपायहरूको अवलम्बन । • पानीको संरक्षण गर्ने उपायहरू । • विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा फोहोरमैलाको व्यवस्थापनका उपायहरूको खोजी र अवलम्बन ।
६	**समाजिक चुनौति र विपद् व्यवस्थापन**	• सामाजिक विसङ्गतिको रूपमा रहेका जातीय भेदभाव, छुवाछुत र लैङ्गिक हिंसाको कारण समाजमा परेका असर र उक्त असरहरूलाई न्यूनीकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरू । • प्राकृतिक विपद् र मानव सिर्जित विपद्को पहिचान । • चाडपर्वको समयमा हुने **जोखिम (चङ्गा, पिङ, पटाका, खाना व्यवहार आदि)** पहिचान । • **हावाहुरी, चट्याङ्ग, र भूकम्पबाट** बच्नको लागि आवश्यक उपायहरूको पहिचान । • आफू र आफूभन्दा साना बालबालिकालाई विपद्बाट सुरक्षा गर्ने उपायहरूको पहिचान । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुति ।	• सामाजिक विसङ्गतिको रूपमा रहेका जातीय भेदभाव, छुवाछुत र लैङ्गिक हिंसाको कारण समाजमा परेका असर र उक्त असरहरूलाई न्यूनीकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरू । • प्राकृतिक विपद् र मानव सिंर्जित विपद्को प्रभाव वा असरहरू । • चाडपर्व र मेलाको समयमा हुने जोखिमहरू **जस्तै चङ्गा, पिङ, रङग, पटाका, खाना भैँभगडा, भागदौड** आदिबाट हुने जोखिमबाट सावधान । • सडक दुर्घटनाका कारण र बच्ने उपायहरू । • वन्यजन्तुबाट बच्ने र वन्यजन्तुबाट हुने क्षति न्युनीकरण गर्ने उपायहरूको पहिचान । • **हावाहुरी, भुमरी, चट्याङ्ग, भुकम्प, नदी र खोलामा** हुने डुवान र पहिरोवाट बच्नको लगि पूर्वतयारी वा सावधानी । • विभिन्न विपद्बाट आफूभन्दा साना बालबालिकाको सरंक्षण र सुरक्षा गर्न • कृत्रिम घटना अभ्यासको (Simulation) प्रस्तुति ।

(ग) कक्षा ६ देखि कक्षा ८ सम्म

क्र. स.	क्षेत्र/एकाइ	कक्षागत विषयवस्तु		
		कक्षा ६	कक्षा ७	कक्षा ८
१	**त्रिवेणी गाउँपालिकाको परिचय**	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको सामान्य ऐतिहासिक परिचय । • त्रिवेणी गाउँपालिकाको नक्सामा आफ्नो गाउँटोल, विद्यालय, वडा कार्यालयहरू र मुख्य बाटाहरू । • वडाका निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरू तथा तिनको जिम्मेवारी । • वडा कार्यालयबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधालाई प्रभावकारी बनाउने उपायहरू । • गाउँपालिका भित्रको जनसङ्ख्याको उमेरगत अवस्थाको विश्लेषण । • वडा कार्यालयले शिक्षा, बालबालिका, युवा महिलाका लागि तय गरेका कार्यक्रमहरू ।	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको प्रशासनिक संरचना • रुकुम पश्चिमको नक्सा बनाई आफ्नो गाउँपालिकाका मुख्य स्थानहरू, मुख्य सडक तथा बाटाहरू, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, नदी, खोलानाला र तालहरूको चित्रण । • गाउँपालिकामा रहेका जग्गाको किसिम (सिम, अब्बल, दोयम, चाहार) छुट्टिने गरी नक्सामा भर्ने अभ्यास । • गाउँपालिकाको समग्र शैक्षिक अवस्था र प्राविधिक शिक्षाको वर्तमान अवस्थाको प्रस्तुति • गाउँपालिकाले प्रवाह गर्ने मुख्य मुख्य सेवा तथा सुविधाहरू र सेवासुविधालाई प्रभावकारी बनाउने उपायहरू । • गाउँपालिकाले गतवर्ष र चालु वर्ष शिक्षा, बालबालिका, युवा र महिलाका लागि तय गरेका कार्यक्रमहरू ।	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको भौगोलिक, राजनैतिक तथा प्रशासनिक संरचना र अवस्थाको जानकारी । • कर्णाली प्रदेशको नक्सामा पश्चिम रुकुम जिल्लाअन्तर्गत पर्ने त्रिवेणी गाउँपालिकाका मुख्य स्थानहरू, मुख्य सडक र बाटाहरू, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, नदी, खोलानाला र तालको अवस्थिति चित्रण । • गाउँसभाको गठन र काम कर्तव्य र अधिकारहरु । • गाउँ सभा (व्यवस्थापिका), कार्यपालिका र न्यायिक समितिको भूमिका । • गाउँसभाले ऐन, नियम निर्माण गर्ने प्रक्रिया । • त्रिवेणी गाउँपालिकाले हालसम्म जारी गरेका ऐन कानुनहरू । • त्रिवेणी गाउँपालिका भित्र सञ्चालित विभिन्न गौरवका आयोजना र परियोजनाहरूको परिचय ।
२	**हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरू**	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको भौगोलिक बनावटको परिचय । • त्रिवेणी गाउँपालिकालाई काइँया खोला, मुरुखोला, खारा खोला, रुँघा खोला,, भुम्के खोला, सिस्ने खोला, रातामाटा नहरु, स्याउली बजार नहर आदिले **पुऱ्याएको** योगदानको चर्चा । • त्रिवेणीमा प्रचलित कला, सँस्कृति र साहित्यको सामान्य परिचय । • बालसाहित्य (बाल कविता, कथा, चित्रहरू र भित्ते पत्रिका) का साथै बालबालिकाको विकासका लागि त्रिवेणीमा भए गरेका कार्यहरू । • माघे संक्रान्ति र वा साउने सक्रान्ति (लुतो फाल्ने पर्व) को महत्त्व र मनाउने तरिका । • त्रिवेणी गाउँपालिकाका धार्मिक एवम् साँस्कृतिक सम्पदाहरू -शिद्ध थान, शिब गुफा, राजकोट, खारा ब्यारेक, सहिद पार्क आदिको परिचय र महत्त्व । • आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थभन्दा माथि उठेर आफ्नो गाउँटोल, समाज र समग्र मुलुकको हितका लागि	• त्रिवेणीका पर्यटकीय स्थलहरू- **त्रिवेणी बजार, खलेखानी धुरी, सुकी दह, बाघ खोर, गरुल बस्ने, ढिकी कुट्ने ओढार, नौकोठे सिद्धगुफा, तेह्र कुने ताल, कोलपेल्ने ओढार, गेल गुफा, खामे धुरी, सिदुर हाले, खारा ब्यारेक, निपाने, बागेश्वरी मन्दिर, माइभगवती मन्दिर** आदिको परिचय र महत्त्व । • त्रिवेणी का प्रमुख जातजाति- **ब्राह्मण, क्षेत्री, मगर, दलित, अल्पसङ्ख्यक** आदिले मनाउने चाडपर्व, लगाउने भेषभूषा र गरगहना, बोल्ने भाषाका साथै उनीहरूको बिचको आपसी सम्बन्धको बारेमा परिचय । • त्रिवेणी गाउँपालिकाको वनमा पाइने विभिन्न किसिमका औषधीजन्य बिरुवा र जडिबुटीको जानकारी, महत्त्व, संरक्षण र सोको प्रयोग । • आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थभन्दा माथि उठेर आफ्नो वडा, पालिका र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने त्रिवेणी	• त्रिवेणी गाउँपालिका पर्यटकीय स्थलहरूको विशेषता, संरक्षण र सम्बर्धन । • त्रिवेणी गाउँपालिकाको विभिन्न जातजाति बिचमा सामाजिक सद्भावका साथै स्थानीय भाषा, धर्म, कला, साहित्य र पर्यटनको विकासमा गाउँपालिकाको भूमिका । • गाउँपालिका स्तरीय अध्यक्ष कप खेलकुद प्रतियोगिता र त्यसको महत्त्वको जानकारी । • बैकल्पिक उर्जा (सोलार, विद्युत, गोबर ग्यास) आदिको परिचय र प्रयोग ।। • त्रिवेणी गाउँपालिकामा रहेको जल, जमिन, जङ्गल, जडिबुटी, र जनशक्तिको विकास गरी पालिकाको समुन्नतिका लागि उपयोग गर्ने बारेमा त्रिवेणी गाउँपालिकाको भूमिका । • आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थभन्दा माथि उठेर आफ्नो वडा, पालिका र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने त्रिवेणी गाउँपालिकाका कलाकार, खेलाडी, लेखक, साहित्यकार, राजनीतिज्ञ, सामाजिक अभियन्ता मुलुकको निम्ति प्राणको आहुति दिने सहिदहरुको योगदानको चर्चा

		काम गर्ने गाउँटोलका व्यक्ति एवम् मुलुकको निम्ति प्राणको आहुति दिने सहिदहरुको योगदानको चर्चा ।	गाउँपालिकाका कलाकार, खेलाडी, लेखक, साहित्यकार, राजनीतिज्ञ, सामाजिक अभियन्ता एवम् मुलुकको निम्ति प्राणको आहुति दिने सहिदहरुको योगदानको चर्चा ।	
३	**हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	• हाम्रा स्थानीय परम्परागत पशु तथा पंक्षी पालन (भैंसीपालन/कुखुरापालन/गाईपालन) गर्ने तरिकाको जानकारी र उक्त कार्यमा सहयोग । • त्रिवेणी गाउँपालिकाका प्रमुख अन्नबालीहरूको खेती गर्ने तरिकाको जानकारी र उक्त खेतीमा सहयोग । • त्रिवेणीका प्रमुख तरकारी बालीको खेती गर्ने तरिकाको जानकारी र खेती कार्यमा सहयोग । • **हस्त निर्मित सामग्रीहरू : हलो, जुवा, परालको गुन्द्री, चकटी, डोको** आदिको बनाउने तरिकाको जानकारी र तीमध्ये कुनै एकको निर्माण कार्यमा सहयोग । • व्यावसायिक कृषिको परिचय, कृषि पकेट क्षेत्र र यसको महत्त्व । • मौरी पालनको तरिकाको जानकारी र पालनमा सहयोग । • सिकाइमा सहयोग पुग्ने गरी मोबाइलको सुरक्षित प्रयोग । • पेसा र व्यवसायको प्रवर्धनमा पालिकाको भूमिका ।	• **बाख्रापालन/भेडापालन/मौरीपालनको** महत्त्व र पालन गर्ने तरिकाको जानकारी र उक्त कार्यमा सहयोग । • दलहन बालीहरू :**केराउ, मसुरो, भट्ट, सिमी, मास, बोडी, गहत** आदिको खेती गर्ने तरिकाको जानकारी र उक्त खेती गर्ने कार्यमा सहयोग । • **हस्त निर्मित सामग्रीहरू : सुपो, मान्द्रो, डोको, छिटनी, डोरी, चकटी** आदिको निर्माण गर्ने तरिकाको जानकारी र तीमध्ये कुनै एकको निर्माण कार्यमा सहयोग । • **कौसी खेती (फूल, तरकारी र फलफूल)** खेतीको परिचय दिन र खेती गर्ने तरिकाको जानकारी र अभ्यास । • होटल व्यवसाय तथा होमस्टे सञ्चालनको सम्भाव्यता पहिचान । • गाउँपालिकामा सञ्चालन भएका कृषिजन्य उद्योग व्यवसायहरुको परिचय ।	• गाईपालन/बंगुरपालन/कुखुरापालनको महत्त्व र पालन गर्ने तरिकाको जानकारी र उक्त कार्यमा सहयोग । • बेमौसमी तरकारी **काक्रो, बोडी, रायो साग, करेला, भिण्डी, सिमी, टमाटर, मुला,** आदिको खेती गर्ने तरिकाको जानकारी र उक्त खेतीमा सहयोग । • **नगदेबाली अन्तर्गत तोरी, मसुरो, बदाम, तिल, उखु, भटमास, गहत आदिको** खेती गर्ने तरिकाको जानकारी र र उक्त कार्यमा सहयोग । • हस्त निर्मित सामग्रीहरु : **डोको, डालो, माटाका भाडा, चकटी, सुल्पा, डालो** आदिको बनाउने तरिकाको जानकारी र तीमध्ये कुनै एकको निर्माण कार्यमा सहयोग • हस्त निर्मित सामग्रीहरूको प्रदर्शनी । • अनलाईन व्यापार र सरकारले कृषकलाई गर्ने सहयोग सम्बन्धी जानकारी । • सिकाइमा इमेल र इन्टरनेटको सुरक्षित प्रयोग । • गाउँपालिकामा सञ्चालन हुन सक्ने सम्भाव्य उद्योग व्यवसायहरुको पहिचान र सूची निर्माण ।
४	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यका साथ राष्ट्रको जिम्मेवार नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको पहिचान । • गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूमा सक्रिय रूपमा सहभागी हुने र सिर्जना गर्ने सिप र कलाको अभ्यास प्रस्तुत । • स्थानीयस्तरमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउदा सामाजिक सद्भावलाई ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको जानकारी र अभ्यास । • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीका साथै खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरूको जानकारी र सोको अनुसरण । • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको अनुसरण । • योग र ध्यान (प्रणव ध्यान, अनुलोम विलोम	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी सोका आधारमा निश्चित लक्ष्यका साथ असल नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास । • गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूमा सक्रियताका साथै सहभागी हुने सिप र कलाको अभ्यास । • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीको अभ्यास । • खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरूको बोध गरी सोको प्रयोग । • अरूमा भएका राम्रा आनीबानीको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा एवम् त्यस्ता आनीबानीको जीवनमा अनुसरण । • आफू खुसी हुने र अरूलाई पनि खुसी हुन प्रेरित गर्ने सिप र कलाको अभ्यास ।	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिबद्धताका साथ एउटा असल र जिम्मेवार नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास र अनुसरण । • गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको सिर्जना र अभ्यास । • स्थानीयस्तरका प्रमुख धर्महरूको मूल मर्मका बारेमा संक्षिप्त परिचय र आपसी सद्भावका लागि ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरू । • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीको अभ्यास एवम प्रस्तुतीकरण । • जीवनलाई खुसी र सन्तुलित बनाउनका लागि आवश्यक पर्ने विविध पक्षहरूको प्रयोग र अभ्यास । • अरूमा भएका राम्रा कुराहरूको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा एवम् त्यस्ता स्वभावहरूको जीवनमा निरन्तर अभ्यास र अनुसरण ।

		प्रणायाम, कोणासन) लाई स्वस्थ र खुसी जीवनका लागि अभ्यास । • परिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने भावनाको वर्णन र सोको अभ्यास । • पौष्टिक तत्त्व नष्ट नहुने गरी घरमा विभिन्न स्थानीय परिकारहरू पकाउने र खाने तरिकाको जानकारी र सोको अभ्यास ।	• श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानी । • योग र ध्यान (सूर्य नमस्कार, प्रणव ध्यान, अनुलोमविलोम, उर्ध्वताडासन् आदि) लाई स्वस्थ र खुसी जीवनका लागि अभ्यास । • घरपरिवार र समाजका जेष्ठनागरिक लगायत असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने सिप र भावनाको विकास र अभ्यास । • पानी लगायत पेय पदार्थ र फलफुल खाने उपयुक्त समय र तरिकाको बारेमा जानकी र सोको अभ्यास । • आयुर्वेद अन्तर्गत वात, पित्त र कफ प्रकृतिको शरीरका विशेषताहरुको जानकारी ।	• आफू खुसी हुने र अरूलाई पनि खुसी हुन प्रेरित गर्ने सिप र कलाको अभ्यास । • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानी । • योग र ध्यान (प्रणव ध्यान, उद्गीथ, कपालभाती प्रणायाम, अनुलोमविलोम, चक्किआसन) लाई स्वस्थ र खुसी जीवनका लागि अभ्यास र प्रयोग । • घरपरिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक एवम् असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने सिप र भावनाको अभ्यास एवम् अनुसरण । • हाम्रा पुर्खा, वंश तथा गोत्रको पहिचान गर्दै यसको महत्त्व र उपादेयताको बारेमा जानकारी । • तरकारी र अन्य खानेकुरा मिसाएर खाँदा वा तयार गर्दा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको जानकारी र अभ्यास । • आयुर्वेद अन्तर्गत वात, पित्त र कफ प्रकृतिको शरीरको पहिचान र स्वस्थ हुने उपायको जानकारी ।
५	**हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय**	• त्रिवेणी गाउँपालिका अन्तर्गत पर्ने **सामुदायिक वनहरू र उक्त वनमा पाइने पशुपन्छी र** रुखविरुवाहरूको पहिचान । • वनमा आधारित आर्थिक क्रियाकलापहरू पहिचान । • गाउँपालिका क्षेत्रमा वृक्षारोपण कार्यमा सहयोग । • हरित घर तथा विद्यालयको परिचय । • विद्यालयमा करेसाबारीको निर्माण गर्न र स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरूको खेती कार्यमा सहभागिता । • हरियाली प्रवर्धनको परिचय । • हरियाली प्रवर्धनको महत्त्व, तरिका र उक्त कार्यमा सहभागिता । • घर, विद्यालय र स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने फोहोर तथा प्रदूषण न्यूनीकरणका उपायहरू । • त्रिवेणी गाउँपालिका क्षेत्रमा खानेपानीको स्रोत, वितरण र पानी शुद्धीकरणका स्थानीय उपायहरू खोजी र सोको अवलम्बन । • गाउँपालिका स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्यहरू पहिचान र लक्ष्य पूरा गर्नका लागि उपायहरूको खोजी । • त्रिवेणी गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने ठुला वनस्पति र रुखहरूको उपयोगिता ।	• त्रिवेणी गाउँपालिकामा पर्ने सामुदायिक वनहरूको परिचय र महत्त्व । • वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रणका उपायहरू र यस सम्बन्धी कानुनी प्रावधान । • हरित घर तथा विद्यालयको आवश्यकता तथा महत्त्व । • घर र विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैंचाको निर्माण, उत्पादन र बजारीकरण गर्ने कार्यमा सहयोग । • स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरू र स्थानीय फूलहरूको खेती । • घरायसी उपयोग भईसकेको पानीको व्यवस्थापन गर्ने कार्यमा सहयोग । • दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध वर्णन । • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि स्थानीयस्तरबाट गर्न सकिने प्रयासहरूको पहिचान । • त्रिवेणी गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने ठुला वनस्पति र रुखहरूको महत्त्व र संरक्षणका उपायहरु ।	• त्रिवेणी गाउँपालिकामा भएका सामुदायिक वनहरूमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालनामा विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय तहको भूमिका । • खाली जग्गा, वनक्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षारोपण कार्यमा योगदान । • जडीबुटी खेती कार्यमा सहभागी हुन र यसबाट उत्पादित जडीबुटीको बजारीकरण र आर्थिक फाइदा पहिचान । • दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका तथा गर्नुपर्ने कार्यहरू । • हरित घर तथा विद्यालयका आधारभूत पक्षहरू । • दिगो विकास, जैविक विविधता र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध । • स्थानीय क्षेत्रमा पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपायहरूको पहिचान । • घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत बिन कम्पोष्टिङ तथा पिट कम्पोष्टिङ गर्ने प्रक्रियाको अभ्यास । • गाउँपालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण र फोहोरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, संघसंस्थाहरू र गाउँपालिकाको भूमिका ।

६	**समाजिक चुनौति र विपद् व्यवस्थापन**	• सामाजिक चुनौतिको रूपमा रहेका जुवातास, लङ्गुरपूर्जा, बालश्रम, बालविवाह, अन्धविश्वास, भूतप्रेत, बोक्सीका कारण समाजमा परेका असर र उक्त असरहरूलाई न्यूनीकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरू । • विद्युतीय अपराध (Cyber Crime) को परिचय । • विभिन्न प्रकारका महामारीहरू -कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु, झाडापखाला, टाइफाइड, हात्तिपाइले आदिको जानकारी र बच्ने उपायहरु । • अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई विपद हुने जोखिमको पहिचान । • अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई विपदबाट हुने जोखिमबाट सुरक्षित राख्न विद्यार्थीको भूमिका र सोको प्रस्तुतीकरण । • आगो, हिटर, डढेलो, भूक्षय, बाढी पहिरो, असिना पानी, हावाहुरी, सर्पदंश, जङ्गली जनावरको आक्रमण, विष र विषालु च्याउ लगायतबाट हुने दुर्घटना रोकथामका लागि पूर्व तयारी । • सडक दूर्घटनाबाट आफू बच्ने र अरूलाई पनि बचाउने उपायहरूको चर्चा । • भेरी नदी र अन्य खोलानालाहरूबाट हुने कटान तथा डुवान न्यून गर्न गरिएका र गर्नुपर्ने कार्यहरू । • उल्लिखित घटना, दुर्घटना न्यूनीकरणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका प्रदर्शन । • कृत्रिम घटना अभ्यासको (Simulation) प्रस्तुति ।	• सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रूपमा रहेको जुवातास, लङ्गुरपूर्जा, महिला हिंसा, चेलीबेटी बेचबिखन र यौनजन्य हिंसाको परिचय र न्यूनीकरणका उपायहरू । • विद्युतीय अपराधबाट बच्ने उपायहरु । • भूकम्पको परिचय सहित भूकम्पबाट सुरक्षित घरको लागि पूर्वतयारी (संरचनात्मक र गैरसंरचनात्मक सुरक्षा) । • भूकम्पको जोखिमको हिसाबले घर र विद्यालयमा भएको सबैभन्दा सुरक्षित स्थलको पहिचान । • सुरक्षितस्थान पहिचानमा विद्यार्थीको भूमिका । • यात्राको समयमा साइकल, स्कुटर वा मोटरसाइकल र सार्बजनिक सवारीबाट हुने जोखिमको पहिचान। • सडक दुर्घटनाबाट हुने सावधानी । • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखाला रोकथामका लागि पूर्व तयारीहरू । • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखाला नियन्त्रणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका । • गाउँपालिकास्तरमा विपद व्यवस्थापनका लागि संयन्त्र, संघसंस्था, योजना र कार्यक्रमहरू । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) ।	• सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रूपमा रहेका जुवातास, लङ्गुरपूर्जा, जातीय विभेद, लैङ्गिक हिंसा, बाल हिंसा, बाल श्रम, बालविवाह आदिको न्यूनीकरणको उपायको पहिचान र कार्यान्वयन । • विद्युतीय अपराध (Cyber Crime) को कानून उपचारको पालना गर्ने उपायहरु । • भूकम्प लगायतअन्य विपदबाट सुरक्षित विद्यालयको लागि पूर्वतयारी र विद्यार्थीको भूमिका (संरचनात्मक र गैरसंरचनात्मक सुरक्षा) र सोको कार्यान्वयन । • भूकम्पबाट हुने जोखिम न्यूनीकरणका लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका प्रदर्शन । • सुरक्षित विद्यालयको लागि विद्यार्थीको भूमिका र सोको कार्यान्वयन । • विश्वका प्रमुख महामारीहरू- प्लेग, फ्लू, एचआईभी एड्स, हैजा, सार्स र कोभिड १९) को जानकारी । • महामारीहरूबाट विश्व समुदायमा भएका सिकाइ । • किशोरीहरूमा देखिने कन्भर्जन डिस्अर्डरबाट बच्ने उपायको पहिचान र सोको कार्यान्वयन । • विपद्को सामूहिक प्रतिकार्यका उपायहरू । • विपद्को सामूहिक प्रतिकार्यमा विद्यार्थीको भूमिका (जुरेस, स्काउट, इको क्लव लगायत) । • बालविवाह न्यूनीकरण सम्बन्धी सचेतना । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) को प्रस्तुति ।

५. विषयवस्तुको विस्तृतीकरण, सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप र मूल्याङ्कन विधि

कक्षा १

क्र.स.	**क्षेत्र/थिम**	**सिकाइ उपलब्धि**	**विषयवस्तु**	**व्यवहार कुशल सिप**	**सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप**	**सम्भावित मूल्याङ्कन विधि र प्रकृया**	**कार्य घण्टा**
१	**त्रिवेणी गा.पा.को परिचय**	• आफू बसेको गाउँटोल, वडा र पालिकाको नाम	• आफू बसेको गाउँटोल, वडा र पालिकाको नाम	• सिकाइ सिप • सञ्चार	• वास्तविक व्यक्ति वा चित्र एवम् श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट कुनै व्यक्ति बसोवास गर्ने पालिका र गाउँवस्तीको नाम एवम् वडा नम्बरको बारेमा छलफल गर्ने ।	• विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूको गाउँ, टोल, वडा र पालिका	२६

		सहित आफ्नो परिचय बताउन । • *आफ्नो गाउँटोल र गाउँटोल वरपर रहेका वनजङ्गल, खोला र बाटोको नाम बताउन ।* • आफ्नो घर नजिकै रहेका बजारको पहिचान गर्न । • *त्रिवेणी गाउँपालिकाको अध्यक्ष, वडाध्यक्ष र आफ्नो वडाध्यक्षको नाम बताउन ।* • त्रिवेणी गाउँपालिकाको नक्सा अवलोकन गरी सोको बारेमा जिज्ञासा राख्न र छलफल गर्न ।	सहित आफ्नो परिचय • *आफ्नो गाउँटोल र गाउँटोल वरपर रहेका वनजङ्गल, खोला र बाटोको चिनारी* • आफ्नो घर नजिकै रहेका बजारको पहिचान । • *त्रिवेणी गाउँपालिकाको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र आफ्नो वडाध्यक्षको नाम* • त्रिवेणी गाउँपालिकाको नक्साको अवलोकन	सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप • दृश्य साक्षरता सिप	• तत्पश्चात् विद्यार्थीहरूलाई उनीहरू बस्ने पालिका र गाउँवस्ती एवम् वडा नम्बर भनेर आफ्नो नामसहित परिचय दिनका लागि उपयुक्त वातावरणको सिर्जना गर्ने र खेलको रूपमा अभ्यास गराउने । • *सर्वप्रथम विद्यार्थीहरूले देखेको वनजङ्गल, खोला र बाटोको नाम भन्न लगाउने ।* • *तपाईले देखेको वनजङ्गल, खोला र बाटोमध्ये कुन कुन तपाइँको गाउँवस्ती र त्यसको वरिपरि रहेका छन् छलफल गरी भन्न लगाउने।* • *उल्लिखित नदी, खोलानाला र बाटो नभएको भए के हुन्थ्यो होला भन्दै उनीहरूलाई कल्पना गर्न लगाउने र तिनीहरूको उपयोगिताको बारेमा भन्न प्रेरित गर्ने ।* • विद्यार्थीलाई कुनै सामान र वस्तु चाहियो भने कहाँ गएर किनेर ल्याउनुहुन्छ भनेर सोध्ने । • गाउँबस्ती नजिकै रहेको बजारको नाउ के हो र त्यहाँ गएर तपाईहरू के के सामान खरिद गर्नुहुन्छ भनेर सोध्ने । • *विद्यार्थीहरूको पूर्वज्ञानलाई आधार बनाई उनीहरूका विचारहरूलाई समेत समेटेर जनप्रतिनिधिको परिचय दिने ।* • *जनप्रतिनिधि अन्तर्गत विद्यार्थीहरूले बसोबास गर्ने पालिकाको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र आफ्नो वडाको वडाध्यक्षको नाम बताउन लगाउने ।* • *कक्षामा बताउन सकेनन् भने आफ्ना अभिभावकलाई सोधेर आउनका लागि अवसर दिने ।* • सर्वप्रथम त विद्यार्थीहरूलाई नक्सा हेर्ने तरिकाको बारेमा सहजीकरण गर्ने • त्रिवेणी गाउँपालिकाको नक्सा देखाउदै त्यहाँ भएका वडा, गाउँवस्ती, खोलानाला, नदी, जङ्गल आदिको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोध्नुको साथै विद्यार्थीहरूलाई प्रश्न सोध्नका लागि अभिप्रेरित गर्ने ।	सहित नाम सोधेर । • विद्यार्थीलाई उनीहरू बस्ने गाउँबस्तीको नाम सोधेर । • *विद्यार्थीहरूलाई उनीहरू बस्ने वडा नम्बर भन्न लगाउने ।* • *विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूको गाउँबस्ती र त्यसको वरिपरी भएका बाटो, वनजङ्गल, खोलानालाको नाम सोधेर ।* • स्थानीय बजार र त्यहाँ पाइने सामानको नाम सोधेर । • *विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूका जनप्रतिनिधिमध्ये अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र वडाध्यक्षको नाम सोधेर* • विद्यार्थीहरूलाई त्रिवेणी गा.पा.को नक्सा देखाएर उनीहरूको वस्ती र वडा कहाँ पर्दछ भनी सोधेर ।	
२	**हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरू**	• *त्रिवेणी र यसको सेरोफेरोमा रहेका स्थानीय बजार र यहाँका पर्यटकीय क्षेत्रहरूहरूको नाम*	• *त्रिवेणी र यसको सेरोफेरोमा रहेका स्थानीय बजार र यहाँका पर्यटकीय क्षेत्रहरूको नाम ।*	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना	• *विद्यार्थीसँग भएको पूर्व ज्ञानलाई समेट्दै चित्र एवम् श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट त्रिवेणी र यसको सेरोफेरोमा रहेका स्थानीय बजारहरू र यहाँका पर्यटकीय क्षेत्रहरू (त्रिवेणी बजार, झुल्नेटा बजार, खारा व्यारेक आदि) को नाम भन्न र अवस्थिति बताउनका लागि छलफल र सहजीकरण गर्ने ।*	• *विभिन्न पर्यटकीय स्थलको परिचय र अवस्थितिको बारेमा सोधेर* • *फोटो देखाउदै यो कुन*	२६

		भन्न । • हाम्रा धार्मिक सम्पदा (मन्दिर, थान, गुफा, चर्च आदि) को पहिचान गर्न • *त्रिवेणीमा रहेका विभिन्न जातजातिहरूको नाम बताउन ।* • त्रिवेणीमा मनाइने विभिन्न चाडपर्वहरूको पहिचान गर्न । • *त्रिवेणीमा नाचिने नाचहरू र गाइने गीतहरुको पहिचान गर्न ।* • त्रिवेणीका प्रचलित लोकवाजाहरू चिनेर तिनको नाम भन्न । • *आफ्नो गाउँटोलका असल काम गर्ने व्यक्ति एवम् आफ्नो गाउँटोलबाट मुलुकको परिवर्तनका लागि बलिदानी गर्ने सहिदहरुको सामान्य परिचय बताउन ।*	• हाम्रा धार्मिक सम्पदा (मन्दिर, थान, गुफा, चर्च आदि) को पहिचान । • *त्रिवेणीमा रहेका विभिन्न जातजातिहरूको नाम,* • त्रिवेणी मा मनाइने विभिन्न चाडपर्वहरूकोको पहिचान । • *त्रिवेणी मा नाचिने नाचहरू र गाइने गीतहरुको पहिचान* • त्रिवेणी का प्रचलित लोकबाजाहरूको चिनारी । • *आफ्नो गाउँटोलका असल काम गर्ने व्यक्ति एवम् आफ्नो गाउँटोलबाट मुलुकको परिवर्तनका लागि बलिदानी गर्ने सहिदहरुको सामान्य परिचय ।*	गर्ने सिप • अनुकरण सिप • पहिचान सिप • दृश्य साक्षरता सिप • अवलोकन सिप	• *आवश्यकता अनुसार नजिकको पर्यटकीय स्थलमा अवलोकन भ्रमणको पनि व्यवस्था गर्ने ।* • विद्यार्थीहरुलाई उनीहरुले थाहा पाएका र गएका धार्मिक स्थलहरुको बारेमा सोध्ने । • विद्यार्थीहरूले भनेका र चित्र एवम् श्रव्य दृश्य सामग्रीका माध्यमबाट देखाइएका धार्मिक सम्पदाहरू (मन्दिर, थान, गुफा, चर्च आदि) को चिनारी दिदै सहजीकरण गर्ने । • *विद्यार्थीको पूर्वज्ञानको आधारमा उनीहरूको जातजाति सोधेर त्रिवेणीमा रहेका विभिन्न जातजातिहरूको बारेमा सहजीकरण गर्ने* • हाम्रा विभिन्न चाडपर्व मनाएका फोटो र चित्रहरू देखाएर यो कुन चाडपर्वसँग सम्बन्धित फोटो हो भनेर छलफल गर्ने • तपाईको कुन चाड प्रमुख चाड हो र त्यो चाड मनाउँदा के के गर्नुहुन्छ भनेर सोध्ने । आफ्नो गाउँटोलमा विभिन्न जातजातिले मनाउने चाडपर्वहरू- दशैं, तिहार, तीज, माघे संक्रान्ती, होली, क्रिसमस डे, असारे सक्रान्ति, सहिद दिवस, भदै पूर्णिमा, इँद आदिको बारेमा छलफल र सहजीकरण गर्दै चाडपर्वहरूको नाम भन्न लगाउने । • *कुनै नाचको फोटो देखाएर यो कुन नाच हो र हाम्रो गाउँटोलमा कुन जातिले यो नाच नाच्ने गर्दछन् भनेर विद्यार्थीहरूसँग सोधपुछ र छलफल गर्दै त्रिवेणी गा.पा.मा नाचिने नाचहरू - देउसी भैलो, सिंगारु, तीज, लहरे पैसेरी, मयुर नाच, झ्याउरे आदि नाचहरु र स्थानीय गीतहरु : झ्याउरे, देउसीभैलो गीत, तिजको गीत, ठारीभाका, बालगीत आदिको सूची बनाइ सहजीकरण गर्ने ।* • त्रिवेणी का प्रचलित लोकबाजाहरू- मादल, बाँसुरी, पञ्चेबाजा, सारङ्गी, खैजडी, सहनाँइ, दमाहा, झ्याली) को नमुना र फोटो देखाएर कक्षाको आरम्भ गर्ने । • विद्यार्थीहरूलाई यस्ता बाजाहरू ककसले देख्नु भएको छ ? ककसलाई बजाउन आउछ ? भनेर सोधपुछ गर्ने । • बाजाका आवाजहरू सुनाएर यो कुन बाजाको आवाज हो भनेर प्रश्नोत्तर गर्ने । • विद्यार्थहिरुलाई यस्तै अन्य बाजाहरुको नाम भन्नका लागि समेत प्रेरित गर्ने । • *कक्षामा भएका विद्यार्थीहरुलाई उनीहरुको गाउँको आधारमा समूह निर्माण गरी उक्त समूहहरुले उनीहरुको गाउँमा राम्रो वा असल काम कसले गरेको छ र उक्त गाउँबाट मुलुकको परिवर्तनका लागि को सहिद भएको छ भनेर छलफल गर्न लगाउने ।* • *उनीहरुले असल भनेको मान्छेले गरेको असल काम के हो भनेर प्रश्नोत्तर र छलफल गर्ने र मुलुकको निम्ति सहिद भएर जानेले*	*पर्यटकीय स्थल हो भन्ने सोधेर* • धार्मिक स्थलहरूको बारेमा विभिन्न के, कसरी, कहाँ, किन, कहिले जस्ता प्रश्नहरू सोधेर • *आफ्ना गाउँटोलमा भएका विभिन्न जातजाति सोधेर* • स्थानीय तहमा मनाउने चाडपर्वहरूको नाम सोधेर । • *विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो गाउँबस्तीमा नाचिने नाचहरूको नाम भन्न लगाउने ।* • *फोटो देखाउदै यो कुन नाच हो भनी सोधेर* • त्रिवेणीका प्रचलित लोकबाजाहरूको नाम सोधेर । • बाजाको फोटो र नामको बिचमा जोडा मिलाउन लगाउने । • बाजाका रेकर्ड गरिएका आवाजहरू सुनाउदै यो कुन बाजाको आवाज हो भन्ने प्रश्न सोधेर । • *गाउँमा असल काम गर्नेहरुको बारेमा विद्यार्थीहरुलाई सोधेर* • *सहिदहरुको बलिदानीले मुलुकमा भएको परिवर्तनको*	

					गरेका योगदानको बारेमा पनि विद्यार्थीहरुलाई भन्न अभिप्रेरित गर्ने । • *विद्यार्थीलाई गाउँमा असल काम गर्ने वा सहिद हुनेहरुको बारेमा स्पष्ट जानकारी नभएको अवस्थामा आफ्ना अभिभावकहरुबाट सोधेर ल्याउनका लागि उनीहरुलाई गृहकार्य/परियोजना कार्य दिने सकिने ।*	*बारेमा सोधेर ।* • *असल मानिस र सहिदका नाम र काम सोधेर ।*	
३	**हाम्रो पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	• परिवारका सदस्यहरूले गर्ने पेसा र व्यवसायको नाम बताउन	हाम्रा पेसा र व्यवसायहरू	• सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • पहिचान	• विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूका परिवारका सदस्यहरूले गर्ने पेसा तथा व्यवसायहरू बताउन लगाउने • त्रिवेणी गाउँपालिकाका मानिसले गर्ने विभिन्न पेसा तथा व्यवसायहरूको बारेमा चित्र तथा भिडियोद्वारा देखाउने र पेसा र व्यवसायको परिचय दिने	• परिवारका सदस्यले गर्ने पेसा र व्यवसायको नाम बताउन लगाउने	२६
		• हाम्रा अन्नबालीहरू : **धान, मकै, गहुँ, जौ,कोदो** आदिको पहिचान गर्न ।	हाम्रा अन्नबालीहरू	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • पहिचान	• त्रिवेणी गाउँपालिका क्षेत्रमा खेती गरिने विभिन्न अन्नबालीहरू (धान, मकै, गहुँ, जौं, कोदो आदि) चित्र वा भिडियोद्वारा देखाउने र तिनीहरूको नाम पहिचान गर्न लगाउने • ती अन्नबालीहरू मध्ये आफ्नो घर तथा छिमेकमा कुन कुन अन्नबालीहरूको खेती गरिएको छ ? बताउन लगाउने । • विद्यार्थीहरूलाई अन्नबाली खेती गरिएको स्थानमा भ्रमणमा लैजाने र ती अन्नबालीहरूको चिनारी गराउने	• अन्नबालीहरूको नाम बताउन लगाउने • अन्नबालीहरू र तिनीहरूको चित्रबिच जोडा मिलाउन लगाउने	
		• दलहन बालीहरु : **केराउ, मसुरो, भट्ट, सिमी, मास, बोडी, गहत** आदिको पहिचान गर्न ।	हाम्रा दलहन बालीहरू	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • पहिचान	• दलहन बालीहरू (केराउ, मसुरो, मास, भट्ट, बोडी, सिमी, गहत आदि) का बोट र गेडागुडीका नमुना देखाएर तिनीहरूको नाम बताउन लगाउने । • चित्र वा भिडियोद्वारा दलहन बालीको बोट र गेडागुडी देखाउने । • ती दलहन बालीहरू मध्ये आफ्नो घरमा उत्पादन गरिने दलहन बालीहरू पहिचान गर्न लगाउने । • विद्यार्थीहरूलाई दलहन बाली खेती गरिएको ठाउँमा भ्रमणमा लैजाने र दलहन बालीको चिनारी गराउने	• दलहन बालीहरूको नाम बताउन लगाउने • दलहन बाली र तिनको चित्रको जोडा मिलाउन लगाउने • आफ्नो घरमा भएका दलहन बालीको नाम भन्न लगाएर ।	
		• तरकारी खेती : **साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुर्सानी, भन्टा, करेला, लौका, फर्सी, कुभिण्डो, सिमी, भिन्डी, बोडी, इस्कुस, मुला, गाजर, पिडालु, सलगम, आलु** आदिको पहिचान	हाम्रो स्थानीय तरकारी खेती	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप	• विद्यार्थीहरूलाई घरमा खाने गरिएका तरकारीहरूको नाम बताउन लगाउने । • त्रिवेणी गाउँपालिका क्षेत्रमा खेती गरिने विभिन्न तरकारीहरू **साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुर्सानी, भन्टा, करेला, लौका, फर्सी, कुभिण्डो, सिमी, भिन्डी, बोडी, इस्कुस, मुला, गाजर, पिडालु, सलगम, आलु** आदिको चित्र वा भिडियो देखाउने र तीमध्ये कुन कुन तरकारीहरू खाने गरिएको छ भन्ने बारेमा बताउन लगाउने • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालय नजिकै तरकारी खेती गरिएको स्थानमा लैजाने र तरकारीहरूको जानकारी दिने • *विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूले अहिलेसम्म खाएका र आफ्नो उत्पादन गरिएका फलफूलहरूको नाम बताउन लगाउने* • *आफ्नो घर र गाउँमा पाइने र पालिकामा खेती गरिने विभिन्न*	• तरकारीको नाम बताउन लगाउने • विभिन्न तरकारीहरूको चित्र र तिनीहरूको नामबिच जोडा मिलाउन लगाउने • *विद्यार्थीहरूले खाएका फलफूलहरूको नाम भन्न लगाउने,* • *विद्यार्थीहरूका घरमा खेती गरिएका*	

		गर्न । • *स्थानीय फलफूलहरू- अमिलो, सुन्तला, कागती, मेल, आरु, आरुबखडा, भोगटे, केरा, काफल, चोत्रा, ऐसेलु आदिको पहिचान गर्न ।*			*फलफूलहरू (अमिलो, सुन्तला, कागती, मेल, आरु, आरुबखडा, भोगटे, केरा, काफल, चोत्रा, ऐसेलु आदि) को चित्र वा भिडियो देखाउने र तीमध्ये कुन कुन तरकारीहरू खाने गरिएको छ भन्ने बारेमा बताउन लगाउने* • *विद्यार्थीहरूलाई विद्यालय नजिकै फलफूल खेती गरिएको स्थानमा लैजाने र फलफूलहरूको जानकारी दिने* • *विद्यार्थहिरुलाई मन पर्ने फलफूलहरुको नाम सोधेर भन्न अभिप्रेरित गर्ने ।*	*फलफूलहरूको नाम भन्न लगाउने,* • *विभिन्न फलफूलहरूको चित्र र तिनीहरूको नामबिच जोडा मिलाउन लगाउने* • *वास्तविक फलफूल देखाउदै नाम सोधेर*	
४	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	• आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरू र तिनीहरूका आनीबानी र स्वभावहरू बताउन • आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरू र तिनीहरूका आनीबानी स्वभावहरूमध्ये असल आनीबानी र स्वभावहरूको पहिचान गर्न । • आफूलाई मन पर्ने साथीहरूमा भएका स्वभावहरू बताउन ।	• आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरू र तिनीहरूका आनीबानी र स्वभावहरू • आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरूका असल आनीबानी र स्वभावहरू पहिचान । • आफूलाई मन पर्ने साथीहरूमा भएका स्वभावहरू ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • पहिचान सिप • सञ्चार सि • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप । • अभ्यास सीप ।	• घरपरिवारका विभिन्न मानिसहरूमा भएका विभिन्न आनीबानी र स्वभावहरूको बारेमा विद्यार्थीहरूलाई पालैपालो भन्न लगाउने र शिक्षकले टिप्दै जाने । • घरपरिवारका मानिसहरूसँग भएका उल्लिखित आनीबानी र स्वभावहरूमध्ये कुन कुन असल र कुन कुन खराव हुन भनेर छलफल गर्ने । • विद्यार्थीहरूलाई असल आनीबानी र स्वभाव मन पर्छ कि खराव आनीबानी र स्वभाव मन पर्छ भनेर सोध्ने सोध्ने । • मन पर्ने र मन नपर्ने कुराहरू सबैलाई आनी बानी भनिन्छ भनेर चित्र र भिडियो क्लिपहरू देखाएर प्रस्ट पार्ने । • यस क्रममा विद्यार्थीहरूले भनेका कुराहरूलाई समेत सधन्यवाद ध्यान दिएर सुन्ने ।	• घरपरिवारका मानिसहरूका मन पर्ने र मन नपर्ने आनीबानीहरू सोधेर । • घरपरिवारका कुनै मानिस मन पर्नु र कुनै मानिस मन नपर्नुको कारण सोधेर । • चित्र र भिडियो देखाउदै उनीहरूले देखेको कुरा सोधेर ।	२८
					• सबै विद्यार्थीहरूलाई आफूलाई मन पर्ने एक एक जना साथीको नाम सम्झन लगाउने । • सबैलाई पालैपालो मन परेको साथीको नाम र मन पर्नुको कारण बारे भन्न लगाउने । • अरूलाई मन पर्ने आनीबानी भएका मानिसहरूलाई असल मानिस भन्छन भन्ने कुरा गर्दै त्यससँग सम्बन्धित व्यक्तिका जीवनी, कथा र चित्र र भिडियो प्रदर्शन गर्ने ।	• मन पर्ने साथीको नाम र मन पर्नुको कारण सोधेर । • अरूलाई मन पर्ने हुनका लागि के के गर्नु पर्दो रहेछ भन्ने कुरा सोधेर ।	
					• विद्यार्थीहरूले दिएको जवाफहरूको आधारमा असल एवम् मन पर्ने मानिसहरूका आनीबानीहरूको सूची बनाउन लगाउने । • विद्यार्थीहरूको सक्रिय सहभागिताका आधारमा असल आनीबानीले हुने फाइदाहरूको चर्चा गर्ने । • विद्यार्थीहरूलाई कुन कुन असल बानी गरिरहेका छौ र बाँकी कुन कुन बानी आजदेखि गर्ने भनेर विद्यार्थीहरूबाट प्रतिबद्धता पनि लिने । • उनीहरूको आनी बानीको बारेमा अभिभावकसँग समेत भलाकुसारी गर्ने ।	• असल आनीबानीहरू भन्न लगाउने । • भर्खर मात्र प्रयोग गर्न थालेका असल बानीहरू बताउन लगाउने । • अभिभावकसँग विद्यार्थीहरूको	

						आनीबानीबारे सोधेर ।	
		• स्थानीय स्तरमा प्रचलित आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण र अवलोकनमा सहभागी भइ अभ्यास गर्न ।	• मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण र अवलोकनमा सहभागी र अभ्यास ।	• सञ्चार सीप • सिकाइ सीप • प्रयोग सीप • अभ्यास सिप • प्रस्तुति सीप	• विद्यार्थीहरूलाई मन पर्ने वा जानेको गीत भन्न र गाउन लगाउने • विद्यार्थीहरूले गाउने क्रममा आफूले पनि खुसीपूर्वक सघाउने । • मोवाइल, टिभी, साउन्ड सिस्टम, कम्प्युटर आदिको प्रयोग गरेर विभिन्न बाल गीत र सङ्गीत बजाउने । • विद्यार्थीहरूलाई बजाइएका गीत र सङगीतहरू ध्यान दिएर सुन्नका लागि अनुरोध गर्ने । • उनीहरूलाई जवाफ दिएको आधारमा मन परेको गीत र सङ्गीतलाई दोहोऱ्याएर सुनाउने । • विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूले मन पराएको गीत र सङ्गीतमा नृत्य गर्नका लागि प्रेरित गर्ने ।	• मन परेका गीतहरू भन्न लगाउने । • मन परेका गीत गाउन लगाउने । • उनीहरूले मन पराउने गीत र सङ्गीतमा नाच्न लगाउने । • उनीहरूले गरेका क्रियाकलापहरूको अवलोकन गरेर ।	
		• घरपरिवार र छरछिमेकमा मनाइने उत्सव र चाडपर्वहरूमा गरिने क्रियाकलापहरू बताउन । • योग, प्रणायाम र आसनहरू (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, शशकासन) को अभ्यास गर्न ।	• घरपरिवार र छरछिमेकमा मनाइने उत्सव र चाडपर्वहरूमा गरिने क्रियाकलापहरू । • योग, प्राणायाम र आसनहरू (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, शशकासन) को अभ्यास	• अवलोकन सिप • पहिचान सिप • अभ्यास सिप	• आफूलाई मन पर्ने उत्सव र चाडपर्वहरूको नाम भन्न लगाउने । • घर परिवार र छरछिमेकमा मनाइने महोत्सव र चाडर्वहरूमा गर्ने क्रियाकलापहरूको बारेमा बताउन लगाउने । • त्यसरी मनाइने उत्सव र चाडपर्वमा गरिने क्रियाकलापहरूमध्ये मन पर्ने क्रियाकलापहरूको नाम भन्न लागाउने । • त्यसरी मनाइने उत्सव र चाडपर्वमा गरिने आफूलाई मन पर्ने क्रियाकलापहरूको कारण बताउन लगाउने ।	• विद्यार्थीलाई मन पर्ने उत्सव र चाडपर्वको नाम सोधेर । • त्यस्ता उत्सव र चाडपर्वमा हुने मन पर्ने क्रियाकलाप नाम र मन पर्नुका कारण सोधेर ।	
		• जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) को परिचय र खानामा छ प्रकारका स्वाद (गुलिया, अमिलो, पिरो, टर्रो, तितो र नुनिलो) भएका अर्गानिक	• जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) को परिचय र खानामा छ प्रकारका स्वाद (गुलियो, अमिलो, पिरो, टर्रो, तितो र नुनिलो) भएका	• सञ्चार सीप, • प्रयोग सीप, • प्रदर्शन सीप, • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप • वातावरण प्रतिको सजगता सिप	• विद्यार्थीहरूलाई श्वास लिने र श्वास फ्याक्ने (भस्त्रिका प्राणायाम) र प्रणव ध्यान र शसकासन सिकाउनका लागि शिक्षक आफैंले एकपटक सबैको सामु गरेर देखाउने । • तत्पश्चात आफ्नो निर्देशनमा विद्यार्थीहरूलाई प्राणायाम, ध्यान र आसनको अभ्यास गर्न प्रेरित गर्ने । • विद्यार्थीहरूले गरेका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको नाम र महत्त्वको बारेमा बताउने । • विद्यार्थीहरूलाई बजारमा तयारी अवस्थामा प्याक गरेर राखिएका विभिन्न थरि खानेकुराहरूको नाम भन्न लगाइ उनीहरूले भनेको आधारमा सूची तयार पार्ने । • ती खानेकुराहरू धेरै पहिले बनाएको हुँदा र त्यसलाई कुहिन नदिन र स्वादिलो बनाउनका लागि विभिन्न अखाद्य वस्तु र रसायनहरू राखिएको विषयमा छलफल गर्ने । • यस्ता खानेकुराहरूलाई मृतप्रायः खानेकुरा अर्थात जङ्कफुड भनिन्छ भनेर विचार आदान प्रदान गर्ने । • कुनै पनि रसायन र अखाद्य चिजको प्रयोग नगरी घरमै उत्पादन गरेर तयार गरिने खानेकुराहरूलाई अर्गानिक खानेकुरा भनिन्छ भन्ने कुरा उल्लेख गर्दै त्यस्ता खानेकुरारुको नाम र महत्त्वको बारेमा	• ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको अभ्यास गर्न लगाउने । • अभ्यास गरिएका ध्यान, प्रणायाम र आसनहरूको नाम र महत्त्व बताउन लगाउने । • जङ्कफुडका विभिन्न नामहरू सोधेर । • जङ्कफुडका फाइदा र वेफाइदाहरू सोधेर । • अर्गानिक खानेकुरा के हो भनी सोधेर । • अर्गानिक खानेकुराको महत्त्वको बारेमा सोधेर । • शरीर स्वस्थ राख्नका	

		खानाहरूको पहिचान र प्रयोग ।	अर्गानिक खानाहरूको पहिचान र प्रयोग ।		छलफल गर्ने । • खानामा सकेसम्म एउटै किसिमको स्वादमात्र नभइ ६ किसिमको स्वादहरू (अमिलो, गुलियो, पिरो, टर्रो, तितो र नुनिलो) भएको खानेकुरा मिलाएर खाँदा शरीर स्वस्थ हुने विषयमा छलफल गर्ने	लागि आवश्यक पर्ने खानाका ६ वटा स्वादहरूको नाम सोधेर ।	
		• उत्पादन र सिर्जनासँग जोडिएको श्रमको सम्मान गर्ने प्रवृत्तिको चर्चा, अभ्यास र प्रदर्शन गर्न । • प्राप्त निर्देशनको आधारमा स्थानीय खेलहरु (कुर्सी दौड, चम्चा दौड, गणित दौड) खेल्न ।	• उत्पादन र सिर्जनासँग जोडिएको श्रमको सम्मान गर्ने प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास । • प्राप्त निर्देशनको आधारमा स्थानीय खेलहरुमा सहभागी ।	• सञ्चार सिप, • प्रयोग सिप, • स्वीकार्य सीप • स्व व्यवस्थापन सिप	• विद्यार्थीहरूलाई हामी सबैले खाने र प्रयोग गर्ने विभिन्न वस्तुहरूको नाम भन्न लगाउने । • ती वस्तुहरूको निर्माण कसले गरेको हो भन्दै उत्पादनलाई श्रमसँग जोड्ने । • कसैले श्रम गाउँको भए हामीले खाने र प्रयोग गर्ने चिज र वस्तुहरू हामीले खान र प्रयोग गर्न नपाउने कुराहरूलाई छलफलमा ल्याउने । • छलफललाई जीवन्त बनाउनका लागि आवश्यकता अनुसार कथा, चित्र र भिडियो क्लिपहरूको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने । • हामी जिउनका लागि कसैको श्रमले भूमिका खेलिरहेको हुँदा त्यस्तो श्रमलाई सम्मान गर्नुपर्ने कुराको छलफलमा गर्ने । • विद्यार्थीहरुसँग कुर्सी दौड, चम्चा दौड, गणित दौडजस्ता स्थानीय खेल खेल्ने तरिकाको बारेमा छलफल गर्दै अभ्यास पनि गर्ने गराउने • विद्यार्थीहरुले खेल्ने तरिका भनेको र खेलेको सुनेर एवम् अवलोकन गरेर पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने ।	• हामीले खाने र प्रयोग गर्ने विभिन्न वस्तुहरूका नाम भन्न लगाउने । • यी वस्तुहरू बनाउनमा कसको भूमिका छ भने कुरा सोधेर । • श्रमलाई सम्मान गर्नु पर्ने कारण सोधेर । • कुनै खेलको नाम र खेल्ने तरिका सोधेर । • विद्यार्थीले खेलको खेल अवलोकन गरेर	
५	**हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय**	• घर तथा स्थानीयस्तरमा पालिने घरपालुवा पशुपंछीहरूको नाम बताउन	• घर तथा स्थानीय स्तरमा पालिने घरपालुवा पशुपंछीहरुहरू	• सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• विद्यार्थीहरूलाई घरमा पालिएका पशुपंछीहरूको नाम भन्न लगाउने • घरमा पालिएका बाहेक अन्य स्थानीयस्तरमा पालिएका पशुपंछीहरू भन्न लगाउने । • स्थानीयस्तरमा (विभिन्न प्रयोजनले पालन गरिएका) पालन गरिएका पशुपंछीहरूको अवलोकन गराउने । • चित्र/श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट स्थानीयस्तरमा पालन गरिएका जनावरहरूको परिचय गराउने ।	• घरपालुवा पशुपंछीको नाम सोधेर • चित्र वा फोटो देखाएर पशुपंछीहरूको नाम बताउन लगाउने • परिरवेशमा देखिएका पशुपंछीहरुको नाम सोधेर	२८
		• आफ्नो घर तथा टोल वरपर भएका विरुवाहरुको पहिचान गर्न । • *विद्यालयको बगैंचामा भएका बिरुवाहरू चिन्न*	आफ्नो घर तथा टोल वरपर भएका विरुवाहरुको पहिचान • *विद्यालयको बगैंचामा भएका बोटबिरुवाहरूको नाम*	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप	• आफ्नो घर र टोल वरपर भएका विरुवाहरुको नाम भन्न प्रेरित गर्ने । त्यस्ता बोटविरुवाहरुको फोटो वा प्रत्यक्ष अवलोकन गर्ने गराउने । बाबाआमाको सहयोगले त्यस्ता धेरै भन्दा धेरै विरुवाहरुको नामम भन्न सक्ने चिन्न सक्ने क्षमताको विकास गर्ने । • *घर वरपर भएका, घरको बगैंचामा भएका बिरुवाको नाम बताउन लगाउने ।* • *विद्यालयको बगैंचा तथा विद्यालय वरपर भएका बिरुवाहरूको अवलोकन गराइ तिनीहरूको नाम पहिचान गर्न लगाउने ।* • *घर वरपर समुदायस्तरमा भएका बिरुवाको अवलोकन गर्न लगाई तिनीहरूको नाम पहिचान गर्न लगाउने ।* • *शिक्षकले आफ्नो घर वरपर, विद्यालय वरपर भएका बिरुवाहरूको*	• आफ्नो वरिपरि भएका बोट ाविरुवाहरुको चित्र वा वास्तविक विरुवा देखाउदै नाम सोधेर । • *घरमा भएका बिरुवाहरूको नाम सोधेर ।* • *घर तथा विद्यालयको बगैचा तथा विद्यालय वरपर भएका*	

					चित्र/भिडियो देखाइ तिनीहरूको पहिचान गर्न लगाउने ।	*बिरुवाहरूको नाम भन्न लगाएर ।*	
		• घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षरोपणमा सहयोग गर्न । • *घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाको सरक्षणमा सहयोग गर्न ।* • *फूलबारी तथा बोटबिरुवाहरूको हेरचाहमा सहयोग गर्न*	• घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षारोपणमा सहयोग • *घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाको सरक्षणमा सहयोग* • *फूलबारी तथा बोटबिरुवाहरू को हेरचाह*	• सहयोग सिप • सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• घरको बगैंचा वा खेतबारीको छेउछाउमा वृक्षारोपण गर्ने सम्बन्धमा विद्यार्थीहरूलाई प्रश्न सोध्ने र खाली जमीनमा वृक्षरोपण गर्नुपर्ने कुरा बताउने • घरमा वृक्षारोपण गर्ने कार्यमा सहयोग गर्ने कुरा बताउने र यस सम्बन्धमा उनीहरूको अनुभव सुनाउन लगाउने • विद्यालयको खाली जमीनमा वृक्षरोपण कार्यमा सहभागी गराउनेल(बेर्नाहरू वृक्षरोपण गर्ने ठाउमा पुर्‍याउने, पानी सिँचाइ गर्ने आदि) । • *घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाहरूको संरक्षण गर्नुपर्ने कुरा बताउने र संरक्षण तथा हेरचाह गर्ने कार्यमा सहभागी गराउने ।* • *वृक्षारोपण सम्बन्धी भिडियो देखाउने र वृक्षारोपणप्रति सकारात्मक सोचको विकास गर्नका लागि आवश्यक छलफल र अन्तरक्रिया गर्ने* • *फूलबारी तथा बोटविरुवाहरु पनि हामीजस्तै प्राणी हुन् भन्दै उनीहरुको हेरचाह र सहयोग गर्न विद्यार्थीहरुलाई प्रेरित गर्ने र सो कार्यको निरन्तर रुपमा अवलोकन गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने ।*	• वृक्षारोपण सम्बन्धी अनुभव बताउन लगाउने • वृक्षारोपणमा सहयोग गरेको अवलोकन गरेर • *बोटविरुवा पनि हामीजस्तै हो कसरी भनेर सोध्ने ।* • *विद्यालयमा बिरुवाहरूको संरक्षण तथा हेरचाहमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर*	
		• आफ्नो वरपर भएका पानीका स्रोतहरूको नाम बताउन ।	• स्थानीय क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको नाम	• सञ्चार सिप • पहिचान सिप • अभिव्यक्ति सिप	• आफ्नो घर वरपर भएका पानीका स्रोतहरू (नदी, खोला, मूल, नहर, ढुङगेधारा, टयाङ्कीबाट आउने पानीको धारा आदि पहिचान गरी अवस्था र अनुभवको बारेमा भन्न लगाउने । • चित्रको माध्यमबाट आफ्नो वरपर भएका पानीका स्रोतहरूको जानकारी दिने । • समुदायस्तरमा भएका पानीका स्रोतहरूको अवलोकन गराई पहिचान गर्न लगाउने • पानीका प्राकृतिक स्रोतहरूको समेत जानकारी गराउने (कुवाको पानी, मूलको पानी, वर्षाको पानी आदि)	• स्थानीय क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको नाम सोधेर । • विद्यार्थहिरुलाई उनीहरुको घरमा प्रयोग गर्ने पानीको स्रोत सोधेर	
		• *व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाईमा सहयोग गर्न* • घर, समुदाय र विद्यालयमा हुने फोहोरमैलाको	• *व्यक्तिगत, घर, आँगन, विद्यालय, वरिपरिको वातावरणको सरसफाइ* • घर, समुदाय र विद्यालयमा हुने फोहोरमैलाको	• प्रयोग सिप • सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • स्व व्यवस्थाप	• *कक्षाकोठामा विद्यार्थीहरूलाई उभिन लगाउने र व्यक्तिगत सरसफाइ गरे गाउँको एकले अर्कोलाई अवलोकन गर्न लगाउने ।* • *विद्यार्थीहरूमध्ये व्यक्तिगत सरसफाइ राम्रो गरेका विद्यार्थीहरूलाई कक्षाकोठाको अगाडि बोलाइ उनले व्यक्तिगत सरसफाइ गर्दा अवलम्बन गरेका तरिकाहरू सुनाउन लगाउने* • *व्यक्तिगत सरसफाइअन्तर्गत गरिने कार्यहरूको जानकारी गराउने । जस्तै : नुहाउने, कपाल कोर्ने, कपडा सफा गर्ने, हात धुने, नङ काट्ने, जुत्ता सफा गर्ने आदि ।* • *व्यक्तिगत सरसफाइअन्तर्गत गर्न सकिने केही कार्यहरूको प्रदर्शन गर्ने र विद्यार्थीहरूलाई ती कार्यमा सरिक गराउने । जस्तै : साबुन पानीले हात खुट्टा धुने, नङ काट्ने आदि ।* • स्वस्थताको लागि घर आँगन, विद्यालय वरिपरिको वातावरण सफा	• *व्यक्तिगत सरसफाइ गरे गाउँको अवलोकन गरेर* • *घर तथा विद्यालय वरिपरिको वातावरण सफा राख्ने कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर* • घर, विद्यालय वरपरि हुने फोहोरमैलाहरूको पहिचान गर्न सके	

		पहिचान गर्न • *फोहोरमैलाको रखाइमा सहयोग गर्न*	पहिचान • *फोहोरमैलाको रखाइमा सहयोग*	न सिप • वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	राख्नुपर्ने कारण बताउने र छलफल गर्ने । • घर आँगन तथा वरिपरिको वातावरण सफा गर्ने कुरा बताउने र उक्त सरसफाइ कार्यमा सहभागी भए नभएको कुरा अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिने । • विद्यालयको कक्षाकोठा, कक्षाकोठा बाहिर, खेलमैदान, शौचालय, धारा वरपरको सरसफाइमा सहभागी गराउने र सरफाइ पश्चात साबुन पानीले हात धुने कार्य गर्ने गराउने • *घर, कक्षाकोठा, कक्षाकोठा बाहिर हुने फोहोरमैलाको चित्रद्वारा पहिचान गराउने ।* • *घरमा भएका फोहोरहरू र तिनीहरूको रखाइ सम्बन्धमा प्रत्येक विद्यार्थीलाई अनुभव सुनाउन लगाउने ।* • *कक्षाकोठाभित्र तथा कक्षाकोठा बाहिरका फोहोरमैलाहरूको अवलोकन गराई फोहोरमैलाको पहिचान गर्न लगाउने र फोहोरको रखाइ व्यवस्थापनमा सहभागी गराउने र सावुन पानीले हातखुट्टा सफा गर्न लगाउने*	नसकेको अवलोकन तथा प्रश्नोत्तर गरेर • *फोहोर रखाइ पश्चात साबुनपानीले हातखुट्टा सफा गरे गाउँको अवलोकन गरेर*	
६	**सामाजिक चुनौति र विपद् व्यवस्थापन**	• सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रूपमा रहेको धुमपान, मध्यपान, लागू औषध सेवनको परिचय दिन र यसबाट हुने हानिहरूको बारेमा बताउन ।	• सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रूपमा रहेको धुमपान, मध्यपान, लागू औषध सेवनको परिचय र यसबाट हुने हानिहरू ।	● सिकाइ सिप ● सञ्चार सीप ● स्व-व्यवस्थापन सिप ● आत्म निर्णयको सिप	• चित्र एवं श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रूपमा रहेको धुमपान, मध्यपान र लागू औषध सेवनको बारेमा परिचय दिदै यसबाट हुने हानिहरूको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • चित्र एवं श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रयोगमार्फत भैरहेको घटना र कथाको बारेमा छलफल गर्ने गराउने । घटना वा कथामा भएका राम्रा कुराहरुको अवलम्बन र खराव कुराको अस्वीकार गर्नका लागि विद्यार्थीहरुलाई अभिप्रेरित गर्ने । • आफ्नो घरपरिवारमा यसप्रकारका पदार्थहरूको सेवनलाई निषेध गर्नका लागि आवश्यक पहल गर्न विद्यार्थीहरूलाई प्रेरित गर्ने ।	• धुमपान, मध्यपान र लागू औषध सेवनबाट हुने हानिको बारेमा सोधेर । • यसप्रकारका पदार्थको सेवनबाट विद्यार्थीहरूलाई बच्ने उपायहरूको बारेमा सोधेर ।	२६
		• स्थानीयस्तरमा भईरहेका र हुन सक्ने बिपद्हरू जस्तै सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने, आगलागी, डुबान (नदी, खोला, ताल, खाल्डो) आदिबाट हुने विपद्हरूको चित्रात्मक पहिचान गर्न ।	• स्थानीयस्तरमा भइरहेका र हुन सक्ने बिपद्हरू जस्तै सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने, आगलागी, डुबान (नदी, खोला, ताल, खाल्डो) आदिबाट हुने विपद्को पहिचान ।	● सिकाइ सिप ● सञ्चार सिप	• चित्र एवं श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट विपद्हरूको पहिचान गर्न लगाउने, • चित्र एवं श्रव्यदृश्य सामग्रीमा भैरहेको घटना व्याख्या गर्न लगाउने । • आफ्नो वरिपरि घट्नसक्ने विपदहरूको नाम भन्न लगाउने र विद्यार्थीको अनुभव छलफल गराउने । • शिक्षकले बिगतका घटनाहरूको अनुभव सुनाउने र सोसम्बन्धी छलफल गराई विपद्को परिचय दिने । • छलफल र अनुभवको माध्यमबाट विभिन्न प्रकारका विपदहरू जस्तै सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने, आगलागी, डुबान (इनार, नहर, पोखरी, नाला, ताल, खाल्डो, टयांकी, स्वीमिंग पुल) आदिको बारेमा अनुभव आदानप्रदान सहित छलफल गर्ने ।	• विपदकोपको चित्र र नामको जोडा मिलाउन लगाउने • विपद्को सामना गरेका विद्यार्थीहरूलाई अनुभव सुनाउन लगाउने • विभिन्न प्रकारका विपद्हरूको नाम सोधेर ।	

		• विद्यालय र घरमा आउदाजाँदा बाटोमा हुने जोखिमहरू जस्तै बाटो बिग्रने, खोलानाला तर्ने, हावाहुरी चल्ने, बाटो काटने, विषालु सर्पले डस्ने आदीको पहिचान गरी सावधानी अपनाउन	• विद्यालय र घरमा आउदाजाँदा बाटोमा हुने जोखिमहरू जस्तै बाटो बिग्रने, खोलानाला तर्ने, हावाहुरी चल्ने, बाटो काटने, विषालु सर्पले डस्ने आदीको पहिचान र सावधानी ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • स्वव्यवस्थापन सिप	• विद्यालय र घरमा आउदाजाँदा हुने बाटोमा हुने विभिन्न जोखिमहरूलाई चित्रको माध्यमबाट देखाउने र तिनीहरू के हुन् भन्न लगाउने । • जोखिमयुक्त स्थानहरूको अवलोकन गराउने र ती स्थानहरू किन जोखिमयुक्त भए ? छलफल गराउने • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट जोखिमयुक्त अवस्थाहरु जस्तै जस्तै बाटो बिग्रने, खोलानाला तर्ने, हावाहुरी चल्ने, बाटो काटने, विषालु सर्पले डस्ने आदी देखाउने र यस्तै अवस्था आयो भने तिमीहरू के गर्छौ ? भनेर छलफल गराउने । • चित्र, श्रव्यदृश्य सामग्री एवं कथाको माध्यमबाट उक्त घटनाहरूबाट सुरक्षित रहने उपाय र सावधानीहरू बताउने	• चित्रको माध्यमबाट जोखिम पहिचानको सम्बन्धमा प्रश्न सोधेर • जोखिमबाट बच्ने उपायहरू भन्न लगाउने • दुर्घटनाबाट बचेका विद्यार्थीहरूलाई अनुभव सुनाउन लगाउने	
		• कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने विभिन्न दुर्घटनाहरू जस्तै चोटपटक, करेन्ट, पहिरो खस्ने, ढुङ्गा खस्ने, आगलागी आदिको परिचय र सोबाट बच्न सामान्य उपायहरू बताउन र सोको अनुसरण गर्न । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुत गर्न ।	• कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने दुर्घटनाहरू जस्तै चोटपटक, पहिरो खस्ने, ढुङ्गा खस्ने, करेन्ट, आगलागी, आदिको परिचय र सोबाट बच्न सामान्य उपायहरूको बोध र अनुसरण । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation)	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अनुकरण सिप	• चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने विभिन्न दुर्घटनाहरू जस्तै चोटपटक, करेन्ट, पहिरो झर्ने, ढुङ्गा खस्ने, भीरबाट लड्ने, आगलागी, आदिको चिनारी गराउने । • उक्त विपदहरूबाट हुने असरको बारेमा कथा सुनाउने वा छलफल गराउने । • उक्त विपदहरू हुन नदिनका लागि वा सम्भाव्य क्षति कम गर्नका लागि गर्नुपर्ने पूर्वतयारी विषयमा छलफल गराउने । • शिक्षकले कथाको माध्यमबाट कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने विपदहरूबाट बच्ने उपायहरू बताउने । • ती विपद्हरूबाट बच्नका लागि कृत्रिम घटना अभ्यास गराउने । नोट : कुनै एउटा विपद्को बारेमा माथिको प्रकृया सकेपछि अर्कोमा जाने)	• चित्र देखाउदै चित्रमा भएका कुराहरूको बारेमा सोधेर । • कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने विभिन्न दूर्घटना र विपदहरूको बारेमा सोधेर । • कृत्रिम घटना अभ्यास गराई रुजुसूची भरेर	

कक्षा २

क्र.स.	क्षेत्र/थिम एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन विधि र प्रकृया	कार्य घण्टा
१	**त्रिवेणी गा.पा.को परिचय**	• त्रिवेणी गाउँकार्यपालिका रहेको ठेगाना र स्थापना भएको साल र आफ्नो वडाका जनप्रतिनिधिहरूको नाम बताउन । • *आफू बस्ने वडा भित्रका गाउँटोलहरू, वडा कार्यालय रहेको ठाउको नाम र वडामा रहेका विद्यालयहरूको नाम बताउन* • त्रिवेणी गाउँपालिकाको नक्सामा आफ्नो र साथी एवम् आफन्तहरूको गाउँटोल समेत पहिचान गर्न ।	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको नाम, गाउँकार्यपालिका रहेको ठेगाना र स्थापना भएको साल र आफ्नो वडाका जनप्रतिनिधिहरू • *आफू बस्ने वडा भित्रका गाउँटोलहरू, वडा कार्यालय रहेको ठाउको नाम र वडामा रहेका विद्यालयहरूको नाम* • त्रिवेणी गाउँपालिकाको नक्सामा आफ्नो र साथी एवम् आफन्तहरूको गाउँटोलहरू	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • पहिचान सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • अवलोकन सिप • दृश्य साक्षरता सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आफू बस्ने वडा नम्बरको स्मरण गराउदै आफ्नो वडाका जनप्रतिनिधिहरूको नाम सम्झेर भन्न अभिप्रेरित गर्ने । सम्झन नसकेको वा थाहा नभएको अवस्थामा अभिभावकहरूलाई सोधेर अर्को दिन भन्नका लागि अभिप्रेरित गर्ने । • *तत्पश्चात् आफू बसेको वडाभित्र अरू कुन-कुन गाउँबस्तीहरू पर्दछन् भनेर छलफल गर्ने वडाभित्रका विद्यालयहरूको नाम समेत भन्न लगाउने ।* • *तत्पश्चात आफ्नो वडा कार्यालय रहेको ठाउँको नाम र आफ्नो वडामा रहेका विद्यालयहरूको नामको बारेमा छलफल गर्ने ।* • *विद्यार्थीहरूबाटै सही जवाफको खोजी गर्ने र सही जवाफ आउन नसकेमा एक दिनको समय दिएर अर्को दिन भन्नका लागि अभिप्रेरित गर्ने ।* • त्रिवेणी गाउँपालिकाको वडा नम्बर र गाउँबस्ती उल्लेख गरिएको नक्सा विद्यार्थीहरूलाई अवलोकनका लागि अवसर दिने । • उक्त नक्सामा आफ्नो, आफ्नो साथीको र आफन्तहरूको गाउँटोल र वस्ती पहिचान गर्न लगाउने । आफूले पहिचान गर्न नसकेमा साथीहरूको सहयोगले पहिचान गर्न प्रेरित गर्ने ।	• विद्यार्थीहरूलाई उनीहरू बसोवास गर्ने वडा नम्बर र गाउँको नाम सोधेर • *आफ्नो वडामा रहेका गाउँबस्तीहरूको नाम भन्न लगाउने ।* • *आफ्नो वडाको वडा कार्यालयको ठेगाना सोधेर ।* • *आफ्नो वडामा रहेका विद्यालयहरूको नाम सोधेर* • त्रिवेणी को नक्सा हेरेर आफ्नो र आफ्नो साथीको वडा एवम् टोलका नाम भन्न लगाउने	२६
२	**हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरू**	• आफ्नो वडामा रहेका पर्यटकीय एवम् सांस्कृतिक स्थलहरूको पहिचान गर्न • *आफ्नो वडामा विभिन्न जातजातिले गाउने स्थानीय गीतहरु, बजाउने स्थानीय बाजाहरु र नाँच्ने नाँचहरुको परिचय दिन ।*	• हाम्रो वडामा रहेका पर्यटकीय एवम् सांस्कृतिक स्थलहरूको पहिचान • *हाम्रो वडामा विभिन्न जातजातिले नाँचिने नाचहरू को परिचय* • हाम्रा वडाभित्र रहेका विभिन्न	• तुलना गर्ने सिप • अनुकरण सिप • सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचानको सिप • अवलोकन सिप • दृश्य साक्षरता सिप	• विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूको वडामा भएका विभिन्न पर्यटकीय एवम् सांस्कृतिक स्थलहरूको नाम भन्न लगाउने र उनीहरूले भनेका स्थलहरूको सूची टिप्दै जाने । • चित्र एवं श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट त्यस्ता केही पर्यटकीय एवम् सांस्कृतिक स्थलहरू प्रदर्शन गरेर यो कुन स्थल हो भनेर विद्यार्थीहरूलाई सोध्ने । • विद्यार्थीहरूले भनेका र चित्र एवम् श्रव्य दृश्य सामग्रीका माध्यमबाट देखाइएका पर्यटकीय एवम् सांस्कृतिक स्थलहरूको सूची बनाएर हाम्रो वडामा भएका त्यस्ता स्थलहरू भनेर परिचय गराउने । • *कुनै नाचको फोटो देखाएर यो कुन नाच हो र हाम्रो*	• आफ्नो वडामा भएका सांस्कृतिक स्थलहरूको नाम भन्न लगाउने । • फोटो देखाउदै यो कुन पर्यटकीय स्थल हो भनी सोधेर । • *विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो वडामाा नाचिने नाचहरूको नाम भन्न लगाउने ।* • *फोटो देखाउदै यो*	२६

		• हाम्रा वडाभित्र रहेका विभिन्न जातजाति, धर्मावलम्बी र भाषाभाषी समूदायहरूको पहिचान गर्न • *आफ्नो वडामा रहेका विभिन्न जातजातिहरूले मनाउने प्रमुख चाडपर्वहरूमा गरिने प्रमुख क्रियाकलापहरू भन्न* • हाम्रा स्थानीय एवम् परम्परागत भाँडावर्तन**: हुन्डो, खट्कुरो, अम्खोरा, ताउलो, कलश पन्यु, डाडु, कराइ, ताप्के, करुवा, तुलो, गाग्री, माना, पाथी, ठेकी,गाबु, मदानी** आदिको पहिचान गर्न र प्रयोग गर्ने तरिका बताउन । • *आफ्नो गाउँटोलका असल काम गर्ने व्यक्ति एवम् आफ्नो गाउँटोलबाट मुलुकको परिवर्तनका लागि बलिदानी गर्ने सहिदहरुको सामान्य परिचय बताउन ।*	जातजाति, धर्मावलम्बी र भाषाभाषी समूदायहरूको पहिचान • *आफ्नो वडामा रहेका विभिन्न जातजातिहरूले मनाउने प्रमुख चाडपर्वहरूमा गरिने प्रमुख क्रियाकलापहरू* • हाम्रा स्थानीय स्थानीय एवम् परम्परागत भाँडावर्तनः **हुन्डो, खट्कुरो, अम्खोरा, ताउलो, कलश पन्यु, डाडु, कराइ, ताप्के, करुवा, तुलो, गाग्री, माना, पाथी, ठेकी,गाबु, मदानी** आदिको पहिचान र प्रयोग • *आफ्नो गाउँटोलका असल काम गर्ने व्यक्ति एवम् आफ्नो गाउँटोलबाट मुलुकको परिवर्तनका लागि बलिदानी गर्ने सहिदहरुको सामान्य परिचय*		*वडामा कुन जातिले यो नाच नाच्ने गर्दछन् भनेर विद्यार्थीहरूसँग सोधपुछ र छलफल गर्दै हाम्रो वडामा नाचिने यस्ता नाचहरूका नामको सूची बनाउन लगाउने ।* • आफू रहेको वडामा बसोवास गरेका विभिन्न जातजाति र भाषाभाषीको विवरण विद्यार्थीहरूबाटै सोधपुछ गरी सङ्कलन गर्ने । • *दशैंमा टिकाजमरा लगाउँदै गरेको फोटो देखाएर यो कुन चाड मनाउदै गरेको फोटो हो भनी सोध्ने ।* • *विद्यार्थीहरूबाट प्राप्त प्रतिक्रियाहरूका आधारमा आफ्नो वडामा यस्तै कुन कुन चाडहरू कुन कुन जातिहरूले मनाउने गर्दछन् भनेर छलफल गर्ने ।* • *विद्यार्थी र शिक्षकको बिचमा भएको छलफलको आधारमा आफ्नो वडाभित्र विभिन्न जातजातिले मनाउने चाडपर्वका बारेमा सूची तयार पार्ने ।* • हाम्रा स्थानीय एवम् परम्परागत भाँडावर्तनः भाँडावर्तनः हुन्डो, **खट्कुरो, होत्तर, अम्खोरा, कोसडा, ताउलो, कलश पन्यु, डाडु, डिबी, कराइ, ताप्के, गाग्री, माना, पाथी, ठेकी,गाबु, मदानी, ओदान, पञ्चपाला, चिम्टा, सनासो, बट्को** आदिको आदिको चित्र प्रदर्शन गरी चिन्न अभिप्रेरित गर्ने र उक्त सामग्रीहरूको प्रयोग बारे *छलफल गर्ने ।* • *कक्षामा भएका विद्यार्थीहरुलाई उनीहरुको गाउँको आधारमा समूह निर्माण गरी उक्त समूहहरुले उनीहरुको गाउँमा असल काम कसले गरेको छ र उक्त गाउँबाट मुलुकको परिवर्तनका लागि को सहिद भएको छ भनेर छलफल गर्न लगाउने ।* • *उनीहरुले असल भनेको मान्छेले गरेको असल काम के हो भनेर प्रश्नोत्तर र छलफल गर्ने र मुलुकको निम्ति सहिद भएर जानेले गरेका योगदानको बारेमा पनि विद्यार्थीहरुलाई भन्न अभिप्रेरित गर्ने ।* • *विद्यार्थीलाई गाउँमा असल काम गर्ने वा सहिद हुनेहरुको बारेमा स्पष्ट जानकारी नभएको अवस्थामा आफ्ना अभिभावकहरुबाट सोधेर ल्याउनका लागि उनीहरुलाई गृहकार्य/परियोजना कार्य दिने सकिने ।*	*कुन नाच हो भनी सोधेर* • आफ्नो वडामा रहेका जातजाति र भाषाभाषीको नाम सोधेर । • *जातजाति र उनीहरूले मनाउने चाडको जोडा मिलाउने प्रश्न सोधेर ।* • विभिन्न स्थानीय भाडावर्तनको नाम र तिनीहरूको कामको बारेमा जोडा मिलाउन लगाउने । • त्रिवेणी गाउँपालिकाका प्रमुख स्थानहरूको नाम र ऐतिहासिक महत्त्वको बारेमा सोधेर । • *गाउँमा असल काम गर्नेहरुको बारेमा विद्यार्थीहरुलाई सोधेर* • *सहिदहरुको बलिदानीले मुलुकमा भएको परिवर्तनको बारेमा सोधेर ।* • *असल मानिस र सहिदका नाम र काम सोधेर ।* • *गाउँटोलबाट सहिदहरुको नाम र चित्रको बिचमा जोडा मिलाउन भनेर*	
३	**हाम्रा पेसा, व्यवसाय र**	• छिमेकी परिवारका सदस्यहरूले गर्ने मुख्य पेसा	• छिमेकी परिवारका सदस्यहरूले गर्ने मुख्य पेसा व्यवसाय	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप	• विभिन्न पेसा र व्यवसाय झल्किने चित्र वा भिडियो देखाइ पेसा र व्यवसायको जानकारी गराउने • विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूको छिमेकी घरका सदस्यहरूले	छिमेकी परिवारका सदस्यले गर्ने पेसा व्यवसाय बताउन	२६

	प्रविधि	व्यवसायको नाम बताउन			गर्ने पेसा र व्यवसाय बताउन लगाउने • छिमेकी परिवारका सदस्यहरूले गर्ने मुख्य मुख्य पेसा र व्यवसायको नाम बताउन लगाउने र शिक्षकले आवश्यक सहयोग गर्ने	लगाउने	
		• स्थानीय रूपमा लगााइने बेमौसमी बालीनाली (काक्रो, बोडी, रायो साग, टमाटर, मुला, भिन्डी, आलु आदि) को पहिचान गर्न ।	• स्थानीय रूपमा लगााइने बेमौसमी बालीनालीको पहिचान र सामान्य परिचय	• सञ्चार सिप • पहिचान सिप • सिकाइ सिप • वर्गीकरण सिप	• चित्र वा भिडियोको माध्यमबाट विभिन्न बेमौसमी बालीनालीको जानकारी दिने • उल्लिखित विभिन्न बेमौसमी बालीनाली मध्ये आफ्नो घर वा समुदायमा खेती गरिने बेमौसमी बालीनाली पहिचान गर्न लगाउने • त्रिवेणी गाउँपालिकाका विभिन्न स्थानमा खेती गरिने बेमौसमी बालीनालीहरू (काक्रो, बोडी, रायो साग, टमाटर, मुला, भिन्डी, आलु आदि) को जानकारी दिने • विद्यार्थीहरूलाई बेमौसमी बाली खेती गरिएको ठाउँमा भ्रमण गराउने र अवलोकन गरिएका बालीनालीको पहिचान गर्न लगाउने	• बेमौसमी बालीनालीहरूको नाम बताउन लगाउने • बेमौसमी बालीनालीको चित्र देखाउदै सोधपुछ गरेर ।	
		• स्थानीय अन्नबाली : धान, मकै, गहुँ, जौ, कोदो, फापर आदिको परिचय दिन	• हाम्रा स्थानीय अन्नबालीहरू	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप	• त्रिवेणी गाउँपालिकामा खेती गरिने विभिन्न अन्नबालीहरू : धान, मकै, गहुँ, जौ, कोदो, उवा फापर, चिनो, काउनी, मार्सो आदिको चित्र वा भिडियो द्वारा देखाउने र तिनीहरूको परिचय दिन लगाउने • ती अन्नबालीहरू मध्ये आफ्नो घर तथा छिमेकमा कुन कुन अन्नबालीहरूको खेती गरिएको छ ? बताउन लगाउने • विद्यार्थीहरूलाई अन्नबाली खेती गरिएको स्थानमा भ्रमणमा लैजाने र ती अन्नबालीहरूको परिचय दिने	• अन्न बालीहरूको परिचय बताउन लगाउने • अन्नबालीहरू र तिनीहरूको चित्रबिच जोडा मिलाउन लगाउने	
		• स्थानीय तरकारीहरू: आलु, साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुर्सानी, भन्टा, करेला, लौका, फर्सी, सिमी, भिन्डी, बोडी, मुला, गाजर, गन्जी, इस्कुस, पिडालु आदिको परिचय दिन	• हाम्रा स्थानीय तरकारीहरू	• सञ्चार सिप • सूचना साक्षरता • सिकाइ सिप	• विद्यार्थीहरूलाई घरमा खाने गरिएका तरकारीहरूको नाम बताउन लगाउने र तिनको महत्त्व बताउन लगाउने । • त्रिवेणी गाउँपालिकामा खेती गरिने विभिन्न तरकारीहरू आलु, साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुर्सानी, भन्टा, करेला, लौका, फर्सी, सिमी, भिन्डी, बोडी, मुला, गाजर, गन्जी, इस्कुस, पिडालु आदिको चित्र वा भिडियो देखाउने र ती मध्ये कुन कुन तरकारीहरू खाने गरिएको छ ? बताउन लगाउने र तिनको परिचय दिन लगाउने । • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालय नजिकै तरकारी खेती गरिएको स्थानमा लैजाने र तरकारीहरूको परिचय दिने ।	• तरकारीको नाम बताउन लगाउने • तरकारीको परिचय दिन लगाउने • विभिन्न तरकारीहरूको चित्र र तिनीहरूको नामबिच जोडा मिलाउन लगाउने	
		• स्थानीय फलफूलहरू	• हाम्रा स्थानीय	•	• सर्वप्रथम विद्यार्थीहरूलाई हाम्रा गाउँघरमा उत्पादन हुने	• स्थानीय	

		: **अमिलो, सुन्तला, कागती, केरा, मेल, आरु, आरुबखडा, भोगटे, काफल, चोत्रा, ऐसेलु** आदिको परिचय दिन	फलफूलहरू		फलफूलहरूको नाम भन्नका लागि व्यक्तिगत रूपमा उत्प्रेरित गर्ने । • उनीहरूले भनेका र प्रस्तुत गरेका आधारमा : **अमिलो, सुन्तला, कागती, केरा, मेल, आरु, आरुबखडा, भोगटे, काफल, चोत्रा, ऐसेलु** आदिको नाम टिप्दै जाने । • माथि उल्लेख गरिएका फलफूलहरूको बारेमा परिचय दिने कार्यमा विद्यार्थीहरूले जानेका आधारमा क्रमशः सहजीकरण गर्दै जाने । आवश्यकता अनुसार वास्तविक फलफुल र फलफुल उत्पादन हुने स्थलको समेत अवलोकन गराउने ।	फलफूलहरूको नाम भन्न लगाउने । • फलफूलको चित्र र नामको बिचमा जोडा मिलाउन लगाउने । • फलफुलहरूको नाम र फल्ने समय वा मौसम बताउन लगाउने	
४	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	• नाता सम्बन्धका मानिसहरूको आनीबानी बताउन । • असल र चरित्रवान हुनका लागि आवश्यक पर्ने शील र स्वभावहरूको पहिचान र अभ्यास गर्न ।	• नाता सम्बन्धका मानिसहरूको आनीवानी र स्वभावहरू । • असल र चरित्रवान हुनका लागि आवश्यक पर्ने शील र स्वभावहरूको पहिचान र अभ्यास ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • अनुकरण सिप • अभ्यास सिप • अवलोकन सिप • अभिव्यक्ति सिप	• विद्यार्थीलाई नाता सम्बन्धका मानिसहरूको नाम र नाता सम्बन्ध भन्न लगाउने । • तिनीहरूमध्ये कसलाई बढी मन पराउनु हुन्छ र त्यसको कारण के हो भनेर सोध्ने । • साथी र चिनेका मानिसहरूका मन परेका र मन नपरेका आनीबानीहरूको सूची बनाउने ।	• नाता सम्बन्धका व्यक्तिहरूका नाम, नाता एवम् मन पर्ने बानी सोधेर । • कुनै पनि व्यक्ति मन पर्नु र मन नपर्नुको कारण सोधेर ।	२८
					• हरेक विद्यार्थीलाई मानिसका मन पर्ने र मन नपर्ने आनीबानी सम्झन लगाउने । • हरेकलाई पालैपालो मानिसका मन पर्ने बानी र मन नपर्ने बानी बताउन लगाउने । • हरेकलाई कुनै बानी मन पर्नु र कुनै बानी मन नपर्नुको कारण पालैपालो भन्न लगाउने । • अरूलाई मन पर्ने आनीबानी र स्वभाव भएका मानिसहरूलाई असल र चरित्रवान मानिस भनिन्छ भन्ने कुरा गर्दै असल मानिसहरूका जीवनी, कथा र चित्र र भिडियो प्रदर्शन गर्ने । • विद्यार्थीहरूलाई कुन कुन असल बानी गरिरहेका छौ र बाँकी कुन-कुन आनीबानी अबदेखि गर्ने भनेर विद्यार्थीहरूबाट प्रतिबद्धता समेत लिने । • उनीहरूको स्वभाव र आनीबानीको बारेमा अभिभावकसँग समेत भलाकुसारी गर्ने ।	• मन पर्ने आनीबानी बताउन लगाउने • मन पर्नुको कारण सोधेर । • कस्तो मानिसलाई असल र चरित्रवान भनिन्छ भन्ने सोधेर । • हिजोआज देखि अपनाएका असल बानीहरू बताउन लगाउने । • अभिभावकसँग विद्यार्थीहरूको आनीबानीको बारेमा सोधेर ।	
		• आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	• आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास	• सञ्चार सीप • सिकाइ सीप • अभ्यास सिप • प्रस्तुति सीप • छनौट सीप,	• विद्यार्थीहरूलाई मन पर्ने वा जानेको गीत भन्न र गाउन लगाउने । • विद्यार्थीहरूले गाउने क्रममा आफूले पनि खुसीपूर्वक सघाउने र धन्यवाद दिने । • मोबाइल, टिभी, साउन्ट सिस्टम, कम्प्युटर आदिको	• जानेका वा मन पराएका गीतहरू भन्न लगाउने । • उनीहरूले मन पराउने गीत गाउन	

			।	• स्व-व्यवस्थापन सीप • प्रयोग सीप	प्रयोग गरेर विभिन्न बाल गीत, बालसङ्गीत र नृत्यहरू प्रदर्शन गर्ने । • गीत, सङ्गीत र नृत्यको प्रदर्शनसँगै विद्यार्थीहरूलाई पनि नक्कल र अभ्यास गर्न लगाउने ।	एवम् उक्त गीत र सङ्गीतमा नाच्न लगाउने ।	
		• घरपरिवार, छरछिमेक र गाउँटोलमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउँदा गर्न हुने र गर्न नहुने कुराहरूको सूची र जीवनमा त्यसको अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	• घरपरिवार, छरछिमेक र गाउँटोलमा उत्सव र चाडपर्व मनाउँदा गर्न हुने र गर्न नहुने कामहरू		• घर परिवार र गाउँटोलमा मनाइने उत्सव र चाडपर्वहरूको नाम भन्न लगाउने । • त्यस्ता उत्सव र चाडर्वहरूमा हुने गरेका मन पर्ने र मन नपर्ने क्रियाकलापहरूको बारेमा भन्न लगाउने । • त्यस्ता उत्सव र चाडपर्वमा हुने गरेका क्रियाकलापहरूमध्ये मन पर्नु र मन नपर्नुका कारणहरू भन्न लगाउने । • त्यसरी मनाइने उत्सव र चाडपर्वमा हुने गरेका मन पर्ने क्रियाकलापहरूको अनुसरण, अभ्यास र प्रयोग गर्ने सम्बन्धमा छलफल गर्ने ।	• घरपरिवार र गाउँटोलमा मनाइने उत्सव र चाड पर्वको नाम सोधेर । • उत्सव र चाड पर्वका मन पर्ने कुरा भन्न र गर्न लगाउने । • विद्यार्थीको बारेमा अभिभावकलाई सोधेर ।	
		• आफू खुसी हुने र अरूलाई पनि खुसी बनाउने कलाको अभ्यास र अनुसरण गर्न ।	• आफू खुसी हुने र अरूलाई पनि खुसी बनाउने कलाको अभ्यास र अनुसरण ।		• विद्यार्थीहरूलाई अरूको जे आनीबानी र कुराले खुसी बनाउछ त्यो आनीबानी र कुरा भन्न लगाउने र त्यस्ता आनीबानी र कुराहरूको सूची बनाउने । • आफूलाई जे आनीबानी र कुराले खुसी बनाउछ त्यो कुरा आफूले पनि अरूलाई पनि दिन सक्नु पर्दछ भन्दै विचार आदान प्रदान गर्न लगाउने । • खुसी हुदै अरूका मन पर्ने कुराहरू आफूले समेत प्रयोग गरी आफू खुसी हुने र अरूलाई समेत खुसी बनाउने सम्बन्धमा आवश्यक छलफल गरी प्रतिबद्धता समेत लिने ।	• मानिसका राम्रा आनीबानीहरू भन्न लगाउने । • राम्रा आनीबानी प्रयोग गर्न सके नसकेको बारेमा सोधेर एवम् अनुगमन गरेर । • व्यवहारहरूको अवलोकन गरेर ।	
		• आसन र प्राणायामहरू (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, सिंहासन) को अभ्यास प्रस्तुत गर्न • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको वर्णन र अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	• हाम्रा आसन र प्राणायामहरू • श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्ति	• प्रदर्शन सीप, • सञ्चार सीप, • विश्लेषण सीप, • तार्किक सीप, • प्रयोग सीप, • स्वीकार्य सीप • सहयोग सीप, • सहानुभूति सीप, • समानुभूति सीप,	• विद्यार्थीहरूलाई प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्रणायाम, सिंहासन आदि सिकाउनका लागि शिक्षक आफैले एकपटक सबैको सामु गरेर देखाउने । • तत्पश्चात आफ्नो निर्देशनमा विद्यार्थीहरूलाई प्राणायाम, ध्यान र आसनको अभ्यास गर्न लगाइ आफूले पथप्रदर्शन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरूले गरेका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको नाम र महत्त्वको बारेमा बताउने ।	• ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको अभ्यास गर्न लगाउने । • उनीहरूले गरेका अभ्यासहरूको अवलोकन गरेर ।	
					• विद्यार्थीहरूसँग हामी सबैले खाने र प्रयोग गर्ने विभिन्न वस्तुहरूको उत्पादनलाई श्रमसँग जोड्ने किसिमले छलफल र विचार आदानप्रदान गर्ने । • कसैले श्रम गाउँको भए हामीले खाने र प्रयोग गर्ने	• हामीले खाने र प्रयोग गर्ने विभिन्न वस्तुहरूका नाम भन्न लगाउने ।	

					चिजहरू हामीले खान र प्रयोग गर्न नपाउने वास्तविकतालाई उठान गर्दै उत्पादन र श्रमलाई सम्मान गर्ने बारेमा बताउने । • छलफललाई जीवन्त बनाउन आवश्यकता अनुसार कथा, चित्र र भिडियो क्लिप आदिको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने ।	• यी वस्तुहरू बनाउनमा कसको भूमिका छ भने कुरा सोधेर । • आफूले गर्ने काम बताउन लगाउने ।	
		• असक्त, ज्येष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने बानीको अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	• असक्त, ज्येष्ठ नागरिकप्रति सहयोग गर्ने बानीको अभ्यास ।		• विद्यार्थीहरूले घरपरिवार र अन्यत्र देखेका जेष्ठ नागरिक र अन्य समस्यामा परेका मानिसहरूको बारेमा सोधपुछ गर्ने । • ती जेष्ठनागरिक र असक्त मानिसहरूसँग सम्बन्धित समस्याको बारेमा छलफल गर्ने । • हामीले सहयोग गऱ्यौं भने भोलि हामीलाई पनि समस्या पर्दा अरूले सहयोग गर्छन भन्ने कुरालाई पनि छलफलमा ल्याउने । • श्रव्य दृश्य सामग्रीलगायत जेष्ठ नागरिकलाई स्रोतव्यक्तिको रूपमा उपयोग गर्ने ।	• जेष्ठ नागरिक र अन्य समस्यामा परेका मानिसहरूको बारेमा प्रश्न सोधेर । • उनीहरूलाई सहयोग गर्नुपर्ने कारण सोधेर । • यस्तै अन्य प्रश्नहरू सोधेर ।	
		• जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानि र घरमा बनाइने खानाका फाइदाहरू बताउन ।	• जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानि र घरमा बनाइने खानाका फाइदाहरूको जानकारी ।		• जङ्कफुड अर्थात बजारमा पाइने तयारी खानाका बेफाइदा र घरमा बनाइने खानाहरूका फाइदाहरूका बारेमा विद्यार्थीहरूका समेत अनुभव र भोगाइहरूलाई समेटेर छलफल गर्ने । • आवश्यकता अनुसार यससम्बन्धी फोटो र भिडियोहरू प्रस्तुत गर्ने । • स्वास्थ्य सम्बन्धी काम गर्ने कर्मचारीलाई स्रोतव्यक्तिका रूपमा आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने	• जङ्कफुडका बेफाइदाहरूको बारेमा प्रश्न सोधेर • घरमा बनाउने खानाका फाइदाहरूका बारेमा प्रश्नहरू सोधेर	
५	**हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय**	• त्रिवेणी गाउँपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्जजन्तु र चराहरूको पहिचान गर्न ।	• त्रिवेणी गाउँपालिकाका भित्रका वनमा पाइने वन्जजन्तु र चराहरूको परिचय र महत्त्व ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप	• विद्यार्थीहरूलाई स्थानीयस्तरमा देखेका वन्यजन्तु तथा चराहरूको नाम बताउन लगाउने । • त्रिवेणी गाउँपालिका भित्रका वनमा भएका वन्यजन्तु तथा चराहरूको बारेमा अवलोकन/चित्र/भिडियो प्रदर्शन आदिको माध्यमबाट परिचय दिने । • विद्यार्थीको समूहमा एवम् अभिभावकसँग समेत छदफल गरी गाउँपालिका भित्रका वनमा रहेका वन्यजन्तु तथा चराहरूको सूची बनाइ प्रस्तुत गर्न विद्यार्थीहरूलाई अभिप्रेरित गर्ने र आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने ।	• त्रिवेणी गाउँपालिका भित्रका वनमा भएका वन्यजन्तु तथा चराहरूको नाम सोधेर । • वन्यजन्तु तथा चराहरूको सूची बनाउन लगाउने ।	२८
		• *आफ्नो वडाभित्र रहेका रुखविरुवा र घाँसे वनस्पतिहरुको पहिचान गरी सूची*	• *आफ्नो वडाभित्र रहेका रुखविरुवा र घाँसे वनस्पतिहरुको पहिचान एवम्*	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वर्गीकरण सिप • स्व-व्यवस्थापन	• *आफू बस्ने वडाको भूगोल पहिचान गरी त्यहाँ भएका रुखविरुवा र घाँसे वनस्पतिहरुको नाम भन्नका लागि विद्यार्थीहरुलाई प्रैरित गर्ने ।* • *विद्यार्थीबाट आएका रुखविरुवा र घाँसे वनस्पतिका*	• *वडामा भएका रुखविरुवा र घाँसे वनस्पतिको सूची बनाउने प्रतियोगिता*	

		बनाउन । • आफ्नो वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरू पहिचान गर्न । • करेसाबारी निर्माणमा सहभागी हुन । • विद्यालयको बाल बगैंचा र वृक्षारोपणमा सहभागी हुन ।	*सूची निर्माण ।* • आफ्नो वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरूको पहिचान । • करेसाबारी निर्माणमा सहभागी । • विद्यालयको बाल बगैंचा र वृक्षारोपणमा सहभागी ।	सिप • वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	*नामहरुलाई टिप्दै जाने र सूची तयार पार्ने ।* • *त्यस्ता रुखविरुवा र घाँसे वनस्पतिको चित्र र वास्तविक विरुवा अवलोकन गरेर पनि पहिचान गर्ने ।* • *अभिभावकको सहयोग लिएर नामहरु थप गर्नका लागि समेत विद्यार्थीहरुलाई गृहकार्य/परियोजना कार्य दिने ।* • आफू बस्ने वडाका वनहरूको पहिचान गराउने • उक्त वडामा भएका वनहरूमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरूको बारेमा चित्र, भिडियो, अवलोकनद्वारा पहिचान गराउने र तिनीहरूको उपयोगमा छलफल गराउने । • श्रव्यदृश्य वा चित्र वा अन्य सामग्रीको माध्यमबाट करेसाबारीमा परिचय दिने र यसको महत्त्व बताउने • विद्यालयको करेसाबारी निर्माणमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी बनाउने । • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालयको बालबगैंचा निर्माणमा सहभागी गराउने । • विद्यालयभित्र तथा विद्यालय वरपर वृक्षरोपणमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने र वृक्षरोपण गर्दा हुने फाइदाहरूको बारेमा जानकारी दिने ।	*सञ्चालन गरेर ।* • *रुखविरुवा र घाँसे वनस्पतिको नाम र चित्रको बिचमा जोडा मिलाउन भनेर* • वडाको वनमा भएका औषधिजन्य वनस्पतिहरूको नाम सोधेर । • करेसाबारी निर्माणमा सहभागी भएनभएको अवलोकन गरेर । • विद्यालयको बगैंचा निर्माणमा सहयोग गरे गाउँको अवलोकन गरेर । • विद्यालयको वृक्षारोपणमा सहभागी भएनभएको अवलोकन गरेर ।	
		• त्रिवेणी गाउँपालिका क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको परिचय दिन तथा उपयोग पहिचान गरी आवश्यकता अनुसार प्रयोग गर्न ।	• त्रिवेणी गाउँपालिका क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको परिचय, उपयोग र आवश्यकता अनुसार प्रयोग ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप	• त्रिवेणी गाउँपालिका क्षेत्र भित्र रहेका पानीका स्रोतहरू पहिचान गर्न लगाउने । • भिडियोद्वारा पानीका स्रोतहरूको जानकारी दिने । • त्रिवेणी गाउँपालिका भित्र भएका पानीका स्रोतहरूको अवलोकन गराई तिनीहरूको परिचय (प्राकृतिक, कृत्रिम, वर्षा, कुवा, नदी) । • त्रिवेणी गाउँपालिका भित्र भएका पानीका स्रोतहरूको उपयोग के के मा गर्न सकिन्छ ? छलफल गराउने । • पानीका स्रोतहरूलाई पिउन, खाना बनाउन, सफा गर्न,सिँचाइ गर्न प्रयोग गर्न सकिने कुरा बताउने । • उपलब्ध पानीको मितव्ययी तरिकाले सदुपयोग गर्नुपर्ने कुराको जानकारी दिने ।	• त्रिवेणी गाउँपालिका भित्र भएका पानीका स्रोतहरू र उपयोग बताउन लगाउने । • पानीको मितव्ययी तरिकाले प्रयोग गरे गाउँको अवलोकन गरेर । • पानीको मितव्ययी किसिमले विभिन्न कार्यमा प्रयोग बारे अवलोकन गरेर ।	
		• फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान गर्न । • वातावरण प्रदूषणको	• फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान । • वातावरण प्रदूषणको	• प्रयोग सिप • सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप	• घर, विद्यालय, अस्पताल, कारखानाबाट निस्कने फोहोरले स्थानीय स्तरमा पारेको असर (स्वास्थ्य, वातावरण, कृषि आदि) सम्बन्धमा श्रव्यदृश्य सामग्री, अवलोकन, चित्र आदिको माध्यमबाट छलफल गराउने । • घर, विद्यालय, अस्पताल, कारखाना, विकास निर्माण	• फोहोरमैलाले स्थानीयस्तरमा पारेको असर बताउन लगाउने । • स्थानीयस्तरमा	

		स्थानीय अवस्थाको पहिचान गर्न । • फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्न ।	स्थानीय अवस्थाको पहिचान । • फोहोरमैलाको वर्गीकरण (ठोस, तरल र ग्याँस) र व्यवस्थापनमा सहयोग ।	• स्व-व्यवस्थापन सिप • वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	आदिको कारणले स्थानीय स्तरमा देखापरेका प्रदूषण (जल, जमिन, ध्वनि, हावा) को अवस्थामा छलफल गराउने । • घर परिवार, विद्यालय, अस्पताल, कारखाना, विकास निर्माण, प्रकोप आदिबाट हुने/निस्कने फोहोरलाई वर्गीकरण गर्न लगाउने र ती फोहोरहरूलाई सामान्यतया ठोस (कुहिने र नकुहिने), तरल र ग्याँस (हावा) गरी तीन समूहमा वर्गीकरण गर्ने कुरा बताउने । • उल्लिखित विभिन्न माध्यमबाट उत्पन्न हुने फोहोरहरूलाई उचित तरिकाले विसर्जन गर्ने, मल बनाउने, प्रशोधन गर्ने कार्य गर्नुपर्ने कुरा बताउने र व्यवस्थापनमा सहभागी गराउने ।	वातावरण प्रदूषणको अवस्था बताउन लगाउने । • फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न सके नसकेको बताउन लगाउने । • फाहोरमैलाको उचित तरिकाले विसर्जन, व्यवस्थापन गरे गाउँको अवलोकन गरेर ।	
६	**सामाजिक चुनौति र विपद् व्यवस्थापन**	• सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रूपमा रहेको धुमपान, मध्यपान, लागू औषध सेवनको परिचय दिन र यसबाट हुने हानिहरूको बारेमा बताउन ।	• सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रूपमा रहेको धुमपान, मध्यपान, लागू औषध सेवनको परिचय र यसबाट हुने हानिहरूको चर्चा ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सीप • स्व-व्यवस्थापन सिप	• चित्र एवं श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रूपमा रहेको धुमपान, मध्यपान र लागू औषध सेवनबाट हुने हानिहरूको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • चित्र एवम् श्रव्यदृश्य सामग्रीमा भैरहेको घटनाहरूको व्याख्या गर्न लगाउने । • आफू र आफ्नो घरपरिवारमा यसप्रकारका पदार्थहरूको सेवनलाई निषेध गर्नका लागि आवश्यक उपायहरूको बारेमा सहजीकरण गरी व्यवहारमा समेत लागू गर्न विद्यार्थीहरूलाई प्रेरित गर्ने ।	• धुमपान, मध्यपान र लागू औषध सेवनबाट हुने हानिको बारेमा सोधेर । • यस प्रकारका पदार्थको सेवनबाट विद्यार्थीहरूलाई बच्ने उपायहरूको बारेमा सोधेर ।	२६
		• हावाहुरी, चट्यांङ्ग, बाढी, आगलागी, पहिरो, सर्पदंश, शीतलहर र जङ्गली जनावरको आक्रमण, आदिबाट हुने विपद्को पहिचान गरी परिचय दिन ।	• हावाहुरी, चट्यांङ्ग, बाढी, आगलागी, पहिरो, सर्पदंश, शीतलहर र जङ्गली जनावरको आक्रमण, आदिबाट हुने विपद्को पहिचान र परिचय ।	• सिकाइ सिप • पहिचान सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सीप	• चित्र, पोस्टर वा श्रव्यदृश्य सामग्रीका माध्यमबाट विपदहरू (हावाहुरी, चट्यांङ्ग, बाढी, आगलागी, पहिरो, सर्पदंश, जङ्गली जनावरको आक्रमण, कठ्याङ्ग्रिन चिसो र हिमपात आदि) को पहिचान र परिचय गराउने • चित्र, पोस्टर वा श्रव्यदृश्य सामग्रीका माध्यमबाट भैरहेको घटना पालैपालो व्याख्या गर्न लगाउने र आवश्यक्ता अनुसार शिक्षकले थप सहयोग गर्ने । • शिक्षकले स्थानीय स्तरमा घट्ने विपद्हरूको केही उदाहरण दिने र बाँकी विद्यार्थीलाई भन्न लगाउने र एक-आपसमा छलफल गर्न लगाउने ।	• विपद्को चित्र र नामको जोडा मिलाउन लगाउने • दुर्घटनाबाट बचेका विद्यार्थीहरूलाई अनुभव सुनाउन लगाउने	
		• घरभित्र हुने जोखिमहरू: छत, भऱ्याङ, बरन्डा, हातहतियार आदिको	• घरभित्र हुने जोखिमहरू :छत, भऱ्याङ, बरन्डा, हातहतियार आदिको	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • स्व-व्यवस्थापन	• चित्रको माध्यमबाट त्यहाँ के भइरहेको छ ? चित्रमा के देखियो ?आदि जस्ता प्रश्नहरू सोधेर जोखिमहरू परिचय दिन अभिप्रेरित गर्ने । • घर भित्र जोखिम हुनसक्ने विभिन्न अवस्था वा स्थानको	• चित्रको माध्यमबाट जोखिम पहिचान गराई उक्त जोखिमबाट बच्ने	

		पहिचान र त्यस्ता जोखिमहरूबाट बच्ने उपायहरू बताउन र अनुसरण गर्न ।	पहिचान र त्यस्ता जोखिमहरूबाट बच्ने उपायहरू	सिप • प्रयोग सीप	बारेमा छलफल गराउने । • चित्रमा भएको जस्तै अवस्था भयो भने तपाईहरू के गर्नुहुन्छ भन्ने विषयमा छलफल गराउने । • ती स्थानहरूमा सुरक्षित रहनका लागि गरिने पूर्वसावधानीहरूको बारेमा छलफल गराउने । • घरमा हुँदा विभिन्न जोखिमरूबाट बच्ने उपायहरू छलफल गराउने र शिक्षकले आवश्यक्ता अनुसार सहयोग गर्ने ।	उपाय भन्न लगाउने	
		• कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने वर्षा, हावाहुरी, करेन्ट, चट्याङ, बाढी पहिरो, ढुङ्गा खस्ने, चिप्लिने, जङ्गली जनावरको आक्रमण, शीतलहर, आदिबाट बच्ने उपायहरू बताउन । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) को अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	• कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने वर्षा, हावाहुरी, करेन्ट, चट्याङ, बाढी पहिरो, ढुङ्गा खस्ने, चिप्लिने र जङ्गली जनावरको आक्रमण, शीतलहर आदिबाट बच्ने उपायहरू । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation)	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • स्व-व्यवस्थापन सिप • प्रयोग सिप • अभिनय सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट पालैपालो विभिन्न विपद्हरू (वर्षा, हावाहुरी, करेन्ट, चट्याङ, बाढी पहिरो, ढुङ्गा खस्ने, चिप्लिने र जङ्गली जनावरको आक्रमण, शीतलहर आदि) को चिनारी गराउने । • ती विपदहरूबाट हुने असरको बारेमा कथा सुनाउने वा छलफल गराउने । • उक्त विपद्हरू हुन नदिनका लागि वा सम्भाव्य क्षति कम गर्नका लागि गर्नुपर्ने पूर्वतयारी छलफल गराउने । • शिक्षकले कथा वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने विपद्हरूबाट बच्ने उपायहरू बताउने ती विपद्हरूबाट बच्नका लागि कृत्रिम घटना अभ्यास गराउने । नोट : कुनै एउटा विपद्को बारेमा माथिको प्रकृया सकेपछि अर्कोमा जाने ।	• विभिन्न विपद्हरूको नाम र तिनीहरूबाट बच्ने उपायहरू बताउन लगाउने ।	

कक्षा ३

क्र.स.	**क्षेत्र/थिम एकाइ**	**सिकाइ उपलब्धि**	**विषयवस्तु**	**व्यवहार कुशल सिप**	**सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप**	**सम्भावित मूल्याङ्कन विधि र प्रकृया**	**कार्य घण्टा**
१	**त्रिवेणी गा.पा.को परिचय**	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति र हावापानी (वर्षा र हिउँद) को उल्लेख गर्न ।	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति र हावापानी (वर्षा र हिउँद)	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • पहिचान सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • अवलोकन	• नक्सा वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट विद्यार्थीको पूर्वज्ञानलाई समेत उपयोग गर्दै वडासङ्ख्या, जनसङ्ख्या, जातजाति, प्रमुख स्थलहरू सहित त्रिवेणी गाउँपालिकाको परिचय दिने । • भौगोलिक अवस्थिति र हावापानी (वर्षा र हिउँद) का बारेमा विद्यार्थीहरूको पूर्वज्ञान र अनुभवको आधारमा छलफललाई अघि बढाउने । • हिउदमा हुने हावापानी र वर्षामा हुने हावापानीलाई चित्र र	• त्रिवेणी गापाको वडा सङ्ख्या, जनसङ्ख्या, जातजाति र प्रमुख स्थलहरूको बारेमा प्रश्न सोधेर • त्रिवेणी मा कुन कुन महिना हिउद र कुन कुन महिना वर्षा हुन्छ	२६

		• *वडा कार्यालयले बालबालिकाको क्षेत्रमा गर्ने कामहरू बताउन* • आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको सामान्य परिचय दिन । • *त्रिवेणी न.पा.भित्र रहेका मुख्य बजार तथा सडकहरूको परिचय दिन ।* • कर्णाली प्रदेशको नक्सामा त्रिवेणी गाउँपालिकाको पहिचान र अवस्थिति बताउन ।	• *वडा कार्यालयले बालबालिकाको क्षेत्रमा गर्ने कामहरू* • आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको सामान्य परिचय • *त्रिवेणी न.पा.भित्र रहेका मुख्य बजार तथा सडकहरू* • कर्णाली प्रदेशको नक्सामा त्रिवेणी गाउँपालिकाको पहिचान	सिप • व्यक्तिगत जिम्मेवारी बहन गर्ने सिप	भिडियो क्लिपको माध्यमबाट त्रिवेणी गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थितिको परिचय सहित त्रिवेणीमा कुन कुन महिना हिउद र कुन कुन महिना वर्षायाम हुन्छ ? त्यति बेला हावापानी कस्तो हुन्छ र त्यसबाट सुरक्षित रहन के गर्नुपर्छ भन्ने बारेमा विद्यार्थी र शिक्षकले छलफल गरी निष्कर्षमा पुग्ने । • *वडा कार्यालयले बालबालिकाका निम्ति गर्ने मुख्य काम के हो भनेर छलफल गर्ने । यसका लागि स्रोतव्यक्तिका रूपमा पालिकाकै बालबालिकासम्बन्धी काम गर्ने आधिकारिक व्यक्तिलाई अनुरोध गर्ने ।* • आफू बसिरहेको वडाभित्र रहेका शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको नाम, ठेगाना र कतिसम्म अध्ययन अध्यापन हुन्छ भन्ने बारेमा फोटो समेत प्रस्तुत गरेर सहजीकरण गर्ने । आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित संस्थाको भ्रमण समेत गर्ने • *उनीहरुले सामान खरिद गरेका बजार र हिडेका सडकहरुको नाम सोध्ने ।* • *विद्यार्थीहरूको अनुभवको आधारमा त्रिवेणी भित्र रहेका मुख्य बजार र प्रमुख सडकहरूको बारेमा छलफल गर्ने ।* • विद्यार्थीहरुलाई कर्णाली कर्णाली प्रदेशको नक्सा अवलोकन गर्नका लागि अवसर दिने । • उक्त नक्सामा चारदिशासमेत छुट्याउने गरी त्रिवेणीको अवस्थितिलाई पहिचान गर्न विद्यार्थीहरूलाई अभिप्रेरित गर्ने ।	भन्ने सोधेर • वर्षा र हिउदको प्रतिकूल मौसमबाट सुरक्षित रहने उपाय सोधेर • *बालबालिकाका निम्ति वडाले गर्ने कामहरू सोधेर ।* • आफ्नो वडामा भएका शैक्षिक संस्थाहरूको फोटो देखाएर शैक्षिक संस्थाको नाम सोधेर • *त्रिवेणी गाउँपालिकामा रहेका प्रमुख बजार र सडकको नाम सोधेर ।* • कर्णाली प्रदेशको नक्सा देखाउदै त्रिवेणी न.पा.को अवस्थिति सोधेर ।	
२	**हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरू**	• त्रिवेणी मा भएका पर्यटकीय स्थलहरू : कालापोखरा, बाँदरपानी, डलसिडे, जिलाधुरी, झनखानी, भेरीपोखरा, झारपोखरा, बल्लेजुरी आदिको परिचय दिन ।	• त्रिवेणी मा भएका पर्यटकीय स्थलहरू सहित त्रिवेणी को परिचय	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • अनुकरण सिप • पहिचानको सिप • अवलोकन सिप • दृश्य साक्षरताको सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो पालिकामा भएका विभिन्न पर्यटकीय स्थलहरू : कालापोखरा, बाँदरपानी, डलसिडे, जिलाधुरी, झनखानी, भेरीपोखरा, झारपोखरा, बल्लेजुरी आदिको नाम र परिचय भन्न लगाउने र उनीहरूले भनेका आधारमा सूची टिप्दै जाने । • चित्र एवम् श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट त्रिवेणीका त्यस्ता केही पर्यटकीय स्थलहरू प्रदर्शन गरेर यो कुन स्थल हो भनी विद्यार्थीहरूलाई सोध्ने । • विद्यार्थीहरूले भनेका र चित्र एवम् श्रव्य दृश्य सामग्रीका माध्यमबाट देखाइएका पर्यटकीय स्थलहरूको सूची बनाएर त्रिवेणी गाउँपालिका भएका पर्यटकीय स्थलहरू भनेर परिचय गराउने ।	• आफ्नो गाउँपालिकामा भएका पर्यटकीय स्थलहरूको नाम भन्न लगाउने । • फोटो देखाउदै यो कुन पर्यटकीय स्थल हो र यो कहाँ पर्छ भनी सोधेर ।	२६

		• *त्रिवेणीमा बसोवास गर्ने विभिन्न जातजाति :बाहुन, क्षेत्री, ठकुरी, मगर, दलित, अल्पसंख्यक आदिको विशेषता र परिचय दिन ।*	• *त्रिवेणीमा बसोवास गर्ने विभिन्न जातजाति :बाहुन, क्षेत्री, ठकुरी, मगर, दलित, अल्पसंख्यक आदिको विशेषता र परिचय ।*	• व्यक्तिगत जिम्मेवारी बहन गर्ने सिप	• *त्रिवेणी गाउँपालिकामा बसोवास गर्ने विभिन्न जातजाति : बाहुन, क्षेत्री, ठकुरी, मगर, दलित, अल्पसङ्ख्यक आदिको बारेमा विद्यार्थीहरूको पूर्वज्ञान र अनुभवका आधारमा छलफल गर्दै जातजातिको परिचय दिने ।* • *विभिन्न जातजातिहरुलाई छासमिस पारेर राख्ने र ती जातजातिहरुमध्ये बाहुन, क्षेत्री, ठकुरी, मगर, दलित र अल्पसंख्यकमध्ये कुन कुनमा पर्दछन् भनेर छुट्याउन लगाउने खेल खेल्ने ।*	• *विद्यार्थीहरूलाई त्रिवेणी गाउँपालिकामा बसोवास गर्ने विभिन्न जातजातिको बारेमा सोधेर* • *कुनै थर सोधेर यो कुन जातको हो भनेर सोध्ने ।*	
		• हाम्रो त्रिवेणी गाउँपालिका भित्र नाँचिने विभिन्न नाचहरूको परिचय दिन ।	• हाम्रो त्रिवेणी गाउँपालिका भित्र नाँचिने विभिन्न नाचहरूको परिचय ।		• कुनै नाचको फोटो देखाएर यो कुन नाच हो र हाम्रो पालिकामा कुन जातिले यो नाच नाच्ने गर्दछन् भनेर विद्यार्थीहरूसँग सोधपुछ र छलफल गर्ने । • त्रिवेणी गाउँपालिकामा नाचिने नाचहरू: देउसी भैलो नाच, तीज नाच, पैसेरी नाच, मयुर (सरङ्गे) नाच, सिङ्गारु (कुटकुटे) नाच, झाप्रे नाच, लहरे नाच आदिको सूची बनाउन लगाउने र यी नाचहरू कतिबेला नाचिन्छ र कुन जातिले नाच्दछन् भनी सामान्य परिचय दिने । • सहजकर्ताका रूपमा स्थानीय जानकार व्यक्तिलाई प्रयोग गर्न सकिने ।	• गाउँपालिका भित्र नाचिने नाचहरूको नाम भन्न लगाउने । • फोटो देखाउदै यो कुन नाच हो र कति बेला कुन जातिले नाच्छन भनी सोधेर ।	
		• *हाम्रो भान्साका विभिन्न परिकारहरूको महत्त्व र विशेषता बताउन ।*	• *हाम्रो भान्साका विभिन्न परिकारहरुको महत्त्व र विशेषता ।*		• *विद्यार्थीहरूको पूर्वज्ञान र अनुभवको आधारमा हाम्रो भान्साका परिकारहरू आटो, पिठो, खिचडी, ढिँडो, गुन्द्रुक, पाप्रो, चाना, खाँदेको अचार, लाडु, अर्सा, सेलरोटी, दाल भात, खिर, सातु, समोसा, झाने खाजा, मकै र गहुका खाजा, उमी, सिरौला आदिको महत्त्व र विशेषता र तयार गर्ने तरिकाको बारेमा सहजीकरण गर्ने र आवश्यकताअनुसार यस सम्बन्धी जानकार व्यक्तिलाई समेत आमन्त्रण गर्न सकिने ।*	• *स्थानीय परिकारको फोटो हेरी नाम भन्न लगाउने ।* • *परिकारको स्वाद र बनाउने तरिकाको बारेमा सोधेर* • *विभिन्न स्थानीय परिकारहरूको सूची बनाउन लगाउने*	
		• त्रिवेणी का सामुदायिक वनजङ्गलको परिचय दिन ।	• त्रिवेणी का सामुदायिक वनजङ्गलको परिचय ।		• वनजङ्गलले हामीलाई के दिन्छ भनेर विद्यार्थीहरूलाई सोध्ने र उनीहरूले भनेका आधारमा वनजङ्गलको महत्त्व र फाइदाको बारेमा सूची बनाउने । • त्रिवेणीमा भएका सामुदायिक वनको बारेमा सामान्य परिचय दिने । यसका लागि उपलब्ध हुन सकेमा वन कार्यालयको कर्मचारीलाई स्रोतव्यक्तिको रूपमा प्रयोग गर्न सकिने ।	• वनजङ्गलले मानिसलाई दिने फाइदाहरूको सूची बनाउन लगाउने ।	
		• *हाम्रा स्थानीय घरायसी सामग्रीहरुको परिचय र उपयोगिता बारे*	• *हाम्रा स्थानीय घरायसी सामग्रीहरुको परिचय र*		• *वास्तविक वस्तु वा चित्रको माध्यमबाट हाम्रा स्थानीय सामग्री :* ***नाङ्लो, सुपो, मान्द्रो, डोको, डालो, पायो, सुपो, भकारी, मदुस, पेटारो, खाट, चाल्नु, कोशी, ठेकी, मदानी, डाडु, पन्यू, कराइ, चिम्टा, सनासो, भुजुङ्गो, ठेउली, तावा, चौकी, ओदान*** *आदिको आदिको परिचय गराइ उक्त*	• *गाउँटोलमा पाइने स्थानीय सामग्रीको नाम र कामको बारेमा जोडा मिलाउन लगाउने ।* • *कुनै स्थानीय सामग्रीको चित्र*	

		बताउन ।	*उपयोगिता ।*		*सामग्रीहरूको प्रयोग र उपयोगिताको बारेमा सहजीकरण गर्ने ।* • *वस्तुको नाम र यसले गर्ने कामको बारेमा विद्यार्थीहरूको बिचमा छलफल र अन्तरक्रिया गर्ने ।* • *उल्लिखित स्थानीय सामग्रीहरूमध्ये आफ्नो घरमा भएका सामग्रीहरूको विद्यार्थीहरूलाई नाम भन्न लगाउने र ती बाहेक अन्य स्थानीय सामग्रीहरू पनि घरमा भएमा सोको पनि नाम र परिचय दिन विद्यार्थीहरूलाई अभिप्रेरित गर्ने ।*	*देखाउदै सोको नाम भन्न लगाउने ।* • *विभिन्न स्थानीय सामग्रीको सूची बनाउन लगाउने ।*	
		• आफ्नो वडाका लागि असल काम गर्ने व्यक्ति एवम् आफ्नो गाउँटोलबाट मुलुकको परिवर्तनका लागि बलिदानी गर्ने सहिदहरुको परिचय र काम बताउन ।	• आफ्नो वडाका लागि असल काम गर्ने व्यक्ति एवम् आफ्नो गाउँटोलबाट मुलुकको परिवर्तनका लागि बलिदानी गर्ने सहिदहरुको परिचय र काम		• कक्षामा भएका विद्यार्थीहरुलाई उनीहरुको वडामा असल काम कसले गरेको छ र उक्त गाउँबाट मुलुकको परिवर्तनका लागि के कति मानिसहरु सहिद भएका छन् भनेर छलफल गर्न लगाउने । • उनीहरुले असल भनेको मान्छेले गरेको असल काम के हो भनेर प्रश्नोत्तर र छलफल गर्ने र मुलुकको निम्ति सहिद भएर जानेले गरेका योगदानको बारेमा पनि विद्यार्थीहरुलाई भन्न अभिप्रेरित गर्ने । • विद्यार्थीलाई गाउँमा असल काम गर्ने वा सहिद हुनेहरुको बारेमा स्पष्ट जानकारी नभएको अवस्थामा आफ्ना अभिभावकहरुबाट सोधेर ल्याउनका लागि उनीहरुलाई गृहकार्य/परियोजना कार्य दिने सकिने ।	• *आफ्नो वडामा असल काम गर्नेहरुको बारेमा विद्यार्थीहरुलाई सोधेर* • *सहिदहरुको बलिदानीले मुलुकमा भएको परिवर्तनको बारेमा सोधेर ।* • *असल मानिस र सहिदका नाम र काम सोधेर ।* • *सहिदहरुको नाम र फोटोको बिचमा जोडा मिलाउन भनेर*	
३	**हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	• आफ्नो वडाका मानिसले गर्ने पेसा, व्यवसायको सामान्य परिचय दिन ।	• आफ्नो वडाका मानिसले गर्ने पेसा र व्यवसायहरू ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रस्तुति सिप • बर्गिकरण सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आफूले चिनेका र आफ्नो समुदायका मानिसले गर्ने पेसा व्यवसायको नाम बताउन लगाउने • आफ्नो वडामा बसोबास गर्ने मानिसले गर्ने विभिन्न पेसा व्यवसायहरूको चित्र वा भिडियोद्वारा प्रदर्शन गर्ने र ती पेसा व्यवसायहरूको परिचय दिने ।	• आफ्नो वडाका मानिसले गर्ने पेसा र व्यवसायहरू बताउन लगाएर ।	२६
		• हाम्रा मसलाजन्य बाली (मेथी, टिमुर, प्याज, लसुन, धनिया, पूदिना, बेसार, अदुवा आदि) को परिचय दिन ।	• हाम्रो पालिकामा हुने मसलाजन्य बालीहरू ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वर्गीकरण सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर तथा समुदायका मानिसले गर्ने मसलाजन्य बालीहरूको नाम बताउन लगाउने • चित्र वा भिडियोद्वारा त्रिवेणी गाउँपालिकाका मानिसले खेती गर्ने मसलाजन्य बालीनालीहरूः मेथी, टिमुर, प्याज, लसुन, धनिया, पुदिना, अदुवा, बेसार आदिको परिचय दिने । • मसलाजन्य बालीनालीको खेती गरिएको ठाउँमा विद्यार्थीहरूलाई भ्रमण गराउने र अवलोकन गरिएका मसलाजन्य बालीनालीहरूको परिचय दिने ।	• मसलाजन्य बालीनालीको नाम बताउन लगाउने । • मसलाजन्य बालीनालीको नाम र तिनको चित्रको जोडा मिलाउन लगाउने ।	
		• स्थानीय नगदेबालीहरू :	• हाम्रा नगदे बालीहरू	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप	• श्रव्यदृश्य सामग्री वा चित्रको माध्यमबाट त्रिवेणी गाउँपालिकामा खेती गरिने नगदे बालीहरू : तोरी, मसुरो,	• नगदेबालीहरूको नाम बताउन लगाउने	

		तोरी, मसुरो, तिल, मास, गहत, चना, केराउ, अर्सी, भट्ट आदिको परिचय दिन ।		• प्रयोग सिप	तिल, मास, गहत, चना, केराउ, अर्सी, भट्ट आदिको प्रदर्शन गर्ने । • उल्लिखित नगदे बालीहरू मध्ये आफ्नो घर तथा समुदायमा खेती गरिने नगदेबाली बताउन लगाउने । • विद्यालय नजिकै खेती गरिएका नगदेबालीहरूको अवलोकन गर्नको लागि भ्रमण गराउने र नगदेबालीहरूको परिचय दिने	• नगदेबालीको चित्र र नाम बिच जोडा मिलाउन लगाउने ।	
		• बेमौसमी बालीहरू : काक्रो, बोडी, रायो साग, सिमे साग, लिउरो, डउरे, पालउरो, टमाटर, मुला, भिन्डी आदिको परिचय दिन ।	• हाम्रा बेमौसमी बालीहरू ।	• प्रयोग सिप • सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप	• श्रव्यदृश्य सामग्री वा चित्रको माध्यमबाट त्रिवेणी गाउँपालिकामा खेती गरिन बेमौसमी बालीहरू : काक्रो, बोडी, रायो साग, सिमे साग, लिउरो, डउरे, पालउरो, टमाटर, मुला, भिन्डी आदिको फोटो वा वास्तविक बाली देखाउने र तिनको परिचय दिने । • उल्लिखित बालीहरू मध्ये आफ्नो घर तथा समुदायमा खेती गरिने बेमौसमी बालीहरू बताउन लगाउने । • विद्यालय नजिकै खेती गरिएका बेमौसमी बालीको अवलोकन गराउने र जानकारी दिन लगाउने ।	• बेमौसमी बालीको नाम बताउन लगाउने । • बेमौसमी बालीको परिचय दिन लगाउने । • बेमौसमी बालीको चित्र र नामबिच जोडा मिलाउन लगाउने ।	
		• परम्परागत स्थानीय कृषि प्रविधि : जातो, ढिकी, कोल, घट्ट आदिको परिचय दिन । • परम्परागत र आधुनिक प्रविधि (हलो-ट्याक्टर, ओखल, ढिकीजाँतो-मिल) को तुलना गर्न ।	• हाम्रा परम्परागत स्थानीय प्रविधि र आधुनिक प्रविधिहरू	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • समस्या समाधान तथा निर्णय सिप • तार्किक सिप	• विभिन्न परम्परागत स्थानीय प्रविधिहरू : जातो, ढिकी, कोल, घट्ट आदिको प्रदर्शन गर्ने र ती प्रविधिहरूको परिचय दिने । • ती प्रविधिहरू मध्ये विद्यार्थीहरूलाई आआफ्नो घरमा भएका प्रविधिहरू बताउन लगाउने र तिनीहरूले के कसरी कार्य गर्दछन् ? बताउन लगाउने । • परम्परागत प्रविधिको सट्टामा आजभोलि प्रयोग गरिने आधुनिक प्रविधिहरू हलोको सट्टा ट्याक्टर, ओखल, मुसल र घट्टको सट्टा मिलको प्रयोग भएको बताउन लगाउने र शिक्षकले थप जानकारी दिने । परम्परागत र आधुनिक प्रविधिबिच तुलना गर्न लगाउने र थप पृष्ठपोषण दिने ।	• परम्परागत स्थानीय प्रविधिहरूको नाम र तिनले गर्ने काम बताउन लगाउने । • पराम्परागत र आधुनिक प्रविधिबिच तुलना गर्न लगाउने ।	
		• स्थानीय फलफूलहरु : तरुल, सखरखण्ड (गन्जी) सुन्तला, अमिलो, जामीर, किवी, भोगटे, केरा, आँप, मेवा, बयर, रुखकटहर आदिको परिचय दिन ।	• हाम्रा स्थानीय फलफुलहरू ।	• प्रयोग सिप • सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप	• त्रिवेणी गाउँपालिकामा खेती गरिने स्थानीय फलफूलः सुन्तला, अमिलो, जामीर, ड्रागन फल, खजुरी, काफल, तरुल, सखरखण्ड (गन्जी) सुन्तला, अमिलो, जामीर, किवी, भोगटे, केरा, आँप, मेवा, बयर, रुखकटहर आदिको फोटो वा वास्तविक बाली देखाउने र तिनको परिचय दिने । • उल्लिखित फलफूलहरूमध्ये आफ्नो घर तथा समुदायमा खेती गरिने उपलब्ध हुने वा उत्पादन गरिने फलफुलहरू बताउन लगाउने ।	• स्थानीय फलफूलको नाम बताउन लगाउने • स्थानीय फलफूलको परिचय दिन लगाउने । • स्थानीय फलफूलको चित्र र नामबिच जोडा मिलाउन	

					• विद्यालय नजिकै खेती गरिएका फलफूलहरूको अवलोकन गराउने र जानकारी दिन लगाउने ।	लगाउने ।	
४	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	• साथी र समुदायका मानिसहरूको नाता सम्बन्धको पहिचान र भूमिकाको बोध गरी माया, श्रद्धा र आदरसम्मान गर्ने बानीको बखान र अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	•साथी र समुदायका मानिसहरूको नाता सम्बन्धको पहिचान र भूमिकाको बोध गरी माया, श्रद्धा र आदरसम्मान गर्ने बानीको विकास र अभ्यास ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वर्गीकरण सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• विद्यार्थीलाई नाता सम्बन्धका मानिसहरूको नाम र नाता सम्बन्ध भन्न लगाउने । • तिनीहरूमध्ये कसलाई बढी मन पराउनु हुन्छ र त्यसको कारण के हो भनेर सोध्ने । • नातासम्बन्धको हिसाबले उच्च र स्वभाव एवम् आचरणको हिसाबले अब्बल मानिसहरूलाई आदर र सम्मान गर्नुपर्ने सन्दर्भलाई चित्रात्मक एवम् भिडियोको माध्यमबाट विषयवस्तु प्रस्तुत गर्नुका साथै कुनै एउटा विद्यार्थीको परिवारलाई उदाहरणको रूपमा प्रस्तुत गरेर सहजीकरण गर्ने	• नाता सम्बन्धका मानिसहरूका नाम, नाता एवम् मन पर्ने र मन नपर्ने आनीबानी सोधेर । • कुनै पनि मानिस मन पर्नु र नपर्नुको कारण सोधेर । • सम्मान र आदर ककसलाई गर्ने भन्ने विषयमा सोधेर ।	२८
		• स्थानीयस्तरमा आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र प्रस्तुतीकरण गरेर प्रदर्शन गर्न ।	• आफुलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास । • हाम्रा उत्सव र चाडपर्व मनाउदा गर्न हुने र गर्न नहुने कामहरू ।	• सञ्चार सीप • सिकाइ सीप • प्रयोग सीप • अभ्यास सिप • प्रस्तुति सीप	• विद्यार्थीहरूलाई मन पर्ने वा जानेको गीत भन्न र गाउन लगाउने । • विद्यार्थीहरूले गाउने क्रममा आफूले पनि खुसीपूर्वक सघाउने र धन्यवाद दिने । • मोवाइल, टिभी, डिजे, कम्प्युटर आदिको प्रयोग गरेर विभिन्न बाल गीत, बालसङ्गीत र नृत्यहरू प्रदर्शन गर्ने । • गीत, सङ्गीत र नृत्यको प्रदर्शनसँगै विद्यार्थीहरूलाई पनि नक्कल र अभ्यास गर्न लगाउने ।	• जानेका वा मन पराएका गीतहरू भन्न लगाउने । • उनीहरूले मन पराउने गीत गाउन एवम् उक्त गीत र सङ्गीतमा नाच्न लगाउने ।	
		• आफ्नो घरपरिवार तथा समाजमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउदा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको जानकारी र अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।		• सञ्चार सीप • सिकाइ सीप • प्रयोग सीप • अभ्यास सिप • प्रस्तुति सीप	• घर परिवार र गाउँटोलमा मनाइने उत्सव र चाडपर्वहरूको नाम भन्न लगाउने । • त्यस्ता उत्सव र चाडर्वहरूमा हुने गरेका मन पर्ने र मन नपर्ने क्रियाकलापहरूको बारेमा बताउन लगाउने • त्यस्ता उत्सव र चाडपर्वमा हुने गरेका क्रियाकलापहरूमध्ये मन पर्नु र मन नपर्नुका कारणहरू भन्न लगाउने । • त्यसरी मनाइने उत्सव र चाडपर्वमा हुने गरेका मन पर्ने क्रियाकलापहरूको अनुसरण, अभ्यास र प्रयोग गर्ने सम्बन्धमा छलफल गर्ने ।	• उत्सव र चाडपर्वको नाम सोधेर । • त्यस्ता उत्सव र चाडपर्वमा उनीहरूलाई मन पर्ने क्रियाकलाप भन्न लगाउने । • विद्यार्थीको बारेमा अभिभावकलाई सोधेर	
		• आफू खुसी हुनका लागि अरूलाई पनि खुसी बनाउने कलाको विकास र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	• आफू खुसी हुनका लागि अरूलाई पनि खुसी बनाउने कलाको विकास र अभ्यास ।	• सञ्चार सीप, • छनौट सीप, • स्वव्यवस्थापन सीप, • प्रयोग सीप	• विद्यार्थीहरूलाई अरूको जे आनीबानी र कुराले खुसी बनाउछ त्यो आनीबानी र कुरा भन्न लगाउने र त्यस्ता आनीबानी र कुराहरूको सूची बनाउने । • आफूलाई जे आनीबानी र कुराले खुसी बनाउछ त्यो कुरा आफूले पनि अरूलाई पनि दिन सक्नु पर्दछ भन्दै विचार आदानप्रदान गर्न लगाउने । • खुसी हुदै अरूका मन पर्ने कुराहरू आफूले समेत प्रयोग	• मानिसका राम्रा आनबानीहरू भन्न लगाउने । • राम्रा आनीबानी प्रयोग गर्न सके नसकेको बारेमा सोधेर एवम् अनुगमन गरेर ।	

					गरी आफू खुसी हुने र अरूलाई समेत खुसी बनाउने सम्बन्धमा आवश्यक छलफल गरी प्रतिबद्धता समेत लिने ।	• व्यवहारहरूको अवलोकन गरेर ।	
		• श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	• श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्ति ।	• सञ्चार सीप, • विश्लेषण सीप, • तार्किक सीप, • प्रयोग सीप, • स्वीकार्य सीप • सहानुभूति सिप	• विद्यार्थीहरूसँग हामी सबैले खाने र प्रयोग गर्ने विभिन्न वस्तुहरूको उत्पादनलाई श्रमसँग जोड्ने किसिमले छलफल र विचार आदानप्रदान गर्ने । • कसैले श्रम गाउँको भए हामीले खाने र प्रयोग गर्ने चिजहरू हामीले खान र प्रयोग गर्न नपाउने वास्तविकतालाई उठान गर्दै उत्पादन र श्रमलाई सम्मान गर्ने बारेमा बताउने । • छलफललाई जीवन्त बनाउन आवश्यकता अनुसार कथा, चित्र र भिडियो क्लिप आदिको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने ।	• हामीले खाने र प्रयोग गर्ने विभिन्न वस्तुहरूका नाम भन्न लगाउने । • यी वस्तुहरू कसले बनाउछ भने सोधेर • आफूले गर्ने काम बताउन लगाउने ।	
		• ध्यान, प्राणायाम र आसन (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, सिंहासन, गरुडासन) को परिचय र अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	• आसन, ध्यान र प्राणायमहरू (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्राणायाम, सिंहासन, गरुडासन) को परिचय र अभ्यास ।	• सञ्चार सीप, • प्रयोग सीप, • प्रदर्शन सीप,	• विद्यार्थीहरूलाई प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्रणायाम, सिंहासन, गरुडासन आदि सिकाउनका लागि शिक्षक आफैले एकपटक सबैको सामु गरेर देखाउने । • तत्पश्चात आफ्नो निर्देशनमा विद्यार्थीहरूलाई प्राणायाम, ध्यान र आसनको अभ्यास गर्न लगाइ आफूले पथप्रदर्शन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरूले गरेका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको नाम र महत्त्वको बारेमा बताउने ।	• ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको अभ्यास गर्न लगाउने । • उनीहरूले गरेका अभ्यासहरूको अवलोकन गरेर ।	
		• घरपरिवार र समाजका ज्येष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने स्वभावको विकास र अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	• घरपरिवार र समाजका ज्येष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने स्वभावको विकास र अभ्यास प्रस्तुत ।	• सञ्चार सीप, • सहयोग सीप, • सहानुभूति सीप, • समानुभूति सीप,	• विद्यार्थीहरूले घरपरिवार र अन्यत्र देखेका जेष्ठ नागरिक र अन्य समस्यामा परेका मानिसहरूको बारेमा सोधपुछ गर्ने । • ती जेष्ठनागरिक र असक्त मानिसहरूसँग सम्बन्धित समस्याको बारेमा छलफल गर्ने । • हामी पनि त्यो अवस्थामा हुन सक्छौं कि सक्दैनौं भनेर पनि सोधपुछ गर्ने । • हामीले सहयोग गर्‍यौं भने भोलि हामीलाई पनि समस्या पर्दा अरूले सहयोग गर्छन भन्ने कुरालाई पनि छलफलमा ल्याउने । • श्रव्य दृश्य सामग्रीलगायत जेष्ठ नागरिकलाई स्रोतव्यक्तिको रूपमा उपयोग गर्ने ।	• विद्यार्थीहरूलाई जेष्ठ नागरिक र अन्य समस्यामा परेका मानिसहरूको बारेमा भन्न लगाउने । • उनीहरूलाई सहयोग गर्नुपर्ने कारण सोधेर । • उनीहरूलाई विद्यार्थीले गरेको सहयोग बारे भन्न लगाउने ।	
		• जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानि र घरमा बनाइने खानाका फाइदाहरूको बारेमा बताउन र सोको अनुसरण गर्न ।	• जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानि र घरमा बनाइने खानाका फाइदाहरूको जानकारी ।	• सञ्चार सीप, • सहयोग सीप, • सहानुभूति सीप, • समानुभूति सीप,	• जङ्कफुड खानाले हुने हानि र घरमा बनाइने खानाका फाइाको बारेमा चित्र, फोटो, भिडियो आदिको माध्यमबाट सहजीकरण गर्ने । • विद्यार्थीका अनुभवहरूलाई समेत प्रस्तुतिका लागि अवसर प्रदान गर्ने । • स्थानीय स्तरमा उपलब्ध हुने जानकारी वा स्वास्थ्यका	• जङ्कफुडबाट हुने हानिको बारेमा प्रश्न सोधेर । • घरमा तयार गरिने खानका फाइदाका बारेमा प्रश्न सोधेर	

		• *स्थानीय खेलहरु (तातो आलु, विस्कुट खेल, लक्की सर्कल, बोत्तल भर्ने दौड आदि) खेल्ने तरिका बताउन र खेल्न ।*	• *स्थानीय खेलहरु (तातो आलु, विस्कुट खेल, लक्की सर्कल, बोत्तल भर्ने दौड आदि) खेल्ने तरिका बताउन र खेल्न ।*		कर्मचारीलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने । • *विद्यार्थीहरुसँग तातो आलु, विस्कुट खेल, लक्की सर्कल, बोत्तल भर्ने दौडजस्ता स्थानीय खेल खेल्ने तरिकाको बारेमा छलफल गर्दै अभ्यास पनि गर्ने गराउने ।* • *विद्यार्थीहरुले खेल्ने तरिका भनेको र खेलेको सुनेर एवम् अवलोकन गरेर पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने ।*	• *खेलको नाम भन्दै खेल्ने तरिका सोधेर ।* • *खेल खेलेको अवलोकन गरेर ।*	
५	**हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय**	• त्रिवेणी गाउँपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरूको परिचय र महत्त्व बताउन ।	• त्रिवेणी गाउँपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरूको परिचय र महत्त्व ।	• सञ्चार सिप • दृश्य साक्षरता	• आफूले देखेका वन्यजन्तु तथा चराहरूको नाम बताउन लगाउने । • वन्यजन्तु र चराहरूको चित्र देखाउदै उक्त वन्यजन्तु र चराहरूको बासस्थान, उपयुक्त हुने मौसम, खानेकुरा आदिको बारेमा समेत छलफल र सहजीकरण गर्ने । • त्रिवेणी गाउँपालिका भित्र वन क्षेत्रमा हुने वन्यजन्तु तथा चराहरूको बारेमा अवलोकन/ चित्र/ भिडियो सामग्रीको माध्यमबाट पहिचान, परिचय र महत्त्वको बारेमा आवश्यक छलफल र सहजीकरण गर्ने ।	• वन्यजन्तु तथा चराहरूको परिचय दिन लगाउने । • वन्यजन्तु तथा चराहरूको फोटो र नामको बिचमा जोडा मिलाउन लगाउने । • स्थानीयस्तरमा भएका वन्यजन्तु तथा चराहरूको महत्त्व बताउन लगाउने ।	२८
		• स्थानीय बोटबिरुवाहरूको परिचय, महत्व र उपयोग बताउन । • विद्यालयमा बगैंचाको आवश्यकता र महत्त्व बताउन । • घर र विद्यालयमा बाल बगैंचाको निर्माणमा सहयोग र हेरचाह गर्न ।	• स्थानीय बोटबिरुवाहरूको परिचय, महत्व र उपयोग । • विद्यालयमा बगैंचाको आवश्यकता र महत्त्व । • घर र विद्यालयमा बाल बगैंचाको निर्माणमा सहयोग र हेरचाह	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वर्गीकरण सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर तथा विद्यालय वरपर रहेका बोटबिरुवाहरूको परिचय दिन लगाउने (नाम, पाइने स्थान, महत्त्व, उपयोग, वर्गीकरण) । • विद्यालय वरपर भएका बोटबिरुवाहरूको अवलोकन गराउने र तिनीहरूको सूची तयार गरी परिचय दिने/दिन लगाउने • विद्यालयमा बाल बगैंचा निर्माणको महत्त्व र आवश्यकतामा छलफल गराउने (वातावरण स्वस्थ राख्न, सौन्दर्य, अध्ययन, जडीबुटी आदि) । • घर र विद्यालयमा बाल बगैंचा निर्माण गर्ने तरिकाको जानकारी दिई बगैंचा निर्माणमा सहभागी गराउने । • घरमा बगैंचा निमाण गर्ने परियोजना कार्य दिने र घरको अभिभावकलाई समेत यसको जानकारी दिई सहयोग गर्न लगाउने ।	• घर तथा विद्यालय वरपर भएका बोटबिरुवाहरूको नाम सोधेर । • अवलोकन गरेका बोटबिरुवाहरूको नाम सोधेर । • विद्यालयको बगैंचा निर्माणमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर । • घरमा बगैंचा निर्माण गरे गाउँको अभिभावकलाई सोधेर	
		• घर र विद्यालयमा पानीका स्रोतहरूको उपयोग गर्ने तरिका बताउन र सदुपयोग गर्न ।	• घर र विद्यालयमा पानीका स्रोतहरूको उपयोग गर्ने तरिका र सदुपयोग ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप प्रयोग सिप	• आफ्नो घर तथा घर वरपर भएका पानीका स्रोतहरू पहिचान गर्न लगाउने । • चित्रको माध्यमबाट आफ्नो वरपर भएका पानीका स्रोतहरूको जानकारी दिने । • घर तथा विद्यालय वरपर भएका पानीका स्रोतहरूको	• स्थानीय क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको उपयोग बताउन लगाउने । • घर तथा विद्यालयमा	

					अवलोकन गराई तिनीहरूको परिचय (प्राकृतिक, कृत्रिम, वर्षा, कुवा, खोला, गाड आदि)। • घर तथा विद्यालय वरपर भएका पानीका स्रोतहरूको उपयोग के के मा गर्न सकिन्छ ? छलफल गराउने। • पानीका स्रोतहरूलाई पिउन, खाना बनाउन, सफा गर्न,सिँचाइ गर्न प्रयोग गर्न सकिने कुरा बताउने। • घर तथा विद्यालयमा पानीको मितव्ययी तरिकाले सदुपयोग गर्नुपर्ने कुराको जानकारी दिने।	पानीको मितव्ययी तरिकाले प्रयोग गरे गाउँको अवलोकन गरेर। • पानीलाई आवश्यकताअनुसार विभिन्न कार्यमा प्रयोग गरे गाउँको अवलोकन गरेर।	
		• फोहोरमैला व्यवस्थापनको परिचय दिन। • *विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न र व्यवस्थापनमा सहभागी हुन।* • व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत र सरसफाइको परिचय दिन र अभ्यास गर्न। • *घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागिता हुन।* • वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपायहरू पहिचान गरी सरसफाइ कार्यमा सहभागी हुन।	• फोहोरमैला व्यवस्थापनको परिचय। • *विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण र व्यवस्थापन* • व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत र सरसफाइको परिचय र अभ्यास। • *घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागिता।* • वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपायहरू पहिचान एवम् सरसफाइ कार्यमा सहभागी।	• प्रयोग सिप • सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• घर, विद्यालयबाट निस्कने फोहोरलाई सही तरिकाले विसर्जन र व्यवस्थापन गर्न गर्ने कार्यहरू नै फोहोरमैलाको व्यवस्थापनमा पर्ने कुरा बताउने। • *घर परिवार, विद्यालय, अस्पताल, कारखाना आदिबाट निस्कने फोहोरहरू ठोस (कुहिने र नकुहिने) तथा तरल फोहोर हुने र यी फोहोरहरूलाई व्यवस्थापन गर्नको लागि सही ठाउमा विसर्जन गर्ने, मल बनाउने, प्रशोधन गर्ने आदि जस्ता उपायहरू अपनाउनुपर्ने कुराहरूमा छलफल गराउने।* • व्यक्ति, घर परिवार, विद्यालय तथा वातावरण स्वस्थ राख्नको लागि गरिने कार्यहरूको रूपमा सरसफाइलाई परिचित गराउने। • सरसफाइ गर्दा प्रयोग गरिने व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत गर्ने कुराको बारेमा छलफल गर्ने र नमुना अभ्यास गराउने। • *घर, कक्षाकोठा, कक्षाकोठा बाहिर हुने फोहोरमैलाको चित्रद्वारा पहिचान गराउने।* • *घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायस्तरमा सरसफाइ गर्दा नै वातावरण स्वस्थ हुने र यस कार्यले गर्दा रोगहरू नलाग्ने जस्ता फाइदाहरू हुने कुरा बताउने र छलफल गराउने।* • घर वरपर, विद्यालय, छरछिमेक, समुदायको वातावरण सफा राख्ने उपायहरूमा छलफल गराउने र सरसफाइमा सहभागी गराउने र आफूले पनि सरसफाइमा सहभागी हुने • घर वरपर, समुदाय तथा विद्यालयमा सरसफाइ गरेको असल अभ्यासहरू श्रव्यदृश्य तथा चित्रको माध्यमबाट प्रस्ट पार्ने।	• फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्दा गर्नुपर्ने कुराहरू बताउन लगाउने। • *फोहोरहरूलाई ठोस (कुहिने र नकुहिने) र तरलमा वर्गीकरण गर्न लगाउने।* • *फोहोरमैला व्यवस्थापनमा सहभागिताको अवलोकन गरेर।* • सरसफाइको परिचय दिन लगाउने। • व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत गर्ने तरिका सोधेर। • व्यक्तिग सरसफाइ को अवलोकन गरेर। • *घर वरपरको वातावरण सफा गरे गाउँको अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिएर।* • विद्यालयको सरसफाइ कार्यमा सहभागिताको अवलोकन गरेर।	
६	**सामाजिक**	• सामाजिक चुनौति र	• सामाजिक विकृति	• सिकाइ सिप	• चित्र एवं श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट सामाजिक	• धुमपान, मध्यपान र	२६

	चुनौति र विपद् व्यवस्थापन	विसङ्गतिको रूपमा रहेको धुम्रपान, मध्यपान, लागू औषध सेवन, छोराछोरी विचको भेदभावबाट हुने हानि र यसबाट बच्ने उपायहरूको बारेमा बताउन ।	र विसङ्गतिको रूपमा रहेको धुमपान, मध्यपान, लागू औषध सेवन, छोराछोरी विचको भेदभावबाट हुने हानि र यसबाट बच्ने उपायहरू ।	• सञ्चार सीप • स्व-व्यवस्थापन सिप	चुनौति र विसङ्गतिको रूपमा रहेको धुमपान, मध्यपान र लागू औषध सेवन र छोराछोरी बिचको भेदभावबाट हुने हानिहरूको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • आफू र आफ्नो घरपरिवारमा यसप्रकारका विकृति र विसङगति हुन नदिनका लागि आवश्यक उपायहरूको बारेमा सहजीकरण गरी व्यवहारमा समेत लागू गर्न विद्यार्थीहरूलाई प्रेरित गर्ने । • आवश्यकता अनुसार अभिभावकलाई समेत यससम्बन्धी सहजीकरण गर्ने ।	लागू औषध सेवन र छोराछोरीको बिचमा हुने भेदभावबाट हुने हानिको बारेमा सोधेर । • यसप्रकारका विसङ्गतिबाट बच्ने उपाय सोधेर ।	
		• विपदको परिचय दिन । • विपदको किसिम (प्राकृतिक र मानव सिर्जित) बताउन । • विद्यालय भित्रको वस्तुबाट हुने जोखिमहरू जस्तै : छत, विजुली,	• विपद्को परिचय • विपद्को किसिम (प्राकृतिक र मानव सिर्जित)	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सीप	• चित्र र पोस्टरका माध्यमबाट विपद् पहिचान गर्न लगाउने • चित्रमा भैरहेको घटना व्याख्या गर्न लगाइ विपद्को परिचय दिने । • विद्यार्थीलाई हाम्रो वरपर घट्ने विभिन्न विपदहरूको बारेमा छलफल गर्न लगाई शिक्षकले पनि विभिन्न विपद्हरूको बारेमा आफ्नो अनुभव सुनाउने । • अनुभव साटासाट गर्दा आएका विपद्को सूची बनाउन लगाउने र प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपद् छुट्याउन लगाउने । • प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपदका बारेमा विद्यार्थीलाई छलफल गर्न लगाउने र शिक्षकले सहयोग गर्ने ।	• हाम्रो वरपर हुने विपद्हरूको सूची बनाई प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपद्हरू छुट्याउन लगाउने ।	
		भऱ्याङ, चिप्लेटी, पिङ, गेट, भ्याल, ढोका, खेल सामग्री, फर्निचर, शौचालय आदिबाट हुने जोखिमहरूको पहिचान गर्न । • विद्यालयभित्र हुने जोखिमबाट सावधानी अपनाउन	• विद्यालय भित्रको वस्तुबाट हुने जोखिमहरू जस्तै छत, विजुली, भऱ्याङ, चिप्लेटी, पिङ, गेट, झयाल, ढोका, खेल सामग्री, फर्निचर, शौचालय आदिको पहिचान र सावधानी	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • प्रयोग सीप	• जोखिमका बारेमा चर्चा गर्दै विद्यालयभित्र हुनसक्ने विभिन्न जोखिमहरूको छलफल । • विद्यालय परिसर भ्रमण वा अवलोकन गरी विभिन्न जोखिमयुक्त स्थानहरू पहिचान गराउने र ती स्थानहरू जोखिमयुक्त हुनुको कारणबारे छलफल गर्ने/गराउने । • विद्यालयमा हुने सम्भाव्य जोखिमहरूको सूची बनाउन लगाउने • विद्यालयमा हुने विभिन्न जोखिमहरूबाट बच्ने उपाय र अपनाउने सावधानीको विषयमा छलफल गर्न गराउने कार्यमा शिक्षकले सहजीकरण गर्ने ।	• विद्यालयमा हुने विभिन्न जोखिमहरूबाट बच्ने उपायहरूको तालिका बनाउन लगाउने	
		• भूकम्प र महामारीबाट सुरक्षित हुनको लागि आवश्यक सावधानी अपनाउन • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation)	• भूकम्प र रोगको महामारी जस्तै कोभिड, झाडा पखाला, टाइफाइड आदिबाट सुरक्षा । • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation)	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • प्रयोग सिप • अभिनय सिप	• श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमले भूकम्पको चिनारी गराउने र यससम्बन्धी अनुभव समेत आदानप्रदान गर्ने गराउने । • चित्रको माध्यमले भूकम्पबाट बच्ने उपायहरू बताउने र छलफल गराउने । • भूकम्पबाट हुने क्षति कम गर्नका लागि कृतिम घटना अभ्यास गराउने • चित्र र श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमले महामारीको	• भूकम्पबाट बच्ने उपायहरू बताउन लगाउने • विभिन्न महामारीबाट सुरक्षित हुने उपायहरू बताउन लगाउने ।	

		प्रस्तुत गर्न ।			जानकारी दिने । • चित्र र श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमले विभिन्न महामारीबाट बच्ने उपायहरू बताउने । • महामारीका समयमा त्यसबाट बच्ने उपायहरू समूहमा छलफल गर्ने गराउने कार्यमा शिक्षकले सहजीकरण गर्ने ।		

कक्षा ४

क्र.स.	क्षेत्र/थिम एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन विधि र प्रकृया	कार्य घण्टा
१	**त्रिवेणी गा.पा.को परिचय**	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको नामाकरण, यसको भौगोलिक अवस्थिति, सिमाना र क्षेत्रफल बताउन । • *त्रिवेणी गाउँपालिकाको परिचय सहित अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र वडाध्यक्षका मुख्य कामहरू उल्लेख गर्न* • स्थानीय न्यायपालिकाले सम्पादन गर्ने कार्यहरू बताउन । • *आफ्नो वडाभित्र बसोवास गर्ने जातजातिहरूको सूचीसहित जनसङ्ख्या बताउन ।* • हाम्रो वडाबाट प्रवाह हुने मुख्य मुख्य कामहरू र	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको नामाकरण, यसको भौगोलिक अवस्थिति, सिमाना र क्षेत्रफल । • *त्रिवेणी गाउँपालिकाको परिचय सहित अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र वडाध्यक्षका मुख्य कामहरू* • स्थानीय न्यायपालिकाले सम्पादन गर्ने कार्यहरू । • *आफ्नो वडाभित्र बसोवास गर्ने जातजातिगत विवरण र जनसङ्ख्या ।* • हाम्रो वडाबाट प्रवाह हुने मुख्य काम र प्रदान गरिने सेवाहरू ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप • पहिचान सिप • दृश्य साक्षता सिप	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको नाम त्रिवेणी रहनुका कारण बारे छलफल गर्ने र विभिन्न भनाइ र तथ्यका आधारमा नामाकरणको पुष्टि गर्ने । यसका लागि विद्यार्थीहरूका भनाइलाई समेत सम्मान गर्ने । • त्रिवेणी न.पा.को नक्सा देखाएर तपाईको गाउँबस्ती कहाँनेर पर्दछ र तपाईहरूको आफन्त र मन पर्ने साथीहरूको गाउँबस्ती कहाँ पर्दछ भनेर सङ्केत गर्दै भन्न लगाउने । • तत्पश्चात् त्रिवेणी गाउँपालिकाको नक्सा देखाउदै शिक्षकले यस गाउँपालिकाको अवस्थिति र यसका सिमानामा भएका जिल्ला र पालिकाहरूको नाम बताउने । • त्रिवेणी गाउँपालिकाको नक्सा देखाउदै यसको क्षेत्रफल बताउने । • *गाउँपालिकाका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र वडाध्यक्षलाई किन छान्छन् जनताले र के काम गर्छन् उनीहरूले ? भन्ने प्रश्न सोधेर विद्यार्थीहरूका विचार सुन्ने र उनीहरूका विचारहरूलाई सम्मान गर्दै गाउँपालिकाका अध्यक्ष, उपाध्यक्ष र वडाध्यक्षका मुख्य मुख्य कामहरूलाई चित्र र भिडियोको माध्यमबाट प्रस्तुत गर्ने ।* • *विद्यार्थीहरूलाई समूहमा बाँडेर मुख्यमुख्य कामहरू लेखेर प्रस्तुत गर्न लगाउने ।* • स्थानीय न्यायपालिकाले सम्पादन गर्ने कार्यहरूका बारेमा कक्षामा छलफल गर्ने । यस सम्बन्धमा पालिकाका सम्बन्धित पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने । • *विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो विद्यालय अवस्थित रहेको वडाको अवस्थिति, यसको सिमानाका वडा र बस्तीहरू, जातजाति एवम् जनसङ्ख्या समेतको बारेमा विद्यार्थीहरूलाई सहजीकरण गर्ने ।* • गाउँपालिकाको वडा कार्यालयबाट सम्पादन हुने काम र प्रदान गरिने सेवाको प्रक्रियाको बारेमा छलफल गर्दै सूचीको माध्यमबाट प्रस्तुत गर्ने ।	• त्रिवेणी को नामाकरण बारे प्रश्न सोधेर • त्रिवेणी गाउँपालिकाको पूर्व, पश्चिम, उत्तर र दक्षिणमा पर्ने स्थानहरू सोधेर । • त्रिवेणी गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफल सोधेर • *पालिकाका प्रमुख, उपप्रमुख र वडाध्यक्षका मुख्य मुख्य काम सोधेर ।* • स्थानीय न्यायपालिकाले गर्ने कामहरू सोधेर । • *तपाईको वडामा बस्ने प्रमुख जातजाति र जनसंख्या सोधेर ।* • वडा कार्यालयबाट सम्पादन हुने काम र प्रवाह हुने सेवाको बारेमा सोधेर ।	२०

		प्रदान गरिने सेवाहरू बताउन ।			• यस सम्बन्धी सहजीकरणका लागि वडा कार्यालयबाट जिम्मेवार पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गर्ने ।		
२	**हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरू**	• हाम्रो प्राकृतिक सम्पदा (जमिन, वनजङ्गल, खोला, ताल, पोखरीको परिचय र महत्त्व वताउन । • *मानव निर्मित सम्पदा (मन्दिर, अस्पताल, विद्यालय, नहर, धारा, चौतारी, पाटीपौवा, कुवा, आदिको परिचय र महत्त्व बताउन ।* • त्रिवेणीका स्थानीय मेला, जात्रा, चाडपर्वहरू र स्थानीय लोक गीतको परिचय दिन । • *त्रिवेणीका स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूको परिचय दिन ।*	• हाम्रो प्राकृतिक सम्पदा (जमिन, वनजङ्गल, खोला, ताल, पोखरीको परिचय र महत्त्व । • *मानव निर्मित सम्पदा (मन्दिर, अस्पताल, विद्यालय, नहर, धारा, चौतारी, पाटीपौवा, कुवा, आदिको परिचय र महत्त्व ।* • त्रिवेणी का मेला, जात्रा, चाडपर्वहरू: र स्थानीय लोकगीतको परिचय । • *त्रिवेणी का स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूको परिचय ।*	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • अवलोकन सिप • स्वीकार्य सिप • पहिचान सिप	• हामीलाई जमिन, वनजङ्गल, खोलानाला, तालपोखरी, नदीले के दिन्छ भनेर विद्यार्थीहरूलाई सोध्ने र उनीहरूले भनेका आधारमा जमिन, वनजङ्गल, खोलानाला, तालपोखरी र नदीको महत्त्व र फाइदाको बारेमा सूची बनाउने । • सामुदायिक वनको संरक्षणको महत्त्वको बारेमा वन उपभोक्ता समितिका पदाधिकारीलाई नै आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने । • *यसरी नै मानव निर्मित सम्पदा (मन्दिर, अस्पताल, क्याम्पस, विद्यालय, नहर, चौतारी, पाटीपौवा, कुवा आदि) को परिचय र महत्त्वका बारेमा विद्यार्थीहरूको अनुभव र पूर्वज्ञानको आधारमा छलफल गर्ने ।* • *यसरी छलफलबाट आएका बुँदाहरूलाई समेटेर मन्दिर, अस्पताल, विद्यालय, नहर, कुवा, आदिको महत्त्वको बारेमा विद्यार्थीहरूको समूह बनाइ सूची तयार गर्न लगाउने ।* • त्रिवेणीका विभिन्न मेला, जात्रा (घोरनेटी मेला, भेरीपोखरा मेला, गैरीनेटा मेला, राँगा मेला, खोला जात्रा, झुलनेटा मेला, भुम्के मेला, नुवाकोटा मेला आदि) र चाडपर्वहरू जस्तै- दसैं, तिहार, तीज, माघे संक्रान्ति, चैते दशैं, असारे संक्रान्ति, साउने सक्रान्ति (लुतो फाल्ने), भदै पूर्णिमा आदिको बारेमा विद्यार्थीहरूलाई के थाहा छ ? भनेर सोध्दै उनीहरूबाट प्राप्त भएको जानकारीको आधारमा उल्लिखित चाडपर्वहरूको परिचयको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • चाडपर्वहरुको परिचय दिने क्रममा उक्त चाडपर्वहरू मनाउदा लगाउने पहिरन, चाडपर्व मनाउने जातजाति, चाडपर्वमा गरिने क्रियाकलाप आदिलाई अनुभव, फोटो र भिडियोहरूको माध्यमबाट सहजीकरण गर्ने । • आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित चाडपर्वका जानकार व्यक्तिहरूलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने • स्थानीय लोकगीतहरू जस्तै - तीजगीत, भजन, ठारी भाका, कर्खा, देउसीभैलो आदिको परिचय दिने क्रममा फोटो र भिडियो देखाइ सहजीकरण गर्ने । • आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित लोकगीतका जानकार व्यक्तिहरूलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने । • *हामी बिरामी भएपछि उपचारका लागि कहाँ जान्छौं भन्ने प्रश्न*	• जमिन, वनजङ्गल, गाड, खोला, ताल, पोखरी आदिबाट मानिसलाई हुने फाइदा सोधेर । • *मानव निर्मित सम्पदाको महत्त्वको बारेमा प्रश्न सोधेर* • *मन्दिर र विद्यालयले मानिसलाई दिने फाइदाको बारेमा सोधेर* • मानिसले चाडपर्व किन मनाउछ भन्ने सोधेर । • चाडपर्वको सूची बनाउन लगाउने । • चाडपर्वको फोटो र नामको बिचमा जोडा मिलाउन लगाउने । • लोकभाकाको गीत सुनाउदै यो लोकगीतको नाम के हो भनी सोधेर • लोकगीत गाउन लगाउने । • *स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूबो बारेमा*	२१

		• आफ्नो वडामा असल काम गर्ने प्रेरणादायी व्यक्ति एवम् मुलुकको परिवर्तनका लागि आफ्नो वडाबाट सहादत प्राप्त गर्ने सहिदहहरूको परिचय दिन ।	आफ्नो वडामा असल काम गर्ने प्रेरणादायी व्यक्ति एवम् मुलुकको परिवर्तनका लागि आफ्नो वडाबाट सहादत प्राप्त गर्ने सहिदहहरूको परिचय ।		*सोधेर विद्यार्थीहरूबाट प्रतिक्रियाहरूको खोजी गर्दै त्रिवेणी गाउँपालिकामा रहेका स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्था, अस्पताल, स्वास्थ्य चौकी, क्लिनिक आदिको नाम, रहेको स्थान र उनीहरूले प्रवाह गर्ने सेवाका बारेमा सहजीकरण गर्ने । यसका लागि पालिकाको स्वास्थ्य शाखामा काम गर्ने पदाधिकारीलाई समेत आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने ।* • कक्षामा भएका विद्यार्थीहरुलाई उनीहरुको वडामा असल काम कसले गरेको छ र उक्त गाउँबाट मुलुकको परिवर्तनका लागि के कति मानिसहरु सहिद भएका छन् भनेर छलफल गर्न लगाउने । • उनीहरुले असल भनेको मान्छेले गरेको असल काम के हो भनेर प्रश्नोत्तर र छलफल गर्ने र मुलुकको निम्ति सहिद भएर जानेले गरेका योगदानको बारेमा पनि विद्यार्थीहरुलाई भन्न अभिप्रेरित गर्ने । • विद्यार्थीलाई गाउँमा असल काम गर्ने वा सहिद हुनेहरुको बारेमा स्पष्ट जानकारी नभएको अवस्थामा आफ्ना अभिभावकहरुबाट सोधेर ल्याउनका लागि उनीहरुलाई गृहकार्य/परियोजना कार्य दिने सकिने । • विद्यार्थीहरूले गरेको यो कार्यका निम्ति उनीहरूलाई धन्यवाद दिदै विद्यार्थीहरूले दिएको सूचीको आधारमा असल व्यक्ति एवम् सहिदहरुको सूची बनाइ परिचय दिने ।	*विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर ।* • *आफ्नो वडामा असल काम गर्नेहरुको बारेमा विद्यार्थीहरुलाई सोधेर* • *सहिदहरुको बलिदानीले मुलुकमा भएको परिवर्तनको बारेमा सोधेर ।* • *असल मानिस र सहिदका नाम र काम सोधेर ।* • *सहिदहरुको नाम र फोटोको बिचमा जोडा मिलाउन भनेर*	
३	**हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	• आफ्नो घर, समुदाय वा विद्यालयमा गरिने मसलाजन्य खेती : टिमुर, मेथी, प्याज, लसुन, धनिया, बेसार, अदुवा, पुदिना आदि खेतीमा सहयोग गर्न ।	• आफ्नो घर, समुदाय वा विद्यालयमा गरिने टिमुर, मेथी, प्याज, लसुन, धनिया, बेसार, अदुवा, पुदिना आदि खेतीमा सहयोग ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहयोग सिप • सहकार्य सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर, समुदाय वा विद्यालयमा खेती गरिने वस्तुहरूको नाम बताउन लगाउने । • गाउँपालिका भित्रका विभिन्न स्थानमा सबै भन्दा धेरै गरिने मसलाजन्य खेती जस्तै : टिमुर, मेथी, प्याज, लसुन, धनिया, बेसार, पुदिना आदिको जानकारी चित्र, भिडियोद्वारा देखाउने । • विद्यार्थीहरूलाई उक्त खेती गरिएको ठाउँमा भ्रमण गराउने र खेती गर्ने तरिकाको जानकारी दिन लगाउने । • आफ्नो घर, समुदाय वा विद्यालयमा खेती गरिने लसुन, बेसार, अदुवा, पुदिना खेतीमा सहयोग गर्न लगाउने । • कुनै मसलाजन्य खेतीको बीउ रोपेको कति दिनमा बिरुवा उम्रिन्छ र बिरुवा उम्रेको कति दिनमा खान योग्य हुन्छ भन्ने कुराको अभिलेखन गर्न परियोजना कार्य दिने ।	• आफ्नो घरमा गरिने मसलाजन्य खेतीको बारेमा सोधेर। • उक्त मसलाजन्य खेती कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर । • परियोजना कार्यको मूल्याङ्कन गरेर ।	२१
		• स्थानीय स्तरमा उत्पादित वस्तुहरू- परालको	• हाम्रा स्थानीय स्तरमा उत्पादित वस्तुहरूको	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • सहयोग	• विद्यार्थीहरूलाई आआफ्नो घर तथा समुदायस्तरमा उत्पादन हुने वस्तुहरूको जानकारी दिन लगाउने • वास्तविक वस्तु वा चित्र वा भिडियोको माध्यमबाट गाउँपालिका	• आफ्नो घर तथा समुदायमा उत्पादन हुने वस्तुहरूको	

		गुन्द्री, डोको, डालो, हसिया, बावियोको डोरी, अल्लोको डोरी, ढरिया, ठेकी, मदानी, खिररे, खाप, मदुस, कोर्को, स्याखु, ओखल, मुसल, दाम्लो, खाट, सुल्पा, पेटारो, चिम्टा, चाल्नु, कोसी आदिको परिचय दिन ।	परिचय	सिप • सहकार्य सिप	क्षेत्रमा उत्पादन हुने हस्तनिर्मित सामग्रीहरू : परालको गुन्द्री, डोको, डालो, हसिया, बावियोको डोरी, अल्लोको डोरी, ढरिया, ठेकी, मदानी, खिररे, खाप, मदुस, कोर्को, स्याखु, ओखल, मुसल, दाम्लो, खाट, सुल्पा, पेटारो, चिम्टा, चाल्नु, कोसी आदिको को परिचय दिने । • उल्लिखित वस्तुहरूको प्रयोग के के कार्यका लागि गरिन्छ ? बताउन लगाउने र शिक्षकले आवश्यक पृष्ठपोषण दिने । • विद्यार्थीहरूलाई उल्लिखित वस्तुहरू उत्पादन हुने स्थानमा भ्रमण गराउने वा उत्पादन गर्ने व्यक्तिलाई स्रोतव्यक्तिको रूपमा आमन्त्रण गरी सहजीकरण गर्न अनुरोध गर्ने । • उल्लिखित कुनै एउटा वस्तुको निर्माण गर्ने तरिकाको अवलोकन गरी प्रतिवेदन तयार गर्ने परियोजना कार्य दिने ।	नाम बताउन लगाउने । • ती वस्तुहरूको परिचय दिन लगाउने । • पालिकाअन्तर्गत उत्पादित वस्तुहरूको परिचय दिन लगाउने । • परियोजना कार्यको मूल्याङ्कन गरेर ।	
		• परम्परागत कृषि औजारहरू-हलो, जुवा, फरुवा, लिड्को, कुटो, कोदाली, बन्चरो, खुकुरी आदिको चिनारी र कृषि कार्यमा प्रयोग तथा महत्त्व बताउन ।	• हाम्रा परम्परागत कृषि औजारहरूको चिनारी र कृषि कार्यमा प्रयोग तथा महत्त्व	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप	• आफ्नो घर वा समुदायमा परम्परागत रूपमा कृषिमा प्रयोग गरिने औजारहरूको बारेमा जानकारी दिन लगाउने • त्रिवेणी गाउँपालिका अन्तर्गतका विभिन्न गाउँबस्तीमा प्रयोग गरिने परम्परागत कृषि औजारहरू : हलो, जुवा, कुटो, कोदाली, बन्चरो, फरुवा, खुकुरी आदिको परिचय, प्रयोग र महत्त्व बताउने । • विद्यार्थीहरूलाई भ्रमण गराई उल्लिखित औजारको परिचय, काम र महत्त्व बताउन लगाउने । • सम्बन्धित विषय वा क्षेत्रको स्थानीय जानकारलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने ।	• परम्परागत कृषि औजारहरूको सूची बनाउन लगाएर । • परम्परागत औजार र तिनको कार्य वा महत्त्व बिच जोडा मिलाउन लगाउने ।	
४	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	• समाजको असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरूको पहिचान, अभ्यास र प्रस्तुतीकरण गन	• समाजको असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरूको पहिचान, अभ्यास र प्रस्तुतीकरण ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • अभ्यास सिप • प्रयोग सीप • प्रस्तुति सिप • छनौट सिप, • स्वव्यवस्थापन सिप,	• विद्यार्थीसँग सहकार्य गर्दै विभिन्न स्रोत र माध्यमहरूको प्रयोग गर्दै समाजको असल नागरिक हुन आवश्यक पर्ने असल सिप र स्वभावको सूची बनाउने र सोको चर्चा गर्ने । • समाजको असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरू : बोलेको कुरा पूरा गर्ने, झुटो नबोल्ने अरूको दुख र पीडामा सहयोग गर्ने, समाजको कामको लागि मरिमेट्ने, राम्रो आचरण भएको, उसको आनीबानीको अनुसरण गरेमा अरू समेत असल हुने आदि जस्ता स्वभावहरूको चर्चा गर्ने । • त्यस्ता आचरण र स्वभावहरू आफूमा पनि विकास गर्नका लागि विद्यार्थीहरूलाई अभिप्रेरित गर्ने । • विद्यार्थीहरूबाट आजैदेखि के के असल काम सुरु गर्न सकिन्छ त	• समाजका असल नागरिकको हुनु पर्ने स्वभावहरूको सूची बनाउन लगाउने । • असल काम गर्नका लागि विद्यार्थीहरूबाट प्रतिबद्धताको माग गरेर । • विद्यार्थीहरूमा भएका असल स्वभावको	२३

				• प्रदर्शन सिप, • स्वीकार्य सिप • सहयोग सिप,	भन्ने बारेमा छलफल गरी व्यक्तिगत रूपमा प्रतिबद्धताको माग गर्ने । • उनीहरूले गरेका प्रतिबद्धताहरूलाई व्यक्तिगत रूपमा शिक्षकले टिपोट गरेर राख्ने र उनीहरूले उक्त प्रतिबद्धतालाई कार्यान्वयन गरेगाउँको र त्यसको प्रभावको बारेमा सोधपुछ र अनुगमन गर्ने ।	अवलोकन गरेर । • विद्यार्थीहरूको आनीबानीको बारेमा अभिभावकहरूसँग सोधपुछ गरेर	
		• आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र अभ्यास गर्न । • *गाउँटोल र समाजमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउदा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको जानकारी र अभ्यास गर्न ।* • आफू खुसी हुने र अरूलाई पनि खुसी हुन सहयोग गर्ने सिपको परिचय दिई अभ्यास गर्न । • *अरूमा भएका राम्रा कुराहरूको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा गर्दै त्यस्ता आनीबानीहरूलाई आफ्नो जीवनमा अनुसरण गर्न ।*	• आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र अभ्यास । • *गाउँटोल र समाजमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउदा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको जानकारी र अभ्यास ।* • आफू खुसी हुने र अरूलाई पनि खुसी हुन सहयोग गर्ने सिपको परिचय र अभ्यास । • *अरूमा भएका राम्रा कुराहरूको पहिचान, सम्मान, प्रसंशा र जीवनमा अनुसरण ।*	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • अनुकरण सिप • अभ्यास सिप • प्रयोग सीप • प्रस्तुति सिप • छनौट सिप, • स्वव्यवस्थापन सिप, • प्रदर्शन सिप, • स्वीकार्य सिप • सहयोग सिप,	• विद्यार्थीहरूलाई मन पर्ने वा जानेको गीत भन्न र गाउन लगाउने वातावरणलाई खुसीमय बनाउने । • मोवाइल, टिभी, डिजे प्रविधि, कम्प्युटर आदिको प्रयोग गरेर विभिन्न बालगीत, बालसङ्गीत र नृत्यहरू प्रदर्शन गर्दै सोको अनुकरण र अभ्यास गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने • विद्यार्थीहरू आफैले पनि गीत, सङ्गीतको सिर्जना गर्न र स्थानीय बाद्ययन्त्र बजाउनका लागि अवसर र हौसला प्रदान गर्दै प्रेरित गर्ने • *गाउँटोल र समाजमा मनाइने उत्सव र चाडपर्वहरूमा हुने गरेका राम्रा एवम् मन पर्ने र नराम्रा एवम् मन नपर्ने क्रियाकलापहरूको बारेमा बताउन लगाउने ।* • *त्यसरी मनाइने उत्सव र चाडपर्वमा हुने गरेका राम्रा क्रियाकलापहरूको अनुसरण गर्ने सम्बन्धमा छलफल गर्ने ।* • *राम्रा क्रियाकलापहरूलाई समेटेर उत्सव एवम् चाडपर्वहरू मनाउदा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरूको बारेमा विद्यार्थीहरूलाई सचेत र सावधान हुनका लागि अभिप्ररित गर्ने ।* • विभिन्न दृष्टान्तहरू प्रस्तुत गरेर अरूलाई खुसी बनाउन सकियो भने अन्तत त्यसले आफूलाई पनि खुसी हुन सहयोग गर्ने कुराका बारेमा छलफल गर्ने । • *घरपरिवारका सदस्य, साथी लगायत अन्य मानिसहरूसँग केही न केही राम्रा कुरा अवश्य हुन्छन् भन्दै विद्यार्थीले चिनेको कुनै व्यक्तिलाई किटान गरी राम्रा कुरा भन्न लगाउने ।* • *उसँग भएका नराम्रा कुराहरू पनि पनि भन्न लगाउने ।* • *राम्रा कुरा सम्झिदा र नराम्रा कुरा सम्झिदा कस्तो भयो भनेर सोध्दै फरक अनुभूति बताउनका लागि अवसर दिने ।* • *विद्यार्थीहरूका अनुभूतिहरूलाई समेट्दै राम्रा कुराहरूलाई पहिचान गरी तिनको सम्मान र प्रशंसा गर्ने बानी भनेको खुसी हुने र मित्र बढाउने असल बानी हो भनी चर्चा गर्ने ।* • *हरेक बिहान ब्युँझदा राम्रा कुराहरू सम्झदै ब्युँझने र सोको टिपोट गरेर ल्याउन भन्ने ।*	• विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूले जानेका वा मन पराएका गीतहरू भन्न र गाउन लगाउने । • मन पराउने गीत र सङ्गीतमा नाच्न लगाउने । • गीत र सङ्गीत सिर्जना गर्न लगाएर • *उत्सव र चाडपर्वमा उनीहरूलाई मन पर्ने र मन नपर्ने कुरा सोधेर ।* • *उत्सव र चाडपर्व मनाउदा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरू सोधेर* • खुसी कसरी हुन सकिन्छ भन्नेबारे प्रश्नहरू सोधेर । • कुनै कुरा देखाएर *यसको राम्रो वा सकारात्मक पक्ष के छ भनी सोधेर ।* • *हरेक बिहान परिकल्पना गरेका राम्रा कुरा लेखेको निरीक्षण गरेर ।*	
		• योग र ध्यान (	• योग र ध्यान (	• सञ्चार		• ध्यान, प्राणायाम र	

		प्रणव ध्यान, भस्त्रिका, अनुलोम-विलोम प्रणायाम, धुवासन आदि) को परिचय दिई र अभ्यास गर्न । • *परिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने स्वभावको अभ्यास गर्न ।* • शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिकतत्त्वहरू नष्ट नहुने गरी फलफूलहरू र तरकारी खाने तरिकाको जानकारी प्राप्त गरी सोको अभ्यास गर्न	प्रणव ध्यान, भस्त्रिका, अनुलोम-विलोम प्रणायाम, धुवासन आदि) को परिचय र अभ्यास • *परिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने स्वभावको अभ्यास* • शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिकतत्त्वहरू नष्ट नहुने गरी फलफूलहरू र तरकारी खाने तरिकाको परिचय र अभ्यास	सिप • सिकाइ सिप • अनुकरण सिप • अभ्यास सिप • प्रयोग सीप • प्रस्तुति सिप • छनौट सिप, • स्वव्यवस्थापन सिप, • प्रदर्शन सिप, • स्वीकार्य सिप • सहयोग सिप,	• विद्यार्थीहरूलाई प्रणव ध्यान, भस्त्रिका, अनुलोम-विलोम प्रणायाम, धुवासन आदि सिकाउनका लागि शिक्षक आफैले एकपटक सबैको सामू गरेर देखाउने । • तत्पश्चात् आफ्नो निर्देशनमा विद्यार्थीहरूलाई प्राणायम, ध्यान र आसनको अभ्यास गर्न लगाइ आफूले पथप्रदर्शन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरूले गरेका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको परिचय र महत्त्वको बारेमा बताउने । • विषयवस्तुसँग सम्बन्धित कथा, चित्र र भिडियो क्लिप आदिको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने । • *जेष्ठनागरिक हाम्रा अमूल्य सम्पत्ति र जिउदो इतिहास हुन भन्ने बारेमा विभिन्न दृष्टान्तहरू दिएर स्पष्ट पार्ने ।* • *जेष्ठ नागरिक र असक्त मानिसहरूसँग सम्बन्धित समस्याको बारेमा छलफल गर्ने ।* • *हामीले अहिले सहयोग गऱ्यौं भने भोलि हामी पनि त्यो अवस्थामा हुँदा हामीलाई पनि अरूले सहयोग गर्छन् भन्ने कुरालाई पनि छलफलमा ल्याउने ।* • *श्रव्य दृश्य सामग्रीलगायत जेष्ठ नागरिकलाई स्रोतव्यक्तिको रूपमा उपयोग गर्ने ।* • शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिक तत्त्वहरू नष्ट नहुने गरी फलफूलहरू र तरकारी खाने तरिकाबारे भिडियो, चित्र, पाठ्यवस्तु आदिको अध्ययन गरी छलफल गर्ने । • पौष्टिक तत्त्व नष्ट नहुने गरी फलफूल र तरकारी खाने तरिका र विधिलाई आफ्नो जीवनमा पनि अभ्यास गर्ने र परिवारका अन्य सदस्यहरूलाई समेत यसको बारेमा जानकारी दिने ।	आसनहरूको अभ्यास गराएर । • उनीहरूले गरेका अभ्यासहरूको अवलोकन गरेर । • अभ्यास गरिएका ध्यान, प्रणायाम र आसनहरूको तरिका र महत्त्व सोधेर • *विद्यार्थीहरूले देखेभेटेका जेष्ठ नागरिक र अन्य समस्यामा परेका मानिसहरूको बारेमा सोधेर ।* • *जेष्ठ नागरिक र असक्त व्यक्तिलाई उनीहरूले गरेको सहयोगबारे सोधेर।* • पौष्टिक तत्त्व नष्ट नहुने गरी फलफूल र तरकारी खाने तरिका सोधेर ।	
५	**हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय**	• सामुदायिक वनको परिचय दिँदै गाउँपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्जजन्तु र चराहरूको परिचय दिन र महत्त्व बताउन	• सामुदायिक वनको परिचय एवम् गाउँपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्जजन्तु र चराहरूको परिचय र महत्त्व	• संचार सिप वर्गीकरण सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरण प्रतिको सजगता सिप	• समूदायले प्रत्यक्ष संलग्न भइ संरक्षण गरेको वनलाई सामुदायिक वन भन्ने कुराको उठान गर्दै सामुदायिक वनको अवधारणा र परिचयको बारेमा थप छलफल गर्ने । • विद्यार्थीहरूलाई स्थानीयस्तरमा देखेका वन्यजन्तु तथा चराहरूको नाम बताउन लगाउने • गाउँका भित्रका वनमा भएका वन्यजन्तु तथा चराहरूको बारेमा अवलोकन/चित्र/भिडियो प्रदर्शन आदिको माध्यमबाट परिचय दिने • गाउँपालिका भित्रका वनमा रहेका वन्यजन्तु तथा चराहरूको महत्त्व सम्बन्धमा छलफल गराउने र आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने	• गाउँपालिका भित्रका वनमा भएका वन्यजन्तु तथा चराहरूको नाम सोधेर • वनमा भएका वन्यजन्तु तथा चराहरूको महत्त्व सोधेर	२३

		• आफ्नो वा छिमेकी वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरूको पहिचान गर्न • *गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने ठुला बनस्पतिहरुको पहिचान गर्न ।* • करेसाबारी निर्माणमा सहभागी हुन । • *विद्यालयमा बाल बगैंचा र वृक्षारोपणमा सहभागी हुन ।* • वातावरण र विकासको परिचय दिन ।	• आफ्नो वा छिमेकी वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरूको पहिचान • *गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने ठुला बनस्पतिहरूको पहिचान* • करेसाबारी निर्माणमा सहभागी । • *विद्यालयमा बाल बगैंचा र वृक्षारोपणमा सहभागिता ।* • वातावरण र विकासको परिचय ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वर्गीकरण सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• आफू बस्ने वडा वा छिमेकी वडाका वनहरूको पहिचान गराउने • उक्त वडामा भएका वनहरूमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरू - टिमुर, सिलाजीत, गुर्जो, घोडाटाब्रे, बोजो, पदमचाल्नो, बाँजकोटी, कटुको, भागेचुक, तुलसी, पुदिना आदिको बारेमा प्रत्यक्ष एवम् चित्र र भिडियो अवलोकनद्वारा पहिचान गराउने र तिनीहरूको उपयोगमा छलफल गराउने • *प्रत्यक्ष अवलोकन तथा चित्र एवम् भिडियोको अवलोकनको माध्यमबाट गाउँपालिकाका ठुला वनस्पतिको पहिचान गराउने र प्रयोग र उपयोगिताको बारेमा विचार आदान प्रदान गर्ने ।* • श्रव्यदृश्य वा चित्र वा अन्य सामग्रीको माध्यमबाट करेसाबारीमा परिचय दिने र यसको महत्त्व बताउने । • विद्यालयको करेसाबारी निर्माणमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी बनाउने । • *विद्यार्थीहरूलाई विद्यालयमा बालबगैंचा निर्माणमा सहभागी गराउने* • *विद्यालयभित्र तथा विद्यालय वरपर वृक्षरोपणमा विद्यार्थीहरूलाई सहभगी गराउने र वृक्षरोपण गर्दा हुने फाइदाहरूको बारेमा जानकारी दिने ।* • घर तथा विद्यालय वरपर भएका वस्तुहरूको पहिचान गर्न लगाउने • वरपर भएका सजीव र निर्जीव वस्तुहरूको समग्रतालाई वातावरणको रूपमा परिचय गराउने । • पर्यावरण सन्तुलनमा नखल्बल्याइ उपलब्ध वस्तुहरूको सही सदुपयोग, वृक्षरोपण, उपयोग, सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक भौतिक, प्राविधिक विकास गर्नुपर्ने पक्षमा छलफल गराउने र वातावरण र विकासबिच अन्योन्याश्रित सम्बन्ध रहेको बताउने ।	• आफ्नो वा छिमेकी वडाका वनमा भएका औषधिजन्य वनस्पतिहरूको नाम सोधेर • *पालिकामा पाइने ठुला वनस्पति र तिनको उपयोगिताको बारेमा सोधेर* • करेसाबारी निर्माणमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर । • *बालबगैंचा निर्माणमा सहयोग गरे गाउँको अवलोकन गरेर ।* • *वृक्षरोपणमा सहभागिताको अवलोकन गरेर ।* • वातावरण र विकासको परिचय दिन लगाउने ।	
		• गाउँपालिका क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको परिचय दिन तथा उपयोग पहिचान गरी आवश्यकता अनुसार प्रयोग गर्न ।	• गाउँपालिका क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको परिचय, उपयोग र आवश्यकता अनुसार प्रयोग ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप •	• गाउँपालिका भित्र भएका पानीका स्रोतहरू पहिचान गर्न लगाउने • भिडियोद्वारा पानीका स्रोतहरूको जानकारी दिने । • गाउँपालिका भित्र भएका पानीका स्रोतहरूको अवलोकन गराई तिनीहरूको परिचय (प्राकृतिक, कृत्रिम, वर्षा, कुवा, नदी, ढुङगेधारा, नहर, मूल) । • गाउँपालिका भित्र भएका पानीका स्रोतहरूको उपयोग के के मा गर्न सकिन्छ ? छलफल गराउने । • पानीका स्रोतहरूलाई पिउन, खाना बनाउन, सफा गर्न, सिँचाइ गर्न प्रयोग गर्न सकिने कुरा बताउने । • उपलब्ध पानीको मितव्ययी तरिकाले सदुपयोग गर्नुपर्ने कुराको जानकारी दिने ।	• गाउँपालिका भित्र भएका पानीका स्रोतहरू र उपयोग बताउन लगाउने । • पानीको मितव्ययी तरिकाले प्रयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर । • पानीको मितव्ययी प्रयोग गरे नगरेको अवलोकन गरेर ।	•

		• फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान गर्न ।	• फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान । •	• प्रयोग सिप • सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• घर, विद्यालय, अस्पताल, कारखानाबाट निस्कने फोहोरले स्थानीय स्तरमा पारेको असर (स्वास्थ्य, वातावरण, कृषि आदि) सम्बन्धमा श्रव्यदृश्य सामग्री, अवलोकन, चित्र आदिको माध्यमबाट छलफल गराउने । • घर, विद्यालय, अस्पताल, कारखाना, विकास निर्माण आदिको कारणले स्थानीयस्तरमा देखापरेका प्रदूषण (जल, जमिन, ध्वनि, हावा) को अवस्थामा छलफल गराउने । • घर परिवार, विद्यालय, अस्पताल, कारखाना, विकास निर्माण, प्रकोप आदिबाट हुने/निस्कने फोहोरलाई वर्गीकरण गर्न लगाउने र ती फोहोरहरूलाई सामान्यतया ठोस (कुहिने र नकुहिने), तरल र ग्याँस (हावा) गरी तीन समूहमा वर्गीकरण गर्न सकिने कुरा बताउने ।	• फोहोरमैलाले स्थानीयस्तरमा पारेको असर बताउन लगाउने । • स्थानीयस्तरमा वातावरण प्रदूषणको अवस्था बताउन लगाउने । • फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न सके नसकेको बताउन लगाउने ।	

६	**सामाजिक चुनौति र विपद् व्यवस्थापन**	• सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रूपमा रहेका जातीय भेदभाव, छुवाछुत र लैङ्गिक हिंसाको कारण समाजमा परेका असर र उक्त असरहरूलाई न्यूनीकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरू बताउन	• सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रूपमा रहेका जातिय भेदभाव, छुवाछुत र लैंगिक हिंसाको कारण समाजमा परेका असर र उक्त असरहरूलाई न्यूनीकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरू ।	• प्रयोग सिप • सञ्चार सिप • स्व-व्यवस्थापन सिप	• सामाजिक विसङ्गतिको रूपमा रहेका जातीय भेदभाव, छुवाछुत र लैङ्गिक हिंसाको कारण समाजमा परेका असरहरूको बारेमा चित्र र भिडियो क्लिपको माध्यमबाट छलफल सञ्चालन गर्ने । • उल्लिखित सामाजिक विसङ्गतिका असरहरूको उल्लेख गर्दै उक्त असरहरूलाई न्यूनीकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरूको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • यस्ता सामाजिक विसङ्गतिहरू कसैको पनि घरपरिवारमा हुनुहुँदैन भन्ने बारेमा सबैलाई चेतना सम्प्रेषण गर्ने गराउने ।	• जातीय भेदभाव, छुवाछुत र लैङ्गिक हिंसाका असरहरु सोधेर । • उल्लिखित सामाजिक विसङ्गतिबाट बच्ने उपायहरू सोधेर । • उल्लिखित विसङ्गति न्यूनिकरण गर्नका लागि विद्यार्थीको भूमिका सोधेर	२०
		• प्राकृतिक विपद् र मानव सिर्जित विपद्को पहिचान गर्न ।	• प्राकृतिक विपद् र मानव सिर्जित विपद्को पहिचान ।	• प्रयोग सिप • संचार सिप • सहकार्य सिप • दृश्य साक्षरता सिप	• विगत एक वर्षभित्र विद्यालय वरिपरि घटेका विभिन्न घटनाहरूको सूची तयार गर्न लगाउने । • विद्यार्थीहरूको समूह विभाजन गरी सूचीकृत घटनाहरूमध्ये कुनकुन विपद हुन छुट्याउन लगाउने । • कथा, पोस्टर, भिडियो, समाचारमा लेखिएका घटना प्रदर्शन गरी वा व्याख्या गरी प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपद्को परिचय दिने • विपद सम्बन्धी स्थानीय जानकारलाई समेत आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने ।	• प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपद्को सूची बनाउन लगाउने ।	
		• चाडपर्वको समयमा हुने	• चाडपर्वको समयमा जोखिम (चङ्गा, पिङ,	• प्रयोग सिप • रचनात्मक	• समुदायमा मनाइने विभिन्न चाडहरू मनाउँदा बालबालिकाले गर्ने मुख्य क्रियाकलापहरूको सूची बनाइ प्रस्तुतीकरण गर्न लगाउने ।	• चाडपर्वको बेला चङ्गा उडाउँदा,	

		जोखिम (चङ्गा, पिङ, पटाका, खाना व्यवहार, आदि) को पहिचान गर्न ।	पटाका, खाना व्यवहार, आदि) को पहिचान ।	सोचाइ • संचार सिप • सहकार्य सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी	• ती क्रियाकलापहरूमध्ये कुन कुन जोखिमयुक्त छन् भन्ने सम्बन्धमा बुँदागत टिपोट गरी छलफल गराउने । • कथा, पोस्टर, भिडियो, समाचारमा लेखिएका घटनाको प्रदर्शन एवम् व्याख्या गरी शिक्षकले चाडपर्वको समयमा हुने जोखिमहरूको दृष्टान्त दिएर पहिचान गर्ने गराउने । • विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गरी चाडपर्वको बेलामा चङ्गा उडाउदा, पिङ खेल्दा, पटाका पट्काउदा र खाना खाँदा हुने जोखिमहरू छलफलगरी बुँदागत रूपमा प्रस्तुतीकरण गर्न लगाउने	पिङ खेल्दा, पटाका पट्काउदा एवम् खाना खाँदा हुने सक्ने जोखिम के के हुन सक्छन् भन्ने बारे विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर	
		• हावाहुरी, चट्याङ्ग, र भूकम्पबाट बच्नको लागि आवश्यक उपायहरूको पहिचान गर्न । • *आफू र आफूभन्दा साना बालबालिकालाई विपद्‌बाट सुरक्षा गर्ने उपायहरूको पहिचान गर्न ।* • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुत गर्न ।	• हावाहुरी, चट्याङ्ग र भूकम्पबाट बच्नको लागि आवश्यक उपायहरूको पहिचान । • *आफू र आफूभन्दा साना बालबालिकालाई विपद्‌बाट सुरक्षा गर्ने उपायहरूको पहिचान ।* • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation)	• सिकाइ सिप • जिम्मेवारी एवं प्रतिवद्धता • सक्रियता पूर्वक सुन्ने • सामाजिक एवं नागरिक जिम्मेवारी	• कथा, पोस्टर, भिडियो, समाचारमा लेखिएका घटना प्रदर्शन गरी वा व्याख्या गरी हावाहुरी, चट्याङ्ग र भूकम्पको परिचय दिने । • विद्यार्थीलाई समूहमा हावाहुरी, चट्याङ्ग र भूकम्प जस्ता विपदहरू किन घट्छन् भन्ने बारेमा छलफल गराई कारणहरू टिपोट गर्न लगाउने । • विगत एक वर्षमा हावाहुरी, चट्याङ्ग र भूकम्पबाट भएको क्षति समूहमा छलफल गरी बुँदागत रूपमा टिपोट गर्न लगाउने । • विपद्‌बाट जोगिनका लागि समुदायले गरेका राम्रा प्रयासहरूको उदाहरण समाचार वा कथा वा भिडियोको माध्यमबाट प्रस्तुतीकरण गरी हावाहुरी, चट्याङ्ग र भूकम्पबाट हुने क्षति न्यूनीकरणका लागि गरिने पूर्व तयारी टिपोट गरी प्रस्तुत गर्न लगाउने । • *उल्लिखित विपद्‌हरूबाट आफू र आफूभन्दा साना बालबालिकाको संरक्षण कसरी गर्न सकिन्छ भन्ने उपायहरूको बारेमा छलफल गर्ने गराउने । हावाहुरी, चट्याङ्ग, लू, शीतलहरबाट बच्नका लागि गरिने कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) गराउने ।*	• हावाहुरीबाट आफूभन्दा साना बालबालिकालाई कसरी बचाउन सकिन्छ भन्ने सोधेर • *आफू र आफूभन्दा साना बालबालिकाहरूलाई विपदबाट कसरी सुरक्षा गर्न सकिन्छ भन्ने बारेमा प्रश्नहरू सोधेर।* • *कृत्रिम घटना अभ्यासको अवलोकन गरेर*	

कक्षा ५

क्र. स.	क्षेत्र/थिम एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन विधि र प्रकृया	कार्य घण्टा
१	**त्रिवेणी गा.पा.को परिचय**	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको अवस्थिति (अक्षांश, देशान्तर र उचाइ सहित) पत्ता लगाउन । • *त्रिवेणी गा.पा.का महत्त्वपूर्ण स्थानहरूको पहिचान*	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको अवस्थिति (अक्षांश, देशान्तर र उचाई) । • *त्रिवेणी न.पा.का महत्त्वपूर्ण स्थानहरूको पहिचान र नामाकरण*	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप • स्वव्यवस्थ	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको विभिन्न स्थानको समुद्रसतहदेखिको उचाइ र अक्षांश एवम् देशान्तरको अवस्थाको बारेमा बताउने । • *त्रिवेणी न.पा.का केही महत्त्वपूर्ण स्थानहरू : त्रिवेणी, विमैचा, गैरीनेटा, बादरपानी, खुम्चेरी, झुलनेटा, मुरु, पेउघा, नुवाकोट, आदिको पहिचान र नामाकरणबारे प्रचलित भनाइ र किंबदन्तीका आधारमा सहजीकरण गर्ने । यससम्बन्धमा स्थानीय जानकारलाई समेत आमन्त्रण गर्न सकिने र विद्यार्थीहरूलाई समेत यस्ता कुरा पत्ता लगाउन प्रेरित गर्ने ।* • त्रिवेणी गाउँपालिकामा कुन कुन जातिका मानिसहरूको बसोवास	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको विभिन्न स्थानहरूको उचाइ, अक्षांश र देशान्तर सोधेर । • गाउँपालिकामा रहेका विभिन्न स्थानहरूको	२०

		र नामाकरण बारे बताउन । • हाम्रो गाउँपालिकाको जातजातिगत जनसङ्ख्या बताउन । • *पालिकाको नक्सा बनाइ आफ्नो गाउँ, विद्यालय, वडा कार्यालय, मुख्य सडक र बाटाहरू देखाउन ।* • त्रिवेणी गाउँपालिकाको मुख्य मुख्य काम, कर्तव्य र अधिकारबारे बताउन • *त्रिवेणीका विभिन्न ठाउँहरूमा विद्युत र संचार सेवाको अवस्था बताउन ।*	• हाम्रो गाउँपालिकाको जातजातिगत जनसङ्ख्या । • *पालिकाको नक्सामा आफ्नो गाउँ, विद्यालय, वडा कार्यालय, मुख्य सडक र बाटाहरू ।* • त्रिवेणी गाउँपालिकाको मुख्य मुख्य काम, कर्तव्य र अधिकारबारे बताउन • *त्रिवेणीका विभिन्न ठाउँहरूमा विद्युत र संचार सेवाको अवस्था ।*	पन सिप • नक्सा बनाउने सिप	रहेको छ भनेर छलफल चलाउदै विद्यार्थीहरूकै प्रतिक्रियाका आधारमा बसोवास गर्ने जातजातिको सूची बनाउने । • विभिन्न जातजातिहरू कति बसोवास गरिरहका छन् भन्ने सम्बन्धमा गाउँपालिकाको जातजातिगत जनसङ्ख्याको चार्ट प्रस्तुत गर्ने । • *पालिकाको नक्सा बनाइ आफ्नो गाउँ, विद्यालय, वडा कार्यालय, मुख्य सडक र बाटाहरू रेखाङ्कन गर्नका लागि विद्यार्थीहरूलाई सहजीकरण गर्ने ।* • *विद्यार्थीहरूले बनाएको नक्साको अवलोकन गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने र प्रस्तुतिका लागि उनीहरूलाई अवसर प्रदान गर्ने ।* • गाउँपालिकाका मुख्य मुख्य काम, कर्तव्य र अधिकारको सूची बनाइ कक्षामा प्रस्तुत गर्ने । यससम्बन्धमा सकेसम्म गाउँपालिकामै काम गर्ने पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने • *त्रिवेणी का विभिन्न ठाउँहरूमा विद्युत र संचार सेवाको विस्तारको अवस्था बारे जानकारी गराउने र सेवा पुग्न बाँकी स्थानहरूको पहिचान गरी त्यस्ता स्थानहरूमा सेवा पुग्न नसक्नुका कारण पत्ता लगाउनका लागि आवश्यक छलफल र अन्तरक्रिया गर्ने* • *सञ्चार र विद्युत सेवा पुग्न बाँकी स्थानहरूमा कहिले सम्म सेवा विस्तार गर्ने कार्यक्रम रहेको छ भन्ने सम्बन्धमा सकेसम्म टेलिकम, विद्युत र गाउँपालिकाका पदाधिकारीहरूसँग प्रत्यक्ष भेटघाट र छलफल गरी जानकारी आदानप्रदान गर्ने ।*	नामाकरणबारे प्रश्न सोधेर । • गाउँपालिकामा कुन कुन जातिको बाहुल्यता रहेको छ भन्ने सोधेर । • *त्रिवेणी को नक्सामा विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो टोल, विद्यालय र वडा कार्यालय देखाउन लगाउने ।* • गाउँपालिकाका काम कर्तव्य र अधिकार मध्ये कुनै ३ वटा सोधेर • *त्रिवेणी गा.पा.का सञ्चार र विद्युत सेवा पुगेका र नपुगेका स्थानहरूको बारेमा सोधेर ।*	
२	**हाम्रा कला संस्कृति र सम्पदाहरू**	• मानव निर्मित सम्पदाको महत्त्व र विशेषता बताउन । • प्राकृतिक सम्पदाको महत्त्व र विशेषता बताउन । • *सम्पदाको संरक्षणमा हाम्रो भूमिका उल्लेख गर्न* • त्रिवेणी गाउँपालिकाभित्र रहेका विभिन्न धार्मिक र साँस्कृतिक स्थल : मठमन्दिर, कुल देवताका थान, चर्च, मस्जिद, गुफा,	• मानव निर्मित सम्पदाको महत्त्व र विशेषता । • प्राकृतिक सम्पदाको महत्त्व र विशेषता । • *सम्पदाको संरक्षणमा हाम्रो भूमिका* • त्रिवेणी गाउँपालिकाभित्र रहेका विभिन्न धार्मिक र साँस्कृतिक स्थल : मठमन्दिर, कुल देवताका थान, चर्च, मस्जिद, गुफा,	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • अवलोकन सिप	• विद्यार्थीहरूलाई मानव निर्मित सम्पदा भन्नाले विद्यालय, कलेज, अस्पताल, पुस्तकालय, सहीद स्मृति भवन, नहर, मन्दिर आदि र प्राकृतिक सम्पदा भन्नाले नदी, वन, खोलानाला, उर्वर जमीन आदिलाई दृष्टान्तहरू दिएर प्रस्ट पार्ने । यसरी प्रस्ट पार्ने क्रममा दुवै सम्पदाको महत्त्व र विशेषताहरूको बारेमा पनि छलफल गर्ने । • *मानव सम्पदा महत्त्वपूर्ण कि प्राकृतिक सम्पदा महत्त्वपूर्ण भनेर कक्षामा बादबिबाद प्रतियोगिता सञ्चालन गर्ने ।* • *सम्पदाहरूको महत्त्व के छ र यिनीहरूको संरक्षण किन गर्नुपर्दछ भन्ने सम्बन्धमा विभिन्न चित्र र भिडियो क्लिप प्रस्तुत मार्फत सहजीकरण गर्ने ।* • त्रिवेणी गाउँपालिकाकाभित्र रहेका विभिन्न धार्मिक र साँस्कृतिक स्थल : मठमन्दिर, कुल देवताका थान, चर्च, मस्जिद, गुफा, गुम्बाको बारेमा विद्यार्थीहरूसँग छलफल गरी अवस्थितिको सम्बन्धमा सूचना सङ्कलन गर्ने । • त्यस्ता धार्मिक र सांस्कृतिक स्थलहरूमा को को कहाँ कहाँ कोसँग जानु भएको छ र त्यहाँ गएपछि कस्तो अनुभूति भयो भनेर प्रश्न	• मानव निर्मित सम्पदा र प्राकृतिक सम्पदाको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर । • *सम्पदा हाम्रा सम्पत्ति किन हुन भन्ने बारेमा प्रश्न सोधेर ।* • विभिन्न मन्दिर र कुलदेवताका थान आदिको परिचय र महत्त्वका बारेमा प्रश्नहरू सोधेर । • *त्रिवेणीका*	२१

		गुम्बा आदिको अवस्थिति पत्तालगाइ सूची बनाउन । • *त्रिवेणीका आधारभूत विद्यालय र त्यहाँ अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको संख्याको बारेमा बताउन ।* • त्रिवेणी गाउँपालिकाका परम्परागत स्थानीय लोकगीत, लोक नृत्य, गाउँखाने कथा, कर्खा र लोक कथाको बारेमा जानकारी सङ्कलन गरी बताउन । • *त्रिवेणी गा.पा.का असल काम गर्ने मानिस एवम् मुलुकको परिवर्तनका लागि यस गा.पा.बाट सहिद हुने व्यक्तिहरुको सूची तयार गर्न ।*	गुम्बा आदिको अवस्थिति । • *त्रिवेणीका आधारभूत विद्यालय र त्यहाँ अध्ययनरत विद्यार्थीहरुको संख्याको ।* • त्रिवेणी गाउँपालिकाका परम्परागत स्थानीय लोकगीत, लोक नृत्य, गाउँखाने कथा, आन, कर्खा र लोक कथाको बारेमा जानकारी सङ्कलन । • *त्रिवेणी गा.पा.का असल काम गर्ने मानिस एवम् मुलुकको परिवर्तनका लागि यस गा.पा.बाट सहिद हुने व्यक्तिहरुको सूची ।*		सोधेर छलफललाई सहज बनाउने । • विद्यालय नजिक भएका त्यस्ता स्थलहरूमा अवलोकन भ्रमणका लागि विद्यालयले आवश्यक व्यवस्था मिलाउने । • सकेसम्म विद्यालयमा सम्बन्धित क्षेत्रका विशेषज्ञहरूलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि आमन्त्रण गर्ने । • *त्रिवेणी गाउँपालिकामा कक्षा १ -८ सम्म सञ्चालित आधारभूत विद्यालयहरूको सूची बनाई तिनीहरुको वडागत अवस्थिति र त्यहाँ अध्ययनरत विद्यार्थी संख्याको बारेमा जानकारी दिने ।* • *ती विद्यालयहरुमा अध्ययन गर्ने कक्षागत विद्याथीहरुको अद्यावधिक संख्याका बारेमा समेत विद्यार्थीहरूलाई जानकारी दिने र अवसर मिलाइ अवलोकन भ्रमणको समेत व्यवस्था मिलाउने ।* • त्रिवेणी गाउँपालिकाका परम्परागत स्थानीय लोकगीत, लोक नृत्य, गाउँखाने कथा, कर्खा र लोक कथाको बारेमा सहजीकरण गर्ने । यस क्रममा लोकसंस्कृतिका स्थानीय जानकारहरूलाई समेत विद्यालयमा आमन्त्रण गरी सहजीकरण गर्नका लागि अनुरोध गर्ने । • त्रिवेणी मा विभिन्न चाडपर्व र मेलाजात्राको अवसरमा नाचिने विभिन्न नाचको भिडियो क्लिप /फोटो देखाएर नाचको नामका बारे सोध्ने, उक्त नाचहरूको इतिहास, यसको महत्त्व र संरक्षणको आवश्यकताको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • *विद्यार्थीहरूकै सहयोगले त्रिवेणी गाउँपालिकाका निम्ति उल्लेख्य कार्य गर्ने असल मानिसहरूको सूची बनाइ उनीहरूले गरेका कामको बारेमा समेत सहजीकरण गर्ने ।* • *मुलुकको परिवर्तनका लागि यस गा.पा.बाट सहिद हुने व्यक्तिहरुको सूची तयार गर्नका लागि विद्यार्थीहरुबाट नामावली सङ्कलन गरेर सूची तयार गर्न ।* • *असल मानिस र सहिदहररुलाई सम्झिनु पर्ने कारण र गरेका कामहरुको बारेमा विद्यार्थीहरुसँग छलफल गर्ने ।*	*आधारभूत विद्यालय र त्यहाँ अध्ययनरत विद्यार्थी संख्या सोधेर ।* • त्रिवेणी मा मनाइने विभिन्न चाडपर्व, धार्मिक स्थल सम्बन्धी प्रश्नहरू सोधेर । • विभिन्न लोक संस्कृति र लोकनृत्य र लोकगीतहरूको संरक्षण सम्बन्धी विभिन्न प्रश्न सोधेर • *त्रिवेणी गा.पा.को समग्र विकासको निम्ति उल्लेख्य काम गर्ने विभिन्न मानिसहरूको बारेमा सोधेर* • *यस गा.पा.बाट मुलुकको परिवर्तनका लागि सहिद हुनेहरुको नाम र काम सोधेर*	
३	**हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	• स्थानीय परम्परागत पेसा व्यवसाय (गाईपालन, भेडापालन, बाखापालन, कुखुरापालन, भैंसीपालन, सुँगुरपालन, बंगुरपालन, खरायोपालन, परेवा पालन, कालिजपालन	• हाम्रा स्थानीय परम्परागत पशु तथा पंक्षी पालन पेसा र व्यवसायहरू ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • सहयोग सिप • प्रस्तुतीकरण सिप • सहकार्य सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आआफ्नो घर तथा समुदायमा पशु तथा पंछीपालन मध्ये कुन कुन पालन गरिएको छ ? कसरी पालन गरिएको छ ? उत्पादन के के भएको छ ? विक्री के के गरिन्छ ? आदिका बारेमा छलफल गरी बताउन लगाउने । • चित्र वा भिडियो मार्फत गाउँपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा पालन गरिने गाईपालन, भेडापालन, बाखापालन, कुखुरापालन, भैंसीपालन, बंगुरपालन, सुगुरपालन, खरायोपालन, परेवापालन कालिजपालन, आदिको परिचय दिने । • विद्यार्थीहरूलाई उल्लिखित पालन गरिएका विभिन्न स्थानहरू मध्ये पशुपालन गरिएको कुनै एक स्थान र पंछीपालन गरिएको कुनै एक स्थानमा भ्रमण गराई पालन गर्ने तरिका, महत्त्व आदिको जानकारी	• आफ्नो घर तथा समुदायमा पालन गरिएका पशुपालन वा पंछीपालनको परिचय दिन लगाउने । • पालनको महत्त्व बताउन लगाउने । • परियोजना कार्य प्रस्तुत गर्न लगाउने ।	२१

		आदिको परिचय दिन			दिने र विद्यार्थीहरूलाई आवश्यक विवरण टिपोट गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्न परियोजना कार्य दिने ।		
		• आलु, टमाटर, केरा, बेसार, धनिया, गोलभेडा, लसुन, च्याउ खेती आदिको सामान्य परिचय दिन र महत्त्व बताउन । • मौरी पालनको परिचय दिन र महत्त्व बताउन ।	• आलु, टमाटर, केरा, हदेलो, धनिया, गोलभेडा, लसुन, च्याउखेती आदिको सामान्य परिचय र उत्पादनमा सहयोग । • मौरी पालनको परिचय दिन र महत्त्व ।		• घर तथा विद्यालयमा खेती गरिने तरकारीहरूको विवरण दिन लगाउने र तिनीहरूको महत्त्व बताउन लगाउने । • श्रव्यदृश्य सामग्री वा चित्रको माध्यमबाट गाउँपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा गरिने तरकारी खेतीहरू : आलु, टमाटर, केरा, हदेलो, धनिया, गोलभेडा, लसुन, च्याउखेती आदिको परिचय दिने । • विद्यालय नजिक रहेको तरकारी खेती गरिएको स्थानमा विद्यार्थीहरूलाई भ्रमण गराई आवश्यक जानकारी लिन लगाउने र कक्षामा प्रस्तुत गर्ने गरी परियोजना कार्य दिने । • मौरी पालन कसरी गरिन्छ भन्ने बारेमा विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूको अनुभवका आधारमा भन्न प्रेरित गर्ने । • मौरी पालन गरिरहेका किसानलाई कक्षामा आमन्त्रण गरी मौरी पालनको बारेमा सहजीकरण गर्न अनुरोध गर्ने । • मौरी पालन व्यवसायको अवलोकनका लागि विद्यार्थीहरूलाई अवसर दिने ।	• घर तथा विद्यालयमा खेती गरिने तरकारीहरूको परिचय दिन लगाउने । • परियोजना कार्यको मूल्याङ्कन गरेर । • मौरी पालनसँग सम्बन्धित विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर ।	
४	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	• समाज र राष्ट्रका असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरूको अभ्यास प्रस्तुत गर्न । • *थोरै बोल्ने, विस्तारै बोल्ने र मिठो बोल्ने स्वभावको अनुसरण गरी खुसी र सुखी हुने स्वभावको वर्णन एवम् अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।*	• समाज र राष्ट्रका असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरूको अभ्यास प्रस्तुतीकरण । • *थोरै बोल्ने, विस्तारै बोल्ने र मिठो बोल्ने स्वभावको अनुसरण गरी खुसी र सुखी हुने स्वभावको अभ्यास ।*	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • अनुकरण सिप • अभ्यास सिप • प्रतिबद्धता सिप	• व्यक्तिगत हित र स्वार्थ भन्दा समाज र राष्ट्रको हितलाई माथि राखी काम गर्ने असल मानवहरूको जीवनीहरूको अध्ययन गरी उनीहरूले गरेका असल कामको चर्चा गर्ने । • विद्यार्थीसँग सहकार्य गर्दै विभिन्न स्रोत र माध्यमहरूको प्रयोग गर्दै समाजको असल नागरिक हुन आवश्यक पर्ने असल सिप र स्वभावको सूची बनाइ सोको चर्चा गर्ने । • समाजको असल नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरू : बोलेको कुरा पूरा गर्ने, झुटो नबोल्ने अरूको दुख र पीडामा सहयोग गर्ने, समाजको कामको लागि मरिमेट्ने, राम्रो आचरण भएको, उसको आनीबानीको अनुसरण गरेमा अरू समेत असल हुने आदि जस्ता स्वभावहरूको चर्चा गर्ने । • त्यस्ता आचरण र स्वभावहरू आफूमा पनि विकास गर्नका लागि विद्यार्थीहरूलाई अभिप्रेरित गर्ने । • *आफू मात्र बोल्ने र अरूलाई बोल्न नदिने एवम् अरूका कुरा नसुन्ने स्वभावका मानिसलाई अरूले मन पराउदैनन् भन्ने कुराको विभिन्न दृष्टान्त दिएर छलफल गर्ने ।* • *उल्लिखित कुराको विपरित थोरै बोल्ने र त्यसमा पनि मिठो बोल्ने र विस्तारै बोल्ने मानिसलाई सबैले मन पराउछन् । साथै यो स्वभाव नै धेरै किसिमका द्वन्द्वको समाधान र खुसीको आगमनको माध्यम हो भनी उदाहरणहरू दिएर चर्चा गर्ने ।*	• समाज र राष्ट्रका लागि कस्ता मानिस असल हुन् भन्ने सोधेर । • केही त्यस्ता मानिसहरूको नाम लिएर उनीहरूले गरेका काम सोधेर । • उनीहरूले गरेका के के काम तपाइ गर्न सक्नु हुन्छ भन्ने सोधेर • *थोरै बोल्ने, विस्तारै बोल्ने र मिठो बोल्ने मानिसलाई अरूले किन मन पराउछन् भन्ने सोधेर ।* • *अरूका कुरा ध्यान दिएर सुन्दा हुने फाइदा सोधेर ।*	२३

		• आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र प्रस्तुतीकरण गर्न । • *आफू खुसी हुने र अरूलाई पनि खुसी हुन सहयोग गर्ने सिपको परिचय र अभ्यास प्रस्तुत गर्न* • अरूमा भएका राम्रा कुराहरूको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा गर्दै त्यस्ता आनीबानीहरूलाई आफ्नो जीवनमा अनुसरण गर्न । • *श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास गर्न ।*	• आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र अभ्यास । • *आफू खुसी हुने र अरूलाई पनि खुसी हुन सहयोग गर्ने सिपको परिचय र अभ्यास ।* • अरूमा भएका राम्रा कुराहरूको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा गर्दै त्यस्ता आनीबानीहरूलाई आफ्नो जीवनमा अनुसरण गर्न । • *श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास ।*	• सञ्चार सीप • सिकाइ सीप • प्रयोग सीप • अभ्यास सिप • प्रस्तुति सीप	• विद्यार्थीहरूलाई मन पर्ने वा जानेको गीत भन्न र गाउन लगाउने वातावरणलाई खुसीमय बनाउने । • मोवाइल, टिभी, साउन्ड सिस्टम, कम्प्युटर आदिको प्रयोग गरेर विभिन्न बाल गीत, बालसङ्गीत र नृत्यहरू प्रदर्शन गर्दै सोको अनुकरण र अभ्यास गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने • विद्यार्थीहरू आफैले पनि गीत, सङ्गीतको सिर्जना गर्न र स्थानीय बाद्ययन्त्र बजाउनका लागि अवसर र हौसला प्रदान गर्ने । • *आफूलाई जे आनीबानी र स्वभावले खुसी बनाउछ त्यो आनीबानी र स्वभाव आफूले पनि अरूलाई गर्न सक्नुपर्दछ भन्दै विद्यार्थीहरूको जोडी बनाइ आनीबानी प्रस्तुत गर्न लगाउने ।* • *अरूका मन पर्ने कुराहरू आफूले समेत प्रयोग गरी आफू खुसी हुने र अरूलाई समेत खुसी बनाउने सम्बन्धमा आवश्यक छलफल गरी प्रतिबद्धता समेत लिने ।* • जुनसुकै व्यक्ति पनि यो धर्तीमा जन्मिदा राम्रा र नराम्रा दुबै कुराहरु बोकेर आएको कुरालाई सम्फेर जुनसुकै नराम्रो व्यक्तिमा पनि राम्रा कुराहरु हुन्छन् भन्ने विश्वासका साथ अरुमा भएका राम्रा वानीहरुको पहिचान गरी ती आनीवानीहरुलाई आफूमा पनि प्रयोग गर्न प्रयत्न गर्न सकिन्छ भन्दै विद्यार्थीहरुलाई यसका कार्यमा अभिप्रेरित गर्ने । • *यो संसारका जे जति वस्तुहरू उत्पादन र निर्माण भएका छन् र जे जति आविष्कार र सिर्जना भएको छ त्यसमा अल्छीको होइन कि उर्जाशील र सिर्जनशील मानिसको मिहिनेतको भूमिका छ भन्ने बारेमा छलफल गर्ने ।* • *मानिस जिउनका लागि कसैको श्रमले महत्त्वपूर्ण भूमिका खेलिरहेको कुरालाई उठान गर्दै आफूले पनि श्रम गर्ने र अरूको श्रमलाई पनि सम्मान गर्नुपर्ने बारेमा छलफल गर्ने* • *श्रमको सम्मान र आफूले पनि परिवार, गाउँटोल र विद्यालयमा सोको प्रयोग र अभ्यास गरेका फोटो र अन्य अभिलेखहरू प्रस्तुत गर्न विद्यार्थीहरूलाई प्रेरित गर्ने ।*	• जानेका वा मन परेका गीतहरू भन्न र गाउन लगाउने । • मन परेको गीत र सङ्गीतमा नाच्न लगाउने । • गीत र सङ्गीत आफैले सिर्जना गरी प्रस्तुत गर्न लगाउने • मान्छे खुसी हुनका लागि के गर्नु पर्छ भन्ने कुरा भन्न वा लेख्न लगाउने । • आफूलाई खुसी तुल्याउने अरूको आनीबानी के के हुन भन्ने सोधेर । • व्यक्तिका राम्रा आनीबानीहरूसोधेर • आनीबानीको अवलोकन गरेर । • *नयाँ वस्तुको आविष्कार र सिर्जना कसरी हुन्छ भन्ने सोधेर ।* • *विद्यार्थीहरूले श्रम गरेका र श्रमको सम्मान गरेका फोटोहरू हेरेर ।*	
		• आसन र प्राणायाम (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका, अनुलोम विलोम, मयुरासन) लाई स्वस्थ र खुसी जीवनका लागि अभ्यास र प्रयोग गर्न ।	• आसन र प्राणायाम (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका, अनुलोम विलोम, मयुरासन) लाई स्वस्थ र खुसी जीवनका लागि अभ्यास र प्रयोग । • *परिवार र समाजका*	• सञ्चार सीप, • प्रयोग सीप, • प्रदर्शन सीप, • स्वीकार्य सीप	• विद्यार्थीहरूलाई प्रणव ध्यान, भस्त्रिका, अनुलोम विलोम, मयुरासन आदि सिकाउनका लागि शिक्षक आफैले एकपटक सबैको सामू गरेर देखाउने । • तत्पश्चात आफ्नो निर्देशनमा विद्यार्थीहरूलाई प्राणायम, ध्यान र आसनको अभ्यास गर्न लगाइ आफूले पथप्रदर्शन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरूले गरेका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको परिचय र महत्त्वको बारेमा बताउने ।	• ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको अभ्यास गर्न लगाउने । • अभ्यासहरूको अवलोकन गरेर । • अभ्यास गरिएका ध्यान, प्रणायाम र	

		• *परिवार र समाजका जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने भावनाको वर्णन र अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।* • शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिकतत्त्वहरू नष्ट नहुने गरी तरकारी र अन्य खानेकुरा तयार पार्ने र खाने तरिकाको परिचय र अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	*जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने भावनाको वर्णन र अभ्यास ।* • शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिकतत्त्वहरू नष्ट नहुने गरी तरकारी र अन्य खानेकुरा तयार पार्ने र खाने तरिकाको परिचय र अभ्यास ।	• सहयोग सीप, सहानुभूति सीप, समानुभूति सीप,	• विषयवस्तुसँग सम्बन्धित कथा, चित्र र भिडियो क्लिप आदिको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने । • *हाम्रा जेष्ठनागरिक हाम्रा अमूल्य सम्पत्ति र जिउदो इतिहास हुन भन्ने बारेमा विभिन्न दृष्टान्तहरू दिएर स्पष्ट पार्ने ।* • *जेष्ठ नागरिक र असक्त मानिसहरूसँग सम्बन्धित समस्याको बारेमा छलफल गर्ने ।* • *हामीले अहिले सहयोग गऱ्यौं भने भोलि हामी पनि त्यो अवस्थामा हुँदा हामीलाई पनि अरूले सहयोग गर्छन भन्ने कुरालाई पनि छलफलमा ल्याउने ।* • श्रव्य दृश्य सामग्रीलगायत जेष्ठ नागरिकलाई स्रोतव्यक्तिको रूपमा उपयोग गर्ने । • जेष्ठ नागरिक र असक्तलाई व्यक्तिगत वा समूहमा मिली सक्दो सहयोग गर्नका लागि परियोजना कार्यको व्यवस्था गर्ने । • शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिकतत्त्वहरू नष्ट नहुने गरी तरकारी र अन्य खानेकुरा तयार पार्ने र खाने तरिकाको सम्बन्धमा सहजीकरण गर्ने । • सहजीकरणको क्रममा स्थानीय विज्ञ एवम् चित्र र भिडियो क्लिप प्रयोग गर्न सकिने ।	आसनहरूको परिचय र महत्त्व सोधेर । • *जेष्ठ नागरिक र अन्य समस्यामा परेका मानिसहरूको बारेमा भन्न लगाउने । जेष्ठ नागरिक र असक्तहरूलाई सहयोग गर्नुपर्ने कारण सोधेर ।* • *जेष्ठ नागरिक र असक्त व्यक्तिलाई गरेको सहयोग बारे भन्न लगाउने वा परियोजना कार्यको अभिलेख हेरेर ।* • पौष्टिकतत्त्वहरू नष्ट नहुने गरी खानेकुरा तयार पार्ने तरिका सोधेर ।	
५	**हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय**	• त्रिवेणी गाउँपालिका क्षेत्रका सामुदायिक वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरूको उपयोग र महत्त्व पहिचान गर्न । • *घर तथा विद्यालयमा स्थानीय औषधिजन्य वनस्पति र फलफूल बगैंचाको निर्माण कार्यमा सहयोग गर्न* • गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षणमा विद्यार्थी,	• त्रिवेणी गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरूको उपयोग र महत्त्व । • *विद्यालय तथा घरमा स्थानीय औषधिजन्य वनस्पति र फलफूल बगैंचाको निर्माण* • गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने वनस्पति र जीवजन्तुको	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • सहकार्य र • सहयोग	• प्रत्यक्ष अवलोकन तथा फोटो र भिडियो मार्फत स्थानीय औषधीजन्य जडिबुटीहरू: टिमुर, बाँजखोटी, कुरिल्लो, बटुलेटी, झिंगामारो, बोजो, चोत्रा, कागती, तुलसी, घोडटाप्रे, पुदिना आदिको परिचय र महत्त्वका बारेमा छलफल र सहजीकरण गर्ने । यस सम्बन्धी सहजीकरणका लागि स्थानीय जानकारहरूलाई समेत आमन्त्रण गर्न सकिने । • *ती औषधीजन्य वनस्पतिहरूको महत्त्व तथा उपयोग के के कामका लागि प्रयोग गरिन्छ होला ? भन्ने प्रश्नमा छलफल गराउने ।* • ती वनस्पतिहरूको प्रयोग सम्बन्धमा चित्रसहित प्रस्तुति गर्ने • *घर तथा विद्यालयमा ती औषधीजन्य वनस्पति तथा फलफूलको उत्पादन गर्नको लागि बगैंचा बनाउन सकिने कुरा बताउने ।* • *घर तथा विद्यालयमा औषधीजन्य वनस्पति तथा फलफूल उत्पादन गर्न सकिने तरिकासहित श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने र छलफल गर्ने ।* • *विद्यालयको बगैंचामा औषधीजन्य वनस्पति र फलफूल रोपन गर्न विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने ।* • *अभिभावकको सहयोगमा घरमा सम्भव भएसम्म औषधीजन्य*	• औषधीजन्य वनस्पतिहरूको नाम सोधेर । • औषधीजन्य वनस्पतिहरूको उपयोग सोधेर । • *घरमा औषधीजन्य वनस्पति तथा फलफूल रोपन गरे गाउँको अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिएर ।* • *विद्यालयमा औषधीजन्य वनस्पति रोपनमा सहभागिताको*	२३

		विद्यालय, समुदायको भूमिका पहिचान गर्न • *वातावरण संरक्षणको परिचय दिन* • गाउँपालिका क्षेत्रमा जलस्रोत प्रदूषणको कारण, असरहरू र न्यूनीकरणका उपायहरू बताउन र ती उपायहरू अवलम्बन गर्न । • *पानीको संरक्षण गर्ने उपायहरू बताउन ।* • विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा फोहोरमैलाको व्यवस्थापनका उपायहरूको खोजी गर्न र अवलम्बन गर्न ।	संरक्षणमा विद्यार्थी, विद्यालय, समुदायको भूमिका • वातावरण संरक्षणको परिचय • गाउँपालिका क्षेत्रमा जलस्रोतको प्रदूषण : कारण, असरहरू र न्यूनीकरणका उपायहरू । • *पानीको संरक्षण गर्ने उपायहरू ।* • विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा फोहोरमैलाको व्यवस्थापनका उपायहरू (कम उपयोग, पुन प्रयोग र पुनचक्रण) ।	सिप	*वनस्पति र फलफूल बगैँचा तयार गर्न लगाउने र यस कार्यमा अभिभावकहरूबिच अन्तर्किया कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।* • गाउँपालिका क्षेत्र भित्रका वनमा पाइने वनस्पति र जीवजन्तुको संरक्षण गर्नुको महत्त्व सम्बन्धमा छलफल गराउने । • उक्त क्षेत्रभित्रका वनस्पति र जीवजन्तुहरूको संरक्षणको लागि विद्यार्थी, समुदाय, विद्यालयको भूमिका सम्बन्धमा छलफल गराउने । • *वातावरण (सजीव र निर्जीव वस्तुहरू) को संरक्षण भनेको के होला ? प्रश्नमा मस्तिष्क मन्थन गराउने र वातावरण संरक्षणको उदाहरणसहित प्रस्ट पार्ने (जीवजन्तुको संरक्षण, वनस्पतिको संरक्षण, वनसम्पदाको संरक्षण, जलसम्पदाको संरक्षण) ।* • जलप्रदूषण भनेको के हो होला ? प्रश्नमा मस्तिष्क मन्थन गराउने । • घर, विद्यालय, गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका विभिन्न स्रोत तथा स्थानमा भएको पानी र त्यसमा देखिएको प्रदूषणको बारेमा अवलोकन, चित्र तथा भिडियोको माध्यमबाट प्रस्ट पार्ने • उक्त क्षेत्र तथा विभिन्न स्थानमा जलप्रदूषण हुनुका कारणहरूमा छलफल गराउने । • *गाउँपालिका क्षेत्रभित्र देखिएको पानी प्रदूषणबाट देखिएको असरहरू (बोटबिरुवा, मानिस तथा अन्य जनावर, वातावरण आदिमा) र त्यसको असरमा छलफल गराउने ।* • *पानीको संरक्षण गर्ने उपायहरू (आकाशे पानी सङ्कलन, सकपिट, वृक्षारोपण आदि) मा छलफल गराउने ।* • विद्यालय तथा स्थानीय क्षेत्रमा भएको फोहोरमैला व्यवस्थापनमा विधिहरू (कम प्रयोग गर्ने, पुनः उपयोग गर्ने र पुनः चक्रण गर्ने) मा उदाहरणसहित छलफल गराउने । • घरपरिवार, विद्यालय तथा समुदायस्तरबाट फोहोरमैला व्यवस्थापनमा उपायहरू अवलम्बन गर्न लगाउने ।	*अवलोकन गरेर ।* • गाउँपालिका क्षेत्रभित्रका वनस्पति तथा जीवजन्तुको संरक्षणको महत्त्व बताउन लगाउने • उक्त कार्यको लागि विद्याथी, विद्यालय र समुदायको भूमिका सोधेर । • *वातावरण संरक्षणको परिचय सोधेर ।* • जलप्रदूषणको परिचय सोधेर । • जलप्रदूषणका कारण र असर सोधेर । • *पानीको संरक्षणका उपायहरू सोधेर ।* • फोहोरमैला व्यवस्थापन गरे गाउँको अवलोकन गरेर ।	
६	**सामाजिक चुनौती र विपद् व्यवस्थापन**	• सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रूपमा रहेका जातिय भेदभाव, छुवाछुत र लैंगिक हिंसाको कारण समाजमा परेका असर र उक्त असरहरूलाई न्यूनीकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरू अपनाउन	• सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रूपमा रहेका जातिय भेदभाव, छुवाछुत र लैंगिक हिंसाको कारण समाजमा परेका असर र उक्त असरहरूलाई न्यूनीकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरू ।	• प्रयोग सिप • सञ्चार सिप • स्व-व्यवस्थापन सिप	• सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रूपमा रहेका जातिय भेदभाव, छुवाछुत र लैंगिक हिंसाको कारण समाजमा परेका असरहरूको बारेमा चित्र र भिडियो क्लिपको माध्यमबाट छलफल सञ्चालन गर्ने । • उल्लिखित सामाजिक विसङ्गतिका असरहरूको उल्लेख गर्दै उक्त असरहरूलाई न्यूनीकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरूको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • यस्ता सामाजिक विसङ्गतिहरू कसैको पनि घरपरिवारमा हुनुहुदैन भन्ने बारेमा सबैलाई चेतना सम्प्रेषण गर्ने गराउने । • यस्ता सामाजिक विकृति र विसङ्गतिबाट आफू र आफ्नो परिवारलाई बचाउनका लागि एउटा विद्यार्थीको भूमिका के हुन सक्छ	• जातिय भेदभाव, छुवाछुत र लैंगिक हिंसासम्बन्धी विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर । • उल्लिखित सामाजिक विकृतिबाट आफू र आफ्नो परिवारलाई बचाउनका लागि विद्यार्थीको भूमिका	२०

		।			भन्ने बारेमा सहजीकरण गर्ने ।	सोधेर ।	
		• प्राकृतिक विपद् र मानव सिंजित विपद्को प्रभाव वा असरहरू बताउन । • *चाडपर्व र मेलाको समयमा हुने जोखिमहरू (चङगा, पिङ, पटाका, खाना, असामाजिक व्यवहार आदिबाट हुने जोखिमवाट सावधान हुन ।* • सडक दुर्घटनाका कारण र बच्ने उपायहरू बताउन । • *वन्यजन्तुबाट बच्ने र वन्यजन्तुबाट हुने क्षति न्यूनीकरण गर्ने उपायहरूको पहिचान गर्न ।* • हावाहुरी, भुमरी, चट्याङ्ग, भुकम्प, पहिरो, नदी र खोलामा हुने डुवान आदिबाट बच्नको लगि पूर्व तयारी गर्न एवम् सावधानी अपनाउन । • *विभिन्न विपद्बाट आफूभन्दा साना बालबालिकाको सरंक्षण र सुरक्षा गर्न* • कृत्रिम घटना अभ्यास प्रदर्शन गर्न	• प्राकृतिक विपद् र मानव सिंजित विपद्को प्रभाव वा असरहरू । • *चाडपर्व र मेलाको समयमा हुने जोखिमहरू चङगा, पिङ, पटाका, खाना, असामाजिक व्यवहार, आदिबाट हुने जोखिमवाट सजगता ।* • सडक दुर्घटनाका कारण र बच्ने उपायहरू बताउन । • *वन्यजन्तुबाट बच्ने र वन्यजन्तुबाट हुने क्षति न्यूनीकरण गर्ने उपायहरूको पहिचान* • हावाहुरी, भुमरी, चट्याङ्ग, भुकम्प, पहिरो, नदी र खोलामा हुने डुवान आदिबाट बच्नको लगि पूर्व तयारी वा सावधानी • *विभिन्न विपद्हरूबाट आफूभन्दा साना बालबालिकाको सरंक्षण र सुरक्षा* • कृत्रिम घटना अभ्यास	• प्रयोग सिप • संचार सिप • सहकार्य सिप • दृश्य साक्षरता सिप • रचनात्मक सोचाइ • वैयक्तिक जिम्मेवारी • सिकाइ सिप • जिम्मेवारी एवं प्रतिवद्धता • सक्रियता पूर्वक सुन्ने • सामाजिक एवम् नागरिक जिम्मेवारी सिप	• कथा, पोस्टर, भिडियो, समाचारमा लेखिएका घटना आदि प्रदर्शन गरी वा व्याख्या गरी प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपद्को परिचय दिने । • विद्यार्थीलाई समूहमा प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपदबाट पर्ने असर र प्रभावका बारेमा छलफल गराउने • ती असरहरूबाट बच्ने उपायहरूका बारेमा छलफल तथा प्रस्तुतीकरण गर्न शिक्षकले सहयोग गर्ने । • *चाडपर्व र मेलाको समयमा हुने जोखिमहरू जस्तै चङगा, पिङ, रङग, पटाका, अखाद्य वस्तुको प्रयोग, झैझगडा, भागदौड, नकारात्मक व्यवहार आदिबाट हुने जोखिमहरूको पहिचान गर्ने ।* • *कथा, पोस्टर, भिडियो, समाचारमा लेखिएका घटना प्रदर्शन गरी वा व्याख्या गरी शिक्षकले चाडपर्वको समयमा उल्लिखित क्रियाकलापमा सहभागी हुन सक्ने जोखिमबाट बच्न सावधानी अपनाउन विद्यार्थीलाई सहजीकरण गर्ने ।* • *विद्यार्थीलाई समूहमा विभाजन गरी चाडपर्वको बेलामा चङ्गा उडाउदा, पिङ खेल्दा, पटाका पट्काउदा र खाना खाँदा गर्नुपर्ने सावधानीहरू छलफल गरी बुँदागत रूपमा प्रस्तुतीकरण गर्न लगाउने* • सडक दुर्घटनाको अवस्था बढ्दो भएको कुरा छलफलमा ल्याएर यो किन हुन्छ र यसबाट कसरी बच्न सकिन्छ भन्ने बारेमा ट्राफिकको क्षेत्रमा काम गर्ने पदाधिकारीलाई ल्याएर समेत सहजीकरण गर्ने गराउने • *समयसमयमा वन्य जन्तुले पुऱ्याएका विभिन्न क्षतिहरूको बारेमा विद्यार्थीहरूसँग अनुभव र विचार आदान प्रदान गरी क्षतिको सूची बनाउने ।* • कथा, पोस्टर, भिडियो, समाचारमा लेखिएका घटना प्रदर्शन गरी वा व्याख्या गरी हावाहुरी, भुमरी,चट्याङ्ग, पहिरो, भूकम्प, नदी र खोलामा डुवान आदिको परिचय दिने । • विद्यार्थीलाई समूहमा हावाहुरी, भुमरी, चट्याङ्ग, भुकम्प, पहिरो, नदी र खोलानालामा हुने डुवान आदि जस्ता विपद्हरू किन घट्छन् भन्ने बारेमा छलफल गराई कारणहरू टिपोट गर्न लगाउने । • विगत एक वर्षमा हावाहुरी, चट्याङ्ग, डुवान र भूकम्पबाट भएको क्षति समूहमा छलफल गरी बुँदागत रूपमा टिपोट गर्न लगाउने । • *समुदायले गरेका राम्रा प्रयासहरूको समाचार वा कथा वा भिडियोको माध्यमबाट प्रस्तुतीकरण गरी यस्ता विपदबाट आफूभन्दा साना बालबालिकाहरुलाई सुरक्षा र संरक्षण गर्न विशेष योगदान गर्ने ।* • *विपदबाट हुने क्षति न्यूनीकरणका लागि गरिने पूर्वतयारी वा*	• प्राकृतिक र मानव सिर्जित विपद्को असर वा प्रभावको सूची बनाउन लगाउने । • *चाडपर्वको बेला चङ्गा उडाउँदा, पिङ खेल्दा, पटाका पट्काउदा र खाना खाँदा अपनाउने दुई दुई वटा सावधानी भन्न लगाउने ।* • विद्यालयभित्रबाट हुने जोखिमहरू भन्न लगाउने । • सडक दुर्घटनाका कारण र बच्ने उपाय सोधेर । • वन्य जन्तुबाट भएको क्षतिबारे सोधेर । • वन्यजन्तुको क्षतिलाई न्यूनीकरण गर्न गरिएको र गर्नुपर्ने उपायहरूको बारेमा सोधेर । • *हावाहुरीबाट आफूभन्दा साना बालबालिकालाई कसरी बचाउन सकिन्छ भन्ने बारेमा सोधेर ।* • *विपदबाट हुने क्षति न्यूनीकरणका लागि गरिने ३ वटा पूर्व तयारीहरू सोधेर ।*	

		(Simulation)	(Simulation)		*सावधानीका लागि गरिने कार्यहरू टिपोट गरी प्रस्तुतीकरण गर्न लगाउने ।* • हावाहुरी, चट्याङ्ग र भूकम्पबाट बच्नका लागि गरिने कृत्रिम घटना अभ्यास गराउने	• कृत्रिम घटना अभ्यासको अवलोकन गरेर	

कक्षा ६

क्र.स.	क्षेत्र/थिम एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन विधि र प्रकृया	कार्य घण्टा
१	**त्रिवेणी गा.पा.को परिचय**	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको सामान्य ऐतिहासिक परिचय दिन । • *त्रिवेणी गाउँपालिकाको नक्सामा आफ्नो गाउँटोल, विद्यालय, वडा कार्यालयहरू र मुख्य बाटाहरू उल्लेख गर्न ।*	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको सामान्य ऐतिहासिक परिचय । • *त्रिवेणी गाउँपालिकाको नक्सामा हाम्रो गाउँटोल, विद्यालय, वडा कार्यालयहरू र मुख्य बाटाहरू ।*	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप • नक्सा बनाउने सिप • प्रस्तुतीकरण सीप	• नक्सा एवम् भिडियो क्लिप मार्फत त्रिवेणी गाउँपालिकाको सामान्य ऐतिहासिक परिचयको बारेमा सहजीकरण गर्ने । यसक्रममा पहिलेका कति गाविस र वडाहरुको समायोजन गरेर यो पालिकाको निर्माण गरिएको हो भन्ने बारेमा समेत सहजीकरण गर्ने । • *त्रिवेणी गाउँपालिकाको नक्सामा आफ्नो गाउँटोल, विद्यालय, वडा कार्यालयहरू र मुख्य बाटाहरू भर्न लगाउने कार्यमा सहजीकरण गर्ने ।* • *उनीहरूले भरेका स्थानहरूको अवलोकन गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने ।* • *उनीहरू आफैलाई आफ्नो त्रिवेणी गाउँपालिकाको नक्सा बनाउन लगाई विभिन्न स्थानहरू भर्न अभिप्रेरित गर्ने ।* • *उनीहरूले बनाएको नक्साको अवलोकन गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने*	• गाउँपालिकाको ऐतिहासिक परिचय सोधेर • *पालिकाको नक्सामा आफ्नो विद्यालय र वडा कार्यालयहरू भर्न लगाएर ।* • *उनीहरूले बनाएको नक्साका सम्बन्धमा प्रश्नहरू सोधेर ।*	२०
		• वडाका निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरू तथा तिनको जिम्मेवारी वताउन । • *वडा कार्यालयबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधालाई प्रभावकारी बनाउने उपायहरू बताउन ।*	• वडाका निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरू र तिनको जिम्मेवारी । • वडा कार्यालयबाट प्रदान गरिने सेवा सुविधालाई प्रभावकारी बनाउने उपायहरू ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • अवलोकन सिप • प्रश्नोत्तर सिप	• वडाका जनप्रतिनिधिहरू र उनीहरूको भूमिका एवम् जिम्मेवारीका बारेमा छलफल र सहजीकरण गर्ने । • जनप्रतिनिधिहरूले तोकेअनुसारको जिम्मेवारी पूरा गरे गाउँको बारेमा विद्यार्थीहरूलाई समूहमा छलफल गर्न लगाइ प्रस्तुत गर्न लगाउने । • *जनप्रतिनिधिहरू र उनीहरूले वडाबाट नागरिकलाई प्रदान गर्ने सेवाका बारेमा जानकारी गराउदै वडा कार्यालयको सेवालाई प्रभावकारी बनाउनका लागि आवश्यक पर्ने उपायहरूको बारेमा छलफल गर्ने ।* • *वडाका कुनै जनप्रतिनिधिलाई आमन्त्रण गरी उनीहरूले गर्ने र गरेका कामको बारेमा बताउन लगाउने ।*	• वडा र वडाका जनप्रतिनिधिहरूको भूमिका र जिम्मेवारी बताउन लगाएर । • *वडाको कामलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि आवश्यक सुझाव लिखित रूपमा पेस गर्न लगाएर ।*	
		• गाउँपालिका भित्रको जनसङ्ख्याको उमेरगत अवस्थाको विश्लेषण प्रस्तुत गर्न • *वडा कार्यालयले*	• गाउँपालिका भित्रको जनसङ्ख्याको उमेरगत विश्लेषण । • *वडा कार्यालयले*	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान सिप • अवलोकन	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको उमेरगत जनसङ्ख्यालाई चार्ट मार्फत प्रस्तुत गरी विद्यार्थीहरूलाई सहजीकरण गर्ने । • *वडा कार्यालयले नागरिकका लागि के कस्ता काम गर्दछ भन्ने कुराको बारेमा विद्यार्थीहरूसँग भएको पूर्वज्ञानका आधारमा छलफल गर्ने ।*	• पालिकाको उमेरगत जनसङ्ख्याका बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर । • *वडाले शिक्षा, युवा,*	

		शिक्षा, बालबालिका, युवा महिलाका लागि तय गरेका कार्यक्रमहरूको बारेमा बताउन ।	*शिक्षा, बालबालिका, युवा, महिलाका लागि तय गरेका कार्यक्रमहरू ।*	सिप	• *वडाले शिक्षा, युवा, महिला तथा बालबालिकाको क्षेत्रमा सञ्चालन गर्ने कामको बारेमा चार्ट र अन्य श्रव्यदृश्य सामग्री मार्फत सहजीकरण गर्ने । यसका लागि वडाका जनप्रतिनिधि एवम् वडा कार्यालयका आधिकारिक कर्मचारीलाई आमन्त्रण गर्न सकिने ।*	*महिला तथा बालबालिकाको क्षेत्रमा गर्ने कामको बारेमा सोधेर ।*	
२	**हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरू**	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको भौगोलिक बनावटको बारेमा वर्णन गर्न ।	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको भौगोलिक बनावटको परिचय ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • अवलोकन सिप	• विद्यार्थीहरूलाई त्रिवेणी गाउँपालिकाको भौगोलिक बनावटको बारेमा प्रत्यक्ष अवलोकन एवम् फोटो अवलोकनको माध्यमबाट कस्तो आकारको छ भनी छलफल गर्ने । • त्रिवेणी गाउँपालिकाको भूगोलले योगदान गरेका सकारात्मक र नकारात्मक असरहरूको बारेमा विद्यार्थीहरूको बिचमा छलफल गर्ने । • त्रिवेणीको भूगोलले योगदान गरेका सकारात्मक असरहरूलाई उपयोग गर्न र नकारात्मक असरहरूलाई न्यूनीकरण गर्नका लागि आवश्यक पर्ने उपायहरूको बारेमा सहजीकरण गर्ने ।	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको भूगोलको बारेमा प्रश्नहरू सोधेर । • त्रिवेणी को भूगोलले निम्त्याएका राम्रा पक्ष र नकारात्मक पक्षहरू सोधेर ।	२१
		• त्रिवेणी गा.पा.लाई काइया खोला, मुरुखोला, खारा खोला, रुघाखोला, भुम्के खोला, सिस्ने खोला, रातामाटा नहर, स्याउली बजार नहर आदिले पुऱ्याएको योगदानको चर्चा गर्न ।	त्रिवेणी गाउँपालिकालाई यहाँका नदी, खोला, नहर र तालले पुऱ्याएको योगदानको चर्चा ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अनुकरण सिप • अवलोकन सिप	• त्रिवेणी गाउँपालिकालाई काइया खोला, मुरुखोला, खारा खोला, रुघाखोला, भुम्के खोला, सिस्ने खोला, रातामाटा नहर, स्याउली बजार नहर आदिले यहाँका बासिन्दाको निम्ति के कस्ता योगदान गरेको छन् भन्ने सम्बन्धमा विद्यार्थीहरूलाई सोधपुछ गर्दै कक्षाको आरम्भ गर्ने । • विद्यार्थीहरूबाट प्राप्त विचारहरूलाई सम्मान गर्दै उल्लिखित गाड र खोलाहरूले त्रिवेणी र त्रिवेणीबासीको जीवनलाई सहज र समुन्नत बनाउने दिशामा गरेको योगदानको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • उल्लिखित गाड र खोलाहरूको पानीलाई राम्रोसँग उपयोग गर्न सकेमा गाउँपालिका र यहाँका नागरिकका निम्ति अन्य के कस्ता सुविधा र समुन्नतिका ढोकाहरू खुल्न सक्छन् भन्ने बारेमा छलफलमा सहभागी हुन विद्यार्थीहरूलाई अभिप्रेरित गर्ने ।	• त्रिवेणीका गाड र खोलाहरूले त्रिवेणीवासीका निम्ति गरेको योगदानका बारेमा प्रश्न सोधेर । • त्रिवेणीका गाड र खोलाहरूको अझै सदुपयोग गर्न सकेमा त्रिवेणी वासीको निम्ति हुने थप फाइदाको बारेमा सोधेर ।	
		• त्रिवेणी गा.पा.मा परम्परादेखि चलि आएको जडिबुटीको सेवन, प्राकृतिक चिकित्सा र आयुर्वेद उपचारको बारेमा परिचय दिन ।	•त्रिवेणी परम्परादेखि चलि आएको जडिबुटीको सेवन, प्राकृतिक चिकित्सा र आयुर्वेद उपचारको सामान्य परिचय ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अनुकरण सिप • अवलोकन सिप	• त्रिवेणी मा परम्परादेखि चलि आएको जडिबुटीको सेवन, प्राकृतिक चिकित्सा र आयुर्वेद उपचारको बारेमा छलफल गर्दै विद्यार्थीहरूलाई यसबारेमा विचार राख्न अभिप्रेरित गर्ने । • त्रिवेणी मा पाइने विभिन्न औषधीजन्य जडिबुटी नामहरू सङ्कलन गरेर तिनीहरूले गर्ने कामको बारेमा उल्लेख गर्ने । • त्रिवेणी मा परम्परादेखि चलि आएको जडिबुटीको सेवन, प्राकृतिक चिकित्सा र आयुर्वेद उपचारको बारेमा सहजीकरणका लागि स्थानीय स्तरको जानकार व्यक्तिलाई आमन्त्रण गर्ने ।	• त्रिवेणी मा परम्परादेखि चलि आएको जडिबुटीको सेवन र प्राकृतिक चिकित्सा एवम् आयुर्वेद उपचारको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर ।	
		• त्रिवेणीको कला, सँस्कृति र साहित्यको	• त्रिवेणी को कला, सँस्कृति र	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप	• त्रिवेणीमा कला, संस्कृति र साहित्यको क्षेत्रमा भए गरेका कार्यहरू तथा सर्जकहरूको सामान्य परिचय दिने ।	• त्रिवेणी को कला, सँस्कृति र	

		सामान्य परिचय दिन । • बालसाहित्य (बाल कविता, कथा, चित्रहरू र भित्ते पत्रिका) का साथै बालबालिकाको विकासका लागि त्रिवेणीमा भए गरेका कार्यहरू उल्लेख गर्न	साहित्यको सामान्य परिचय । • बालसाहित्य (बाल कविता, कथा, चित्रहरू र भित्ते पत्रिका) का साथै बालबालिकाको विकासका लागि त्रिवेणी ले गरेका कार्यहरू ।	• पहिचानको सिप • अवलोकन सिप • प्रतिवेदन सिप • दृश्य साक्षरता सिप	• बालसाहित्य अन्तर्गत बाल कविता, कथा, चित्रहरू र भित्ते पत्रिकाको प्रयोग र प्रचलनको सम्बन्धमा सहजीकरण गर्ने । • त्रिवेणी गाउँपालिकामा बालसाहत्यिको क्षेत्रमा चिनिएका बाल साहित्यकारहरू उपस्थित भएर आफ्नो साहित्य प्रस्तुत गर्नका लागि विद्यालयले साहित्यिक कार्यक्रमको आयोजना गर्न सक्ने । • बालबालिकाको विकासका लागि त्रिवेणी गाउँपालिका क्षेत्रमा भएगरेका कार्यहरूको समीक्षा गर्ने र यस्ता कार्यमा योगदान गर्ने संघसंस्था र व्यक्तिहरूको बारेमा समेत सूची तयार गरी छलफल गर्ने ।	साहित्यको सन्दर्भमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर । • बालभित्ते पत्रिका र बालसाहित्यका बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर । • बालबालिकाको क्षेत्रमा त्रिवेणीमा भएगरेका कार्यहरू सोधेर ।	
		• माघे संक्रान्ति एवम् साउने संक्रान्ति (लुतो फाल्ने) को परिचय महत्त्व र मनाउने तरिका उल्लेख गर्न ।	• माघे संक्रान्ति एवम् साउने संक्रान्ति (लुतो फाल्ने) को परिचय महत्त्व र मनाउने तरिकाको चर्चा ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • स्वीकार्य सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप	• विद्यार्थीहरूको पूर्वज्ञानको आधारमा उनीहरूलाई माघे सङ्क्रान्ति र साउने सक्रान्तिको महत्त्व र मनाउने तरिकाको बारेमा भन्न लगाउने । • विद्यार्थीहरूबाट प्राप्त प्रतिक्रियाहरूलाई सम्बोधन गर्दै माघे सङ्क्रान्ति र साउने सक्रान्तिको महत्त्व र मनाउने तरिकाको बारेमा सहजीकरण गरी आवश्यकता अनुसार थप पुष्टि गर्ने । • सहजीकरण प्रयोजनका लागि यससम्बन्धी स्थानीय जानकार व्यक्तिलाई आमन्त्रण गर्ने ।	• माघे सक्रान्ति र साउने संक्रान्ति मनाउने गरिने क्रियाकलाप र यी पर्वको महत्त्वको बारे विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर ।	
		• त्रिवेणी गाउँपालिकाका धार्मिक एवम् साँस्कृतिक सम्पदाहरू : शिद्धथान, शिव गुफा, राजकोट, खारा ब्यारेक, सहिद पार्क मस्जिद, गुम्बा आदिको परिचय र महत्त्व बताउन ।	• त्रिवेणी गाउँपालिकाका धार्मिक एवम् साँस्कृतिक सम्पदाहरूको परिचय र महत्त्व ।	• सकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप • स्वीकार्य सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप	• विद्यार्थीहरूको पूर्वज्ञानको आधारमा उनीहरूलाई त्रिवेणी गाउँपालिकाका धार्मिक एवम् साँस्कृतिक सम्पदाहरू: शिद्धथान, शिव गुफा, राजकोट, खारा ब्यारेक, सहिद पार्क आदिका आदिको परिचय र महत्त्वका बारेमा भन्न लगाउने । • विद्यार्थीहरूबाट प्राप्त प्रतिक्रियाहरूलाई सम्मान गर्दै उक्त धार्मिक र साँस्कृतिक सम्पदाहरूको परिचय र तिनीहरूको महत्त्वका बारेमा सहजीकरण गर्ने । • सहजीकरण प्रयोजनका लागि फोटो, भिडियो क्लिपका साथै यस सम्बन्धी स्थानीय जानकार व्यक्तिलाई आमन्त्रण गर्ने । • उक्त सम्पदाहरूको अवलोकनका लागि अवसर मिलाउने ।	त्रिवेणी गा.पा.का विभिन्न धार्मिक एवम् साँस्कृतिक सम्पदाको परिचय र महत्त्वको बारेमा प्रश्नहरू सोधेर । • त्यस्ता सम्पदाहरूको अवलोकन पश्चात् प्रतिवेदनको अध्ययन गरेर ।	
		•आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थभन्दा माथि उठेर आफ्नो गाउँटोल, समाज र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने गाउँटोलका व्यक्ति एवम् मुलुकको	• आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थभन्दा माथि उठेर आफ्नो गाउँटोल, समाज र मुलुकको लागि काम गर्ने गाउँटोलका	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • पहिचान सिप • विश्लेषण	• आफ्नो गाउँटोलमा राम्रो काम गर्ने गाउँटोलका समाजसेवी, खेलाडी, साहित्यकार, कलाकार, राजनीतिकर्मी, शैक्षिक व्यक्तित्व र मुलुकको निम्ति प्राणको आहुति दिने सहिदहरु आदिको सर्वेक्षण र पहिचान गर्ने । • उनीहरूले गरेका योगदानहरूको सर्वेक्षण गरी कक्षामा विश्लेषण गर्ने । • यस्ता व्यक्तिहरूको तथ्याङ्क सङ्कलन कार्यमा विद्यार्थीहरूलाई नै	• व्यक्तिगत स्वार्थभन्दा माथि उठेर काम गर्ने व्यक्ति (सहिदसमेत) को सूची बनाउन लगाएर ।	

		निम्ति प्राणको आहुति दिने सहिदहरुको योगदानको चर्चा गर्न	व्यक्ति एवम् मुलुकको निम्ति प्राणको आहुति दिने सहिदहरुको योगदानको चर्चा	सिप	बढी मात्रामा परिचालन गर्ने । • विद्यार्थीहरूलाई पनि उल्लिखित व्यक्ति एवम् सहिदहरूले जस्तै गाउँटोल, समाज र मुलुकको विकास लागि काम गर्नुपर्छ भनेर अभिप्रेरित गर्ने । • असल व्यक्ति र सहिदहरूको खोजी र पहिचान गर्न विद्यार्थीहरूलाई परियोजना कार्य गर्नका लागि अवसर प्रदान गर्ने ।	• परियोजना कार्यको मूल्याङ्कन गरेर ।	
३	**हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	• हाम्रा स्थानीय परम्परागत पशु तथा पंक्षी पालन (भैंसीपालन/कुखुरापालन/गाईपालन) गर्ने तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहयोग गर्न ।	• हाम्रा स्थानीय परम्परागत पशु तथा पंक्षी पालन (भैंसीपालन/ कुखुरापालन/ गाईपालन) गर्ने तरिकाको जानकारी र उक्त कार्यमा सहयोग ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर वा समुदायमा गरिएका भैंसीपालन गाईपालन तथा कुखुरापालनबारेमा जानकारी दिने । • भैंसीपालन, गाईपालन र कुखुरापालन गर्नुको महत्त्व बताउन लगाउने । • शिक्षकले भैसीपालन, गाईपालन तथा कुखुरापालन सम्बन्धमा तयार पारिएको श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने र विद्यार्थीहरूलाई अवलोकन गर्न लगाउने । • यसको आधारमा यी पालनको महत्त्व बताउन लगाउने । • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालय नजिकैको भैंसीपालन, गाईपालन र कुखुरापालन गरिएको स्थानमा भ्रमण गराउने र उक्त पालन गर्ने तरिकाको जानकारी दिन लगाउने । • घरमा भैसी वा गाई वा कुखुरापालन मध्ये कुनै एक कार्यमा सहयोग गर्न लगाउने । • उक्तपालन गर्दा गरिएका सम्पूर्ण गतिविधिहरूलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गराउने ।	• भैंसीपालन, गाईपालन र कुखुरापालन गर्ने तरिका बताउन लगाउने । • उक्त पालनको महत्त्व बताउन लगाउने । • उक्त कार्य सम्बन्धी दिइएको परियोजना कार्यको प्रतिवेदनको मूल्याङ्कन गरेर । • उल्लिखित पालनमा सहयोग गरेको अवलोकन गरेर	२१
		• त्रिवेणीका प्रमुख अन्नबालीहरूको खेती गर्ने तरिका बताउन र उक्त खेतीमा सहयोग गर्न ।	• चौJजहारीका प्रमुख अन्नबालीहरूको खेती गर्ने तरिकाको जानकारी र उक्त खेतीमा सहयोग	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आआफ्नो घरमा खेती गरिएका अन्नबालीहरूको बारेमा जानकारी दिन लगाउने । • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट गाउँपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा खेती गरिने अन्नबालीहरू (धान, मकै, गहुँ, जौं, कोदो आदि) को परिचय र खेती गर्ने तरिका बताउने । • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालयको नजिकै अन्नबालीको खेती गरिएको स्थानमा भ्रमण गराउने र उक्त खेतीको जानकारी दिन लगाउने । • भ्रमणको क्रममा अवलोकन गरिएका पक्षहरूलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने र कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने । • उक्त अन्नबालीहरू मध्ये घर वा विद्यालयमा खेती गरिने कार्यमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने र यस कार्यमा भएको अनुभव आदानप्रदान गर्न लगाउने ।	• घर वा समुदायमा खेती गरिने अन्न बालीको परिचय दिन लगाउने । • उक्त बालीको खेती गर्ने तरिका बताउन लगाउने । • अन्नबालीको खेती कार्यमा सहभागी भएको अवलोकन र अभिभावकको प्रतिक्रिया लिएर ।	
		• त्रिवेणीका प्रमुख तरकारी बालीको खेती गर्ने तरिका बताउन र खेती	• त्रिवेणीका प्रमुख तरकारी बालीको खेती गर्ने तरिकाको जानकारी र खेती	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आआफ्नो घरमा खेती गरिएका तरकारी बालीहरूको बारेमा जानकारी दिन लगाउने । • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट गाउँपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा खेती गरिने प्रमुख तरकारी बालीहरू (आलु,	• आफ्नो घर वा समुदायमा खेती गरिने तरकारी बालीको परिचय	

		कार्यमा सहयोग गर्न ।	कार्यमा सहयोग ।	• सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, सिमी, बोडी, खुर्सानी, केराउ, पिडालु आदि) को परिचय र खेती गर्ने तरिका बताउने । • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालयको नजिकै तरकारी खेती गरिएको स्थानमा भ्रमण गराउने र उक्त खेतीको जानकारी दिन लगाउने । • भ्रमणको क्रममा अवलोकन गरिएका पक्षहरूलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने र कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने • उक्त तरकारी बालीहरू मध्ये घर वा विद्यालयमा खेती गरिने कार्यमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने र यस कार्यमा भएको अनुभव आदानप्रदान गर्न लगाउने • पालिकामा रहेका तरकारी विज्ञलाई कक्षा आमन्त्रण गरेर तरकारी खेतीका लागि सहजीकरणको वातावरण मिलाउन सकिने ।	दिन लगाउने • उक्त बालीको खेती गर्ने तरिका बताउन लगाउने • तरकारी बालीको खेती कार्यमा सहभागी भएको अवलोकन गरेर । • अभिभावकको प्रतिक्रिया लिएर । • परियोजना कार्यको मूल्याङ्कन गरेर ।	
		• हस्त निर्मित सामग्रीहरू : हलो, जुवा, परालको गुन्द्री, चकटी, डोको आदिको बनाउने तरिका बताउन र तीमध्ये कुनै एकको निर्माण कार्यमा सहयोग गर्न ।	● हस्त निर्मित सामग्रीहरू : हलो, जुवा, परालको गुन्द्री, चकटी, डोको आदिका बनाउने तरिकाको जानकारी एवम् तीमध्ये कुनै एकको निर्माण कार्यमा सहयोग	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आआफ्नो घरमा हस्त निर्मित सामग्रीहरू के के रहेछन् ? तिनको प्रयोग के के कामको लागि गरिने रहेछ ? बताउन लगाउने । • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट गाउँपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा निर्माण गरिने सामग्रीहरू : हलो, जुवा, परालको गुन्द्री, चकटी, डोको आदिको जानकारी दिने । • शिक्षक आफैँ वा हलो, जुवा, परालको गुन्द्री, चकटी, डोको आदि बनाउन जान्ने व्यक्तिलाई स्रोतव्यक्तिको रूपमा आमन्त्रण गरेर उक्त सामग्री निर्माण गर्न चाहिने कच्चा पदार्थहरूको व्यवस्थापन गरी निर्माण गर्न लगाउने र विद्यार्थीहरूलाई समेत सो कार्यमा सहभागी गराउने ।	• आफ्नो घर वा समुदायमा निर्माण गरिने हस्तनिर्मित सामग्रीहरूको परिचय र निर्माण गर्ने तरिका बताउन लगाउने । • हस्त निर्मित सामग्री निर्माणको अवलोकन गरेर ।	
		• व्यावसायिक कृषिको परिचय दिन, कृषि पकेट क्षेत्र र यसको महत्त्व बताउन । • *मौरी पालनको तरिका बोध गरी सहयोग गर्न ।* • पेसा र व्यवसायको प्रवर्धनमा पालिकाको भूमिका बताउन ।	• व्यावसायिक कृषिको परिचय दिन, कृषि पकेट क्षेत्र र यसको महत्त्व । • *मौरी पालनको तरिकाको जानकारी र पालनमा सहयोग* • पेसा र व्यवसायको प्रवर्धनमा पालिकाको भूमिका ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • समालोचनात्मक सोचाइ सिप • अवलोकन सिप • अभिव्यक्ति सिप	• विद्यार्थीहरूलाई व्यवसायिक कृषि, कृषि पकेट क्षेत्र, कृषि व्यवसायको आवश्यकता सम्बन्धमा आआफ्नो अनुभव बताउन लगाउने । • शिक्षकले श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट उल्लिखित विषयवस्तुको परिचय, महत्त्व र आवश्यकता बताउने । • घर वा विद्यालयको सक्रियतामा विद्यार्थीहरूलाई कृषि कार्यका लागि अभ्यास गराउने । • *मौरी पालनको बारेमा फोटो, भिडियो र प्रत्यक्ष अवलोकनको माध्यमबाट सहजीकरण गर्ने र यसका लागि स्थानीय कृषि विज्ञलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने* • कुनै पनि पेसा र व्यवसायको प्रवर्धनमा पालिकाको भूमिकाको सम्बन्धमा छलफल र सहजीकरण गर्ने । यसका लागि पालिकाकै सम्बन्धित पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गरेर विभिन्न पेसा र व्यवसायको प्रवर्धनमा पालिकाले खेलेको र खेल्न सक्ने भूमिकाको	• व्यवसायिक कृषि, कृषि पकेट क्षेत्र, कृषि व्यवसायको बारेमा विभिन्न प्रश्न सोधेर । • *मौरी पालनका बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर ।* • कृषि कार्यमा सहभागी भएको अवलोकन गरेर । • पेसा र व्यवसायको प्रवर्धनमा पालिकाको भूमिका	

					बारेमा जानकारी लिने ।	सोधेर ।	
४	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवन उपयोगी सिप**	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यका साथ राष्ट्रको जिम्मेवार नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको पहिचान गर्न ।	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यका साथ राष्ट्रको जिम्मेवार नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको पहिचान ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • लक्ष्य निर्धारण • सिप, स्वमूल्याङ्कन सिप, • पहिचान सिप, • छनौट सिप	• शिक्षकले आफूले पहिचान गरेका विद्यार्थीका सबलता र सम्भावनाको बारेमा विद्यार्थी स्वयम्सँग पनि छलफल आदान प्रदान गरी विद्यार्थीहरूलाई समेत उनीहरूको रुचि, प्रतिभा र क्षमता स्वमूल्याङ्कन सहजीकरण गर्ने । • विभिन्न स्रोत र माध्यमहरूको प्रयोगबाट विद्यार्थीहरुले आफू स्वयम्को स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्यका साथ समाज र राष्ट्रको जिम्मेवार नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने स्वभाव र आचरणको सूची बनाइ चर्चा प्रेरित गर्ने । • समाज र राष्ट्रको जिम्मेवार नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरू : अरूको दुःख र पीडामा सहयोग गर्ने, अरूका कुरा ध्यान दिएर सुन्ने, आफ्नो भन्दा अरूको लागि मरिमेट्ने, समाज र राष्ट्रको हितलाई सर्वोपरी ठान्ने आदि जस्ता स्वभावहरूको चर्चा गर्ने ।	• विद्यार्थीहरूले उनीहरूका रुचि, प्रतिभा र क्षमताका बारेमा सोधेर । • समाज र राष्ट्रका जिम्मेवार नागरिकमा हुनुपर्ने कुराहरू सोधेर । • उनीहरूले गरेका र गर्न सक्ने असल नागरिकका स्वभावको बारेमा सोधेर ।	२३
		• गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूमा सक्रिय रूपमा सहभागी हुने र सिर्जना गर्ने सिप र कलाको अभ्यास प्रस्तुत गर्न • *स्थानीयस्तरमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउदा सामाजिक सद्भावलाई ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको बोध र अभ्यास गर्न ।* • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र बानीका साथै खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरूको जानकारी	• गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूमा सक्रियताका साथै सिर्जना गर्ने सिप र कलाको अभ्यास • *स्थानीयस्तरमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउदा सामाजिक सद्भावलाई ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको जानकारी र अभ्यास ।* • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र बानीका साथै खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरूको जानकारी र अनुसरण ।	• सञ्चार सीप • सिकाइ सीप • प्रयोग सीप • प्रस्तुति सीप	• विद्यार्थीलाई मन पर्ने वा जानेको गीत गाउन लगाउने वातावरणलाई खुसीमय बनाउने । • मोवाइल, टिभी, डिजे प्रविधि, कम्प्युटर आदिको प्रयोग गरेर विभिन्न बालगीत, बालसङ्गीत र नृत्यहरू प्रदर्शन गर्दै सोको अनुकरण र अभ्यास गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने • विद्यार्थीहरू आफैले पनि गीत, सङ्गीतको सिर्जना गर्न र स्थानीय बाद्ययन्त्र बजाउनका लागि अवसर र हौसला प्रदान गर्ने । • *विद्यार्थीहरूसँग सहकार्य गर्दै विभिन्न धर्म, जातजाति, भाषाभाषी, धनीगरिव, लिङ्ग आदिको बिचमा हार्दिकता हुनु भनेको सामाजिक सद्भाव हो भन्ने कुराको चर्चा गर्ने* • *उत्सव एवम् चाडपर्व मनाउदा स्थानीय स्तरका माथि उल्लिखित सबैको सम्मान हुनुपर्ने कुरालाई विशेष ध्यान दिनुपर्ने कुरालाई छलफलमा ल्याउने ।* • *स्थानीय स्तरमा मनाइने उत्सव र चाडपर्वहरूमा सामाजिक सद्भाव बढाउने किसिमका क्रियाकलापहरूको बारेमा छलफल गरी सुची बनाउने ।* • *सामिजक सद्भावलाई व्यवहारमा कार्यान्वयन गर्नका लागि विद्यार्थीलाई प्रतिबद्ध बनाउने ।* • दुनियाँमा भएका कुनै पनि चिजहरू आफैमा पूर्ण रूपमा खराव नभइ तिनीहरू हाम्रो सोचको कारणले खराव भएका हुन् भन्दै तिनीहरूभित्र पनि असल चिजहरू हुन्छन् भन्ने कुरालाई विभिन्न उदाहरण दिएर स्पष्ट पार्ने । • कतिपय मन दुखाउने विषय, व्यक्ति र घटनाभित्र पनि	गीतहरू गाउन लगाउने • मन पर्ने गीत र सङ्गीतमा नाच्न लगाउने । • गीत र सङ्गीत आफैले सिर्जना गरी प्रस्तुत गर्न लगाउने • *सामाजिक सद्भावको अर्थ सोधेर ।* • *उत्सव र चाडपर्व मनाउदा ध्यान दिनु पर्ने कुराहरू सोधेर ।* • *प्रतिबद्धता कार्यान्वयनको अवलोकन गरेर एवम् अभिभावकसँग सोधेर ।* • विभिन्न घटनाहरूको राम्रा	

		र अनुसरण गर्न । • *श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको अनुसरण गर्न ।*	• *श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास ।*		सकारात्मक कुराहरूको खोजी र विश्लेषण गर्दै विद्यार्थीहरूमा सकारात्मक हुने क्षमताको विकास र अभ्यास गराउने । • सकारात्मक सोचका अतिरिक्त खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरूको बारेमा विद्यार्थीहरूको बिचमा छलफल गरी सोको अनुसरण गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने । • *हामी जिउनका लागि कसैको श्रमले महत्त्वपूर्ण भूमिका खेलिरहेको कुरालाई उठान गर्दै आफूले पनि श्रम गर्नपर्ने र अरूको श्रमलाई पनि सम्मान गर्नुपर्ने बारेमा छलफल गर्ने* • *विषयवस्तुसँग सम्बन्धित कथा, चित्र र भिडियो क्लिप आदिको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने ।* • *श्रमको सम्मान एवम् परिवार, गाउँटोल र विद्यालयमा विभिन्न किसिमका शारीरिक काम गरेका फोटो र अन्य अभिलेखहरू प्रस्तुत गर्न विद्यार्थीहरूलाई प्रेरित गर्ने ।*	पक्ष बताउन लगाउने । • मान्छे खुसी हुनका लागि आवश्यक पर्ने कुरा सोधेर • सन्तुलित जीवनका विविध पक्षको बारेमा सोधेर • *श्रमलाई सम्मान गर्नु पर्ने कारण सोधेर ।* • *विद्यार्थीहरूले श्रम गरेका गतिविधिहरु अवलोकन गरेर ।*	
		• योग र ध्यान (सर्वाङ्गीण व्यायाम, प्रणव ध्यान, अनुलोम विलोम प्राणायाम, कोणासन) लाई स्वस्थ र खुसी जीवनका लागि अभ्यास गर्न । • *परिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने भावनाको वर्णन र सोको अभ्यास गर्न ।*	• योग र ध्यान (सर्वाङ्गीण व्यायाम, प्रणव ध्यान, अनुलोम विलोम प्रणायाम, कोणासन) लाई स्वस्थ र खुसी हुनका लागि अभ्यास । • *परिवार र समाजका जेष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने भावनाको वर्णन र अभ्यास ।*	• सञ्चार सीप, • प्रदर्शन सीप, • प्रयोग सिप, • तार्किक सिप, • समय व्यवस्थापन सिप • स्व व्यवस्थापन सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी बोध सिप • स्वीकार्य सिप आदि ।	• विद्यार्थीहरूलाई (सर्वाङ्गीण व्यायाम, प्रणव ध्यान, अनुलोमविलोम प्रणायाम एवम् कोणासन सिकाउनका लागि शिक्षकले सबैको सामू गरेर देखाउने । • तत्पश्चात आफ्नो निर्देशनमा विद्यार्थीहरूलाई प्राणायाम, ध्यान र आसनहरूको अभ्यास गर्न लगाइ आफूले पथप्रदर्शन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने । • कतिपय अवस्थामा राम्रो अभ्यास गर्न जानेको विद्यार्थीलाई नै सामुन्नेमा ल्याएर ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको अभ्यास गराउने । • ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको अभ्यास गर्दा भएको अनुभव र अनुभूतिको बारेमा विद्यार्थीहरूसँग सोधपुछ गरी विचारको आदानप्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरूले गरेका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको परिचय र महत्त्वको बारेमा बताउने । • *हाम्रा जेष्ठनागरिक हाम्रा अमूल्य सम्पत्ति र जिउदो इतिहास हुन भन्ने बारेमा विभिन्न दृष्टान्तहरू दिएर स्पष्ट पार्ने ।* • *अन्य श्रव्य दृश्य सामग्रीका अतिरिक्त जेष्ठ नागरिकलाई नै कक्षामा आमन्त्रण गरेर स्रोतव्यक्तिको रूपमा प्रयोग गर्ने ।* • *जेष्ठ नागरिक र असक्त मानिसहरूले सामना गरिरहेका समस्याको बारेमा छलफल गर्ने ।* • *हामीले अहिले सहयोग गऱ्यौं भने भोलि हामी पनि त्यो अवस्थामा हुँदा हामीलाई पनि अरूले सहयोग गर्छन भन्ने कुरालाई पनि छलफलमा ल्याउने ।* • पौष्टिक तत्त्व नष्ट नहुने गरी घरमा विभिन्न स्थानीय परिकारहरू	• ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको अभ्यास गराएर । • अभ्यासहरूको अवलोकन गरेर । • ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको परिचय र महत्त्व सोधेर । • कुनै पनि ध्यान, प्राणायाम र आसनको अभ्यास गराएर । • *जेष्ठ नागरिक र अन्य समस्यामा परेका मानिसहरूको बारेमा भन्न लगाउने ।* • *जेष्ठ नागरिक र असक्तहरूलाई सहयोग गर्नुपर्ने कारण सोधेर ।* • *त्यस्ता व्यक्तिलाई उनीहरूले गरेको*	

		• पौष्टिक तत्त्व नष्ट नहुने गरी घरमा विभिन्न स्थानीय परिकारहरू पकाउने र खाने तरिकाको जानकारीका साथै सोको अभ्यास गर्न ।	• पौष्टिक तत्त्व नष्ट नहुने गरी घरमा विभिन्न स्थानीय परिकारहरू पकाउने र खाने तरिकाको बोध र सोको अभ्यास ।		पकाउने र खाने तरिकाको बारेमा फोटो एवम् भिडियो समेत अवलोकन गर्दै सहजीकरण गर्ने । • बिद्यार्थीहरूलाई परियोजना कार्य मार्फत अभ्यास गर्न लगायत पौष्टिक तत्त्व नष्ट नहुने गरी विभिन्न स्थानीय परिकारहरू पकाउने तरिका सिकाउने र परिवारका सदस्यहरूलाई पनि सिकाउन अभिप्रेरित गर्ने ।	*सहयोग बारे सोधेर* • पौष्टिक तत्त्व नष्ट नहुने गरी खाना तयार पार्ने तरिका सोधेर	
५	**हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय**	• त्रिवेणी गाउँपालिका अन्तर्गत पर्ने सामुदायिक वनहरू र उक्त वनमा पाइने पशुपन्छी र रुखविरुवाहरूको पहिचान गर्न । • *वनमा आधारित आर्थिक क्रियाकलापहरू पहिचान गर्न* • गाउँपालिका क्षेत्रमा वृक्षरोपण कार्यमा सहयोग गर्न ।	• त्रिवेणी गाउँपालिका क्षेत्रमा भएका वनहरू र उक्त वनमा पाइने वस्तुहरूको पहिचान । • *वनमा आधारित आर्थिक क्रियाकलापहरूको पहिचान* • गाउँपालिका क्षेत्रमा वृक्षारोपण कार्यमा सहयोग	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• त्रिवेणी गाउँपालिका अन्तर्गतका वनहरूको पहिचान गराउने र अवलोकन गराउने । • अवलोकन वा उक्त वनसम्बन्धी तयार गरेको भिडियो अवलोकन गराएर उक्त वनहरूमा पाइने वस्तुहरू पहिचान गर्न लगाउने । • *वनबाट के के आर्थिक क्रियाकलाप गर्न सकिन्छ ? छलफल गराउने । यस्ता आर्थिक क्रियाकलापअन्तर्गत वनबाट काठ, जडीबुटी, घाँसपात, चट्टान, खनिज आदि प्राप्त गर्न सकिने कुरा बताउने ।* • गाउँपालिकासँगको सहकार्यमा गाउँपालिकाको खाली भीरपाखा र जमिनमा कुनै विशेष अवसर पारेर विद्यालय परिवारको तर्फबाट बृक्षारोपण कार्य गर्ने र सोको संरक्षण र जगेर्नाका लागि समेत विद्यार्थीहरूलाई नै जिम्मेवारी दिएर शिक्षकको तर्फबाट अनुगमन भने निरन्तर गरिरहने ।	• गाउँपालिकामा भएका वनहरूको नाम बताउन लगाउने । • गाउँपालिकाका विभिन्न वनहरूमा पाइने वस्तुहरूको पहिचान गर्न लगाउने । • *वनले आर्थिक क्रियाकलापमा गर्ने सहयोग सोधेर ।* • वृक्षारोपण कार्यमा संलग्न गराएर ।	२३
		• हरित घर तथा विद्यालयको परिचय दिन । • *विद्यालयमा करेसावारीको निर्माण गर्न र स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरूको खेती कार्यमा सहभागी हुन ।* • हरियाली प्रवर्धनको	• हरित घर तथा विद्यालयको अवधारणा/परिचय • *विद्यालयमा करेसावारीको निर्माण (स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरूको खेती) ।* • हरीयाली प्रवर्धनको	• सिकाइ सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• हरित घर, हरित विद्यालय भनेको के होला ? विचार प्रस्तुत गर्न लगाउने । • घर वरपरको खाली जग्गा, कौषी, वा अन्य ठाउँमा आवश्यक बिरुवाहरू रोपेर स्वस्थ वातावरण सिर्जना गर्ने रूपमा हरित घरको परिचय दिने । • ऊर्जाको बचत र सही सदुपयोग गर्ने, वातावरणमैत्री व्यवहार गर्ने, वातावरण संरक्षण गर्ने, सुदृढ सिकाइ वातावरण भएको विद्यालयलाई हरित विद्यालय भनिन्छ भनी हरित विद्यालयको परिचय दिने । • *विद्यालयमा करेसाबारी निर्माण गर्ने विधि, सामग्रीको जानकारी दिने र निर्माणमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने ।* • *करेसाबारीमा स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जीको साथै दैनिक खानामा प्रयोग गर्न सकिने उपयोगी वनस्पतिहरूको खेती गर्नमा विद्यार्थीहरूलाई प्रेरित गर्ने ।* • विद्यालयमा जस्तै घरमा समेत करेशावारी निर्माण गरी आवश्यक	• हरित घर तथा विद्यालयको परिचय दिन लगाउने । • हरितघर तथा विद्यालयअन्तर्गत पर्ने पक्षहरू बताउन लगाउने । • *विद्यालय तथा घरमा करेसाबारी निर्माण गरे गाउँको, उक्त कार्यमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर ।* • करेसाबारीमा	

		परिचय दिन । • हरियाली प्रवर्धनको महत्त्व, तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहभागी हुन ।	परिचय महत्त्व, तरिका र सहभागिता ।		पर्ने सागसब्जी तथा वनस्पति घरमा समेत उत्पादन गर्न विद्यार्थीहरूलाई प्रेरित गर्ने । • हरित घर तथा विद्यालयको अवधारणालाई जोडेर हरियाली प्रवर्धनको परिचय दिने । • हरियाली प्रवर्धन गर्दा हुने महत्त्व, हरियाली प्रवर्धन गर्ने तरिका बताउने । यस सम्बन्धमा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने र यस कार्यमा सहभागी हुन प्रेरित गर्ने ।	सागसब्जी तथा अन्य उपयोगी वनस्पति उत्पादन गरे गाउँको हेरेर । • हरियाली प्रवर्धनको परिचय, यसको महत्त्व र तरिका बताउन लगाउने ।	
		• घर, विद्यालय र स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने फोहोर तथा प्रदूषण न्यूनीकरणका उपायहरू बताउन । • *त्रिवेणी गाउँपालिका क्षेत्रमा खानेपानीको स्रोत, वितरण र पानी शुद्धीकरणका स्थानीय उपायहरू खोजी गर्न र अवलम्बन गर्न ।*	• घर, विद्यालय र स्थानीय क्षेत्रमा हुन सक्ने प्रदूषण न्यूनीकरणका उपायहरू (जल, वायु, ध्वनि, जमिन) । • *गाउँपालिका क्षेत्रमा खानेपानीको स्रोत र पानीको वितरण प्रक्रिया, पानी शुद्धीकरणका स्थानीय उपायहरू*	• सिकाइ सिप • स्व-व्यवस्थापन सिप • वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• स्थानीय क्षेत्रमा हुने प्रदूषणका प्रकार पहिचान गर्न लगाउने (हावा, पानी, जमिन, ध्वनि आदि) । • उक्त प्रदूषण हुने कारण र असरमा छलफल गराउने । • जल, वायु, ध्वनि, जमिनको प्रदूषणलाई न्यूनीकरण गर्ने उपायहरूमा छलफल गराउने (फोहोरमैलाको उचित विसर्जन, व्यवस्थापन, कानुनी प्रावधान, सचेतना आदि) । • *गाउँपालिका क्षेत्रमा भएका खानेपानीका स्रोतहरूको पहिचान गर्न लगाउने ।* • *घर तथा विद्यालयमा आउने खाने पानीको वितरण प्रक्रिया तथा शुद्धीकरण विधिको बारेमा छलफल गराउने ।* • *घर तथा विद्यालयमा प्रयोग गरिने पिउने पानीको शुद्धीकरण प्रक्रियामा छलफल गराउने ।* • *यस्ता विधिहरू अन्तर्गत विशेषतः छान्ने विधि, उमाल्ने विधि, सोडिस विधि आदि प्रयोग गर्न सकिने कुराको जानकारी दिने र प्रयोगात्मक रूपमा प्रदर्शन गर्ने ।*	• स्थानीय क्षेत्रमा भएका प्रदूषणहरू भन्न लगाउने । • प्रदूषणका कारण, असर र न्यूनीकरणका उपायहरू सोधेर । • फोहोरमैला व्यवस्थापनको अवलोकन गरेर । • *पानीको स्रोत, वितरण प्रक्रिया, शुद्धीकरण प्रक्रियाको बारेमा प्रश्न सोधेर*	
		• गाउँपालिका स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्यहरू पहिचान गरी लक्ष्य पूरा गर्ने उपायहरू खोजी गर्न । • *गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने ठुला बनस्पति र रुखहरूको उपयोगिता बताउन ।*	• गाउँपालिका स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासका लक्ष्यहरू । • *गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने ठुला बनस्पति र रुखहरूको उपयोगिता ।*	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • स्व-व्यवस्थापन सिप • वातावरण प्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• दिगो विकास भनेको के होला ? विचार मन्थन गर्न लगाउने र विद्यार्थीहरूको अनुभवलाई समेटी दिगो विकासको अवधारणा प्रस्ट पार्ने । • दिगो विकासका लक्ष्यहरूको जानकारी गराउने र गाउँपालिकास्तरबाट दिगो विकासको लक्ष्य पुरा गर्न सकिने लक्ष्यहरू पहिचान गराउने । • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणबिचको अन्तरसम्बन्धमा छलफल गराउने । • वातावरण संरक्षण गर्ने तरिकाहरू श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट प्रदर्शन गर्ने र वातावरण संरक्षणमा सहभागी गराउने । • *त्रिवेणी गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने ठुला बनस्पति रुखहरूको पहिचान र परिचय सहित उक्त ठुला वनस्पतिहरूको उपयोगिताका बारेमा विद्यार्थीहरूका पूर्व अनुभवको आधारमा छलफल सञ्चालन गर्ने ।*	• दिगो विकासको परिचय दिन लगाउने । • दिगो विकासका लक्ष्यहरू सोधेर । • गाउँपालिका स्तरबाट पूरा गर्न सकिने दिगो विकासको लक्ष्यहरू बताउन लगाउने । • वातावरण संरक्षण र दीगो विकासको अन्तरसम्बन्ध बताउन लगाउने ।	

					• *विद्यार्थीहरूले भनेका विचारहरूको सम्मान गर्दै उक्त ठुला बनस्पतिहरूको उपयोगिताको बारेमा सहजीकरण गर्ने ।*	• *ठुला वस्नपतिहरूको उपयोगिता सोधेर*	
६	**सामाजिक चुनौति र विपद् व्यवस्थापन**	• सामाजिक चुनौतिको रूपमा रहेका जुवातास, लड्गुरबुर्जा, बालश्रम, बालविवाह, अन्धविश्वास, भूतप्रेत, बोक्सीका कारण समाजमा परेका असर र उक्त असरहरूलाई न्यूनीकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरू अपनाउन । • विद्युतीय अपराध (Cyber Crime) को परिचय दिन ।	• सामाजिक चुनौतिका रूपमा रहेका जुवातास, लड्गुरबूर्जा, बालश्रम, बालविवाह, अन्धविश्वास, भूतप्रेत, बोक्सीका कारण समाजमा परेका असर र उक्त असरहरूलाई न्यूनीकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरू । • विद्युतीय अपराध (Cyber Crime) को परिचय	• प्रयोग सिप • सञ्चार सिप • स्व-व्यवस्थापन सिप • व्यक्तिगत जिम्मेवारी सिप	• सामाजिक चुनौतिका रूपमा रहेका जुवातास, लडगुरबुर्जा, बालश्रम, बालविवाह, अन्धविश्वास, भूतप्रेत, बोक्सीका कारण समाजमा परेका असरहरूको बारेमा चित्र र भिडियो क्लिपको माध्यमबाट छलफल सञ्चालन गर्ने । • उल्लिखित सामाजिक चुनौतिका असरहरूको उल्लेख गर्दै उक्त असरहरूलाई न्यूनीकरण गर्नका लागि आवश्यक उपायहरूको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • यस्ता सामाजिक चुनौति एवम् विसङ्गतिहरू कसैको पनि घरपरिवार र समाजमा हुनुहुदैन भन्ने बारेमा सबैलाई चेतना सम्प्रेषण गर्ने गराउने । • यस्ता सामाजिक चुनौति, विकृति र विसङ्गतिबाट आफू र आफ्नो परिवारलाई बचाउनका लागि एउटा विद्यार्थीको भूमिका के हुन सक्छ भन्ने बारेमा सहजीकरण गर्ने । • मोवाइल, सामाजिक सञ्जाल लगायत विद्युतीय उपकरणको प्रयोगले विद्युतीय अपराध (Cyber Crime) बढ्दै गएको कुराहरुलाई छलफलमा ल्याउदै कसैको व्यक्तिगत वा सामाजिक जीवनमा नकारात्मक असर पर्ने गरी वा अनावश्यक भ्रम फैलाउने गरी गरिने कार्य विद्युतीय अपराध हो भन्ने कुराको परिचय दिदै यसका विभिन्न उदाहरणहरु दिएर प्रस्तुत गर्ने ।	• जुवातास, लडगुरबुर्जा, बालश्रम, बालविवाह, अन्धविश्वास, भूतप्रेत, बोक्सी सम्बन्धी विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर । • उल्लिखित सामाजिक चुनौतिबाट आफू र आफ्नो परिवारलाई बचाउनका लागि विद्यार्थीको भूमिका सोधेर । • विद्युतीय अपराध भनेको के हो सोधेर	२०
		• विभिन्न प्रकारका महामारीहरू - कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु, झाडापखाला, टाइफाइड, हात्तिपाइले आदिको जानकारी त्यस्ता महामारीहरुबाट बच्ने उपायहरु अपनाउन ।	• विभिन्न प्रकारका महामारीको परिचय र महामारीका प्रकारहरू (कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखाला), टाइफाइड, हात्तिपाइले) र बच्ने उपायहरु ।	• प्रयोग सिप • संचार सिप • सहकार्य सिप • दृश्य साक्षरता सिप	• समूहमा महामारीको परिचय खोजी गर्न लगाउने र भिडियो वा समाचारको माध्यमले शिक्षकले प्रस्ट्याइ दिने । • विगत एक वर्षमा भएका महामारीहरूको सूची बनाउने लगाई प्रस्तुत गर्न लगाउने । • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु,, झाडापखाला, टाइफाइड, हात्तिपाइलेको कारण विषयमा अन्तरक्रिया गराउने । • विगत एक वर्षमा कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु, टाइफाइड, हात्तिपाइले र झाडापखालाबाट भएको असररप्रभाव वा क्षेति समूहमा छलफल गरी टिपोट गर्न लगाउने । • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु, टाइफाइड, हात्तिपाइले र झाडापखालाबाट बच्न गर्नुपर्ने व्यक्तिगत व्यबहारको सूची बनाउन लगाउने । • विभिन्न महामारीबाट सुरक्षित रहनका लागि ७ वटै चरण पूरा गरी साबुन पानीले हात धुने अभ्यास गराउने ।	• कोभिडको कारण र बच्ने उपायहरू सोधेर । • तपाइको वरिपरि बर्डफ्लू भएको जानकारी भएमा आफ्नो परिवारको सुरक्षाका लागि तपाई के गर्नुहुन्छ भन्ने सोधेर ।	
		• अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई	• अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई	• प्रयोग सिप • रचनात्मक	• विपदमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिको विषेश संरक्षण चाहिने कुरा शिक्षकले प्रस्ट्याउने ।	विपदको समयमा अपाङ्गता भएका	

		विपदबाट हुने जोखिम पहिचान गर्न • अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई विपद्बाट हुने जोखिमबाट सुरक्षित राख्न विद्यार्थीको भूमिका भन्न र सोको प्रस्तुति गर्न ।	विपद्बाट हुने जोखिम पहिचान • अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई विपदबाट हुने जोखिमबाट सुरक्षित राख्न विद्यार्थीको भूमिका	सोचाइ • संचार सिप • सहकार्य सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी	• विपदको समयमा अपाङ्गता भएका व्यक्ति र बालबालिकालाई हुन सक्ने जोखिमहरू समूहमा छलफल गराउने । • विपदको समयमा अपाङ्गता भएका व्यक्ति र बालबालिकालाई संरक्षण गर्ने उपायहरू कथा वा भिडियोको माध्यमबाट छलफल गराउने । • विपद्को समयमा अपाङ्गता भएका व्यक्ति र बालबालिकालाई संरक्षण गर्न समूहमा छलफल गराई बुँदागत प्रस्तुतीकरण गर्न लगाउने ।	व्यक्ति र बालबालिकालाई संरक्षण गर्न सकिने उपायहरूको बारेमा बताउन लगाउने ।	
		• आगो, हिटर, डढेलो, भूक्षय, बाढी पहिरो, असिना पानी, हावाहुरी, सर्पदंश, जङ्गली जनावरको आक्रमण, विष र विषालु च्याउ आदिबाट हुने दुर्घटना रोकथामका लागि पूर्वतयारी गर्न • *सडक दूर्घटनाबाट आफू बच्ने र अरूलाई पनि बचाउने उपायहरू बताउन ।* • त्रिवेणीका विभिन्न स्थानीय खोला र खहरेबाट हुने कटान तथा डुवान न्यून गर्न गरिएका र गनुपर्ने कार्यहरू लेख्न • उल्लिखित घटना, दुर्घटना न्यूनीकरणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका प्रदर्शन गर्न । • कृत्रिम घटना अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	• आगो, हिटर, डढेलो, भूक्षय, बाढी पहिरो, असिना पानी, हावाहुरी, सर्पदंश, जङ्गली जनावरको आक्रमण, विष र विषालु च्याउ आदिबाट हुने दुर्घटना रोकथामका लागि पूर्व तयारी • *सडक दूर्घटनाबाट आफू बच्ने र अरूलाई पनि बचाउने उपायहरू* । • त्रिवेणीका विभिन्न स्थानीय खोला र खहरेबाट हुने कटान तथा डुवान न्यून गर्न गरिएका र गर्नुपर्ने कार्यहरू । • उल्लिखित घटना, दुर्घटना न्यूनीकरणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका • कृत्रिम घटना अभ्यास	• सिकाइ सिप • जिम्मेवारी एवं प्रतिवद्धता • सक्रियता पूर्वक सुन्ने • वैयक्तिक जिम्मेबारी • सामाजिक एवं नागरिक जिम्मेवारी	• आगो, हिटर, डढेलो, आगलागी, भूक्षय,बाढी, सर्प दंश, जङ्गली जनावरको आक्रमण, विषालु च्याउ लगायत वीषजन्य पदार्थ आदिबाट हुने दुर्घटनाको क्षतिको बारेमा छलफल गर्ने । • उल्लिखित दुर्घटनाका कारणहरुको बारेमा छलफल गर्दै यस्ता दुर्घटनाहरुलाई कसरी न्यूनिकरण गर्न सकिन्छ बारेमा छलफल र सहजीकरण गर्ने । • *यातायातका साधनका कारण शहरी क्षेत्रमा बढिरहेको सडक दूर्घटनाबाट आफू बच्ने र अरूलाई पनि बचाउने उपायहरूको बारेमा सहजीकरण गर्ने ।* • त्रिवेणीका विभिन्न स्थानीय खोला एवम् खहरेबाट हुने कटान तथा डुवानलाई न्यूनीकरण गर्नका लागि गरिएका र गर्नुपर्ने कार्यहरूको बारेमा स्थलगत अवलोकनका माध्यमबाट सहजीकरण गर्ने । • उल्लिखित दुर्घटनाहरूबाट विगत एक वर्षमा आफ्नो वरिपरि भएको क्षेति समूहमा छलफल गराउने र सबभन्दा वढी जोखिममा हुने वर्ग पहिचान गर्न लगाउने । • समाचार वा कथा वा भिडियोको माध्यमबाट उल्लिखित दुर्घटनाहरूको रोकथामका लागि गरिने पूर्वतयारी प्रस्तुतीकरण छलफल गराउने । • उल्लिखित दुर्घटनाहरूको न्यूनीकरणका लागि विद्यार्थीको भूमिका समूहमा छलफल गराउने र शिक्षकले सहयोग गर्ने । • उल्लिखित दुर्घटनाहरू न्यूनीकरणका लागि विद्यालय समुदायको भूमिका छलफल गराउने । • उल्लिखित दुर्घटनाबाट बच्नका लागि गरिने कृत्रिम घटना अभ्यास गराउने ।	• बाढी, डढेलो, आगलागी हुन नदिन विद्यालयले गर्ने सक्ने ३ वटा सावधानीका बारेमा सोधेर । • भूक्षय न्यूनीकरणका लागि समुदायले गर्ने ३ वटा कार्यहरू सोधेर । • *सडक दूर्घटनाका कारण र बच्ने उपयाहरू सोधेर ।* • स्थानीय खोला एवम् खहरेबाट हुने कटान तथा डुवानलाई कसरी न्यूनीकरण गर्न सकिन्छ भन्ने बारेमा प्रश्न सोधेर • उल्लिखित दूर्घटनाहरुको न्यूनिकरणमा विद्यार्थीको भूमिका सोधेर । • कृत्तिम घटना अभ्यासको अवलोकन गरेर	

कक्षा ७

क्र.स.	क्षेत्र/थिम एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन विधि र प्रकृया	कार्य घण्टा
१	**त्रिवेणी गा.पा.को परिचय**	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको प्रशासनिक संरचना बताउन । • *त्रिवेणी गाउपालिकाको नक्सा वनाइ आफ्नो गाउँपालिकाका मुख्य स्थानहरू, मुख्य सडक तथा बाटाहरू, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, नदी, खोलानाला र तालहरू भर्न ।* • गाउँपालिकामा भएको जग्गाको किसिम (सिम, अव्वल, दोयम र चाहार छुट्टिने गरी परिचय दिन र जग्गाको किसिम छुट्टिने गरी नक्सामा भर्न ।	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको प्रशासनिक संरचना । • *त्रिवेणी गाउँपालिकाको नक्सा बनाइ आफ्नो गाउँपालिकाका मुख्य स्थानहरू, मुख्य सडक तथा बाटाहरू, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल,नदी, खोलानाला र तालहरू रेखाङ्कन ।* • गाउँपालिकामा भएको जग्गाको किसिम (सिम, अव्वल, दोयम र चाहार बर्गिकरण र सोको नक्सामा उल्लेख ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान सिप • नक्सा बनाउने सिप • अवलोकन सिप • प्रस्तुतीकरण सिप • दृश्य साक्षरता सिप	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको प्रशासनिक संरचनाको बारेमा विद्यार्थीहरूलाई फोटो र भिडियोमार्फत् प्रस्तुत गर्ने । • यसका लागि गाउँपालिका कार्यालयको अवलोकन गर्नका लागि विद्यार्थीहरूलाई अवसर उपलब्ध गराउने । • *त्रिवेणी गाउँपालिकाको नक्सा बनाइ त्यसअन्तर्गत गाउँपालिकाका मुख्य स्थानहरू, मुख्य सडक तथा बाटाहरू, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, नदी, खोलानाला र तालहरू आदि भर्न लगाउने ।* • *उनीहरूले बनाएका नक्साको अवलोकन गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने ।* • *उनीहरूले बनाएको नक्सा प्रस्तुत गर्न लगाउने ।* • *प्रस्तुतीकरणको समेत अवलोकन गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने ।* • गाउँपालिकाको नक्सामा जग्गाको किसिम (सिम, अव्वल, दोयम र चाहार छुट्टिने गरी परिचय दिन र जग्गाको किसिम छुट्टिने गरी नक्सामा भर्नका लागि विद्यार्थीहरुलाई सहजीकरण गर्ने । यसको सुरुवात सर्वप्थम गाउँ र वडा विशेषको नक्सा निर्माण गरेर गर्न सकिने र विद्याथीहरुलाई उल्लिखित चार किसिमको जग्गाको बर्गिकरण कसरी गरिएको हुन्छ भन्ने सम्बन्धमा समेत विद्यार्थीहरुलाई सहजीकरण गर्ने । • यसका लागि नापी र जग्गासम्बन्धी जानकार विज्ञलाई कक्षामा आमन्त्रण गरेर पनि सहजीकरणको अवसर जुटाउन सकिने ।	• विद्यार्थीले बनाएको नक्साको अवलोकन गरेर । • उनीहरूले बनाएको नक्सामा भरेका विवरणको सम्बन्धमा प्रश्नहरू सोधेर । • नक्सामा उल्लेख गरेका स्थान र सङ्केतहरुलाई देखाउदै यो के हो भन्दै प्रश्न सोधेर । • जग्गाको बर्गिकरण कसरी गरिन्छ भन्ने सोधेर ? • कुन जग्गा सिम, अव्वल, दोयम र चाहार हो भन्ने कुरा कसरी छुट्याउने भन्ने प्रन सोधेर	२०
		• त्रिवेणी गाउँपालिकाको समग्र शैक्षिक अवस्था र प्राविधिक शिक्षाको वर्तमान अवस्थाको प्रस्तुति गर्न ।	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको समग्र शैक्षिक अवस्था र प्राविधिक शिक्षाको वर्तमान अवस्थाको जानकारी ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • प्रश्नोत्तर सिप • प्रस्तुतीकरण सिप	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको समग्र शैक्षिक अवस्थाको बारेमा कुल विद्यालयहरूको सङ्ख्या, कक्षागत विद्यार्थीहरूको विवरण, विद्यालय नजाने बालबालिकाहरूको विवरण, विद्यार्थीहरूको जातिगत विवरण, अपाङ्गता भएका विद्यार्थीहरूको विवरण आदिलाई चार्टको माध्यमबाट प्रस्तुत गरी सहजीकरण गर्ने । • विद्यालय आउन नसकेका बालबालिकाहरूलाई विद्यालयमा भर्ना गर्नका लागि तपाईहरूको के भूमिका हुन सक्छ भनी समूहमा छलफल गरी प्रस्तुतिका लागि अवसर दिने । • त्रिवेणी गाउँपालिकामा प्राविधिक शिक्षा अध्ययन अध्यापन गरिने विद्यालयहरू, सञ्चालन भएको प्राविधिक शिक्षाको प्रकार र त्रिवेणी मा प्राविधिक शिक्षाको भविष्य आदिका	• गाउँपालिकाका विद्यालय र विद्यार्थीहरूको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर । • विद्यालयमा भर्ना नभएका बाल बालिकालाई भर्ना गर्न तपाईको भूमिका के हुन सक्छ भनी सोधेर । • गाउँपालिकाको	

					बारेमा सहजीकरण गर्ने । सम्बन्धित विद्यालयमा गएर अवलोकन पनि गर्ने र सहजीकरणका लागि स्थानीय विज्ञलाई समेत आमन्त्रण गर्न सकिने ।	प्राविधिक शिक्षाको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर ।	
		• त्रिवेणी गाउँपालिकाले प्रवाह गर्ने मुख्य मुख्य सेवा तथा सुविधाहरू र सेवासुविधालाई प्रभावकारी बनाउने उपायहरू बताउन ।	• त्रिवेणी गाउँपालिकाले प्रवाह गर्ने मुख्य मुख्य सेवा तथा सुविधाहरू र सेवासुविधालाई प्रभावकारी बनाउने उपायहरू ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान सिप • प्रश्नोत्तर सिप	• त्रिवेणी गाउँपालिकाबाट प्रदान गरिने विभिन्न सेवा र सुविधाहरूको बारेमा विद्यार्थीहरूलाई सहजीकरण गर्ने । • यसलाई अझै प्रभावकारी बनाउनका लागि गाउँपालिकाका जनप्रतिनिधि वा कर्मचारी आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने । • गाउँपालिकाले प्रवाह गर्ने सेवा र सुविधालाई अझै प्रभावकारी बनाउने उपायहरूको बारेमा पनि सहजकर्तासँग छलफल गर्ने ।	• गाउँपालिकाले प्रदान गर्ने सेवाको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर • गाउँपालिकाको सेवा सुविधालाई अझै प्रभावकारी बनाउने उपायहरू सोधेर ।	
		• त्रिवेणी गाउँपालिकाले गत वर्ष र चालु वर्ष शिक्षा, बालबालिका, युवा र महिलाका लागि तय गरेका कार्यकमहरू बताउन ।	• त्रिवेणी गाउँपालिकाले गत वर्ष र चालु वर्ष शिक्षा, बालबालिका, युवा र महिलाका लागि तय गरेका कार्यकमहरू ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप • तुलना गर्ने सिप	• त्रिवेणी गाउँपालिकाले गत वर्ष र चालु वर्ष शिक्षा, बालबालिका, युवा तथा महिलाका लागि तय गरिएका कार्यकमहरूको बारेमा चार्ट बनाइ प्रस्तुत गर्ने । • गाउँपालिकाको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा र महिला तथा बालबालिका शाखाको प्रमुखहरूलाई आमन्त्रण गरी यस सम्बन्धमा पालिकाले तय गरेका कार्यक्रमको प्रस्तुतिका लागि अवसर प्रदान गर्ने । • गाउँपालिकाले शिक्षा, बालबालिका, युवा तथा महिलाका निम्ति गतवर्ष र चालु वर्ष गर्नुपर्ने काम र गरेका कामको बिचको खाडल पहिचान गर्न लगाई विद्यार्थीहरूलाई पालिकाबाट आएका प्रस्तोतासँग प्रश्नोत्तर गर्न प्रेरित गर्ने	• त्रिवेणी गाउँपालिकाले शिक्षा, बालबालिका, युवा तथा महिलाका लागि सञ्चालन गर्नुपर्ने र गरेका कार्यक्रमहरूको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर ।	
२	**हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरू**	• त्रिवेणी गा.पा.का पर्यटकीय स्थलहरूको परिचय र महत्त्व बताउन ।	• त्रिवेणी का पर्यटकीय स्थलहरूको परिचय र महत्त्व ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • अवलोकन सिप • दृश्य साक्षरता सिप • तुलना सिप	• विद्यार्थीहरूलाई त्रिवेणी का पर्यटकीय स्थलहरू- त्रिवेणी बजार, खलेखानी धुरी, सुकी दह, बाघ खोर, गरुल बस्ने, ढिकी कुट्ने ओढार, नौकोठे सिद्ध गुफा, तेह्र कुने ताल, कोल पेल्ने ओढार, गेल गुफ्, खामे धुरी, सिन्दुर हाले, खारा ब्यारेक, निपाने, बागेश्वरी मन्दिर, माइभगवती मन्दिर आदिमध्ये आफूले अवलोकन गरेका सम्पदाहरूको बारेमा भन्न अभिप्रेरित गर्ने । • विद्यार्थीहरूका पूर्वज्ञान र अनुभवहरूलाई सम्मान गर्दै उल्लिखित सम्पदाहरूको बारेमा फोटो र भिडियो सहित परिचय र महत्त्वका बारेमा छलफल र सहजीकरण गर्ने । • उपलब्ध भएसम्म उल्लिखित सम्पदाका विज्ञ र जानकारसँग भेटघाट गरी विद्यार्थीहरूलाई सही कुराको सम्प्रेषण गराउने • उल्लिखित सम्पदाहरूको प्रत्यक्ष अवलोकनका लागि विद्यार्थीहरूको निम्ति विद्यालयले अवसर प्रदान गर्ने गरी	• त्रिवेणी का विभिन्न पर्यटकीय स्थलहरूको परिचय र महत्त्वको बारेमा प्रश्नहरू सोधेर । • त्रिवेणी का पर्यटकीय स्थलहरूको सूची बनाउन लगाएर । • पर्यटकीय स्थल र फोटोको बिचमा जोडा मिलाउन लगाएर ।	२१

					कार्यक्रम बनाउने ।		
		• त्रिवेणी का प्रमुख जातजाति- ब्राह्मण, क्षेत्री, मगर, दलित अल्पसङ्ख्यक आदिले मनाउने चाडपर्व, लगाउने भेषभूषा र गरगहना, बोल्ने भाषाका साथै उनीहरूको बिचको आपसी सम्बन्धको बारेमा परिचय दिन ।	• त्रिवेणी का प्रमुख जातजाति- ब्राह्मण, क्षेत्री, ठकुरी, मगर, दलित अल्पसङ्ख्यक आदिले मनाउने चाडपर्व, लगाउने भेषभूषा र गरगहना, बोल्ने भाषाका साथै उनीहरूको बिचको आपसी सम्बन्धको बारेमा परिचय ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचानको सिप • अवलोकन सिप • अवलोकन सिप • दृश्य साक्षरता सिप	• विद्यार्थीहरूलाई उनीहरूको पूर्व जानकारीका आधारमा त्रिवेणी का प्रमुख जातजाति- ब्राह्मण, क्षेत्री, ठकुरी, मगर, र दलित, अल्पसङ्ख्यक आदिले मनाउने चाडपर्व, लगाउने भेषभूषा र गरगहना, बोल्ने भाषाका साथै उनीहरूको बिचको आपसी सम्बन्धको बारेमा सोधपुछ गर्दै छलफलको माध्यमबाट कक्षाको आरम्भ गर्ने । • विद्यार्थीहरूबाट प्राप्त जवाफहरूको आधारमा उल्लिखित विषयमा त्रिवेणी का विभिन्न जातजाति मनाउने चाडपर्व र लगाउने पहिरन र गरगहनाको बारेमा सूची बनाइ कक्षामा प्रस्तुत गर्ने । • विभिन्न जातजातिले लगाउँका पहिरन र गरगहनाहरू झल्किने गरी फोटो, चित्र र भिडियोहरूको अवलोकन गर्ने गराउने । • यस सम्बन्धी स्थानीय जानकार व्यक्तिलाई समेत सहजीकरणका लागि आमन्त्रण गर्न सकिने ।	• त्रिवेणी मा बस्ने विभिन्न जातजातिले मनाउने चाडपर्व र लगाउने पहिरन र गरगहनाका बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर । • पहिरन तथा गहनाको चित्र र नामको जोडा मिलाउन भनेर	
		• त्रिवेणी गाउँपालिकाको वनमा पाइने विभिन्न किसिमका औषधीजन्य बिरुवा र जडिबुटीको जानकारी, महत्त्व र संरक्षण बताउन र सोको प्रयोग गर्न ।	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको वनमा पाइने विभिन्न किसिमका औषधीजन्य बिरुवा र जडिबुटीको जानकारी, महत्त्व र संरक्षण बताउन र सोको प्रयोग ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचानको सिप	• त्रिवेणी को वनमा पाइने विभिन्न किसिमका औषधीजन्य बिरुवा र जडिबुटीको बारेमा विद्यार्थीहरूसँग भएको जानकारीलाई उपयोग गर्दै त्यस्ता बिरुवा र जडिबुटीहरूको नाम सङ्कलन गर्ने । • यसरी नाम सङ्कलन गरिएका जडिबुटीहरूको परिचय, जानकारीका साथै यसको महत्त्व तथा प्रयोग हुने अवस्थाका बारेमा सहजीकरण गर्ने । • यस सम्बन्धी स्थानीय विज्ञलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरण गर्ने गराउने । • यस्ता जडिबुटीहरूको संरक्षणका लागि विद्यालय र विद्यार्थीको भूमिकाका बारेमा छलफल र सहजीकरण गर्ने । • विद्यालय छुट्टी हुने दिन अभिभावकको सहयोगले उल्लिखित औषधीजन्य बोटबिरुवाको नमुना सङ्कलन गरी प्रस्तुत गर्नका लागि सहजीकरण गर्ने ।	• त्रिवेणी को वनमा पाइने औषधीजन्य बिरुवा र जडिबुटीहरूको सूची बनाउन लगाउने • कुनै औषधीजन्य बिरुवा र जडिबुटीको नाम लिदै त्यसले गर्ने काम सोधेर । • औषधी जन्य बोटबिरुवाको चित्र र नामको बिचमा जोडा मिलाएर	
		•	•	•	•	•	
		• आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थभन्दा माथि उठेर आफ्नो वडा, पालिका र समग्र मुलुकको हितका लागि काम	• आफ्नो वडा, पालिका र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने त्रिवेणी का	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • पहिचान	• आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थभन्दा माथि उठेर आफ्नो वडा र पालिकामा राम्रो काम गर्ने त्रिवेणी गाउँपालिकाका मानिसहरू एवम् मुलुकको परिवर्तनका निम्ति प्राणकोा उत्सर्ग गर्ने पालिकाभित्रका बीर सहिदहरुको तथ्याङ्क सर्वेक्षण र पहिचान गर्ने ।	• समग्र पालिकाको विकास, हित र उन्नतिका लागि काम गर्ने पीलकाका मानिस	

		गर्ने त्रिवेणी गाउँपालिकाका कलाकार, खेलाडी, लेखक, साहित्यकार, राजनीतिज्ञ, सामाजिक अभियन्ता र प्राणको आहुति दिने सहिदहरु आदिको पहिचान र योगदानको चर्चा गर्न ।	कलाकार, खेलाडी, लेखक, साहित्यकार, राजनीतिज्ञ, सामाजिक अभियन्ता र प्रणको आहुति दिने सहिदहरु आदिको पहिचान र योगदानको चर्चा	सिप • विश्लेषण सिप	• उनीहरूले गरेका योगदानहरूको सर्वेक्षण गरी कक्षामा विश्लेषण गर्ने । • विद्यार्थीहरूलाई पनि उल्लिखित व्यक्ति र बीर योद्धाहरूले जस्तै गाउँटोल, समाज र मुलुकको विकास लागि काम गर्नुपर्छ भनेर अभिप्रेरित गर्ने • उल्लिखित प्रकारका पालिका रहेका मानिसहरुको सर्वेक्षण र खोजीका लागि विद्यार्थीहरुलाई समूहमा बाडेर नागरिक समाज समक्ष पुग्नका लागि परियोजना कार्य गर्ने अवसर प्रदान गर्ने ।	र वीर सहिदहरु र तिनले गरेको कामको सूची बनाउन लगाउने । • परियोजना कार्यको अवलोकन र मूल्याङ्कन गरेर	
३	**हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	• स्थानीय तहमा बाखापालन / भेडापालन/ मौरीपालनको महत्त्व र पालन गर्ने तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहयोग गर्न	• बाखापालन/भेडा पालनको महत्त्व र पालनमा सहयोग	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर वा समुदायमा पालन गरिएका बाखापालन / भेडापालन/ मौरीपालन व्यवसायको बारेमा जानकारी दिन लगाउने । • बाखा, मौरी तथा भेडापालन गर्नुको महत्त्व बताउन लगाउने • शिक्षकले बाखा, मौरी तथा भेडापालन सम्बन्धमा तयार पारिएको श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने र विद्यार्थीलाई अवलोकन गर्न लगाउने । यसकै आधारमा यी पालनहरूको महत्त्व बताउन लगाउने । • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालय नजिकैको बाखा, मौरी तथा भेडापालन गरिएको स्थानमा भ्रमण गराउने र उक्त पालन गर्ने तरिकाको जानकारी दिन लगाउने • बाखा, मौरी तथा भेडापालन मध्ये कुनै एक कार्यमा सहयोग गर्न लगाउने • उक्तपालन गर्दा गरिएका सम्पूर्ण गतिविधिहरूलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने र कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने	• बाखा, मौरी तथा भेडापालन गर्ने तरिका बताउन लगाउने • उक्त पालनको महत्त्व बताउन लगाउने • उक्त कार्य सम्बन्धी दिइएको परियोजना कार्यको प्रतिवेदनको मूल्याङ्कन गरेर	२१
		• हाम्रा दलहन बालीहरू : केराउ, मसुरो, सिमी, मास, भट्‌ट, बोडी आदिको खेती गर्ने तरिका बताउन र उक्त खेती गर्ने कार्यमा सहयोग गर्न	• दलहन बालीको परिचय, महत्त्व र खेती गर्ने कार्यमा सहयोग ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आआफ्नो घरमा खेती गरिएका दलहन बालीहरूको बारेमा जानकारी दिन लगाउने • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट गाउँपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा खेती गरिने दलहन बालीहरु : केराउ, सिमी, मास, गहत, भट्‌ट, मसुरो, बोडी आदिको परिचय र खेती गर्ने तरिका बताउने • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालयको नजिकै दलहन बालीको खेती गरिएको स्थानमा भ्रमण गराउने र उक्त खेतीको जानकारी दिन लगाउने • उक्त दलहन बालीहरू मध्ये घर वा विद्यालयमा खेती गरिने कार्यमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने ।	• आफ्नो घर वा समुदायमा खेती गरिने दलहन बालीको बारेमा सोधेर • उक्त बालीको खेती गर्ने तरिका बताउन लगाउने • खेती कार्यमा सहभागी भएको अवलोकन गरेर	
		• हाम्रा हस्त निर्मित	• हस्त निर्मित सामग्री	• सञ्चार सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आआफ्नो घरमा हस्त निर्मित सामग्रीहरू के	• हस्तनिर्मित	

		सामग्रीहरु : सुपो, मान्द्रो, डोको, छिटनी, डोरी, चकटी आदिको निर्माण गर्ने तरिका बताउन र तीमध्ये कुनै एकको निर्माण कार्यमा सहयोग गर्न ।	(सुपो, मान्द्रो, डोको, छिटनी, डोरी, चकटी आदि) निर्माण गर्ने तरिकाको जानकारी र तीमध्ये कुनै एकको निर्माण कार्यमा सहयोग ।	• सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	के रहेछन् ? तिनको प्रयोग के के कामको लागि गरिने रहेछ ? बताउन लगाउने । • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट गाउँपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा निर्माण गरिने सामग्रीहरू सुपो, मान्द्रो, डोको, छिटनी, डोरी, चकटी आदिको जानकारी दिने र यससम्बन्धी जानकार व्यक्तिलाई स्रोत व्यक्तिको रूपमा आमन्त्रण गरी उक्त सामग्री निर्माण गर्न सिकाउन लगाउने ।	सामग्रीहरूको परिचय र निर्माण गर्ने तरिका बताउन लगाउने । • हस्त निर्मित सामग्री निर्माणको अवलोकन गरेर ।	
		• कौसी खेती (फूल, तरकारी र फलफूल खेती) को परिचय दिन र खेती गर्ने तरिकाको अभ्यास गर्न ।	• कौसी खेती (फूल, तरकारी र फलफूल खेती) को परिचय र खेती गर्ने तरिकाको अभ्यास ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • अभ्यास सिप • स्व व्यवस्थापन सिप • प्रतिबद्धता सिप	• कौसी खेतीको बारेमा परिचय र खेतीको अवलोकन समेत गराएर विद्यार्थीहरूलाई कौसी खेतीका लागि प्रेरित गर्ने • यसका लागि पालिकाबाट कृषि विज्ञलाई आमन्त्रण गरी विद्यार्थीहरूलाई सहजीकरण गर्ने । • विद्यार्थहिरूलाई गमला वा बिउ मध्ये एक उपलब्ध गराइ कोसी खेतीको विद्यार्थीबाटै कौसी खेती गर्न लगाउने र सोको नियिमति अनुगमन गर्ने । • खेतीको प्रगतिका बारेमा नियमित जानकारी लिइरहने ।	• कौसी खेतीको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर • कौसी खेतीको अनुगमन गरेर । • विद्यार्थीले गरेको कौसी खेतीको बारेमा अभिभावक सँग सोधेर ।	
		• होटल व्यवसाय तथा होमस्टे सञ्चालनको सम्भाव्यता पहिचान गर्न ।	• होटल व्यवसाय तथा होमस्टे सञ्चालन सम्भाव्यताको पहिचान ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप	• त्रिवेणी मा होटल व्यवसाय र होमस्टेहरू सञ्चालनको सम्भाव्यताको पहिचान गरी विद्यार्थीहरूसमक्ष प्रस्तुत गर्ने । • कतिपय होटल र होमस्टेका मालिकहरूसँग भेटघाट गरी व्यवसायको अवस्था बारे प्राप्त जानकारीलाई कक्षामा प्रस्तुत गर्ने । • कतिपय होटेल र होमस्टेमा विद्यार्थीहरूलाई अवलोकन भ्रमण गराइ अवस्थाको पहिचान गर्न सहयोग गर्ने ।	• होटेल र होमस्टेका लागि पालिकाको सम्भावित क्षेत्रको बारेमा सोधेर • होटेल र होमस्टे अवलोकन गरेपछि प्रश्न सोधेर ।	
		• गाउँपालिकामा सञ्चालन भएका कृषिजन्य उद्योग व्यवसायको परिचय दिन ।	• गाउँपालिकामा सञ्चालन भएका कृषिजन्य उद्योग व्यवसायको परिचय ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप	• विद्यार्थीहरुसँग सोधपुछ र अन्तरक्रिया गरी त्रिवेणी क्षेत्रमा सञ्चालित कृषि उत्पादनमा आधारित उद्योगहरुको नामनामेसी विवरण तयार गर्ने । • कतिपय उद्योगहरुमा विद्यार्थीहरुको अवलोकन भ्रमणको व्यवस्था गरी त्यहाँका अवसर र चुनौतिहरुलाई समेत समेटेर प्रतिवेदन प्रस्तुतिको व्यवस्था गर्ने ।	• कृषि उद्योगहरुको नामनामेसी विवरण सोधेर । • कृषि उद्योगका अवसर र चुनौति सोधेर ।	
४	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनो पयोगी**	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी सोका आधारमा निश्चित लक्ष्यका	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी सोका आधारमा निश्चित लक्ष्यका	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • लक्ष्य निर्धारण • सिप,	• तपाईसँग के प्रतिभा र क्षमता छ ? यो बारेमा तपाईका घरपरिवारका मानिस, आफन्त र साथीहरूले के भन्छन् ? र तपाईलाई आफूसँग के क्षमता भएजस्तो लाग्छ आदिका बारेमा हरेक विद्यार्थीबाट लिखित जवाफको लिने । • उनीहरूबाट प्राप्त जवाफ र शिक्षक स्वयम्ले उक्त	• विद्यार्थीसँग भएको प्रतिभाको बारेमा सम्बन्धित विद्यार्थीलाई नै सोधेर ।	२३

	सिप	साथ असल नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास गर्न ।	साथ असल नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास ।	स्वमूल्याङ्कन सिप, • पहिचान सिप, • छनौट सिप	विद्यार्थीको बारेमा गरेको मूल्याङ्कनका आधारमा विद्यार्थीहरूको भविष्यका लक्ष्य निर्धारण कार्यमा सहयोग र सहजीकरण गर्ने । • यसरी पहिचान गरिएको विद्यार्थीको प्रतिभा र क्षमतालाई संरक्षण र प्रवर्धन गर्नका लागि विद्यार्थीलाई अभिप्रेरित गर्दै शिक्षकले समयसमयमा विद्यार्थीको करियर काउन्सिलिङको लागि भूमिका निर्वाह गर्ने । • विद्यार्थीसँग भएको उक्त क्षमता र प्रतिभाले उसलाई भविष्यमा असल नागरिक बन्न योगदान गर्ने कुरालाई समेत मार्गदर्शनको रूपमा अघि सारी विद्यार्थीलाई असल हुनका लागि अभिप्रेरित गर्ने र सोको अनुगमन र पृष्ठपोषण गर्ने कामलाई जारी राख्ने ।	• विद्यार्थीले आफूसँग कुनै क्षमता र प्रतिभा छ भनेको आधारमा भए नभएको मूल्याङ्कन गरेर । • विद्यार्थीसँग भएको क्षमता र प्रतिभालाई प्रवर्धन गर्ने गरी विद्यार्थीले काम गरे गाउँको अनुगमन गरेर ।	
		• गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूमा सक्रियताका साथै सहभागी हुने सिप र कलाको अभ्यास एवम् प्रस्तुतीकरण गर्न । • *जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र बानीको अभ्यास गर्न ।* • खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरूको बोध गरी सोको प्रयोग गर्न । • *अरूमा भएका राम्रा आनीबानीको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा र त्यस्ता आनीबानीको जीवनमा अनुसरण*	• गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूमा सक्रियताका साथै सहभागी हुने सिप र कलाको अभ्यास एवम् प्रस्तुतीकरण । • *जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र बानीको अभ्यास ।* • खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरूको जानकारी र सोको प्रयोग । • *अरूमा भएका राम्रा आनीबानीको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा र त्यस्ता आनीबानीको जीवनमा अनुसरण*	• सञ्चार सीप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • प्रस्तुति सिप, • सम्मान गर्ने सिप, • अवलोकन सिप, • श्रम गर्ने सिप • आत्म व्यवस्थापन सिप • छनौट सीप • मूल्याङ्कन सीप • समीक्षा सिप • प्रयोग सिप, • तार्किक सिप, • स्वीकार्य सिप	• विद्यार्थीलाई मन पर्ने वा जानेको गीत गाउन लगाउने वातावरणलाई खुसीमय बनाउने । • मोवाइल, टिभी, साउन्ड सिस्टम, कम्प्युटर आदिको प्रयोग गरेर विभिन्न बालगीत, बालसङ्गीत र नृत्यहरू प्रदर्शन गर्दै सोको अनुकरण र अभ्यास गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने • विद्यार्थीहरू आफैले पनि गीत, सङ्गीतको सिर्जना गर्न र स्थानीय बाद्ययन्त्र बजाउनका लागि अवसरका साथै प्रोत्साहन र हौसला प्रदान गर्ने । • गीत, सङ्गीतको माध्यमबाट खुसी हुने बानीको विकास गर्न सहजीकरण गर्ने । • *दुनियाँमा भएका कुनै पनि चिजहरू आफैमा पूर्ण रूपमा खराव नभइ तिनीहरू हाम्रो सोचको कारणले खराब भएका हुन् भन्दै तिनीहरूभित्र पनि असल चिजहरू हुन्छन् भन्ने कुराका साथ विभिन्न उदाहरण र दृष्टान्तहरू प्रस्तुत गरेर विषयवस्तुको चर्चा गर्ने ।* • हामी खुसी र स्वस्थ हुने हो भने घटना, विषय र वस्तुभित्र भएका सकारात्मक कुराहरूलाई अवसर ठानी जीवनमा अघि बढ्न सक्नुपर्छ भन्दै विद्यार्थीलाई सकारात्मक हुन प्रेरित गर्ने • सकारात्मक सोचका अतिरिक्त खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरूको बारेमा विद्यार्थीहरूको बिचमा छलफल गरी सोको अनुसरण गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने । • *घरपरिवारका सदस्य लगायत सबै मानिसहरूसँग केही न केही राम्रा कुरा अवश्य हुन्छन् भन्दै विद्यार्थीले चिनेको कुनै व्यक्तिको नाम सोधी उसका राम्रा कुराहरू भन्न लगाउने ।* • *कसैका राम्रा कुरा गर्दा उसबाट आफूलाई गरिएको व्यवहारको बारेमा पनि बताउन भन्ने ।*	• गीतहरू गाउन लगाउने । • गीत र सङ्गीतमा नाच्न लगाउने । • उनीहरूलाई गीत र सङ्गीत आफैले सिर्जना गरी प्रस्तुत गर्न लगाउने । • *विभिन्न घटनाहरूको सन्दर्भ उठाएर त्यसका राम्रा पक्ष बताउन लगाउने।* • मान्छे खुसी हुनका लागि आवश्यक पर्ने कुरा भन्न वा लेख्न लगाउने । • सन्तुलित जीवनका विविध पक्षको बारेमा प्रश्न सोधेर • *कुनै कुरा देखाएर यसको राम्रो वा सकारात्मक पक्ष के छ भनी सोधेर ।* • *राम्रा कुरा सम्भिदाका*	

		गर्न । • आफू खुसी हुने र अरूलाई पनि खुसी हुन प्रेरित गर्ने सिप र कलाको अभ्यास गर्न • *श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास गर्न*	*।* • आफू खुसी हुने र अरूलाई पनि खुसी हुन प्रेरित गर्ने सिप र कलाको अभ्यास । • *श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास ।*		• *विद्यार्थीहरूका अनुभूतिहरूलाई समेट्दै राम्रा कुराहरूको पहिचान गरी तिनको सम्मान र प्रशंसा गर्ने बानी भनेको खुसी हुने र मित्र बढाउने असल बानी हो भनी चर्चा गर्ने ।* • हरेक बेलुका सुत्दा र हरेक बिहान ब्युँझदा कम्तीमा ३/३ वटा खुसी हुने राम्रा कुराहरू सम्झने र सोको डायरीमा टिपोट गर्ने बानीको विकास गराउने । • *कुनैपनि वस्तुहरूको उत्पादन, निर्माण, आविष्कार र सिर्जनामा अथक किसिमले श्रम गर्ने सिर्जनशील मानिसको मिहिनेतको भूमिका छ भन्ने कुरालाई दृष्टान्त सहित व्याख्या गर्ने ।* • *हामी जिउनुमा कसैको श्रमले महत्त्वपूर्ण भूमिका खेलिरहेको कुरालाई उठान गर्दै आफूले पनि श्रम गर्नुपर्ने र अरूको श्रमलाई पनि सम्मान गर्नुपर्ने बारेमा छलफल गर्ने* • *विषयवस्तुसँग सम्बन्धित कथा, चित्र र भिडियो क्लिप आदिको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने ।* • *श्रमको सम्मान र आफूले पनि परिवार, गाउँटोल र विद्यालयमा सोको प्रयोग र अभ्यास गर्नका लागि विद्यार्थीहरूलाई अभिप्रेरित गर्ने ।*	*अनुभूतिहरू सोधेर ।* • हरेक बिहान र बेलुका उनीहरूले लेखेका कुराको निरीक्षण गरेर । • अरूको प्रशंसा गर्दा आफूलाई हुने फाइदा सोधेर • कुनै पनि वस्तुको *निर्माणमा कसको भूमिका छ भन्ने कुरा सोधेर ।* • *श्रमलाई सम्मान गर्नुपर्ने कारण सोधेर ।* • *विद्यार्थीहरूले श्रम गरेका र श्रमको सम्मान गरेका फोटोहरू हेरेर ।*	
		• योग र ध्यान (सूर्य नमस्कार, प्रणव ध्यान, अनुलोमविलोम, उर्ध्वताडासन आदि) लाई स्वस्थ र खुसी जीवनका लागि अभ्यास गर्न । • *घरपरिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक लगायत असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने सिप र भावनाको विकास र*	• योग र ध्यान (सूर्य नमस्कार, प्रणव ध्यान, अनुलोमविलोम, उर्ध्वताडासन आदि) लाई स्वस्थ र खुसी जीवनका लागि अभ्यास । • *घरपरिवार र समाजका जेष्ठ नागरिक लगायत असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने सिप र*	• सञ्चार सीप, • प्रयोग सीप, प्रदर्शन सीप, • प्रयोग सिप, • तार्किक सिप, • स्वीकार्य सिप • सहानुभूति सीप, • समानुभूति सीप ।	• विद्यार्थीहरूलाई सूर्य नमस्कार, प्रणव ध्यान, भस्त्रिका, अनुलोम विलोम प्रणायाम, सर्वाङ्गासन आदि सिकाउनका लागि शिक्षकले सबैको सामू आफैले प्रदर्शन गरेर देखाउने । तत्पश्चात् आफ्नो निर्देशनमा विद्यार्थीहरूलाई प्राणायाम, ध्यान र आसनहरूको अभ्यास गर्न लगाइ आफूले पथप्रदर्शन र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने । • कतिपय अवस्थामा राम्रो अभ्यास गर्न जानेको विद्यार्थीलाई नै सामुन्नेमा ल्याएर ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको अभ्यास गर्न लगाई सहजीकरण गर्ने वातावरण वनाउने । • ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको अभ्यास गर्दा भएको अनुभव र अनुभूतिको बारेमा विद्यार्थीहरूसँग सोधपुछ गरी विचारको आदानप्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरूले गरेका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको परिचय र महत्त्वको बारेमा बताउने । • *हाम्रा जेष्ठ नागरिक हाम्रा अमूल्य सम्पत्ति र जिउँदो इतिहास हुन् भन्ने बारेमा विभिन्न दृष्टान्तहरू दिएर स्पष्ट पार्ने ।* • *अन्य श्रव्य दृश्य सामग्रीका अतिरिक्त जेष्ठ नागरिकलाई नै कक्षामा आमन्त्रण गरेर स्रोतव्यक्तिको रूपमा प्रयोग गर्ने* • *जेष्ठ नागरिक र असक्त मानिसहरूले सामना गरिरहेका*	• ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको अभ्यास गर्न लगाउने । • उनीहरूले गरेका अभ्यासहरूको अवलोकन गरेर । • अभ्यास गरिएका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको परिचय र महत्त्व सोधेर • *जेष्ठ नागरिक र अन्य समस्यामा परेका मानिसहरूको बारेमा भन्न लगाउने ।* • *जेष्ठ नागरिक र असक्तहरूलाई*	

		अभ्यास गर्न । • पानी लगायत पेय पदार्थ र फलफुल खाने उपयुक्त समय र तरिकाको बारेमा बोध गरी अभ्यास गर्न । • *बात, पित्त र कफ प्रकृतिको शरीरका विशेषताहरु बताउन ।*	*भावनाको विकास र अभ्यास ।* • पानी लगायत पेय पदार्थ र फलफुल खाने उपयुक्त समय र तरिकाको बारेमा जानकारी र अभ्यास । • *बात, पित्त र कफ प्रकृतिको शरीरका विशेषताहरु ।*		*समस्याको बारेमा छलफल गर्ने ।* • *हामीले अहिले सहयोग गऱ्यौं भने भोलि हामी पनि त्यो अवस्थामा हुँदा हामीलाई पनि अरूले सहयोग गर्छन् भन्ने कुरालाई विभिन्न दृष्टान्तसहित छलफलमा ल्याउने ।* • कुन चिज कति बेला कसरी खाने भन्ने कुराले त्यो चिजले हामीलाई फाइदा र हानि गर्ने कुरालाई प्रस्ट पार्दै पानी लगायतका पेय पदार्थ र फलफूल खाने उपयुक्त समय र तरिकाको बारेमा विद्यार्थीहरूलाई सहजीकरण गर्ने । • *आयुर्वेद अन्तर्गत हाम्रो शरीर बात, पित्त वा कफ कुन प्रकृतिको हो भन्ने विषयमा आफ्नो एवम् विद्यार्थीहरुका विभिन्न दृष्टान्तहरु प्रस्तुत गरेर छलफल र सम्वाद गर्ने ।* • *सकेसम्म आफ्नो पालिका वा छिमेकी पालिकामा भएका आयुर्वेद चिकित्सकलाई विद्यालय वा पालिकामा आमन्त्रण गरेर सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने*	*सहयोग गर्नुपर्ने कारण सोधेर ।* • पानी लगायतका पेय पदार्थ र फलफूल खाने उपयुक्त समय सोधेर । • *बात, पित्त र कफ प्रकृतिको शरीरका विशेषताहरु सोधेर ।* • *आफ्नो शरीर कुन प्रकृतिको हो भन्ने बारेमा स्वमूल्याङ्कन गरेर*	
५	**हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय**	• त्रिवेणी गाउँपालिकामा पर्ने सामुदायिक वनहरूको परिचय दिन र महत्त्व बताउन । • *वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रणका उपायहरू एवम् यस सम्बन्धी कानुनी प्रावधान बताउन ।*	• त्रिवेणी गाउँपालिकामा पर्ने सामुदायिक वन : परिचय, महत्त्व र फाइदा । • *वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण र कानुनी व्यवस्था ।*	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• त्रिवेणी गाउँपालिका भित्रका वनहरूको विवरण बताउने • त्रिवेणी गाउँपालिकाभित्रका सामुदायिक वनहरूको अवलोकन गराउने/भिडियो वा वनको वृत्तचित्रको अवलोकन गराउने उक्त वनहरूको परिचय दिने । • उक्त वनमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तुहरूको जानकारी गराउने, तिनीहरूको महत्त्व र उक्त वनबाट हुने फाइदाहरूमा छलफल गराउने र महत्त्व र फाइदा बताउने • *वनमा भएका वनस्पति र वन्यजन्तु तथा चराहरूको चोरी, पैठारी गर्ने कार्यलाई नियन्त्रण गर्नको लागि वनेका कानुनी प्रावधानहरूको जानकारी गराउने र यस्तो कार्य गर्न नहुने कुराको जानकारी गराउने ।* • *सामुदायिक वनको संरक्षण गर्ने उपायहरूमा छलफल गराउने ।*	• त्रिवेणी गाउँगाउँपालिका भित्रका सामुदायिक वनको परिचय दिन लगाउने (नाम, वनमा पाइने वस्तु तथा सम्पदा, खनिज आदि) । • सामुदायिक वनको महत्त्व तथा फाइदा सोधेर । • *वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण सम्बन्धी कानुनमा भएको व्यवस्था सोधेर ।*	२३
		• हरित घर तथा विद्यालयको आवश्यकता तथा महत्त्व बताउन ।	• हरित घर तथा विद्यालयको आवश्यकता तथा महत्त्व ।	• प्रयोग सिप • सिकाइ सिप • सहयोग र सहकार्य सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरणप्री	• हरित घर तथा विद्यालयको अवधाराणको पुनरावलोकन गराउने, यस सम्बन्धी अनुभव आदान प्रदान गर्न लगाउने । • घर तथा शैक्षिक संस्थाहरू र वरपरको क्षेत्रमा व्यापक हरियाली विकास मार्फत पृथ्वीको वहन क्षमता अभिवृद्धि गर्न, वातावरण प्रदूषणबाट जैविक विविधतामा परेको अवसर न्यूनीकरण गर्दै पारिस्थितिक पद्धतिमा सन्तुलन कायम गर्न, स्वच्छ एवम् हरित पृथ्वी आउदो पुस्तालाई हस्तान्तरण गर्न,	• हरित घर तथा विद्यालयको आवश्यकता र महत्त्व बताउन लगाउने । • विद्यालयमा करेसाबारी, पुष्प	

		• *घर र विद्यालयमा करेसाबारी र पुष्प बगैंचाको निर्माण, उत्पादन र बजारीकरण कार्यमा सहयोग गर्न ।* • *स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरू र स्थानीय फूलहरूको खेती गर्न ।*	• *घर र विद्यालयमा करेसावारी र पुष्प बगैंचाको निर्माण, उत्पादन, बजारीकरण र आर्थिक फाइदा ।* • *स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जी लगायतका दैनिक खानामा उपयोग हुने वनस्पतिहरू र स्थानीय फूलहरूको खेती, नर्सरी) ।*	तको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	शिक्षाका माध्यमबाट विद्यार्थी तथा आम समुदायमा वातावरणमैत्री व्यवहार विकास गर्न, दिगो विकासको लक्ष्य हासिल हरित घर तथा हरित विद्यालयको आवश्यकता र महत्त्व रहेको कुरा उदाहरणसहित छलफल गराउने । • *विद्यालयमा करेसाबारी निर्माण गर्ने विधि, सामग्रीको जानकारी दिने र निर्माणमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने* • *करेसाबारीमा स्थानीय मौसममा आधारित सागसब्जीको साथै दैनिक खानामा प्रयोग गर्न सकिने उपयोगी वनस्पतिहरूको खेती, पुष्पखेती गर्नमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने ।* • *विद्यालयमा जस्तै घरमा समेत करेसाबाारी निर्माण गरी आवश्यक पर्ने सागसब्जी तथा वनस्पति, पुष्पखेती घरमा पनि उत्पादन गर्न सकिने कुरा बताउने र विद्यार्थीहरूलाई घरमासमेत उत्पादन गर्न लगाउने ।*	बगैंचा निर्माणमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर । • *घरमा करेसावारी बनाएको, सागसब्जी खेती गरेको, फूलहरू रोपेको सम्बन्धमा अभिभावकसँग प्रतिक्रिया लिएर ।*	
		• घरायसी उपयोग भइसकेको पानीको व्यवस्थापन गर्ने कार्यमा सहयोग गर्न । •	• घरायसी उपयोग भइसकेको पानीको व्यवस्थापन गर्ने कार्यमा सहयोग •	• सिकाइ सिप • सहयोग र सहकार्य सिप, सञ्चार सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• पानी किन आवश्यक छ ? प्रश्नमा छलफल गराउने । • घरायसी रूपमा उपयोग भइसकेको पानी के के काममा प्रयोग गर्न सकिन्छ होला ? विचार मन्थन गराउने । • विद्यालय तथा घरमा खानेपानीको प्रयोग हुँदा, हात धुँदा, काँचो तरकारी पखाल्दा निस्केको पानीलाई सिधै बगैँचा वा करेसाबारीमा सिँचाइको रूपमा प्रयोग गर्न सकिने कुरा बताउने । • यसका साथै हात धुँदा, नुहाउँदा, क्यान्टिनमा काँचो तरकारी पखाल्दा खेर गएको पानी भूमिगत जलभण्डार रिचार्ज गर्न प्रयोग गर्न सकिने जानकारी गराउने र यसको लागि खेर जाने पानीको मात्रा र जमिनको उपलब्धताको आधारमा आवश्यकता अनुसारको सोकपिट बनाइ रिचार्ज गर्न सकिने कुरा बताउने । • सोकपिट बनाउने विधिको जानकारी दिने र विद्यालयमा सोकपिट बनाउने कार्यमा विद्यार्थीहरूको सहभागिता गराउने । • सोकपिटको माध्यमबाट जम्मा भएको पानीलाई आवश्यकतअनुसार विद्यालयको पुष्पखेती, करेसाबारी, जडीबुटी खेती, फलफूल खेतीमा आवश्यकताअनुसार प्रयोग गर्ने गराउने । • यो कार्य गर्दा भूमिगत पानी सुक्ने सम्भावना कम हुनुको साथै फोहोरको रूपमा निस्केको पानीको समेत दीर्घकालीन व्यवस्थापनमा सहयोग पुग्ने कुराको जानकारी गराउने ।	• पानीको प्रयोगको क्षेत्र बताउन लगाउने • घरायसी उपयोग भइसकेको पानीको व्यवस्थापन गर्ने तरिका बताउन लगाउने • सोकपिटको परिचय दिन लगाउने • सोकपिट बनाउने विधि बताउन लगाउने • सोकपिटको महत्त्व बताउन लगाउने । • सोकपिट विधिबाट तयार पानीको प्रयोग गरेको अवलोकन गरेर ।	

		• दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध वर्णन गर्न । • *दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि स्थानीयस्तरबाट गर्न सकिने प्रयासहरू पहिचान गर्न ।* • गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने ठुला बनस्पति र रुखहरूको महत्त्व बताउन ।	• दिगो विकास र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध । • दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि स्थानीयस्तरबाट गर्न सकिने प्रयास (विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका) । • गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने ठुला बनस्पति र रुखहरूको महत्त्व ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • व्यक्तिगत जिम्मेवारी बोध सिप • भूमिका निर्वाह सिप	• दिगो विकास र हरित विद्यालयको अवधारणाको पुनरावलोकन गराउने । • वर्तमान अवस्थामा उपयोग गरिने ऊर्जाको मितव्ययी उपयोग गर्न, वातावरणमैत्री व्यवहार गर्ने, वातावरणको संरक्षण गर्ने, पानीको सही र उचित तवरले प्रयोग गर्ने, जैविक विविधता ह्रास हुन नदिने, पर्यावरण सन्तुलनमा राख्ने, घर तथा विद्यालय र वरपरको वातावरण हरित बनाउने, वातावरण प्रदूषण हुन नदिने जस्ता कार्यहरूलाई जोडेर दिगो विकास र हरित विद्यालयबिचमा भएको अन्तरसम्बन्धलाई प्रस्ट पार्ने । • *दिगो विकास र वातावरण संरक्षणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायले खेल्ने भूमिकामा छलफल, अन्तरक्रिया गराउने र खेल्नुपर्ने भूमिका बताउने ।* • त्रिवेणी गाउँपालिका क्षेत्रमा पाइने ठुला वनस्पति रुखहरूको पहिचान र परिचयसहित उक्त ठुला वनस्पतिहरूको महत्त्वका बारेमा विद्यार्थीहरूका पूर्वअनुभवको आधारमा छलफल सञ्चालन गर्ने । • विद्यार्थीहरूले भनेका विचारहरूको सम्मान गर्दै उक्त ठुला वनस्पतिहरूको उपयोगिताको बारेमा सहजीकरण गर्ने ।	• दिगो विकासको परिचय सोधेर । • हरित विद्यालयको परिचय सोधेर । • दिगो विकास र हरित विद्यालय बिचको अन्तर सम्बन्ध सोधेर । • *दिगो विकास र वातावरण संरक्षणमा विद्यार्थी र विद्यालयको भूमिका सोधेर* • ठुला बनस्पति र रुखहरूको उपयोगिता बताउन लगाउने ।	
६	**सामाजिक चुनौति र विपद् व्यवस्थापन**	• सामाजिक चुनौतिको रूपमा रहेका जुवातास, लङ्गुरबूर्जा, महिला हिंसा, चेलीबेटी बेचबिखन र यौनजन्य हिंसाको परिचय र न्यूनीकरणका उपायहरू अपनाउन • विद्युतीय अपराध (Cyber Crime) बाट बच्ने उपायहरु बताउन ।	• सामाजिक चुनौतिको रूपमा रहेका जुवातास, लङ्गुरबूर्जा, महिला हिंसा, चेलीबेटी बेचबिखन र यौनजन्य हिंसाको परिचय र न्यूनीकरणका उपायहरू । • विद्युतीय अपराध (Cyber Crime) बाट बच्ने उपायहरु	• सामाजिक एवम् नागरिक जिम्मेवारी • भूमिका निर्वाह • विश्लेषण सिप • पहिचान सिप	• सामाजिक चुनौतिको रूपमा रहेका जुवातास, लङ्गुरबूर्जा, महिला हिंसा, चेलीबेटी बेचबिखन र यौनजन्य हिंसाको परिचय र न्यूनीकरणका उपायहरूबारे मिडियामा आएका र समाजमा घटेका विभिन्न घटनाहरूको दृष्टान्त दिएर छलफल गर्ने । • यस प्रकारका हिंसाहरूले समाजलाई पार्ने असर र न्यूनीकरण गर्नका लागि विद्यार्थी र विद्यालयको भूमिकाको बारेमा छलफलको माध्यमबाट सहजीकरण गर्ने । • मोवाइल, सामाजिक सञ्जाल लगायत विद्युतीय उपकरणको प्रयोगले विद्युतीय अपराध (Cyber Crime) बढ्दै गएको कुराहरुलाई छलफलमा ल्याउदै यसलाई न्यूनिकरण गन वा यसबाट बच्नका लागि गरिने उपायहरुको बारेमा विभिन्न उदाहरणहरु दिएर प्रस्तुत गर्ने ।	• चेलीबेटी बेचबिखन र यौनजन्य हिंसाको असर सोधेर । • उल्लिखित हिंसा न्यूनीकरणका उपाय सोधेर । • विद्युतीय अपराध (Cyber Crime) लाई कम गर्ने उपायहरु सोधेर	२०
		• भूकम्पको परिचय सहित भूकम्पबाट सुरक्षित घरको लागि पूर्वतयारी (	• भूकम्पको परिचय र भूकम्पबाट सुरक्षित हुने उपायहरू • भूकम्पबाट सुरक्षित	• प्रयोग सिप • संचार सिप • सहकार्य सिप • दृश्य	• समूहमा भूकम्पको परिचयको बारेमा खोजी गरी प्रस्तुत गर्न लगाउने । • भूकम्पबाट हुने असरहरूका बारेमा अन्तरक्रिया तथा छलफल गराउने र भूकम्पबाट हुने क्षतिलाई चित्र, श्रव्यदृश्य	• सुरक्षित घर निर्माणका लागि गरिनुपर्ने ५ वटा पूर्वतयारी के के हुन	

		संरचनात्मक र गैरसंरचनात्मक सुरक्षा) गर्न । • *भूकम्पको जोखिमको हिसाबले घरमा भएको सबैभन्दा सुरक्षित स्थलको पहिचान गर्न ।* • घर र विद्यालयमा सुरक्षित स्थानको छनोटका लागि विद्यार्थीको भूमिका बताउन ।	घरको लागि पूर्वतयारी (संरचनात्मक र गैरसंरचनात्मक सुरक्षा) • *भूकम्पको जोखिमको हिसाबले घरमा भएको सबैभन्दा सुरक्षित स्थलको पहिचान* • घर विद्यालयका सुरक्षित स्थानको छनोटका लागि विद्यार्थीको भूमिका	साक्षरता सिप	सामग्री एवम् भिडियोमार्फत् प्रस्तुत गर्ने । • भूकम्पबाट सुरक्षित घरको महत्त्व र निर्माणका विषयमा संवाद गराउने । • चित्र, श्रव्यदृश्य सामग्री एवम् भिडियोको माध्यमबाट सुरक्षित घरका विशेषता जानकारी गराउने । • *भूकम्पको जोखिम कम भएको घर र विद्यालयको सबैभन्दा सुरक्षित स्थलको पहिचान गरी परिवारका सबैलाई जानकारी दिने कार्यमा नेतृत्व गर्न विद्यार्थीलाई अभिप्रेरित गर्ने ।* • सुरक्षित घर निर्माणमा मेरो भूमिका विषयमा विद्यार्थीको समूहमा छलफल गराउने र निष्कर्ष निकाल्ने । • भूकम्प र यसबाट सुरक्षित हुने उपायहरूका बारेमा चित्र, तालिका, सूची, आदि निर्माण गरी विद्यालय वा कक्षा कोठामा टाँस्न लगाउने । • घरमा हुँदा भूकम्पबाट बच्नका लागि गरिने कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) गराउने ।	? लेख्न लगाउने । • भूकम्पको हिसाबले घर र विद्यालयको सबैभन्दा सुरक्षित स्थल सोधेर । • सुरक्षित घर निर्माणमा विद्यार्थीले कस्तो भूमिका खेल्न सक्दछन् ? उल्लेख गर्न लगाउने । • कृत्तिम घटना अभ्यासको अवलोकन गरेर ।	
		• यात्राको समयमा साइकल, स्कुटर वा मोटरसाइकल र सार्बजनिक सवारीबाट हुने जोखिम पहिचान गर्न • सडक दुर्घटनाबाट सावधान हुन ।	• यात्राको समयमा साइकल, स्कुटर वा मोटरसाइकल, सार्बजनिक सवारी, भ्रमणबाट हुने जोखिम पहिचान । • सडक सावधानी ।	• प्रयोग सिप • रचनात्मक सोचाइ • संचार सिप • सहकार्य सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी	• सवारी साधनको प्रयोगसम्बन्धी जोडी समूहमा कुराकानी गराउने । • सवारी साधनको प्रयोग गर्दा हुने संभावित दुर्घटनाका उदाहरणहरू पोस्टर वा भिडियो मार्फत प्रस्तुत गर्ने । • साइकल, स्कुटर वा मोटरसाइकल, सार्बजनिक सवारी र भ्रमण गर्दा अपनाउनुपर्ने सावधानीहरूको सूची तयार गर्न लगाउने ।	साइकल, स्कुटर वा मोटरसाइकल, सार्वजनिक सवारी र भ्रमण गर्दा अपनाउनुपर्ने सावधानीको सूची तयार गर्न लगाउने	
		• कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखाला रोकथामका लागि पूर्व तयारीहरू गर्न । • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखाला नियन्त्रणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका बताउन । • विभिन्न प्रकोप, विपद् र दुर्घटनाहरूको कृत्रिम	• कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखाला रोकथामका लागि पूर्व तयारीहरू । • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखाला नियन्त्रणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation)	• सिकाइ सिप • जिम्मेवारी एवं प्रतिवद्धता • सक्रियता पूर्वक सुन्ने • वैयक्तिक जीम्मेबारी • सामाजिक एवं नागरिक जिम्मेवारी • भूमिका निर्वाह	• कथा, पोस्टर, भिडियो, समाचारमा लेखिएका घटना प्रदर्शन गरी वा व्याख्या गरी कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखालाको बारेमा जानकारी गराउने • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखालाका असरहरूको खोजी गर्न लगाई छलफल गराउने • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखालाबाट बच्न अपनाउनुपर्ने पूर्व तयारीहरूका बारेमा वैयक्तिक रूपमा सोच्न लगाई साथीलाई सुनाउन लगाउने वा स्पष्ट जानकारी गराउने • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखालाबाट बच्न अपनाउनुपर्ने पूर्व तयारीहरूका बारेमा स्वास्थ्य क्षेत्रका व्यक्तिहरूसँग साक्षात्कार गराउने • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखालाबाट नियन्त्रणका लागि विद्यार्थी, विद्यालय र समुदायको भूमिका छलफल गराउने ।	• कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखालाको परिचय दिन लगाउने • कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखालाबाट बच्न लागि आवश्यक पूर्वतयारीका बारेमा प्रश्नोत्तर गराएर • कृत्रिम घटना	

		घटना अभ्यास गर्न ।			• विभिन्न प्रकोप, विपद् र दुर्घटनाहरूको कृत्रिम घटना अभ्यास गर्नका लागि सहयोग र सहजीकरण गर्ने ।	अभ्यासको अवलोकन गरेर ।	
		• गाउँपालिका स्तरमा विपद व्यवस्थापनका लागि संलग्न संयन्त्र, संघसंस्था, योजना र कार्यक्रमहरू बताउन • कृत्रिम घटना अभ्यास गर्न (Simulation)	• गाउँपालिका स्तरमा विपद् व्यवस्थापनका लागि संलग्न संयन्त्र, संघसंस्था, योजना र कार्यक्रमहरू • कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation)	• संचार सिप • सहकार्य सिप • दृश्य साक्षरता सिप • पहिचान सिप	• विगत एक वर्षदेखि गाउँपालिकाले विपद् व्यवस्थापनको सवालमा भए गरेका कार्यहरूको छलफलको माध्यमबाट सूची बनाउने । • गाउँपालिकासँग सहकार्य गर्ने विभिन्न संघसंस्थाहरूको पनि नामनामेसी विवरणको छलफल गरी सूची तयार गर्ने । • गाउँपालिकाको विपद् व्यवस्थान योजना र कार्यक्रमहरूका बारेमा पालिकाकै विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी स्टाफलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरण गर्नका अनुरोध गर्ने । • यस सम्बन्धी विद्यार्थीलाई कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) गर्न लगाउने ।	• गाउँपालिकाले गर्दै आएका विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कामहरू सोधेर । • पालिकाका विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी आगामी योजना र कार्यक्रम सोधेर । • कृत्रिम घटना अभ्यास हेरेर	

कक्षा ८

क्र. स.	क्षेत्र/थिम एकाइ	सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तु	व्यवहार कुशल सिप	सम्भावित सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप	सम्भावित मूल्याङ्कन विधि र प्रकृया	कार्य घण्टा
१	**त्रिवेणी गा.पा.को परिचय**	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको भौगोलिक, राजनीतिक तथा प्रशासनिक संरचना र अवस्था बताउन ।	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको भौगोलिक, राजनीतिक तथा प्रशासनिक संरचना र अवस्थाको जानकारी ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान सिप • नक्सा बनाउने सिप • प्रस्तुति सिप	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको भूवनोट, खेतीयोग्य जमिन, जङ्गलले ढाकिएको जमिन, सार्वजनिक जमिन र मानववस्तीले ढाकिएको जमिनको बारेमा नक्साको मदतले सहजीकरण गर्ने । • नक्साको सहयोगले त्रिवेणी गाउँपालिकाको वडा कार्यालयदेखि गाउँपालिकाको कार्यालयसम्मको राजनीतिक संरचना, जनप्रतिनिधिहरूको सङ्ख्या आदिको बारेमा छलफल र सहजीकरण गर्ने । • त्रिवेणी गाउँपालिकाको वडादेखि गाउँपालिकासम्मको प्रशासनिक संरचनाको चार्ट प्रस्तुत गरी सहजीकरण गर्ने ।	• त्रिवेणी गा.पा. को भौगोलिक अवस्था सोधेर । • त्रिवेणीको वन क्षेत्रको बारेमा सोधेर । • त्रिवेणीको राजनीतिक र प्रशासनिक अवस्था सोधेर	२०
		• कर्णाली प्रदेशको नक्सामा रुकुम पश्चिम जिल्ला अन्तर्गत पर्ने त्रिवेणी गाउँपालिकाका मुख्य स्थानहरू, मुख्य सडक र बाटाहरू, धार्मिक तथा पर्यटकीय	• कर्णाली प्रदेशको नक्सामा रुकुम पश्चिम जिल्ला अन्तर्गत पर्ने त्रिवेणी गाउँपालिकाका मुख्य स्थानहरू, मुख्य सडक र बाटाहरू, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, खोलानाला र ताल	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान सिप • नक्सा बनाउने सिप • प्रस्तुति	• कर्णाली प्रदेशको नक्सामा पश्चिम रुकुमअन्तर्गत पर्ने त्रिवेणी गाउँपालिकाका मुख्य स्थानहरू, मुख्य सडक र बाटाहरू, धार्मिक तथा पर्यटकीय स्थल, खोलानाला र ताल आदि भर्नका लागि विद्यार्थीहरूलाई सहजीकरण गर्ने । • उनीहरूले बनाएका नक्साको अवलोकन गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने । • कक्षामा उनीहरूले बनाएको नक्सा प्रस्तुत गर्न लगाउने • उनीहरूले गरेको प्रस्तुतीकरणको समेत अवलोकन गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने ।	• विद्यार्थीले बनाएको नक्साको अवलोकन गरेर । • उनीहरूले बनाएको नक्सामा भरेका विवरणको सम्बन्धमा प्रश्नहरू सोधेर ।	

		स्थल, खोलानाला र तालको अवस्थिति चित्रण गर्न ।	आदिको अवस्थिति चित्रण ।	सिप			
		• गाउँसभाको गठन र काम, कर्तव्य र अधिकार उल्लेख गर्न । • गाउँ सभा (व्यवस्थापिका), कार्यपालिका र न्यायिक समितिको भूमिका बताउन । • गाउँसभाले ऐन, नियम निर्माण गर्ने प्रक्रिया बताउन ।	• गाउँसभाको गठन र काम कर्तव्य र अधिकारको जानकारी । • गाउँ सभा (व्यवस्थापिका), कार्यपालीका र न्यायिक समितिको भूमिका । • गाउँसभाले ऐन, नियम निर्माण गर्ने प्रक्रिया ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • प्रश्नोत्तर सिप	• गाउँसभा बस्ने तरिका र गाउँसभाका काम, कर्तव्य र अधिकारका बारेमा छलफल र चार्टको माध्यमबाट प्रस्तुत गरी सहजीकरण गर्ने । • उल्लिखित प्रयोजनका निमित जनप्रतिनिधिलाई समेत आमन्त्रण गरी प्रस्तुतिका निम्ति अनुरोध गर्ने । • गाउँपालिकाको न्यायिक समितिको जिम्मेवारी र भूमिकाको बारेमा गाउँपालिकाको उपाध्यक्ष वा प्रतिनिधि आमन्त्रण गरेर सहजीकरण गर्ने वातावरण मिलाउने । • पालिकाले जारी गरेका मुख्य मुख्य ऐन र नियमावलीको बारेमा सहजीकरण गर्ने र पालिकाले ऐन र नियमावली बनाउने काम किन र कसरी गर्दछ भन्ने बारेमा समेत सहजीकरण गर्ने । • सहजीकरणका लागि गाउँपालिकाका ऐन कानुनसँग सम्बन्धित व्यक्तिलाई अर्थात उपप्रमुखलाई आमन्त्रण गर्न सकिने ।	• गाउँ सभा बस्ने तरिकाको बारेमा प्रश्नोत्तर गरेर । • जनप्रतिनिधिसँग गरेको अन्तरक्रियाको अवलोकन गरेर । • ऐन नियम बनाउनु पर्ने कारण र प्रक्रियाको बारेमा प्रश्नोत्तर गरेर ।	
		• त्रिवेणी गाउँपालिकाले हालसम्म जारी गरेका ऐन कानुनहरू बताउन । • गाउँपालिका भित्र सञ्चालित विभिन्न महत्त्वपूर्ण एवम् गौरवका आयोजना र परियोजनाहरूको परिचय दिन ।	• त्रिवेणी गाउँपालिकाले हालसम्म जारी गरेका ऐन कानुनहरू । • गाउँपालिका भित्र सञ्चालित विभिन्न महत्त्वपूर्ण एवम् गौरवका आयोजना र परियोजनाहरूको जानकारी ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • प्रश्नोत्तर सिप • पहिचान सिप • अवलोकन सिप • तुलना गर्ने सिप	• त्रिवेणी गाउँपालिकाले हालसम्म निर्माण एवम् अनुमोदन गरी जारी गरेका ऐन कानुनहरूको सूची बनाइ कक्षामा प्रस्तुत गर्ने र प्रस्तुतिको क्रममा ती कानुनहरू जारी गर्नुको कारण र जारी गर्दा भएको फाइदाको बारेमा पनि छलफल गर्ने । • त्रिवेणी गाउँपालिकामा सञ्चालन भएका गौरवका आयोजना र परियोजनाहरूको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • गाउँपालिकास्तरमा सञ्चालन भएका गौरवका आयोजनाहरू समयमै सम्पन्न गर्नका लागि गाउँपालिका र नागरिक समाजको भूमिकाको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • यस प्रकारका आयोजनाहरूको समयमै कार्य सम्पादनका लागि विद्यालय, शिक्षक र विद्यार्थीहरूको भूमिकाको सम्बन्धमा कक्षामा छलफल गरी प्रस्तुत गर्ने ।	• त्रिवेणी गा.पा.ले हालसम्म जारी गरेका कानुनको नाम सोधेर । • त्रिवेणी गा..पा. मा सञ्चालन भएका गौरवको आयोजनाहरूको नाम सोधेर ।	
२	**हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरू**	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको विभिन्न जातजाति बिचमा सामाजिक सद्भावका साथै स्थानीय भाषा, धर्म, कला, साहित्य र	• त्रिवेणी गाउँपालिकाको विभिन्न जातजातिको बिचमा सामाजिक सद्भावका साथै स्थानीय भाषा, धर्म,	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • तुलना गर्ने सिप • अवलोकन	• त्रिवेणी गाउँपालिकाका विभिन्नि जातजाति बिचको सामाजिक सद्भावका साथै स्थानीय भाषा, धर्म, कला, साहित्य र पर्यटनको विकासमा गाउँपालिकाले खेल्न सक्ने भूमिकाको बारेमा विभिन्न सन्दर्भहरू सहित सहजीकरण गर्ने । • उल्लिखित क्षेत्रमा गाउँपालिकाले हालसम्म गरेका कार्यहरूको बारेमा विद्यार्थीहरूलाई जानकारी गराउने र गर्नुपर्ने कामको बारेमा पनि सहजीकरण गर्ने ।	• स्थानीय जातजाति बिचको सद्भावका साथै, स्थानीय भाषा, धर्म, कला, साहित्य र पर्यटनको क्षेत्रमा पालिकाले गरेका	२१

		पर्यटनको विकासमा गाउँपालिकाको भूमिका बताउन ।	कला, साहित्य र पर्यटनको विकासमा गाउँपालिकाको भूमिका ।	सिप	• यस सम्बन्धमा पालिकाका अध्यक्ष र उपाध्यक्षलगायत गाउँपालिकाको अन्य कुनै आधिकारिक पदाधिकारीबाट सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने ।	कामको बारेमा प्रश्नहरू सोधेर ।	
		• त्रिवेणी गाउँपालिका पर्यटकीय स्थलहरूका विशेषता, संरक्षण र सम्बर्धनको बारेमा बताउन ।	त्रिवेणी गाउँपालिका पर्यटकीय स्थलहरू का विशेषता, संरक्षण र सम्बर्धनको चर्चा	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • पहिचान को सिप • अवलोकन सिप	• विद्यार्थीहरूसँग त्रिवेणी का पर्यटकीय स्थलहरू : त्रिवेणी बजार, खलेखानी धुरी, सुकी दह, बाघ खोर, गरुल बस्ने, ढिकी कुट्ने ओढार, नौकोठे सिद्ध गुफा, तेह्र कुने ताल, कोल पेल्ने ओढार, गेल गुफ्, खामे धुरी, सिन्दुर हाले, खारा ब्यारेक, निपाने, बागेश्वरी मन्दिर, माइभगवती मन्दिर आदिको बारेमा फोटो र भिडियो देखाउदै तिनको विशेषता, संरक्षण र सम्बर्धनको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • उल्लिखित पर्यटकीय स्थलहरूको विशेषताको उल्लेख गर्दै तिनको संरक्षण र सम्बर्धनमा विद्यालय, विद्यार्थी, नागरिक समाज र पालिकाको भूमिकाको बारेमा सहजीरकण गर्ने । • सहजीकरणका लागि नागरिक समाजका अगुवा, पर्यटन क्षेत्रका स्थानीय जानकार र पालिकाका पदाधिकारीहरूलाई समेत आमन्त्रण गर्न सकिने ।	• त्रिवेणी का पर्यटकीय स्थलहरूको नाम सोधेर । • त्रिवेणी का विभिन्न पर्यटकीय स्थलहरूको महत्त्व सोधेर । • पर्यटकीय स्थलको नाम र फोटोको बिचमा जोडा मिलाउन लगाउने	
		• गाउँपालिका स्तरीय अध्यक्ष कप खेलकुद प्रतियोगिता र त्यसको महत्त्वको बारेमा जानकारी दिन ।	• गाउँपालिका स्तरीय मेयर कप खेलकुद प्रतियोगिता र त्यसको महत्त्वको बारेमा जानकारी ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अनुकरण सिप • अवलोकन सिप	• गाउँपालिकास्तरीय अध्यक्ष कप खेलकुद प्रतियोगिता कहिलेदेखि सञ्चालन भएको हो र यसले यो क्षेत्रका खेलाडीहरूलाई अगाडि बढ्न के कस्तो योगदान गरेको छ भन्ने बारेमा विद्यार्थीहरूसँग छलफल गर्दै कक्षा सञ्चालन गर्ने । • गाउँपालिकास्तरीय अध्यक्ष कप खेलकुद प्रतियोगितामा समावेश हुने खेलकुदहरूको बारेमा सूची बनाइ छलफल गर्ने ।	• पालिकास्तरीय खेलकुद महोत्सवमा खेलिने खेलहरू नाम र खेलाडी सङ्ख्या सोधेर	
		• बैकल्पिक उर्जा (सोलार, विद्युत, गोवर ग्यास) आदिको परिचय र प्रयोग	• बैकल्पिक उर्जा (सोलार, विद्युत, गोवर ग्यास) आदिको परिचय र प्रयोग	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • पहिचान सिप •	• हाम्रो त्रिवेणी लगायत समग्र मुलुकलाई समुन्नत र आत्म निर्भर बनाउनका लागि बैकल्पिक उर्जा (सोलार, विद्युत, गोवर ग्यास) ले महत्त्वपूर्ण योगदान दिने सम्बन्धमा विभिन्न दृष्टान्तहरू दिएर सहजीकरण गर्ने । • हाम्रो देशमा पेट्रोलियम पदार्थ नभएको अवस्थामा जतिबेला पनि पेट्रोलियम पदार्थकै भरमा बस्दा हाम्रो मुद्रा विदेश पलायन हुने र हामी पनि अरूको भरमा बाँच्नु पर्ने स्थितिको सिर्जना हुने हुँदा बैकल्पिक उर्जाको उत्पादनमा जोड गर्नुपर्ने विषयमा सहजीकरण गर्नुपर्ने । • यसका लागि स्थानीय, प्रदेश र संघीय सरकारले समेत विशेष कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरेर बैकल्पिक उर्जाको उत्पादन र प्रयोगलाई प्राथमिकता दिनुपर्ने सम्बन्धमा सहजीकरण गर्ने ।	• बैकल्पिक उर्जाको प्रयोगलाई विशेष जोड दिनुपर्ने कारण सोधेर • बैकल्पिक उर्जाको प्रयोगलाई बढाउन के गर्नुपर्छ भन्ने सोधेर • अन्य यस्तै प्रश्न सोधेर	
		• त्रिवेणी	• त्रिवेणी	• सिकाइ	• त्रिवेणी गाउँपालिकामा रहेका जल, जमिन, जङ्गल,	• त्रिवेणी का पाँच	

		गाउँपालिकामा रहेका जल, जमिन, जङ्गल, जडिबुटी, र जनशक्तिको विकास गरी पालिकाको समुन्नतिका लागि उपयोग गर्ने बारेमा त्रिवेणी गाउँपालिकाको भूमिका बताउन ।	गाउँपालिकामा रहेको जल, जमिन, जङ्गल, जडिबुटी, र जनशक्तिको विकास गरी पालिकाको समुन्नतिका लागि उपयोग गर्ने बारेमा त्रिवेणी गाउँपालिकाको भूमिका बताउन ।	सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • पहिचान सिप • विश्लेषण सिप	जडिबुटी, र जनशक्तिको विकास गरी पालिकाको समुन्नतिको निम्ति उपयोग गर्न त्रिवेणी गाउँपालिकासँग के कस्ता योजना र कार्यक्रमहरू रहेका छन्, कति कार्यान्वयन भइरहेका छन् र कति कार्यान्वयन हुने क्रममा रहेका छन् सो सम्बन्धमा अध्ययन गरी कक्षामा सहजीकरण गर्ने । • उल्लिखित पाँच 'ज' को अधिकतम सदुपयोगका लागि त्रिवेणी गाउँपालिकाका विद्यालय, विद्यार्थी, नागरिक समाज र संघसंस्थाको के कस्तो भुमिका हुन सक्छ भन्ने बारेमा छलफल गर्ने । • यस सम्बन्धमा विद्यालयले तत्काल गर्न सक्ने कार्यक्रमको कार्यान्वयन तालिका निर्माण गरी कार्यारम्भ गर्ने • सम्बन्धित क्षेत्रको व्यक्ति एवम् पदाधिकारीलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणको लागि अनुरोध गर्ने ।	'ज' को उपयोग गर्ने बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर । • पाँच 'ज' को उपयोगको बारेमा विद्यार्थीहरूको भूमिकाको बारेमा प्रश्न सोधेर ।	
		• त्रिवेणी गाउँपालिकाभित्र भएका माध्यमिक विद्यालय र कलेजको विवरण र अध्यापन हुने विषयहरुको जानकारी दिन ।	• त्रिवेणी गाउँपालिकाभित्र भएका माध्यमिक विद्यालय र कलेजको विवरण र अध्यापन हुने विषयहरुको जानकारी ।	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • पहिचान सिप • विश्लेषण सिप	• त्रिवेणी गाउँपालिकाभित्र भएका माध्यमिक विद्यालय र कलेजको नामनामेसी विवरण, कक्षागत विद्यार्थी संख्या र त्यहाँ अध्यापन हुने मुख्य विषयहरुको बारेमा विद्यार्थीहरुको पूर्व ज्ञानमा आधारित भएर छलफल गर्ने । उनीहरुको माध्यमिक तहको शिक्षा कुन विद्यालयमा कुन विषय लिएर गर्ने योजना छ भन्ने बारेमा पनि छलफल गर्ने । • त्रिवेणी क्षेत्रमा सञ्चालन भएका कलेज र त्यहाँ अध्यापन गरिने विषयको बारेमा पनि छलफल र सहजीकरण गर्ने ।	• नपा भित्र रहेका माध्यमिक तहका विद्यार्थी संख्या सोधेर । • नपा भित्रका कुन क्याम्पसमा के विषय अध्यापन हुन्छ भन्ने सोधेर ।	
		• आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थ भन्दा माथि उठेर आफ्नो वडा, पालिका र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने त्रिवेणी गाउँपालिकाका कलाकार, खेलाडी, लेखक, साहित्यकार, राजनीतिज्ञ, सामाजिक अभियन्ता र मुलुको निम्ति प्राण आहुति गर्ने सहिदहरुको पहिचान र योगदानको चर्चा	• आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थ भन्दा माथि उठेर आफ्नो वडा, पालिका र समग्र मुलुकको लागि काम गर्ने यस गा.पा.का कलाकार, खेलाडी, लेखक, साहित्यकार, राजनीतिज्ञ, सामाजिक अभियन्ता र मुलुको निम्ति प्राण आहुति गर्ने सहिदहरुको पहिचान र योगदानको चर्चा	• सिकाइ सिप • सञ्चार सिप • अवलोकन सिप • पहिचान सिप • विश्लेषण सिप	• आफ्नो गाउँपालिकाको गौरवको रूपका काम गरिरहेका पालिकाका कलाकार, खेलाडी, लेखक, साहित्यकार, शिक्षक, कर्मचारी, राजनीतिज्ञ, सामाजिक अभियन्ता एवम् मुलुकको परिवर्तनका लागि प्राण आहुति गर्ने सहिदहरुको पहिचान र सर्वे गरी सूची तयार पार्ने । • उल्लिखित महानुभावहरूले गरेका कामहरूको सूची तयार गरी छलफल गर्ने । • त्रिवेणी गाउँपालिकालाई कर्मथलो बनाएर त्रिवेणी गाउँपालिका लगायत समग्र समाज र मुलुकका लागि काम गर्ने व्यक्तिहरूको बारेमा सूची सङ्कलन गर्नका लागि यससम्बन्धी जानकार व्यक्तिहरूसँग साक्षात्कार भलाकुसारी गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिने । • उल्लिखित प्रयोजनका लागि पालिकास्तरमा संचालन हुने प्र.अ. बैठक, गाउँसभालाई समेत प्रयोग गर्न सकिने । • गौरबको रूपमा काम गरेका उल्लिखित महानुभावहरूमध्ये जीवितको हकमा समयसमयमा विभिन्न महानुभावहरूलाई	• आफ्नो पालिकाका विविध क्षेत्रका व्यक्तित्वहरू र सहिदहरुको पहिचान र सर्वे गरी समूहगत रुपमा सूची तयार गर्न लगाउने • सबैको सहमतिमा एउटै साझा सूची बनाउन लगाएर । • सहिदहरुको जन्मजयन्तीको	

		गर्न ।			बोलाएर विद्यार्थीहरूसँग साक्षात्कार गराउने र सहिदहरुको हकमा उनीहरुको निम्ति जन्म जयन्तीको अवसरमा उनीहरुले गरेका कामको सम्मान र चर्चा गर्ने ।	मिति यकिन गर्न लगाएर	
३	**हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि**	• गाईपालन/बंगुरपालन/कुखुरापालन आदिको महत्त्व र पालन गर्ने तरिका बताउन र सहयोग गर्न ।	• गाईपालन/बंगुरपालन /कुखुरापालन आदिको महत्त्व र पालनमा सहयोग ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो घर वा समुदायमा गरिएका गाइपालान, बंगुरपालन, कुखुरापालनको जानकारी दिन लगाउने । • उक्त पालनहरू गर्नुको महत्त्व बताउन लगाउने । • शिक्षकले गाइपालन, बंगुरपालन र कुखुरापालन सम्बन्धमा तयार पारिएको श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गर्ने र विद्यार्थीहरूलाई अवलोकन गर्न लगाउने । • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालय नजिकैको गाईपालन वा बंगुरपालन वा कुखुरापालन गरिएको स्थानमा भ्रमण गराउने र उक्त पालन गर्ने तरिकाको जानकारी दिन लगाउने • गाईपालन वा बंगुरपालन वा कुखुरापालनमध्ये कुनै एक कार्यमा सहयोग गर्न लगाउने । • उक्तपालन गर्दा गरिएका सम्पूर्ण गतिविधिहरूलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने र कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने ।	• गाईपालन, बंगुरपालन र कुखुरापालन गर्ने तरिका बताउन लगाउने । • उक्त पालनको महत्त्व बताउन लगाउने । • उक्त कार्य सम्बन्धी दिइएको परियोजना कार्यको प्रतिवेदनको मूल्याङ्कन गरेर ।	२१
		• बेमौसमी तरकारीहरू-टमाटर, लौका, करेला, भिन्डी, काँक्रा, बोडी, रायो साग, सिमी, मुला आदि) खेती गर्ने तरिका बताउन र उक्त खेतीमा सहयोग गर्न ।	• बेमौसमी तरकारीको परिचय, महत्त्व र खेती कार्यमा सहयोग ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	• भएसम्म विद्यार्थीहरूलाई आआफ्नो घरमा खेती गरिएका बेमौसमी तरकारीको बारेमा जानकारी दिन लगाउने । • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट गाउँपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा खेती गरिने बेमौसमी तरकारीहरू: टमाटर, लौका, करेला, भिन्डी, काँक्रा, बोडी, रायो साग, सिमी, मुला आदिको परिचय र खेती गर्ने तरिका बताउने । • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालयको नजिकै बेमौसमी तरकारी खेती गरिएको स्थानमा भ्रमण गराउने र उक्त खेतीको जानकारी दिन लगाउने । • भ्रमणको क्रममा अवलोकन गरिएका पक्षहरूलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने र कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने । • बेमौसमी तरकारी खेती सम्बन्धी विज्ञलाई आमन्त्रण गरी जानकारी दिन अभिप्रेरित गर्ने । • उक्त बेमौसमी तरकारीमध्ये घर वा विद्यालयमा खेती गरिने कार्यमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने र यस कार्यमा भएको अनुभव आदानप्रदान गर्न लगाउने ।	• आफ्नो घर वा समुदायमा खेती गरिने बेमौसमी तरकारी बालीको परिचय दिन लगाउने । • उक्त बालीको खेती गर्ने तरिका सोधेर । • बेमौसमी तरकारी बालीको खेती कार्यमा सहभागी भएको अवलोकन गरेर । • अभिभावकको प्रतिक्रिया लिएर । • परियोजना कार्यको मूल्याङ्कन गरेर ।	
		• नगदेबाली (तोरी,	• नगदेबालीको	• सञ्चार	• विद्यार्थीहरूलाई आआफ्नो घरमा खेती गरिएका नगदे	• नगदे बालीको	

		मसुरो, तिल, उखु, लसुन, प्याज, आलु, मास, गहत, भट्ट आदि) खेती गर्ने तरिका बताउन र उक्त कार्यमा सहयोग गर्न ।	परिचय, महत्त्व र खेती कार्यमा सहयोग ।	सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	बालीहरूको बारेमा जानकारी दिन लगाउने । • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट गाउँपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा खेती गरिने नगदे बालीहरू (तोरी, मसुरो, लसुन, प्याज, आलु, मास, गहत, उखु, भट्ट आदि) को परिचय र खेती गर्ने तरिका बताउने । • विद्यार्थीहरूलाई विद्यालयको नजिकै नगदेबालीको खेती गरिएको स्थानमा भ्रमण गराउने र उक्त खेतीको जानकारी दिन लगाउने । • भ्रमणको क्रममा अवलोकन गरिएका पक्षहरूलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्न लगाउने र कक्षामा प्रस्तुत गर्न लगाउने • उक्त नगदेबालीको खेतीमध्ये घर वा विद्यालयमा खेती गरिने कार्यमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने र यस कार्यमा भएको अनुभव आदानप्रदान गर्न लगाउने ।	परिचय दिन लगाउने • उक्त बालीको खेती गर्ने तरिका बताउन लगाउने • नगदेबाली बालीको खेती कार्यमा सहभागी भएको अवलोकन गरेर । • अभिभावकको प्रतिक्रिया लिएर • परियोजना कार्यको मूल्याङ्कन गरेर	
		• हस्त निर्मित सामग्री : डोको, डालो, चकटी, माटाका भाडा, सुल्पा आदि बनाउने तरिका बताउन र निर्माण गर्न । • हस्त निर्मित सामग्रीहरूको प्रदर्शनी गर्न ।	• हस्त निर्मित सामग्री : : डोको, डालो, चकटी, माटाका भाडा, सुल्पा आदि बनाउने तरिका बताउन र निर्माण • हस्त निर्मित सामग्रीहरूको प्रदर्शनी ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन सिप	• विद्यार्थीहरूलाई आआफ्नो घरमा हस्त निर्मित सामग्रीहरू के के रहेछन् ? तिनको प्रयोग के के कामको लागि गरिने रहेछ ? बताउन लगाउने । • चित्र वा श्रव्यदृश्य सामग्रीको माध्यमबाट गाउँपालिका अन्तर्गतका विभिन्न स्थानमा निर्माण गरिने हस्त निर्मित सामग्री : डोको, डालो, चकटी, माटाका भाडा, सुल्पा आदि बनाउने तरिकाको जानकारी दिने । • शिक्षक आफैँ वा उल्लिखित सामग्री बनाउने सिप भएका जान्ने व्यक्तिलाई स्रोतव्यक्तिको रूपमा आमन्त्रण गरी उक्त सामग्री निर्माण गर्न चाहिने कच्चा पदार्थहरूको व्यवस्थापन गरी निर्माण गर्न लगाउने र विद्यार्थीहरूलाई समेत सो कार्यमा सहभागी गराउने ।	• आफ्नो घर वा समुदायमा निर्माण गरिने हस्तनिर्मित सामग्रीहरूको परिचय र निर्माण गर्ने तरिका सोधेर । • हस्त निर्मित सामग्री निर्माणको अवलोकन गरेर ।	
		• अनलाइन व्यापार र सरकारले कृषकलाई गर्ने सहयोग सम्बन्धी जानकारी हासिल गर्न । • सिकाइमा इमेल र इन्टरनेटको सुरक्षित प्रयोग गर्न ।.. • गाउँपालिकामा सञ्चालन हुनसक्ने	• अनलाईन व्यापार र सरकारले कृषकलाई गर्ने सहयोग सम्बन्धी जानकारी • सिकाइमा इमेल र इन्टरनेटको सुरक्षित प्रयोग • गाउँपालिकामा सञ्चालन हुनसक्ने सम्भाव्य उद्योग	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • प्रयोग सिप • सहकार्य सिप • सहयोग सिप • समय व्यवस्थापन	• कृषिको बजारीकरणलाई अनलाइन व्यापार मार्फत पनि सञ्चालन गर्न सकिन्छ भन्दै यसको तरिका र यसबाट हुने फाइदाको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • अनलाईन व्यापारका लागि गाउँपालिकाले निर्वाह गर्ने भूमिकाको बारेमा विभिन्न दृष्टान्त दिएर सहजीकरण गर्ने । • कृषकका लागि सरकारले ल्याएका विभिन्न सहयोग, अनुदान र बिमा कार्यक्रमहरूका बारेमा सहजीकरण गर्ने र सहजीकरणलाई प्रभावकारी बनाउनका लागि सम्बन्धित स्थानीय विज्ञलाई आमन्त्रण गर्ने । • इन्टरनेट र इमेललाई सिकाई प्रयोजनका लागि के कसरी सिक्न सकिन्छ भन्ने बारेमा शिक्षक आफैले वा विज्ञ बोलाएर	• अनलाइन व्यापारको बारेमा प्रश्न सोधेर । • अनलाइन व्यापारका लागि पालिकाले निर्वाह गर्ने भूमिकाको बारेमा सोधेर । • इमेल र इन्टरनेटको सिकाइमा हुने	

		सम्भाव्य उद्योग व्यवसायहरुको पहिचान गरी सूची बनाउन ।	व्यवसायहरुको पहिचान गरी सूची निर्माण ।	सिप • अनुसन्धान सिप	सहजीकरण गर्ने । यसैक्रममा विद्यार्थीहरुको इमेल ठेगाना पनि खोल्नका लागि पनि सहजीकरण गर्ने । • गाउँपालिका तहमा के कस्ता उद्योगधन्दाहरु सञ्चालन गर्न सकिन्छ भन्ने बारेमा विद्यार्थी र सरोकारवालहरुसँग छलफल गरी त्यस्ता सम्भाव्य उद्योगहरुको सूची बनाइ प्रस्तुत गर्ने ।	महत्व सोधेर । • विद्यार्थीको इमेल ठेगाना सोधेर • संभाव्य उद्योगहरुको सूची बनाउन लगाएर ।	
४	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवन उपयोगी सिप**	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिबद्धताका साथ एउटा असल र जिम्मेवार नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास, अनुसरण गर्न ।	• आफूसँग भएका प्रतिभा र क्षमताको स्वमूल्याङ्कन गरी निश्चित लक्ष्य र प्रतिबद्धताका साथ एउटा असल र जिम्मेवार नागरिक भइ अघि बढ्ने क्षमताको अभ्यास, अनुसरण ।	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • लक्ष्य निर्धारण • सिप, स्वमूल्याङ्कन सिप, • पहिचान सिप, • छनौट सिप	• शिक्षकले आफूले पहिचान गरेका विद्यार्थीका सवलता र सम्भावनाको बारेमा विद्यार्थी स्वयम्सँग पनि विचार आदान प्रदान गर्ने । • बालकले जन्मदा नै केही न केही क्षमताका बीजहरू बोकेर आएको कुरा उल्लेख गर्दै विद्यार्थीलाई उनीहरूको रुचि, प्रतिभा र क्षमताका स्वमूल्याङ्कनका लागि सहजीकरण गर्ने । • विभिन्न स्रोत र माध्यमहरूको प्रयोग गरेर समाज र राष्ट्रको जिम्मेवार नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने स्वभाव र आचरणको सूची बनाइ चर्चा गर्ने । • समाज र राष्ट्रको जिम्मेवार नागरिक हुनका लागि आवश्यक पर्ने सिप र स्वभावहरूको चर्चा गर्ने । • त्यस्ता आचरण र स्वभावहरू आफूमा पनि विकास गर्नका लागि विद्यार्थीहरूलाई प्रेरित गर्दै उनीहरूले अनुसरण गर्न सक्ने स्वभावको लागि लिखित प्रतिबद्धता समेत गराउने ।	• विद्यार्थीका रुचि, प्रतिभा र क्षमताका बारेमा सोधेर । • समाज र राष्ट्रका जिम्मेवार नागरिकले गरेका के के काम तपाइ गर्न सक्नु हुन्छ भन्ने सोधेर । • विद्यार्थीले गरेका प्रतिबद्धताको अनुगमन गरेर । • विद्यार्थीहरूको मुल्याङ्कन गरेर ।	२३
		• गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको सिर्जना र अभ्यास गर्न । • *स्थानीयस्तरका प्रमुख धर्महरूको मूल मर्मका बारेमा संक्षिप्त परिचय र*	• गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको सिर्जना र अभ्यास । • *स्थानीयस्तरका प्रमुख धर्महरूको मूल मर्मका बारेमा संक्षिप्त परिचय र*	• सञ्चार सीप • सिकाइ सीप • प्रयोग सीप • प्रस्तुति सीप	• विद्यार्थीलाई स्थानीय वा उनीहरूलाई मन पर्ने वा जानेको अन्य गीत गाउन लगाउने वातावरणलाई खुसीमय बनाउने । • मोवाइल, टिभी, साउन्ड सिस्टम, कम्प्युटर आदिको प्रयोग गरेर विभिन्न बाल गीत, बालसङ्गीत र नृत्यहरू प्रदर्शन गर्दै सोको अनुकरण र अभ्यास गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने । • विद्यार्थीहरू आफैले पनि गीत, सङ्गीतको सिर्जना गर्न र बाद्ययन्त्र बजाउनका लागि अवसरका साथै प्रोत्साहन र हौसला प्रदान गर्ने । • गीत र सङ्गीतमा रुचि र दक्षता देखाउने विद्यार्थीका लागि अघि बढ्ने परामर्श प्रदान गर्ने । • गीत, सङ्गीतको माध्यमबाट खुसी हुने बानीको विकास गर्न सहजीकरण गर्ने । • *विद्यार्थीहरूसँग सोधपुछ गर्दै आफ्नो वडा र पालिकामा भएका विभिन्न धर्म र तिनका धर्मावलम्बीहरूको अवस्थाको बारेमा सहजीकरण गर्ने ।*	• मन पराएका गीतहरू गाउन लगाउने । • उनीहरूले मन पराउने गीत र सङ्गीतमा नाच्न लगाउने । • गीत र सङ्गीत आफैले सिर्जना गरी प्रस्तुत गर्न लगाउने । • *विभिन्न धर्महरूको नाम सोधेर ।* • *धर्मका मूल मर्मको बारेमा सोधेर ।*	

		आपसी सद्भावका लागि ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरू बताउन । • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र बानीको अभ्यास एवम् प्रस्तुतीकरण गर्न । • जीवनलाई खुसी र सन्तुलित बनाउनका लागि आवश्यक पर्ने विविध पक्षहरूको प्रयोग र अभ्यास गर्न । • अरूमा भएका राम्रा कुराहरूको पहिचान, सम्मान र प्रशंसा एवम् त्यस्ता स्वभावहरूको जीवनमा निरन्तर अभ्यास र अनुसरण गर्न । • आफू खुसी हुने र अरूलाई पनि खुसी हुन प्रेरित गर्ने सिप र कलाको अभ्यास गर्न । • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास गर्न ।	आपसी सद्भावका लागि ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको जानकारी । • जीवन र जगतलाई सकारात्मक किसिमले सोच्ने सिप र वानीको अभ्यास एवम प्रस्तुति । • जीवनलाई खुसी र सन्तुलित बनाउनका लागि आवश्यक पर्ने विविध पक्षहरूको प्रयोग र अभ्यास । • अरूमा भएका राम्रा कुराहरूको पहिचान, सम्मान र प्रसंशा एवम् त्यस्ता स्वभावहरूको जीवनमा निरन्तर अभ्यास र अनुसरण । • आफू खुसी हुने र अरूलाई पनि खुसी हुन प्रेरित गर्ने सिप र कलाको अभ्यास । • श्रम र सिर्जनाको सम्मान र अभ्यास गर्ने बानीको विकास ।		• उपलब्ध भएसम्म सम्बन्धित धर्मका स्थानीय जानकारलाई स्रोतव्यक्तिको रूपमा प्रयोग गर्ने • विभिन्न धर्महरूको मूल मर्मको बारेमा चर्चा गर्दै सबै धर्मको साझा ध्येय भनेको मानव सेवा भएको सम्बन्धमा विचार आदान प्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरूसँग सहकार्य गर्दै विभिन्न धर्म, जातजाति, भाषाभाषी, धनीगरिब, लिङ्ग आदिको बिचमा हार्दिकता हुनु भनेको सामाजिक सद्भाव हो भन्ने कुराको चर्चा गर्ने । • संसारका हेरक वस्तु र विषयभित्र पनि असल चिजहरू हुन्छन् भन्ने कुराका साथ विभिन्न उदाहरण र दृष्टान्तहरू प्रस्तुत गरेर विषयवस्तुको चर्चा गर्ने । • कतिपय काम नलाग्ने र पीडा दिने भनिएका व्यक्ति र विषयभित्र पनि रहेका सकारात्मक कुराहरूको पहिचान र विश्लेषण गर्ने क्षमताको विकास र अभ्यास गराउने । • सन्तुलित जीवन जिउनका लागि खुसी र स्वस्थ हुनुपर्ने र त्यसका लागि घटना, विषय र वस्तुभित्र भएका सकारात्मक कुराहरूलाई अवसर ठानी अघि बढ्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने । • सकारात्मक सोचका अतिरिक्त खुसी र सन्तुलित जीवनका विविध पक्षहरूको बारेमा विद्यार्थीहरूको बिचमा छलफल गरी सोको अनुसरण गर्न विद्यार्थीलाई प्रेरित गर्ने । • घरपरिवारका सदस्य लगायत सबै मानिसहरूसँग केही न केही राम्रा कुरा अवश्य हुन्छन् भन्दै विद्यार्थीले चिनेको कुनै व्यक्तिको नाम सोधी उसका राम्रा कुराहरू भन्न लगाउने । • राम्रा कुरा सम्झिदा कस्तो अनुभूति भयो भनेर सोध्दै विद्यार्थीहरूलाई आ-आफ्ना अनुभूतिहरू बताउनका लागि अवसर प्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरूका अनुभूतिहरूलाई समेट्दै राम्रा कुराहरूको पहिचान गरी तिनको सम्मान र प्रशंसा गर्ने बानी भनेको खुसी हुने र मित्र बढाउने असल बानी हो भनी चर्चा गर्ने । • कसैका बारेमा राम्रा कुरा गर्दा उसबाट आफूलाई गरिएको राम्रो व्यवहारको बारेमा विद्यार्थीहरूबाट अनुभव आदानप्रदान गराउदै आफूले अरूलाई जे दियो अरूबाट पनि त्यही प्राप्त हुने कुराका बारेमा विद्यार्थीका भोगाइहरूको चर्चा गर्ने । • हरेक बेलुका सुत्दा र बिहान ब्युँझदा कम्तीमा ३/३ वटा खुसी हुने राम्रा कुराहरू सम्झदै ब्युँझने र सोको डायरीमा टिपोट गर्ने बानीको विकास गराउने । • कुनैपनि वस्तुहरूको उत्पादन, निर्माण, आविष्कार र सिर्जनामा अथक किसिमले श्रम गर्ने सिर्जनशील मानिसको मिहिनेतको	• एकअर्को धर्मको बिचमा भिन्नता र समानता सोधेर । • सबै धर्मको साझा ध्येयको बारेमा सोधेर । • सामाजिक सद्भावको अर्थ सोधेर । • मानिस कति बेला खुसी र कतिबेला दुखी हुन्छ भन्ने सोधेर । • मान्छे खुसी हुनका लागि आवश्यक पर्ने कुरा भन्न वा लेख्न लगाउने । • सन्तुलित जीवनका विविध पक्षको बारेमा भन्न वा लेख्न लगाउने । • कुनै कुरा देखाएर यसको राम्रो वा सकारात्मक पक्ष के छ भनी सोधेर । • राम्रा कुरा सम्झिदाका अनुभूतिहरू बताउन लगाउने । • हरेक बिहान र बेलुका उनीहरूले लेखेका कुराको निरीक्षण गरेर । • अरूको प्रशंसा गर्दा आफूलाई हुने फाइदा भन्न	

					भूमिका छ भन्ने कुरालाई दृष्टान्त सहित व्याख्या गर्ने । • विषयवस्तुसँग सम्बन्धित कथा, चित्र र भिडियो क्लिप आदिको प्रयोग र प्रदर्शन गर्ने । • श्रमको सम्मान र आफूले पनि परिवार, गाउँटोल र विद्यालयमा सोको प्रयोग र अभ्यास गर्नका लागि विद्यार्थीहरूलाई फिल्डमा लिएर काम गर्न सिकाउने । • विद्यालयको बगैचा र करेशावारीमा विद्यार्थीहरूलाई फूल र तरकारी खेती गर्न लगाउने । • विद्यार्थीले घरमा गएर गरेका उत्पादनसँग जोडिएका कामहरू बताउन लगाउने ।	*लगाउने ।* • घरमा गएपछि आफूले गर्ने काम बताउन लगाउने । • श्रमलाई सम्मान गर्नुपर्ने कारण सोधेर ।	
		• योग र ध्यान (प्रणव ध्यान, कपालभाती प्राणायाम, अनुलोमविलोम, चक्किआसन) लाई स्वस्थ र खुसी हुनका लागि अभ्यास र प्रयोग गर्न । • *घरपरिवार र समाजका जेष्ठनागरिक एवम् असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने सिप र भावनाको अभ्यास एवम् अनुसरण गर्न*	• योग र ध्यान (प्रणव ध्यान, कपालभाती प्राणायाम, अनुलोमविलोम, तिर्यकताडासन, चक्किआसन) लाई स्वस्थ र खुसी हुनका लागि अभ्यास र प्रयोग । • *घरपरिवार र समाजका जेष्ठनागरिक एवम् असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने सिप र भावनाको अभ्यास एवम् अनुसरण ।*	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • लक्ष्य निर्धारण • सिप, स्वमूल्याङ्कन सिप, • पहिचान सिप, • छनौट सिप • सहयोगी सीप • सहानुभूति सिप • समानुभूति सिप	• विद्यार्थीहरूलाई प्रणव ध्यान, कपालभाती प्राणायाम, अनुलोमविलोम, तिर्यकताडासन, चक्किआसन आदि सिकाउनका लागि शिक्षकले सबैको सामु आफैले प्रदर्शन गरेर देखाउने । • तत्पश्चात् आफ्नो निर्देशनमा विद्यार्थीहरूलाई प्राणायम, ध्यान र आसनहरूको अभ्यास गर्न लगाइ शिक्षकले सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने । • कतिपय अवस्थामा राम्रो अभ्यास गर्न जानेको विद्यार्थीलाई नै सामुन्नेमा ल्याएर ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको अभ्यास गर्न लगाई सहजीकरणका लागि वातावरण वनाउने । • ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको अभ्यास गर्दा भएको अनुभव र अनुभूतिको बारेमा विद्यार्थीहरूसँग सोधपुछ गरी विचारको आदानप्रदान गर्ने । • विद्यार्थीहरूले गरेका ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको परिचयर महत्त्वको बारेमा बताउने । • *हाम्रा जेष्ठनागरिक हाम्रा अमूल्य सम्पत्ति र जिउँदो इतिहास हुन भन्ने बारेमा विभिन्न दृष्टान्तहरू दिएर स्पष्ट पार्ने ।* • *अन्य श्रव्य दृश्य सामग्रीका अतिरिक्त जेष्ठ नागरिकलाई नै कक्षामा आमन्त्रण गरेर स्रोतव्यक्तिको रूपमा प्रयोग गर्ने* • *गाउँटोलका जेष्ठ नागरिकसँग भेटघाट र छलफल गरी उनीहरूको अनुभवबाट सिकाइ गर्ने ।* • *जेष्ठ नागरिक र असक्त मानिसहरूले सामना गरिरहेका समस्याको बारेमा छलफल गर्ने ।* • *हामीले अहिले सहयोग गऱ्यौं भने भोलि हामी पनि त्यो अवस्थामा हुँदा हामीलाई पनि अरूले सहयोग गर्छन भन्ने कुरालाई विभिन्न दृष्टान्त सहित छलफलमा ल्याउने ।* • *जेष्ठ नागरिक र असक्तलाई व्यक्तिगत वा समूहमा मिली सक्दो सहयोग गर्नका लागि परियोजना कार्य वा अवलोकन*	• ध्यान, प्राणायाम र आसनहरूको अभ्यास गर्न भनेर । • उनीहरूले गरेका अभ्यासहरूको अवलोकन गरेर । • ध्यान, प्रणायाम र आसनहरूको परिचय र महत्त्व सोधेर । • कुनै पनि ध्यान, प्राणायाम र आसनको अभ्यास गर्न लगाउने । • *जेष्ठ नागरिक र असक्तहरूलाई सहयोग गर्नुपर्ने कारण सोधेर ।* • *जेष्ठ नागरिक र असक्त व्यक्तिलाई उनीहरूले गरेको सहयोग बारे सोधेर ।* • *जेष्ठ नागरिकबाट भएका सिकाइहरू भन्न लगाउने ।*	

		• हाम्रा पुर्खा, वंश तथा गोत्रको पहिचान गर्दै यसको महत्त्व र उपादेयताको बारेमा बताउन । • *तरकारी र अन्य खानेकुरा मिसाएर खाँदा वा तयार गर्दा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको जानकारी र अभ्यास ।* • आयुर्वेद अन्तर्गत बात, पित्त र कफ प्रकृतिको पहिचान गरी स्वस्थ हुने तरिका बताउन ।	• हाम्रा पुर्खा, वंश तथा गोत्रको पहिचान गर्दै यसको महत्त्व र उपादेयताको बारेमा जानकारी । • *तरकारी र अन्य खानेकुरा मिसाएर खाँदा वा तयार गर्दा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको जानकारी र अभ्यास ।* • आयुर्वेद अन्तर्गत बात, पित्त र कफ प्रकृतिको पहिचान एवम् स्वस्थ हुने तरिकाको जानकारी		*भ्रमणको व्यवस्था गर्ने ।* • विद्यार्थीहरूसँग सहकार्य गर्दै मानिसका पुर्खा, वंश र गोत्रको बारेमा परिचय र चर्चा गर्ने । • विहेवारीको सवालमा गोत्र र वंशको पहिचान र महत्त्वको बारेमा सहजीकरण गर्ने । • विद्यार्थीहरू हरेकलाई आफ्नो गोत्र र वंशको बारेमा परिचित हुने अवसर प्रदान गर्ने । • पुर्खा, वंश र गोत्र सम्बन्धी जानकार स्थानीय व्यक्तिलाई आमन्त्रण गरी स्रोतव्यक्तिको रूपमा प्रयोग गर्ने । • *तरकारी र अन्य खानेकुरा मिसाएर खाँदा वा तयार गर्दा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको बारेमा विद्यार्थीका अनुभवहरू सहित छलफलमार्फत् सहजीकरण गर्ने ।* • *के कुरा के सँग मिसाएर खाँदा ठीक र के सँग मिसाएर खाँदा खराब भन्ने कुरा सिकिसकेपछि घरमा गएर अभिभावकलाई यो कुराको जानकारी दिएर कार्यान्वयन गर्न प्रेरित गर्ने ।* • आयुर्वेद अन्तर्गत व्याख्या गरिए अनुसार बात, पित्त र कफ प्रकृत्तिको शरीरको विशेषताहरुको बारेमा छलफल गर्ने र कमकमजोरी नहुन दिनका लागि गरिने उपचार पद्धति र खानपानको विषयमा विषय सचेत हुन सहजीकरण गर्ने । परिवेश मिलाएर आयुर्वेद चिकित्सकसँग समेत नियमित सम्पर्कमा रहने	• पुर्खा, गोत्र र वंश पहिचानको महत्त्व सोधेर । • हरेकको गोत्र र वंश सोधेर । • *कुन कुरा के सँग मिसाएर खाँदा राम्रो हुन्छ भन्ने सोधेर ।* • आयुर्वेद अनुसार कुन प्रकृत्तिको शरीरमा के समस्या हुन सक्छ र त्यसको उपचार कसरी गर्न सकिन्छ भन्ने सोधेर	
५	**हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय**	• त्रिवेणी गाउँपालिकामा भएका सामुदायिक वनहरूमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिका वर्णन गर्न । • *खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षारोपण कार्यमा*	• त्रिवेणी गाउँपालिकामा भएका वनहरूमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा कानुनी व्यवस्था पालना गराउनका लागि विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिका । • *खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर र विद्यालयमा वृक्षारोपण कार्यमा योगदान ।*	• सञ्चार सिप • सिकाइ सिप • वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• गाउँपालिकाअन्तर्गत रहेका वनहरूमा पाइने वनस्पति तथा वन्यजन्तु र चराहरूको संरक्षण तथा अपराध नियन्त्रण सम्बन्धी कानुनी व्यवस्था पालना गराउनको लागि विद्यार्थी, शिक्षक, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिकामा छलफल गराउने र पालना गर्ने गराउने । • घर, विद्यालय तथा वरपरको समुदाय र वनक्षेत्रको खाली ठाउँमा वृक्षरोपण गर्नुपर्ने कुराको जानकारी गराउने र उक्त कार्यमा विद्यार्थी र शिक्षक सहभागी हुने । • *घर, विद्यालय तथा वरपरको समुदाय र वनक्षेत्रको खाली ठाउँमा जडीबुटी खेती गर्न सकिने कुराको जानकारी गराउने र जडीबुटी खेती गर्ने गराउने कार्यमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने ।* • *उत्पादित जडीबुटीको बजारीकरण गर्ने, आर्थिक उपार्जन गर्ने कुराको जानकारी गराउने र बजारीकरण गर्न सहयोग गर्ने ।* • *यसको लागि विद्यालयमा नर्सरी निर्माण गर्ने, वेर्न उत्पादन गर्ने तथा आवश्यकतअनुसार स्थानीय स्तरमा भएको वन कार्यालयले तयार गरेका नर्सरीमा रहेका बेर्नाहरू वृक्षरोपणमा प्रयोग गर्ने ।*	• वनस्पति तथा वन्यजन्तु अपराध नियन्त्रण सम्बन्धी कानुनमा भएको व्यवस्था बताउन लगाउने । • वनस्पति तथा वन्यजन्तु संरक्षण र अपराध नियन्त्रणमा विद्यार्थी, विद्यालय, स्थानीय समुदाय र स्थानीय सरकारको भूमिका बताउन लगाउने । • *खाली जग्गा, वन क्षेत्र, घर र विद्यालयमा*	२३

		योगदान गर्न । • जडीबुटी खेती कार्यमा सहभागी हुन र यसबाट उत्पादित जडीबुटीको बजारीकरण र आर्थिक फाईदा पहिचान गर्न । • *दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका तथा गर्नुपर्ने कार्यहरू बताउन ।*	• जडीबुटी खेती कार्यमा सहभागिता र यसबाट उत्पादित जडीबुटीको बजारीकरण र आर्थिक फाईदाको पहिचान । • *दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका तथा गर्नुपर्ने कार्यहरू ।*		• *वृक्षरोपण गरेका बिरुवाहरूको आवश्यकतानुसार रेखदेख गर्न लगाउने ।* • जडीबुटी खेती कार्यमा विद्यार्थीहरुलाई सहभागी हुन प्रेरित गर्ने र यसबाट उत्पादित जडीबुटीको बजारीकरण गरेमा हुने आर्थिक फाईदाको समेत पहिचान गरी यस्ता कार्यमा विद्यार्थीहरुलाई प्रेरित गर्न उपयुक्त वातावरणको सिर्जना गर्ने । • *दिगो विकासका लक्ष्यहरू पुनः स्मरण गराउने र विद्यालय, समुदाय तथा स्थानीयस्तरबाट पूरा गर्न सकिने उक्त लक्ष्यहरूमा छलफल गराउने ।* • *दिगो विकासका लक्ष्यहरू पूरा गर्नको लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका प्रयासहरूमा छलफल गराउने ।* • *दिगो विकासका लक्ष्यहरू पूरा गर्नका लागि के कस्ता लक्ष्यका लागि के कस्ता काम गर्नुपर्दछ भन्ने बारेमा छलफल गर्दै यसका लागि पालिकाले खेल्नुपर्ने भूमिकाको बारेमा छलफल गर्ने ।* • *यस विषयको सहजीकरणका लागि पालिकाको सम्बन्धित शाखाको कर्मचारी वा जनप्रतिनिधिलाई आमन्त्रण गरी सहजीकरणका लागि अनुरोध गर्ने ।*	*वृक्षारोपण र जडीबुटी खेतीमा सहभागी भए नभएको अवलोकन गरेर ।* • जडीबुटी खेतीबाट हुने फाइदाहरू बताउन लगाउने । • जडिबुटीको बजारीकरणको बारेमा प्रश्न सोधेर । • *दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिका लागि स्थानीय सरकारले गर्दै आएका प्रयासहरू भन्न लगाउने ।*	
		• हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्षहरू वर्णन गर्न । • *दिगो विकास, जैविक विविधता र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध व्याख्या गर्न ।*	• हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक आधारभूत पक्षहरू । • *दिगो विकास, जैविक विविधता र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध प्रवर्धन ।*	• सिकाइ सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरणप्रीतको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• हरित घर तथा विद्यालय निर्माणको लागि आवश्यक पर्ने पक्षहरू (हरियाली प्रवर्धन, इको क्लब, पानी व्यवस्थापन तथा सरसफाइ, फोहोरमैला व्यवस्थापन, ऊर्जामैत्री घर तथा विद्यालय, सिकाइ केन्द्रको विकास र सञ्चालन) को परिचय दिने । • यी कार्यहरूको विद्यार्थी तथा विद्यालयको भूमिका पहिचान गर्ने र सहभागी हुने । • *हरित घर, जैविक विविधता र हरित विद्यालय तथा दिगो विकासबिचको अन्तरसम्बन्ध बताउन लगाउने र यस्तो सम्बन्ध प्रवर्धन गर्न विद्यार्थी, विद्यालय, समुदाय, स्थानीय तहले खेल्नुपर्ने भूमिकामा छलफल गर्ने ।*	• हरित घर तथा विद्यालय निर्माणका लागि आवश्यक पर्ने पक्षहरू सोधेर । • यी पक्षहरूको कार्यान्वयन गर्न खेल्नुपर्ने भूमिका बताउन लगाउने । • दिगो विकास, जैविक विविधता र हरित विद्यालयको अन्तरसम्बन्ध बताउन लगाएर ।	
		• स्थानीय क्षेत्रमा पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपायहरू पहिचान गर्न ।	• स्थानीय क्षेत्रमा पानीको दिगो व्यवस्थापनको उपायहरू र अकाशे पानी सङ्कलन	• सिकाइ सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वैयक्तिक	• पानीको दिगो व्यवस्थापन गर्ने उपायहरूमा छलफल गराउने जस्तो : पानीको मुहान संरक्षण गर्ने, वैकल्पिक पानीको व्यवस्थापन गर्ने (आकाशे पानी), भूमिगत जलभण्डारको रिचार्ज गर्ने, सरसफाइ व्यवस्थापन गर्ने, आकासे पानीको सङ्कलन गर्ने आदि)	• पानीको दिगो व्यवस्थापन गर्ने तरिकाहरू सोधेर • आकासे पानी सङ्कलन र प्रयोग	

			विधि	जिम्मेवारी सिप	• आकासे पानीको सङ्कलन गर्ने विधि भिडियोसहित प्रदर्शन गर्ने वा आकासे पानी सङ्कलन गरेको अवलोकन गराउने (वर्षा, ट्यांकी, प्रशोधन, प्रयोग)	गर्ने तरिका बताउन लगाउने । • आकासे पानीको प्रयोग गरेको अवलोकन गरेर ।	
		• घरायसी ठोस फोहोरको व्यवस्थापनअन्तर्गत बिन कम्पोष्टिङ तथा पिट कम्पोस्टिङ गर्ने प्रक्रियाको अभ्यास अभ्यास गर्न । • *गाउँपालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण र फोहोरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, संघसंस्थाहरू र गाउँपालिकाको भूमिका वर्णन गर्न*	• घरायसी तथा विद्यालयबाट निस्केका ठोस फोहोरको व्यवस्थापन : बिन तथा पिट कम्पोस्टिङ गर्ने प्रक्रियाको अभ्यास • *गाउँपालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण र फोहोरमैला व्यवस्थापनमा स्थानीय समुदाय, संघसंस्थाहरू र गाउँपालिकाको भूमिका*	• सिकाइ सिप • स्वव्यवस्थापन सिप • वातावरणप्रतिको सजगता र सम्मान सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• घरायसी फोहोरमैलको व्यवस्थापन गर्ने विधिहरूमा छलफल गराउने । • घरायसी ठोस फोहोरमैलाको व्यवस्थापन अन्तर्गत विन कम्पोस्टिङ (भाडामा मल बनाउने विधि) र पिट कम्पोस्टिङ (खाडल र थुप्रो बनाएर मल बनाउने विधि) विधिको चित्र वा भिडियो वा प्रत्यक्ष अवलोकन गराएर जानकारी दिने । • उक्त विधिअनुसार विद्यालयमा विन र पिट कम्पोस्टिङ विधिबाट कम्पोस्ट मल बनाउने कार्यमा विद्यार्थीहरूलाई सहभागी गराउने । • उक्त विधिहरूबाट तयार भएको मल आवश्यकताअनुसार तरकारी खेती, फलफूल खेती, पुष्पखेतीमा उपयोग गर्ने, गर्न लगाउने । • वडा तथा गाउँपालिका क्षेत्रमा वातावरण प्रदूषणको न्यूनीकरण गर्ने उपाय तथा फोहोरमैला व्यवस्थापनमा विद्यालय, स्थानीय समुदाय, संघसंस्था र गाउँपालिकाको भूमिकामा छलफल गराउने । • प्रदूषण न्यूनिकरण र फोहरमैला व्यवस्थापनमा कसको भूमिका के भनेर वक्तुत्वकला प्रतियोगिता सञ्चालन गर्न सकिने ।	• ठोसफोहोरमैलाको व्यवस्थापन गर्ने तरिकाहरू सोधेर । • बिन र पिट कम्पोस्टिङ गर्ने तरिका बताउन लगाउने । • विन र पिट कम्पोस्टिङ विधिबाट मल बनाएको अवलोकन गरेर । • फोहोरमैला व्यवस्थापनमा विद्यालय, समुदाय, संघसंस्था र गाउँपालिकाको भूमिका सोधेर ।	
६	**सामाजिक चुनौति र विपद् व्यवस्थापन**	• सामाजिक चुनौति एवम् विसङ्गतिको रूपमा रहेका जुवातास, लङ्गुरबूर्जा, जातीय विभेद, लैङ्गिक हिंसा, बाल हिंसा, बाल श्रम, बालबिबाह आदिको न्यूनीकरणको उपायको पहिचान गरी कार्यान्वयन गर्न । • विद्युतीय अपराध	• जुवातास, लङ्गुरबूर्जा, जातीय विभेद, लैङ्गिक हिंसा, बाल श्रम, बालबिवाह आदिको न्यूनीकरणको उपायको पहिचान र कार्यान्वयन । • विद्युतीय अपराध (Cyber Crime) नियन्त्रण गर्ने कानूनी प्रावधान र सोको पालना	• सामाजिक एवम् नागरिक जिम्मेवारी • भूमिका निर्वाह • पहिचान सिप • व्यैयक्तिक जिम्मेवारी सिप	• विद्यार्थीहरूसँग विषयवस्तुसँग सम्बन्धित पूर्वअनुभव र भोगाइहरूको बारेमा विचार आदानप्रदान गर्ने । • अघिल्लो कक्षामा अध्ययन गरेका आधारमा विद्यार्थीहरूलाई यस प्रकारका विसङ्गतिहरूले व्यक्ति र समाजमा परेको असर बताउन प्रेरित गर्ने • फोटो, भिडियो, डकुमेन्ट्री आदिको माध्यमबाट जुवातास, लङ्गुरबूर्जा, जातीय विभेद, लैङ्गिक हिंसा, बाल श्रम, बालविवाह आदिको न्यूनीकरणको उपायको पहिचान र कार्यान्वयनको सम्बन्धमा कक्षामा विद्यार्थीहरूलाई सहजीकरण गर्ने । • माथिको सामाजिक विसङ्गतिहरूको न्यूनीकरणका लागि शिक्षक र विद्यार्थीहरूले गर्न सक्ने कार्यको आवश्यक कार्ययोजना र परियोजनाकार्य मार्फत कार्यान्वयन गर्ने । • विद्युतीय अपराध (Cyber Crime) बढ्दै गएको कुराहरुलाई	• जातीय विभेद, लैङ्गिक हिंसा, बाल हिंसा आदिको न्यूनीकरणको बारेमा विभिन्न प्रश्नहरू सोधेर । • विद्यार्थीले गरेका कार्यको अवलोकन गरेर । • विद्युतीय अपराध (Cyber Crime) लाई नियन्त्रण गर्ने कानूनी	२०

		(Cyber Crime) नियन्त्रण गर्ने कानूनी प्रावधान र सोको पालना बारे बताउन ।			छलफलमा ल्याउदै यसको नियन्त्रणका लागि गरिएका कानूनी प्रावधान र सोको पालना गर्नका लागि गरिने उपायहरुको बारेमा विभिन्न उदाहरणहरु दिएर प्रस्तुत गर्ने ।	प्रावधानहरु सोधेर	
		• भूकम्प लगायतका बिपद्बाट विद्यालयलाई सुरक्षित बनाउनका लागि पूर्वतयारी र विद्यार्थीको भूमिका (संरचनात्मक र गैरसंरचनात्मक सुरक्षा) बताउन र सोको कार्यान्वयन गर्न । • भूकम्पबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण का लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका प्रदर्शन गर्न • सुरक्षित विद्यालयको लागि विद्यार्थीको भूमिका बताउन र सोको कार्यान्वयन गर्न ।	• भूकम्प लगायतका बिपद्बाट विद्यालयलाई सुरक्षित बनाउनका लागि पूर्वतयारी र विद्यार्थीको भूमिका (संरचनात्मक र गैरसंरचनात्मक सुरक्षा) । • भूकम्पबाट हुने जोखिम न्यूनीकरणका लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका • सुरक्षित विद्यालयको लागि विद्यार्थीको भूमिका ।	• प्रयोग सिप • सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • दृश्य साक्षरता सिप	• समूहमा भूकम्पको परिचय खोजी प्रस्तुत गर्न लगाउने • भूकम्पबाट हुने असरहरूका बारेमा अन्तरक्रिया तथा छलफल गराउने र भूकम्पबाट हुने क्षेति भिडियोमार्फत् प्रस्तुत गर्ने । • भूकम्पबाट सुरक्षित विद्यालयको महत्त्व र निर्माणका विषयमा संवाद गराउने • भिडियोको माध्यमबाट सुरक्षित विद्यालयका विशेषता जानकारी गराउने । • विद्यालय परिसर र भवन अवलोकन गर्न लगाइ रुजुसूचीका आधारमा समूहमा विद्यालयको संरचनात्मक र गैरसंरचनात्मक सुरक्षाको अवस्था छलफल गराउने । • सुरक्षित विद्यालय निर्माणमा मेरो भूमिका विषयमा विद्यार्थीको समूहमा छलफल गराउने र शिक्षकले सहयोग गर्ने । • सुरक्षित विद्यालय निर्माणका लागि विद्यालय र समुदायको भूमिका छलफल गराउने र शिक्षकले निचोड दिने । • भूकम्प र यसबाट सुरक्षित हुने उपायहरूका बारेमा चित्र, तालिका, सूची, आदि निर्माण गरी विद्यालय वा कक्षा कोठामा टाँस्न लगाउने • घर र विद्यालयका भुकम्पको बेला सबै जम्मा हुने सुरक्षित स्थान र झटपट झोलाको व्यवस्थापनको बारेमा सावधान हुने • घरमा हुँदा भूकम्पबाट बच्नका लागि गरिने कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) गराउने ।	• सुरक्षित विद्यालय निर्माणका लागि गरिनुपर्ने ५ वटा पूर्वतयारी सोधेर । • सुरक्षित विद्यालय निर्माणमा विद्यार्थीले खेल्न सकने भूमिका सोधेर । • सुरक्षित विद्यालय निर्माणमा अभिभावकको कुनै ३ भूमिका सोधेर । • विद्यालय र घरमा भूकम्पको बेला सबै जम्मा हुने सुरक्षित स्थान र झटपट झोलाका फाइदा सोधेर । • कृत्रिम घटना अभ्यासको अवलोकन र मूल्याङ्कन गरेर ।	
		• विश्वका प्रमुख महामारीहरू: प्लेग, फ्लू, एचआईभी एड्स, हैजा, सार्स र कोभिड १९) को बारेमा बताउन । • महामारीहरूबाट विश्व समुदायमा भएका सिकाइको	• विश्वका प्रमुख महामारीहरू (प्लेग, फ्लू, एचआईभी एड्स, हैजा, सार्स र कोभिड १९) • महामारीहरूबाट विश्व समुदायमा भएका सिकाइ	• प्रयोग सिप • रचनात्मक सोचाइ • संचार सिप • सहकार्य सिप • वैयक्तिक जिम्मेवारी	• समूह छलफल गराई महामारीको परिचय दिन लगाउने • कथा, पोस्टर, भिडियो, समाचारमा लेखिएका घटना प्रदर्शन गरी वा व्याख्या गरी प्लेग, फ्लू, एचआइभी एड्स र कोभिड १९ को कारण र असर वा प्रभावको बरेमा छलफल तथा जानकारी गराउने । • प्लेग, फ्लू, एचआईभी एड्स, हैजा, सार्स र कोभिड १९ बाट बच्नका लागि गरिने उपायहरू कथा, पोस्टर, भिडियो, समाचारमा लेखिएका घटना प्रदर्शन गरी वा व्याख्या गरी छलफल गराउने ।	• विभिन्न महामारीबाट विश्व समुदायमा भएको असर र सिकाइ भन्न लगाउने ।	

		बारेमा जानकारी दिन ।			• प्लेग, फ्लू, एचआईभी एड्स, हैजा, सार्स र कोभिड १९ उत्पत्ति, रोकथाम र नियन्त्रण गर्दा विश्व समुदायमा भएका सिकाइ छलफल गराउने र विद्यार्थीले लागू गर्ने सक्ने कुराको सूची गराउने लगाउने । • विभिन्न महामारीबाट सुरक्षित रहनका लागि तोकिएका सबै चरण पूरा गरी साबुन पानीले हात धुने अभ्यास गराउने ।		
		• किशोरीहरूमा देखिने कन्भर्जन डिस्अर्डरबाट बच्ने उपायको पहिचान गरी कार्यान्वयन गर्ने ।	• किशोरीहरूमा देखिने कन्भर्जन डिस्अर्डराबाट बच्ने उपायको पहिचान र कार्यान्वयन ।	• सिकाइ सिप • प्रतिवद्धता सिप • सक्रियता पूर्वक सुन्ने • वैयक्तिक जिम्मेवारी	• चित्र र भिडियो क्लिप प्रयोग गरी किशोरीहरूमा देखिने कन्भर्जन डिस्अर्डरबाट बच्ने उपायहरूको बारेमा स्थानीय तहमा उपलब्ध विज्ञलाई समेत आमन्त्रण गरी सहजीकरणको वातावरण मिलाउने । • विगतमा गाउँटोल र विद्यालयमा घटेका त्यस्ता घटना र रोगको चर्चा गर्दै त्यस्ता केसहरूमा के गरिएको थियो र के गर्नुपर्थ्यो भन्ने सम्बन्धमा छलफल गर्दै परियोजना कार्यमार्फत् तथ्यांक सङ्कलन गर्ने गराउने ।	• कन्भर्जन डिस्अर्डरको कारण र समाधान सोधेर । • परियोजना कार्यको निरीक्षण र अवलोकन गरेर	
		• विपद्को सामूहिक प्रतिकार्यका उपायहरू बताउन • विपद्को सामूहिक प्रतिकार्यमा विद्यार्थीको भूमिका (जुरेस, स्काउट, इको क्लव लगायत) बताउन • बालविवाह न्यूनिकरण लगायत अन्य सामाजिक चुनौति र विपद व्यवस्थापनका बारेमा कृत्रिम घटना अभ्यास प्रस्तुत गर्ने ।	• विपद्को सामूहिक प्रतिकार्यका उपायहरू • विपद्को सामूहिक प्रतिकार्यमा विद्यार्थीको भूमिका (जुरेस, स्काउट, इको क्लव लगायत) • बालविवाह न्यूनिकरण लगायत अन्य सामाजिक चुनौति र विपद व्यवस्थापनका बारेमा कृत्रिम घटना अभ्यास प्रस्तुत गर्ने ।	• सञ्चार सिप • सहकार्य सिप • दृश्य साक्षरता सिप • पहिचान सिप • अभिनय सिप • नाटकीकरण सिप • प्रस्तुति सिप	• विपद् प्रतिकार्यका लागि समूह र क्लब वा संस्थाहरूको आवश्यकताको बारेमा छलफल गराउने । • विपद् प्रतिकार्यका लागि रेडक्रस, गैरसरकारी संस्थाहरू र सरकारी कार्यालयहरूको भूमिका छलफल गराउने । • विपद् प्रतिकार्यका लागि विभिन्न समूहहरू (Clusters) को भूमिकाको भिडियोको माध्यमबाट जानकारी दिने । • नजिकैको वडा कार्यालय वा गाउँपालिकामा गइ विपद् प्रतिकार्यका लागि पालिकाको भूमिका छलफल गराउने । • विपद् प्रतिकार्यका लागि नेपाली सेना र नेपाल प्रहरीको भूमिका छलफल गराउने । • विपद् प्रतिकार्यका लागि जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिको भूमिका छलफल गराउने • विपद् प्रतिकार्यका लागि बालसमूह (जुरेस, स्काउट, इको क्लव लगायत) ले गर्न सक्ने कार्यहरूको सूची गराउने सम्बन्धमा विद्यार्थीहरूलाई सहजीकरण गर्ने । • बलाविवाह न्यूनिकरण लगायत विभिन्न सामाजिक चुनौति र विपद् प्रतिकार्यसँग सम्बन्धी कृत्रिम घटनाको अभ्यास गराउने र सोको अवलोकन गरी पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने ।	• विपद प्रतिकार्यमा रेडक्रस, गैरसरकारी संस्थाहरू र पालिकाको भूमिका सोधेर । • विपद् प्रतिकार्यका लागि विद्यार्थीहरूले समूहमा गर्न सक्ने ४ वटा कार्यको सूची बनाउन लगाउने । • कृत्रिम घटनाको अवलोकन र मूल्याङ्कन गरेर ।	

६. प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्य

कक्षा ४

१. तपाईको त्रिवेणी गाउँपालिका पहिलेका कतिवटा गाउँविकास समिति (नाम समेत) का कति ओटा वडाहरु मिलाएर बनाइएको हो ? अहिले जम्मा कतिवटा वडाहरु छन् ? शिक्षक, घरमा भएमा अभिभावक र छरछिमेकमा भएका जानकार महानुभावहरूसँग सोधपुछ गरी तलको तालिकामा भरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

क्र.सं.	अहिलेको पालिका निर्माण गर्दा समावेश गरिएका पहिलेका गाविस र वडाहरू	जानकारी दिने व्यक्तिहरूको नाम र नातासम्बन्ध

२. तपाईको त्रिवेणी गाउँपालिकाको कुल क्षेत्रफल कति रहेको छ ? त्रिवेणी गाउँपालिकामा जम्मा कतिवटा वडा छन् ? तिनीहरुको क्षेत्रफल कति कति रहेको छ ? जनसंख्या र क्षेत्रफलको हिसावले सबैभन्दा ठूलो वडा र सबैभन्दा सानो वडाहरु कुन कुन हुन ? विषय शिक्षकसँगको परामर्शमा गाउँपालिकाका सम्बन्धित पदाधिकारीसँग सोधपुछ गरी निम्न तालिकामा आवश्यक विवरण भरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

वडा नं	वडाको विवरण	वडा नं	क्षेत्रफल	जानकारी दिने व्यक्ति
१	तपाई बसेको वडा			
२	सबैभन्दा ठुलो अर्थात धेरै क्षेत्रफल भएको वडा			
३	सबै भन्दा सानो अर्थात कम क्षेत्रफल भएको वडा			
४	सबैभन्दा धेरै जनसङ्ख्या भएको वडा			
५	सबैभन्दा कम जनसङ्ख्या भएको वडा			

३. तपाईले आफ्ना वडाका कुन कुन ठाउँमा गएर प्रत्यक्ष अवलोकन गर्नु भएको छ ? त्यहाँ जाँदा तपाईले देखेको र अहिले सम्म सम्झिरहेको कुरा के हो ? तलको तालिकाका आधारमा विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

प्रत्यक्ष गएर अवलोकन गरेका आफ्नो वडाका स्थानहरू	अहिलेसम्म सम्झिरहेको विषय वा स्थान	सम्झनुको कारण	कैफियत
(क)			
(ख)			
(ग)			
(घ)			

४. तपाईको पालिकामा भएका प्रमुख धार्मिक र साँस्कृतिक स्थलहरुको नाम के के हो ? ती मध्ये तपाई आफैले अवलोकन गरेका कुन कुन हुन् ? अभिभावक र जानकार छिमेकीको सहयोगले तलको तालिका भरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

अभिभावक र जानकार छिमेकीको सहयोगले जानकारी भएका धार्मिक, साँस्कृतिक एवम् ऐतिहासिक स्थलहरु	आफू स्वयम् गएर अवलोकन गरेका धार्मिक र साँस्कृतिक स्थलहरु

५. तपाईले आफ्नो वडा वा पालिकाको अन्य वडामा गएर अवलोकन गरेको प्राकृतिक सम्पदाहरु : जमिन, वनजङगल, गाड, खोला, ताल, पोखरीमध्ये कुनै एउटा सम्पदाको नाम लेख्नुहोस् । उक्त सम्पदामा जाँदा तपाई कोसँग जानु भएको थियो ? उहाँको नाम र उहाँसँगको नाता सम्बन्ध पनि लेख्नुहोस् र त्यहाँ गएर अवलोकन गर्दा स्मरण भएका कुराहरूको विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

६. आफ्नो घर वा विद्यालयमा खेती गरिने लसुन, अदुवा, प्याज, बेसार, सखरखण्ड, बदाम, धनिया खेती मध्ये कुनै एक खेतीमा सहयोग गर्नुहोस् । बिउ राख्नेदेखि उत्पादन, प्रयोग र विक्रीसम्मका प्रक्रियाहरुमा के कस्ता कार्यहरु गरियो ? ती सबैको प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

७. आफ्नो घर वा समुदायस्तरमा उत्पादित वस्तुहरू परालको गुन्द्री, चकटी, डोको, सुपो, बाबियोको डोरी, अल्लोको डोरी, ठेकी, मदानी, मदुस, कोर्को, ओखल, मुसल आदिमध्ये कुनै एकको निर्माण कार्यको अवलोकन गर्नुहोस् । निर्माण गर्दा चाहिने सामग्रीहरु, निर्माण गर्ने तरिका र निर्मित सामग्रीको प्रयोग के के कार्यका लागि गरिन्छ ? विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

८. आफ्नो घरपरिवार वा छरछिमेकमा भएका जेष्ठ नागरिकलाई के भनेर बोलाउनु हुन्छ ? उहाँको नाम के हो ? उहाँको शारीरिक अवस्था कस्तो छ ? ती जेष्ठ नागरिकले तपाईप्रति गर्ने व्यवहार कस्तो छ ? दिक्क लाग्दो वा रमाइलाग्दो ? उनीहरूलाई तपाईले मन पराउनु हुन्छ कि मन पराउनु हुन्न ? यसको कारणसहित उल्लेख गर्दै तपाईले उहाँहरूबाट सिकेको कुरा के के हुन् ? सङ्क्षेपमा लिखित प्रतिवेदन बनाइ प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

९. तपाईले के के काम गर्दा तपाईका परिवारका सदस्यहरू खुसी हुनुहुन्छ ? घरपरिवारमा गएर उहाँहरूसँग सोधपुछ गर्नुका साथै उहाँहरुमध्ये को-कसले गर्ने कुन कुन कुराहरू तपाईलाई मन पर्छ ? यो क्रियाकलापबाट तपाईले के सिक्नु भयो ? यी सबैलाई समेटेर प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१०. तपाईको गाउँवस्तीमा विभिन्न अवसरमा नाँचिने नाँचहरू देख्नु भएको छ कि छैन ? देखेको भए देखेको आधारमा र नदेखेको भए देखेका मानिससँग सोधेर कुनै एउटा नाँचमा गरिने क्रियाकलाप, लगाउने पोशाक र बजाउने बाजाहरूको नाम तलको तालिकामा भर्नुहोस ।

नाचको नाम	नाँचमा गरिने क्रियाकलापहरू	नाँचमा लगाउने पोशाकहरू	नाँचमा बजाउने बाजाहरू

११.तपाईले घरपरिवारमा गएर परिवारका सदस्यहरूको सामू आफूले मन परेको गीत गाउनुहोस् वा मन परेको गीतमा नाँच्नुहोस् । तपाईको गीत सुनेर वा नृत्यको अवलोकन गरेर को-कोले के-के भन्नु भयो ? उहाँहरूको कुरा सुनेर

तपाईलाई कस्तो महसुस भयो ? तपाईले गाएको वा नाँचेको गीतको नामसहित उल्लिखित सबै कुरा टिपोट गरेर कक्षामा प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१२.तपाईको गाउँबस्तीमा तपाईले चिनेको असल नागरिकको नाम के हो ? तपाईले उहाँसँग भेट गरेर उहाँले गरेका राम्रा कामहरुको बारेमा सोधपुछ गरेर टिपोट गर्नुहोस् । उहाँसँग भेट हुन सक्ने अवस्था नभएमा उहाँको परिवार वा उहाँको सम्बन्धमा तपाईको आफ्नो परिवारका सदस्यसँग सोधपुछ गर्नुहोस् । यो क्रियाकलापबाट तपाईले के सिक्नु भयो ? आदि कुरालाई समेटेर प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

१३. तपाईले विद्यालयमा सिकेका प्राणायाम र आसनहरू घरमा पनि गएर आफ्नो अभिभावकले देख्ने गरी अभ्यास गर्नुहोस् । तपाईले गरेको अभ्यास देखेर अभिभावकले तपाईलाई के भन्नु भयो ? तलको तालिकामा भर्नुहोस् ।

विद्यालयमा सिकेर घर गइ अभ्यास गरेका प्राणायामको नाम	विद्यालयमा सिकेर घर गइ अभ्यास गरेका आसनहरूको नाम	अभ्यास गरेको देखेरे अभिभावकले दिएको प्रतिक्रियाको विवरण

१४. तपाई हिन्दु धर्मावलम्बी हो भने कम्तिमा एकजना इसाइ वा एकजना इस्लाम धर्म मान्ने साथीसँग परिचय गरी उनीहरूले मान्ने पर्व क्रिसमस वा ईदमा के के गरिन्छ वा के के परिकार खाइन्छ भन्ने कुरा साथीले भनेको आधारमा आफ्ना विचार सहित प्रतिबेदन बनाएर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् अथवा तपाई ईसाइ वा इस्लाम धर्म मान्ने व्यक्ति हो भने पनि हिन्दू धर्म मान्ने साथीको दशैंका बारेमा त्यसरी नै प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

१५. निजी स्वार्थभन्दा माथि उठेर समग्र समाज, मुलुक र मानव कल्याणका लागि काम गर्ने आफ्नो गाउ/वडाका समाजसेवी एवम् गणतन्त्रका निम्ति जीवन अर्पण गर्ने आफ्नै गाउँ/ वडाका सहीदहरुको बारेमा नाम र उनले गरेका कामको सूची निम्न तालिकाका आधारमा निर्माण गरी कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

क्र.सं.	समाजसेवी/सहिदहरुका नाम	उनीहरुले गरेका प्रमुख काम	जानकारी दिने व्यक्तिको नाम र नाता सम्बन्ध
१.			
२.			
३.			

१६. स्वास्थ्य चौकीको नर्स वा अन्य कुनै कर्मचारीलाई भेटी स्वास्थ्य चौकीले प्रवाह गर्ने सेवा र सेवा लिन अपनाउनु पर्ने प्रक्रियाका बारेमा तलको तालिकाको आधारमा प्रतिबेदन बनाइ पेश गर्नुहोस् ।

स्वास्थ्य चौकीले प्रवाह गर्ने सेवाहरू	सेवा लिनका लागि अपनाउनु पर्ने प्रक्रियाहरू
१.	१.
२.	२.
३.	३.

१७. सोधखोज तथा अवलोकनको माध्यमबाट त्रिवेणी गाउँपालिका भित्र पाइने वन्यजन्तु तथा चराहरुको सूची बनाउनुहोस् । उक्त वन्यजन्तु र चराहरुको महत्व तथा संरक्षण गर्ने तरिकासमेतलाई तलको तालिकामा भर्नुहोस् ।

क्र.स.	वन्यजन्तु/चराको नाम	पत्ता लागेको स्रोत वा माध्यम	महत्व	संरक्षणको तरिका
१				
२				
३				
४				

१८. घर वरपरको खाली जमीन वा विद्यालय वा करेशाबारीमा उपयोगी बोटबिरुवाको वृक्षारोपण गर्नुहोस् । बिरुवा हुर्कनको लागि आवश्यक पर्ने तत्वहरू-पानी, मल आदि पनि प्रदान गर्नुहोस् । करिब १ महिनामा बिरुवाको बृद्धि कति भयो, बिरुवामा के कस्ता परिवर्तनहरू आए ? अवलोकन गरी प्राप्त विवरणहरू टिपोट गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१९. घरबाट निस्कने फोहोरहरूको वर्गीकरण (कुहिने र नकुहिने एवम् तरल र ग्याँस) गर्नुहोस् । फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने तरिकाहरू अवलम्बन गर्नुहोस् । यसको लागि फोहर तरल (नाली, शौचालय तथा बाथरुमबाट निस्कने तरल, भान्साबाट निस्कने फोहोर), कुहिने र नकुहिने ठोस फोहोर, ग्याँस (वायु) आदिको व्यवस्थापन गर्ने तरिकाहरूलाई आफू, आफ्नो परिवारले विशेष ध्यान दिनुहोस । यी कार्यबाट फोहोर व्यवस्थापन गर्दा के के प्रगति भयो ? गरेका कार्यहरूको टिपोट तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

२०. हाम्रो गाउँवस्तीमा सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रुपमा रहेको जातिय वा लैङ्गिक विभेदले हाम्रो विकासमा के कस्तो बाधा पुऱ्याइरहेको छ ? यस्तो विभेदलाई न्यूनिकरण गर्न विद्यालय र समाजका अगुवाहरुले के कस्तो काम गर्नुपर्दछ ? समूदायका कम्तिमा कुनै दुई जना जानकारहरुसँग सोधपुछ गरेको आधारमा प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

२१. विगत एक वर्षभित्र समुदायमा घटेका विपद्हरूको सूची अभिभावकलाई सोधि तयार गर्नुहोस् । ती विपद् घट्नुका कारणहरू र भएको क्षति लेखी तलको तालिका भर्नुहोस ।

क्र. सं.	विपद्को नाम	संभावित कारण	भएको क्षति

२२. विद्यालयबाट घर जाँदा बाटो वा सडक अवलोकन गरी विद्यालय जाँदा आउँदा हुनसक्ने सम्भावित जोखिमहरू पहिचान गर्नुहोस् । ती जोखिमबाट सुरक्षित रहन गर्नुपर्ने उपायहरू र तपाइको भूमिका समेत उल्लेख गरी प्रतिबेदन तयार गर्नुहोस् ।

२३. आगलागी, बाढी र पहिरोबाट बच्नका लागि गरिने कृत्रिम घटना अभ्यासमा सहभागी भइ उक्त कृत्रिम घटनामा सहभागी भएको आधारमा गरिएका प्रकृयाहरू बुँदागत रुपमा टिपोट गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

कक्षा ५

१. तपाईको त्रिवेणी गाउँपालिकामा भएका जम्मा वडाहरु र उक्त वडाहरु अन्तर्गत पर्ने गाउँवस्तीका नामहरु आफ्नो छिमेकी वा समुदायको जानकार व्यक्तिसँग सोधपुछ गरेर तलको तालिकामा भरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

वडा नं	गाउँवस्तीका नामहरु	जानकारी दिने व्यक्तिको नामं.
१		
२		
३		
४		
५		

२. तपाईले वडामा भएका गाउँटोलहरूको नाम लेख्नुहोस् र ती गाउँटोलहरूमा कुन कुन जातिको बसोवास रहेको छ ? सकेसम्म ती क्षेत्रमा आफैले प्रत्यक्ष गएर अवलोकन गरी तलको तालिकाका आधारमा विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

आफ्नो वडामा भएका गाउँटोलका नाम	बसोवास गरेका जातजातिहरू	बढी बसोवास भएको जातजाति	कैफियत
(क)			
(ख)			
(ग)			

३. तपाई कहिलेकाहीँ आफ्नो बाहेक आफ्नै गाउँपालिकाको अन्य कुनै विद्यालयमा यस भन्दा पहिले जानु भएको छ कि छैन ? जानु भएको छ भने त्यही गएको आधारमा र नगएको भए विषय शिक्षकसँग अनुमति लिएर कक्षाका विद्यार्थीहरूको समूह बनाई कुनै विद्यालयमा जानुहोस् र उक्त विद्यालय र तपाईको विद्यालयका के कस्ता भिन्नताहरू छन् ? तपाईको विद्यालयमा भन्दा त्यहाँ के राम्रो छ र त्यहाँको विद्यालयमा भन्दा तपाईको विद्यालयमा के राम्रो छ ? उल्लिखित कुरा समेटेर प्रतिवेदन बनाइ विषय शिक्षकलाई पेश गर्नुहोस् ।

४. समग्र समाज, मुलुक र मानव कल्याणका लागि काम गर्ने आफ्नो वडाभित्रका समाजसेवी एवम् गणतन्त्रका निम्ति जीवन अर्पण गर्ने सहीदहरुको नाम र उनले गरेका कामको सूची निम्न तालिकाका आधारमा निर्माण गरी कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

क्र.सं.	समाजसेवी/सहिदहरुका नाम	उनीहरुले गरेका प्रमुख काम	जानकारी दिने प्राप्त गरेको स्रोत
१.			
२.			
३.			
४.			
५			

५. तपाई स्काउट, इको क्लव, रेडक्रसमध्ये कुनै एकमा आवद्ध भएको कारण उक्त संस्थाले तोकेको काममा सहभागी हुनुहोस् । उक्त काम के थियो ? उक्त काम गर्दा तपाई एक्लै हुनुहुन्थ्यो वा समूहमा ? उक्त काम गर्दा तपाईलाई कस्तो अनुभूति भयो र उक्त कामले के फाइदा भयो ? उक्त काम माथिकामध्ये कुन संस्थामा आवद्ध भएको कारण गर्नु भएको हो ? यी सबै कुरा उल्लेख गरेर प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा पेश गर्नुहोस ।

६. आफ्नो घर वा विद्यालय वा समुदायमा खेती गरिएको आलु, टमाटर, केरा, च्याउखेतीमध्ये तपाई संलग्न र सहभागी भएर उत्पादन गरिएको तरकारी खेती कुन हो ? उक्त तरकारी खेती कसरी गरिदोरहेछ ? तपाईलाई त्यसबाट के कुराको सिकाइ भयो ? आफ्ना अनुभवहरू समेटेर प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

७. तपाईका परिवारमा भएका अभिभावकहरूमध्ये कुनै दुई अभिभावकको नाम र नाता सम्बन्ध उल्लेख गर्दै उहाँहरुसँग भएका तपाईलाई मन पर्ने बानी व्यवहारहरू तलको तालिकामा लेखी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

अभिभावकको नाम र नाता सम्बन्ध	नाता सम्बन्ध	उहाँसँग भएका मनपर्ने बानी र व्यवहारहरू
(१)		
(२)		

८. विद्यालयमा आएदेखि अहिलेसम्म विद्यालयबाट तपाईले के के राम्रा बानी, सिपहरू सिक्नु भयो ? तपाईले सिकेका बानी र सिपहरूको बारेमा तपाईका परिवारका सदस्यहरूले के भन्नु हुन्छ ? तपाइले सिकेको कुन सिप वा बानीले तपाईका परिवारका कुन कुन सदस्यलाई बढि खुसी बनाएको छ ? तपाईको सिकाइले तपाइलाई के फाइदा भएको महसुस गर्नु भएको छ ? यी सबै कुराका आधारमा लिखित विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

९. तपाईलाई घरपरिवारमा भएको कुनै कुरा झट्ट सम्झिँदा वा अवलोकन गर्दा नराम्रो लागेकोमा सकारात्मक किसिमले सोच्दै जाँदा त्यो भित्र पनि के कुरा राम्रो देख्नु भयो ? तपाईले देखेको वा सोचेको उक्त राम्रो कुराको बारेमा घरपरिवारका सदस्यहरूसँग छलफल गर्दा क-कसले के के भन्नु भयो ? यसबाट तपाईलाई के अनुभूति भयो ? उल्लिखित सबै कुरा समेटेर लिखित प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१०.त्रिवेणी गाउँपालिकाका परम्परागत स्थानीय लोकगीत, लोक नृत्य, गाउँ खाने कथा, आँन, पुरान र लोक कथामध्ये कुनै तीनवटाको बारेमा गाउँका जानकार मानिसहरुसँग सोधपुछ गरी हरेकको तीन तीनवटा उदाहरणहरु सङ्कलन गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

११.घरपरिवारमा कुनै उत्सव वा चाडपर्व मनाउँदा तपाई सहभागी भइ गरेका कार्य के के हुन् ? तपाइले मन पराएका कुरा के के हुन ? उक्त चाडपर्वलाई अझ रमाइलो र सबैजना खुसी भइ सहभागी हुनका लागि के गरेको भए हुन्थ्यो ? यस सम्बन्धमा तपाईको आफ्नो विचारसहित आफ्ना परिवारका केही सदस्यहरूको बिचारलाई समेत समेटेर प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१२.तपाईले आफूमा मीठो बोल्ने, थोरै बोल्ने र विस्तारै बोल्ने बानीको विकास गरेपछि तपाईलाई के फाइदा भयो र तपाईको परिवर्तन भएको बानीको सम्बन्धमा तपाईका परिवारका सदस्य र तपाईका नजीकका साथीहरूको के प्रतिक्रिया रहेको छ ? सबै कुरा तलको तालिकामा भरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् । यदि यो बानीमा परिवर्तन भएको छैन भने परिवर्तन गरेर त्यसको एकहप्ता पछि प्राप्त प्रतिक्रियाका आधारमा यो प्रतिवेदन बनाइ पेश गर्नुहोस् ।

परिवर्तन भएको बानी	घरपरिवारको प्रतिक्रिया	नजीकका साथीहरूको प्रतिक्रिया
(१) पहिले भन्दा मीठो बोल्ने		
(२) पहिले भन्दा थोरै बोल्ने		
(२) पहिले भन्दा विस्तारे बोल्ने		

१३. तपाईले सिकेका आसन र प्राणायाममध्ये घरमा पनि गएर कुन कुन आसन र प्राणायाम गर्नुहुन्छ ? तपाईले उक्त काम गर्दा तपाईको घरपरिवारका कुन कुन सदस्यले के के भन्नु हुन्छ ? ती काम गर्दा तपाइलाई कस्तो महसुस हुन्छ ? तपाईले घरमा गएर गर्ने कुनै आसन र प्राणायाममध्ये कुनै एकबाट हुने फाइदाको बारेमा परिवारका कुन कुन सदस्यले के भन्नुहुन्छ ? तपाइलाई यसबाट के सिकाइ भयो ? यी सबैलाई सङ्क्षेपमा लेखेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१४. वडा कार्यालयमा गएर वा त्यो सम्भव नभए त्यहाँको कुनै कर्मचारीलाई भेटेर वडा कार्यालयले नागरिकका निम्ति प्रवाह गर्ने सेवा र सेवा लिन अपनाउनु पर्ने प्रक्रियाका बारेमा तलको तालिकाको आधारमा प्रतिबेदन बनाइ पेश गर्नुहोस् ।

वडा कार्यालयले प्रवाह गर्ने सेवाहरू	सेवा लिनका लागि अपनाउनु पर्ने प्रक्रियाहरू
१.	१.
२.	२.
३.	३.
४.	४.

१५. सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रुपमा समाजमा रहेको जुवातास, जातीय भेदभाव, छुवाछुत र लैङ्गिक हिंसाका कारण हाम्रो समाजमा के कस्ता नराम्रा असरहरु परेका छन् ? यस्ता सामाजिक विसङ्गतिहरुलाई न्यूनिकरण गर्न के गर्न सकिन्छ ? समाजमा तपाईले असल ठान्नु भएको कुनै एकजना महिला र एकजना पुरुषसँग उल्लिखित प्रश्नहरु सोधेर प्राप्त जवाफलाई आफ्नो समेत विचार समावेश गरी तयार गरिएको प्रतिबेदन कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस ।

१६. घर वरपर पाइने औषधीजन्य वनस्पतिहरू- टिमुर, समायो, पाँचऔले, बाँजखोटी, कुरिल्लो, घोडाटाप्रे, वटुलेटी, सिलपाउरी, झिंगामारो, बोजो, चोत्रामध्ये कुनै चरावटा वनस्पतिको पहिचान गरी ती बनस्पतिहरुको कुन भागले के कस्तो औषधीको रुपमा काम गर्दछन् ? परिवार वा छरछिमेकका जानकार मानिसहरुसँग सोछपुछ गरी निम्न विवरण सहितको प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

क्र.सं.	औषधीजन्य वनस्पतिको नाम	औषधीको रुपमा प्रयोग हुने वनस्पतिको भाग र औषधी गर्ने विधि	उपचार हुने रोग

१७. घरबाट निस्कने ठोस फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने मुख्य तीन तरिकाहरू : कम प्रयोग, पुनः प्रयोग र पुनः चक्रण विधि प्रयोग गर्नुहोस् । यी तीन व्यवस्थापनका उपायहरु अवलम्बन गर्दा के के फाइदा भयो ? अनुभवलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१८. कक्षा ५ का विद्यार्थीहरू विभिन्न समूहमा बाँडिनुहोस् र विद्यालयबाट निस्कने ठोस फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने मुख्य तीन तरिकाहरू : कम प्रयोग, पुनः प्रयोग र पुनः चक्रण विधि प्रयोग गर्नुहोस् । यी तीन व्यवस्थापनका उपायहरु अवलम्बन गर्दा के के फाइदा भयो ? अनुभवलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१९. शरीरलाई आवश्यक पर्ने पौष्टिक तत्वहरु नष्ट नहुने गरी तरकारी र अन्य खाने कुरा तयार पार्ने र खाने तरिकाको बारेमा कक्षामा छलफल गरेको र आफ्नो परिवारका मानिसहरुले प्रयोग गरेको तरिकामा के फरक छ ? कक्षामा छलफल गरेको तरिकालाई घरमा पनि प्रयोग गर्नका लागि तपाईको भूमिका के रहन्छ ? तपाईले निर्वाह गरेको भूमिकाले परिवारमा पौाष्टिक तत्वहरु नष्ट नहुने गरी तरकारी र अन्य खाने कुरा खाने सवालमा आनीबानी र व्यवहारमा परिवर्तन भयो कि भएन ? यी सबै कुरालाई समेटेर प्रतिबेदन बनाइ कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

२०. तपाईको गाउँवस्तीको कुनै पाँच वटा घरपरिवारमा गएर उक्त घरपरिवारमा शौचालय र स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्था छ कि छैन ? शौचालय र स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्था नभएको भए उक्त परिवारहरुले दिशापिसाव र खानेपानीका लागि के उपाय गरिरहेका छन ? त्यसबाट उनीहरुले भोगिरहेको समस्या के हो ? सम्बन्धित घरपरिवारको अवलोकन र सोधपुछका आधारमा विवरण तयार पारी कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

२१.आफ्नो घर वा घरवरपर वा विद्यालयमा हुने पानीको प्रदूषण सम्बन्धमा अध्ययन गर्नुहोस् र प्राप्त विवरणलाई तलको तालिकामा भर्नुहोस् ।

क्र.स.	**प्रदूषण भएको स्थान**	**प्रदूषणको कारणहरू**	**प्रदूषणबाट परेको असर**	**प्रदूषण न्यूनीकरण गर्न गरिएका प्रयासहरू**	**प्रदूषण न्यूनीकरण गर्न भविष्यमा गर्नुपर्ने कार्यहरू**
१					
२					
३					

२२. चाडपर्व वा मेलामा हुनसक्ने जोखिम एवम् दुर्घटनाहरुको सूची बनाउनुहोस् । ती जोखिम तथा दुर्घटनाहरु के कारणले हुने गर्दछन् र ती जोखिम तथा दुर्घटनाहरु हुन नदिन वा त्यस्ता जोखिम वा दुर्घटनाबाट बच्न के गर्न सकिन्छ ? यससम्बन्धमा तपाई भन्दा जानकार व्यक्ति वा आफूभन्दा माथिल्लो कक्षामा अध्ययन गरिरहेका विद्यार्थीहरुसँग सोधपुछ गरेको आधारमा प्रतिबेदन बनाइ कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस ।

२३. तपाई आफ्नो वडाको विकासमा महत्वपूर्ण योगदान गर्ने समाजसेवीहरुको नाम, ठेगाना र योगदानबारे विवरण तयार गरी ल्याउनुहोस।

कक्षा ६

१. तपाईको पालिकामा के कस्ता रमणीय तथा पर्यटकीय स्थलहरू छन् ? ती स्थानहरु के कारणले रमणीय र पर्यटकीय स्थलको रुपमा चिनिन्छन् ? उक्त स्थानहरूमा तपाई आफैले अवलोकन गर्नु भएको छ भने आफूले अवलोकन गरेका आधारमा र आफूले अवलोकन नगरेको भए अन्य जानकार व्यक्तिसँग सोधपुछ गरी तलको तालिकामा भरेर कक्षामा पेश गर्नुहोस ।

पालिकामा भएका रमणीय पर्यटकीय स्थलहरू	पर्यटन स्थल रहेको गाउँटोल र वडा नं.	उक्त स्थान रमणीय हुनुपर्ने कारण	कैफियत
१.			
२.			
३.			

२. यस त्रिवेणी गाउपालिकामा भएको कुनै प्रसिद्ध धार्मिक स्थलहरुमध्ये आफूले अवलोकन गरेको कुनै एक धार्मिक स्थलको बारेमा निम्नलिखित विवरणको आधारमा प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

धार्मिक स्थलको नाम र ठेगाना	धार्मिक स्थलको परिचय र इतिहास	धार्मिक स्थलप्रतिको मानिसको आस्था र महत्व

३. तपाईले त्रिवेणी गाउपालिकाका जनप्रतिनिधिहरूमध्ये तपाईले गरेको अध्ययन, भेटघाट र सोधपुछको आधारमा तल लेखिएका जनप्रतिनिधिहरूको विवरण देहायको तालिकामा भरी कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

पालिकाका पदाधिकारीहरू	उनीहरूले गर्ने प्रमुख काम	कैफियत
(क) पालिकाका अध्यक्ष		
(ख) पालिकाका उपाध्यक्ष		
(ग) वडाध्यक्ष		
(घ) वडा सदस्य		

४. त्रिवेणी गाउँपालिकाको वडाले शिक्षा, युवा तथा बालबालिकाका लागि कानून अनुसार के कस्ता काम गर्ने प्रावधान छ र के काम गरिरहेको छ ? गर्नु पर्ने र गरेका कामहरूको बीचमा के भिन्नता छ ? उक्त भिन्नतालाई न्यून गर्न के गर्नुपर्ने देखिन्छ ? वडामा काम गर्ने सम्बन्धित क्षेत्रका पदाधिकारी र अन्य जानकारहरूसँग सोधपुछ गरेर आफ्नो अनुभूति सहितको प्रतिबेदन तयार पारी कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

५. अध्यक्ष कप तथा राष्ट्रपति रनिङ शील्ड खेलकुद प्रतियोगितामा समावेश हुने खेलहरुको सूची बनाउनुहोस् । तीमध्ये तपाईको रुचि कुन कुन खेलमा रहेको छ ? खेलमा रुचि राख्ने र खेललाई नै आफ्नो मुख्य पेशा सम्झेर काम गरिरहेका केही खेलाडीहरुको दृष्टान्त दिएर खेलजगतलाई आकर्षक र मर्यादित बनाउनका लागि को-कोले के-के भूमिका निर्वाह गर्नुपर्दछ ? खेलप्रति रुचि भएका र खेलको बारेमा विज्ञता हासिल गरेका व्यक्तिहरुको विचारहरुका आधारमा उल्लिखित प्रश्नहरुको जवाफलाई समेटेर प्रतिबेदन बनाइ कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस ।

६. आफ्नो घर वा विद्यालयमा भैंसीपालन/कुखुरापालन वा अन्नबालीहरू (धान, मकै, गहुँ, जौं) को खेती कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । यसरी सहभागी हुँदा पालन वा खेती गर्ने तरिका, उत्पादन भएको वस्तु, प्रयोगको अवस्था, विक्री वितरण सम्बन्धी विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

७. आफ्नो घर वा विद्यालयमा गरिने कुनै एक तरकारी खेती (साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुसार्नी) मा सहभागी हुनुहोस् । खेती गर्दा चाहिने सामग्रीहरू, खेती गर्ने तरिका र उक्त खेती कार्यमा सहभागी, उत्पादित तरकारी र प्रयोग तथा बजारीकरण सम्बन्धी विवरण समावेश गरी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

८. स्थानीय स्तरमा तयार गरिने हस्त निर्मित सामग्रीहरूमध्ये कुनै एक सामाग्री निर्माण गरी कक्षामा प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

९.तपाईको छरछिमेकमा कुन कुन धर्म मान्ने मान्छेहरू छन् ? तीमध्ये हरेक धर्म मान्ने एक एक जनालाई आफैले भेटघाट गरी सोधपुछ गर्नुहोस् र उनीहरूले भनेको आधारमा विभिन्न धर्म मान्नुको कारण र उक्त धर्म मान्दा गर्ने क्रियाकलापहरूलाई समेटी निम्न तालिकाका आधारमा प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

क्र.सं.	धर्मको नाम	भेटेर कुराकानी भएको मानिसको नाम	धर्म मान्नुको कारण	धर्म मान्दा गरिने प्रमुख क्रियाकलापहरु
१				
२				
३				
४				
५				
६				

१०.तपाईको गाउँवस्तीमा माघे सक्रान्ति वा नागपञ्चमीमध्ये कुनै एक मनाउदा के के गरिन्छ ? मनाउनु पर्ने सनातन मान्यता के रहेको छ ? यस विषयमा गाउँवस्तीको एकजना महिला र एकजना पुरुष जानकारसँग सोधपुछ गरी सोको आधारमा तपाईले गरेको सिकाइ सहितको प्रतिबेदन बनाइ कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

११.घरपरिवार वा टोलछिमेकमा तपाई समेत सहभागी भएको कुनै चाडपर्व वा उत्सव मनाउँदा के के गरिएको थियो ? उक्त अवसरमा तपाइले चिनेका कुन कुन मानिसहरू थिए ? तपाईले उक्त चाडपर्व वा उत्सवमा के के गर्नु भयो र के के खानु भयो ? अति नै मन परेका कुराहरू के के थिए? यी सबै क्रियाकलापबाट तपाइले सिकेको कुरा के हो ? आफ्नो विचारलाई समेत समेटेर प्रतिबेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१२.तपाई र तपाईको परिवारको सदस्य वा तपाइको कुनै साथी मिलेर गाउँबस्तीमा भएको अशक्त र असहज अवस्थाको व्यक्तिलाई सहयोग गर्नुहोस् । तपाईले उक्त सहयोग गर्दा उक्त अशक्त र असहज अवस्थाको व्यक्तिमा के परिवर्तन पाउनु भयो ? उहाँले तपाईहरूलाई के भन्नु भयो र कस्तो व्यवहार गर्नुभयो ? त्यतिबेला तपाईलाई कस्तो अनुभूति भयो ? उल्लिखित सबै कुरा समेटेर प्रतिबेदन बनाइ पेश गर्नुहोस् ।

१३. समग्र समाज, मुलुक र मानव कल्याणका लागि काम गर्ने आफ्नो वडा र सिमाना जोडिएका वडाभित्रका समाजसेवी एवम् गणतन्त्रका निम्ति जीवन अर्पण गर्ने सहीदहरुको नाम र उनले गरेका कामको सूची निम्न तालिकाका आधारमा निर्माण गरी कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

क्र.सं.	समाजसेवी/सहिदहरुका नाम	उनीहरुले गरेका प्रमुख काम	जानकारी दिने प्राप्त गरेको स्रोत
१.			
२.			
३.			
४.			
५			

१४. घरका अभिभावक र छरछिमेकसँग सोधपुछ गरेको आधारमा कक्षामा छलफल गरेबाहेकका आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थ भन्दा माथि उठेर आफ्नो गाउँटोल, समाज र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने गाउवस्तीका मानिसहरूमध्ये कुनै ५ जनाको नाम र उनीहरुले गरेका राम्रा कामहरू देहायको तालिकामा भरी प्रस्तुत गर्नुहोस्।

क्र.सं	असल मानिसहरूको नाम, ठेगाना	उनीहरुले गरेका राम्रा कामहरूको विवरण
१		
२		
३		

१५. तपाईले विद्यालयमा सिकेका प्राणायाम र आसनहरू घरमा पनि गएर आफ्नो अभिभावकले देख्ने गरी अभ्यास गर्नुहोस्। तपाईले गरेको अभ्यास देखेर अभिभावकले तपाईलाई के भन्नु भयो ? तलको तालिकामा भर्नुहोस्।

विद्यालयमा सिकेर घर गइ अभ्यास गरेका प्राणायामको नाम	विद्यालयमा सिकेर घर गइ अभ्यास गरेका आसनहरुको नाम	अभ्यास गरेको देखेर अभिभावकले दिएको प्रतिक्रियाको विवरण

१६. अभिभावकको सहयोगले आफ्नो घर वरपर पाइने बनस्पतिहरुमध्येबाट केही औषधीजन्य वनस्पतिका नमूनाहरु सङ्कलन गरी अभिभावक र छिमेकीहरूलाई यसको महत्वको बारेमा सोध्नुहोस् र आफूले पनि कक्षामा सिकेको कुरा उहाँहरूलाई भन्नुहोस्। तपाइले कक्षामा सिकेको कुरा र उनीहरूले भनेको कुरामा के भिन्नता र के समानता छ ? यी सबै कुरा समेटेर आफ्नो विचार समेत राखी प्रतिबेदन लेखेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस्।

१७.विद्यालयको नर्सरी निर्माण कार्यमा सहभागी हुनुहोस्। नर्सरीबाट उत्पादित बेर्नाहरूलाई खाली ठाउँमा रोप्नुहोस्। कक्षाका विद्यार्थीहरू समूहगत रुपमा विभिन्न समूहमा बाँडिनुहोस् र बेर्ना हुर्कनको लागि आवश्यक वस्तुहरूको नियमित रुपमा प्रवाह गर्नुहोस्। करिब २/३ महिनामा उक्त बेर्नाहरूको वृद्धिको अवलोकन गर्नुहोस्। यो कार्य गर्दा आफूले गरेका कार्यहरू र भएको प्रगतिलाई कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस्।

१८..घर वरपरको खाली ठाउँ वा कौसी वा बरण्डामा सागसब्जी तथा दैनिक रुपमा घरमा प्रयोग गर्न सकिने अन्य वनस्पति खेती गर्नुहोस्। नियमित रुपमा उक्त सागसब्जी तथा वनस्पतिको उत्पादन हुन आवश्यक पर्ने वस्तुहरू (पानी, मल, गोडमेल) प्रदान गर्नुहोस्। उत्पादित वस्तुहरु उपभोग गर्नुहोस् र बढी भएको उत्पादित वस्तुको बिक्री वितरण गर्नुहोस्। यी सबै कार्यहरूलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस्।

१९.घर वा घरवरपर वा विद्यालयमा हुने प्रदूषणका प्रकारहरू पहिचान गर्नुहोस् र उक्त प्रदूषणको गहन अध्ययन गरी प्राप्त विवरणलाई तलको तालिकामा भर्नुहोस् ।

क्र.स.	प्रदूषणको प्रकार	प्रदूषणका कारक तत्व तथा कारणहरू	प्रदूषणबाट भएको असर	प्रदूषण न्यूनीकरण गर्न अपनाइएका प्रयासहरू	प्रदूषण न्यूनीकरण गर्न भविष्यमा चाल्नुपर्ने कदमहरू	कैफियत
१	वायु प्रदूषण					
२	जल प्रदूषण					
३	जमिन प्रदूषण					
४	ध्वनि प्रदूषण					
५	विद्युतीय प्रदूषण					

२०. विगत एक वर्षभित्र समुदायमा घटेका विपदहरूको सूची अभिभावकलाई सोधी तयार गर्नुहोस् । ती विपद् घट्नुका कारणहरू र भएको क्षति लेखेर तलको तालिका भर्नुहोस् ।

क्र. सं.	विपद्को नाम	सम्भावित कारण	भएको क्षति

२१. चाडपर्वको समयमा हुनसक्ने सम्भावित जोखिमहरू पहिचान गर्नुहोस् । ती जोखिमबाट सुरक्षित रहन गर्नुपर्ने उपायहरूको सम्बन्धमा परिवारका अभिभावकहरूलाई सोधेर तपाइको भूमिका समेत उल्लेख हुने गरी एउटा प्रतिबेदन तयार गर्नुहोस् ।

२२. तल उल्लेखित प्रमुख विपद्हरू घट्ने समयका आधारमा अभिभावकसँग छलफल गरी प्रकोप पात्रो (Hazard Calendar) तयार पार्नुहोस् ।

विवरण	बैशाख	जेठ	असार	साउन	भदौ	असोज	कात्तिक	मंसिर	पुस	माघ	फागुन	चैत
बाढी												
पहिरो												
हावाहुरी												
चट्याङ												
आगलागी												
भूकम्प												
सर्पदंश												
जङ्गली जनावरको आक्रमण												

२४. त्रिवेणी गाउँपालिका भित्र शिक्षाको क्षेत्रमा महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्ने समाजसेवीको नाम र कामबारे सूचि तयार गर्नुहोस ।

कक्षा ७

१.त्रिवेणी गाउँपालिकामा हालको अवस्थामा विद्यालय तहमा प्राविधिक धारको अध्ययनको अवस्था कस्तो छ ? प्राविधिक धारका विद्यालयहरु छन् वा छैनन् ? हाम्रो पालिकामा प्राविधिक शिक्षाका चुनौति र अवसरहरु के के रहेका छन् ? प्राविधिक शिक्षासँग सम्बन्धित पालिकामा भएका तथ्याङ्कको विश्लेषण र पालिकामा भएका सम्बन्धित क्षेत्रका जानकारहरुसँग गरेको भलाकुसारीका आधारमा समूहमा प्रतिबेदन बनाइ कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस ।

२.त्रिवेणी गा.पा. अन्तर्गत भएका कम्तिमा कुनै दुईवटा सरकारी कार्यालयहरुको स्थलगत अवलोकन गरी उक्त कार्यालयले प्रवाह गर्ने सेवाको बारेमा निम्नाअनुसार विषयवस्तु समावेश गरेर समूहमा प्रतिबेदन बनाइ कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस ।

क.सं	त्रिवेणी गाउपालिका अन्तर्गत रहेका सरकारी कार्यालयहरु	प्रवाह गर्ने सेवा सेवा	सेवा लिने आवश्यक पर्ने कागजात
१			
२			

३. तपाईलाई हाम्रा स्थानीय लोकबाजा- मादल, हार्मोनियम, खैजडी, ढोल, बासुरी वा अन्य कुनै बाजा बजाउन आउछ ? यदि कुनै पनि बाजा बजाउन आउदैन भने घरपरिवार, साथी वा बाजा बजाउन जान्ने मानिसको सहयोगले कम्तिमा एउटा बाजा बजाउन सिक्नुहोस् । तपाईलाई कुनै बाजा बजाउन पहिले नै आउछ वा तपाईले बाजा बजाउन सिक्नु भयो भने तपाईले बजाएको बाजाको तालमा गीत गाउन वा नृत्य गर्नका लागि घरपरिवारका सदस्य वा साथीहरुलाई अनुरोध गर्नुहोस् । तपाईको बाजाको ताल मिल्यो कि मिलेन ? गाउने, नाच्ने वा अन्य स्रोताहरुले यसबारेमा के भन्छन् ? यी सबै कुराहरु र तपाईको समेत बाजा सिक्दाको अनुभूति समेटेर प्रतिबेदन बनाइ कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

४. त्रिवेणी गाउँपालिकाले गत वर्ष र चालु वर्षमा शिक्षा, बालबालिका, युवा तथा महिलाको लागि के कति बजेट विनियोजन गरेको देखिन्छ ? विनियोजन गरिएको बजेट न्यून छ वा सन्तोषजनक ? उल्लिखित विषयहरुका शिक्षाको बजेट बढ्दो क्रममा छ वा घट्दो ? आगामी दिनहरुमा उल्लिखित क्षेत्रका कुन कुन शीर्षकहरुका बजेट विनियोजन गर्नु आवश्यक छ ? यस सम्बन्धमा त्रिवेणी गाउँपालिकाको शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखामा गएर सम्बन्धित पदाधिकारी वा जनप्रतिनिधिलाई भेटी आवश्यक सूचना सङ्कलन गरेर सोही आधारमा तपाईको समूहले आफ्नो विचारसमेतका आधारमा प्रतिबेदन बनाइ कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस ।

५. आफ्नो घर वा विद्यालयमा बाखापालन/भेडापालन/मौरीपालन वा दलहनबालीहरू (केराउ, मास, गहत, भटमास, सोइटा, मसुरो) मध्ये कुनै एकको खेती कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । यसरी सहभागी हुँदा पालन वा खेती गर्ने तरिका, उत्पादन भएको वस्तु, प्रयोगको अवस्था, विक्री वितरण सम्बन्धी विवरण तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

६. हस्त निर्मित सामग्रीहरू (चकटी, नाङ्लो, बाबियोको डोरी आदि) मध्ये कुनै एक सामग्री निर्माण गरी कक्षामा प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

७.तपाईलाई कुन कुन खानेकुराका परिकारहरू तयार गर्न अर्थात पकाउन आउँछ ? तपाईले पकाउन सिकेका मध्ये कुनै एउटा खाने कुरा पकाउने क्रममा के कस्ता विधि र तरिकाहरु अपनाएर पकाउनु भयो ? उक्त परिकार

पकाउँदा आफ्नो अनुभूति र अनुभव सहित आवश्यक पर्ने सामग्री र पकाउने विधिलाई क्रमसँगै लेखी तयार भएको प्रतिवेदनलाई कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

८. हाम्रो परिवार र समुदायमा परम्परादेखि चलिआएका प्रचलन र रीतिरिवाजहरू के के छन् ? तिनीहरुमध्ये कुन कुन प्रचलन र रीतिरिवाजले हामीलाई सभ्य र खुसी बनाउन सहयोग गरिरहेका छन् ? पूर्वीय दर्शनको बारेमा केही जानकारी राख्ने तपाइको टोलका कुनै व्यक्तिका विचारसहित यसबाट आफूले आर्जन गरेको भावना र सिकाइलाई समेत समेटेर प्रतिबेदन तयार गरी प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

९.तपाइले हरेक दिन विहान उठ्दा र बेलुका सुत्दा राम्रो कुराहरूको टिपोट गर्ने बानीले तपाईको जीवनमा पारेको सकारात्मक प्रभाव के हो? यसको बारेमा तपाईका परिवारका सदस्य र साथीहरूको भनाइ के छ? तपाईको स्वभाव र आचरणमा यसबाट भएको परिवर्तन वा सिकाइ के हो? उल्लिखित सबै कुरा समेटेर प्रतिबेदन बनाइ प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१०.तपाईको घरपरिवारका सदस्यहरूसँग मिलेर तपाइले अहिलेसम्म शारीरिक श्रमसँग सम्बन्धित प्रमुख पाँच कामहरू के के हुन् ? तपाइको उक्त काममा भएको सहभागिताको सम्बन्धमा तपाईको परिवारका सदस्यहरूको भनाइ के कस्तो छ र तपाईलाई उक्त काममा सहभागी हुँदा के कस्तो अनुभूति भयो ? उल्लिखित सबै कुरा समेटेर प्रतिबेदन बनाइ पेश गर्नुहोस् ।

११. समग्र समाज, मुलुक र मानव कल्याणका लागि काम गर्ने आफ्नो पालिकाभित्रका समाजसेवी एवम् गणतन्त्रका निम्ति जीवन अर्पण गर्ने सहीदहरुको नाम र उनले गरेका कामको सूची निम्न तालिकाका आधारमा निर्माण गरी कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

क्र.सं.	समाजसेवी/सहिदहरुका नाम	उनीहरुले गरेका प्रमुख काम	जानकारी दिने प्राप्त गरेको स्रोत
१.			
२.			
३.			
४.			
५			

१२.घरपरिवार वा छरछिमेकमा भएका जेष्ठ नागरिकसँग भेटघाट गरी उहाँले आफ्नो जीवनमा गरेका राम्रा कुराहरू के के रहेछन् ? उहाँलाई कुन कुराको धेरै सम्झना आउँदो रहेछ ? कुन कुरा गरेकोमा उहाँ धेरै खुसी हुनुहुँदो रहेछ ? उनीहरूले भनेको आधारमा तपाइले खुसी हुनका लागि के सिक्नु भयो ? आदि कुरा समेटेर प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१३.तपाईले अहिलेसम्म सिकेका र अभ्यास गरेका योगासनहरूको नाम र ती आसनहरूबाट तपाइलाई भएको फाइदाको बारेमा समेत उल्लेख गरी तयार गरेको प्रतिबेदन कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१४.तपाईले आफुले गरेको अवलोकनको आधारमा आफ्नो त्रिवेणी गाउँपालिकामा भएका कम्तिमा एकएकवटा पर्यटकीय स्थल, पार्क, पोखरी र धार्मिक स्थलहरूको नाम लेखी तिनीहरूको महत्त्व र संरक्षण गर्नु पर्ने कारणबारे तलका तालिकामा भरी प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

क्र.सं	त्रिवेणीमा भएका पर्यटकीय र धार्मिक स्थल एवम् ताल, पार्कहरुको नाम	महत्त्व	संरक्षण गर्नु पर्ने कारण
१			
२			
३			
४			
५			
६			

१५. अभिभावकको सहयोगले जङ्गल वा घरवरिपरिबाट कम्तिमा ५ वटा औषधीजन्य विरुवा, जडिबुटी एवम् घाँसपातको नमूना सङ्कलन गरी निम्न तालिकामा भरेर कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

क्र.सं	औषधीजन्य बोटविरुवा, जडिबुटी र घासपातको नाम	महत्त्व र प्रयोग (कुन रोगको लागि उक्त विरुवाको कुन भाग कसरी)
१		
२		
३		
४		
५		

१६. गड्यौला मल बनाउने विधिअनुसार घरमा वा विद्यालयमा गड्यौला मल बनाउने कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । तयार भएको गड्यौला मललाई प्रयोग गर्ने विधिअनुसार तरकारी खेती, पुष्पखेती, फलफूल खेतीमा प्रयोग गर्नुहोस् । यो मल प्रयोग गर्दा भएका फाइदा तथा उपयोगिता सम्बन्धमा आफ्नो अनुभवसमेतलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

१७ घर तथा विद्यालयमा करेसाबारी/बगैंचा निर्माण गरी वा कौसी वा बरण्डा वा गमलामा तरकारी खेती/पुष्प खेती/फलफूल खेती गर्नुहोस् । यसबाट उत्पादित वस्तुहरू, तिनीहरूको उपयोग, भएको फाइदा सम्बन्धी विवरणलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१८. हरित घरको अवधारणाअनुसार घर वरपरको खाली ठाउँमा उपयोगी हुने वनस्पति रोप्नुहोस् । उक्त वनस्पति हुर्कनाको लागि आवश्यक पर्ने तत्वहरू नियमितरुपमा प्रदान गर्नुहोस् । वनस्पति हुर्केको अवस्थाको चित्र वा भिडियो तयार गरी कक्षामा देखाउनुहोस् ।

१९. कक्षाका विद्यार्थीहरू पाँच समूहमा विभाजन हुनुहोस् र समूहगत रुपमा हरित विद्यालयको अवधारणाअनुसार विद्यालय वरपरको खाली ठाउँमा उपयोगी हुने वनस्पति रोप्नुहोस् । उक्त वनस्पति हुर्कनको लागि आवश्यक पर्ने तत्वहरु नियमितरुपमा प्रदान गर्नुहोस् । वनस्पति हुर्केको अवस्थाको चित्र वा भिडियो तयार गरी कक्षामा समूहगत रुपमा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

२०. निम्नानुसार सूचि प्रयोग गरी आफ्नो घर भूकम्पबाट कति सुरक्षित छ, घरको अवलोकन एवम् अभिभावकसँग गरिएको छलफलको आधारमा प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

क्र.सं.	सूचकहरू	सुरक्षित छ	सुरक्षित छैन	कारण
संरचनात्मक				
१	पर्खाल			
२	छत वा छानो			
गैरसंरचनात्मक				
१	दराज			
२	टि.भी.			

२१. कुनै २ जना मोटरसाइकल वा स्कुटर चालकलाई भेटी मोटरसाइकल वा स्कुटरबाट यात्रा गर्दा हुने सम्भाव्य जोखिम र सावधानीका उपायहरूसहित तलको तालिका पूरा गर्नुहोस् र सो का आधारमा 'मोटरसाइकल वा स्कुटरमा सुरक्षित यात्रा' विषयक एक निबन्ध लेख्नुहोस् ।

क्रं.सं.	मोटरसाइकल वा स्कुटर चालकको नाम	संभावित जोखिमहरू	साबधानीका उपायहरू
१			
२			

२२. नजिकैको स्वास्थ्य संस्थाका सवास्थ्यकर्मीलाई भेटी कोभिड, बर्ड फ्लू, डेङ्गु र झाडापखाला कसरी सर्छन् र तिनीहरूबाट बच्ने उपायहरू के हुन भनेर सोध्नुहोस् । सोको तलको खाका प्रयोग गरी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस्।

रोगको विवरण	कोभिड	बर्ड फ्लू	डेङ्गु	झाडापखाला
रोग सर्ने कारण				
रोगबाट बच्ने उपाय				

२३. त्रिवेणी गाउँपालिकाको विभिन्न क्षेत्रमा महत्वपूर्ण योगदान दिएका समाजसेवी व्यक्तिहरुको बारेमा विवरण तयार पार्नुहोस ।

कक्षा ८

१. कस्तो आयोजनाहरुलाई गौरवको आयोजना भनिन्छ ? कार्यसम्पादनको सवालमा अरु आयोजना र गौरवका आयोजनामा के भिन्नता छ ? हाम्रो त्रिवेणी गाउँपालिकाले कुन कुन आयोजनाहरुलाई गौरवका आयोजना भनी नामाकरण गरेको छ ? सम्बन्धित क्षेत्रका पदाधिकारी वा यससम्बन्धी जानकार व्यक्तिलाई भेटी प्राप्त गरेको सूचनाका आधारमो उल्लिखित प्रश्नहरुको जवाफसहित कुनै दुइवटा गौरवका आयोजनाहरुको विवरण तलका तालिकामा भरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस ।

क्र.सं.	विवरण	१	२
१	आयोजानाको नाम		
२	आयोजना आरम्भ भएको मिति र स्थान		
३	आयोजना सम्पन्न हुनु पर्ने मिति		
४	आयोजना सम्पन्न भएको मिति		
५	आयोजनाको कुल लागत		
६	आयोजनामा सहयोग गर्ने मुलुक		
७	आयोजनाबाट हुने प्रमुख उपलब्धिहरू		
८	आयोजना सम्पन्न हुने क्रममा देखिएका समस्याहरू		
९	तपाईको अनुभूति		

२. त्रिवेणी गाउँपालिकाले जारी गरेका ऐन र नियमावलीहरूको देहायको तालिकामा लेखी उक्त ऐन वा नियमावली जारी गर्नु पर्ने खास कारण के हो ? गाउँपालिकाका पदाधिकारी र सम्बन्धित जानकारहरूसँग सोधपुछ र अध्ययन गरी आफ्नो विचार समेतका आधारमा तलको तालिकामा भरी कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

त्रिवेणी गाउँपालिकाले जारी गरेका ऐन र नियमावली	जारी गर्नुपर्ने खास कारण	कैफियत
१.		
२.		
३.		
४		
५		

३. कर्णाली प्रदेशको नक्सा बनाइ त्यहाँ भएको तपाईको जिल्ला र गाउँपालिकाको नक्सामा प्रमुख पर्यटकीय स्थल, जिल्ला सदरमुकाम, प्रमुख सडक र शहर, प्रमुख नदी र ताल आदि भरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

४. त्रिवेणी गाउँपालिकामा सञ्चालनमा रहेकामध्ये निम्न उद्योग र कलकारखानाहरुको समूहगत रुपमा अवलोकन गरी उक्त उद्योग र कलकारखानाहरुले सामान उत्पादन गर्ने प्रक्रियाको बारेमा प्रतिबेदन बनाइ कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस ।

क्र.सं	उद्योग तथा कलकारखानाहरु	आवश्यक पर्ने कच्चा पदाथ	उत्पादन प्रक्रिया	उत्पादन हुने सामानको नाम
१				
२				
३				
४				
५				

५. तपाई सहभागी भएको बालक्लवले अहिलेसम्म के कस्ता कामहरु गर्दै आइरहेको छ ? बालक्लवमा सहभागी भएर तपाईले आफूमा के कस्ता सीप र क्षमताको विकास गर्नुभयो ? तपाईको बालक्लवको भावी योजना के कस्ता क्रियाकलापहरु गर्ने रहेको छ ? साथीहरुसँग आवश्यक छलफल गरेको र बालक्लवका अभिलेखहरु अध्ययन गरेको आधारमा उल्लिखित कुराहरुलाई समेटेर प्रतिबेदन बनाइ कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

६. त्रिवेणी गाउपालिकास्तरीय अध्यक्ष कप खेलकुद प्रतियोगितामा समावेश हुने खेलहरू र खेल खेल्दा आवश्यक पर्ने सामग्री र खेलाडी संख्या तलको तालिकामा भरी सोको प्रतिवेदन कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

क्र.सं.	खेलका नामहरु	खेल खेल्दा आवश्यक पर्ने सामग्री	आवश्यक पर्ने न्यूनतम खेलाडी संख्या
१			
२			
३			
४			
५			
६			

७. कक्षामा छलफल गरे बाहेकका आफ्नो व्यक्तिगत स्वार्थ भन्दा माथि उठेर आफ्नो गाउँटोल, समाज र समग्र मुलुकको हितका लागि काम गर्ने त्रिवेणी गाउँपालिकाका महानुभाव (साहित्यकार, कलाकार, समाजसेवी, खेलाडी, शिक्षाविद्, शिक्षक, वन तथा वातावरण विज्ञ आदि) हरू र उनीहरूले सम्पादन गरेका कामहरू तालिकामा भरी प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

क्र.सं	व्यक्तिको नाम	कार्य क्षेत्र	सम्पादन गरेका कार्यहरू
१			
२			
३			
४			
५			

८. आफ्नो घर वा विद्यालयमा गरिने कुनै एक नगदेबाली (तोरी, मसुरो, अरहर) को खेती कार्यमा सहभागी हुनुहोस् । खेती गर्दा चाहिने सामग्रीहरु, खेती गर्ने तरिका र उक्त खेती कार्यमा सहभागी, उत्पादित तरकारी र प्रयोग तथा बजारीकरण सम्बन्धी विवरण समावेश गरी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

९. हस्त निर्मित सामाग्रीहरू (स्याँखु, डोको, छाप्री, पायो, गुन्द्री आदि) मध्ये कुनै एक सामग्री निर्माण गरी कक्षामा प्रदर्शन गर्नुहोस् ।

१०.तपाईको घरमा को को हुनु हुन्छ ? उहाँहरूले के के काम गर्नु हुन्छ ? उहाँहरूले गर्ने कामले तपाई वा तपाईको परिवारलाई के कस्तो फाइदा भइरहेको छ वा फाइदा हुने देख्नु भएको छ ? घरका जेष्ठनागरिक वा आफूभन्दा अग्रजसँग सोधपुछ गरी यसबाट तपाईले सिकेको कुरालाई समेत समेटेर प्रतिबेदन बनाउनुहोस् ।

११. समग्र समाज, मुलुक र मानव कल्याणका लागि काम गर्ने तपाईको पालिकाभित्रको तपाईको विचारमा सबैभन्दा मन परेको एकजना समाजसेवी र एकजना सहिदको नाम र मन पर्नुको कारण सहित तलको तालिकाका आधारमा प्रतिवेदन तयार गरी कक्षामा पेश गर्नुहोस् ।

क्र.सं.	मन परेको समाजसेवी एवम् सहिदहरुका नाम	मन पर्नुको कारण	थप सूचनाको स्रोत
१.			
२.			

१२.तपाईले आफू भविष्यमा के हुने उद्देश्य राख्नु भएको छ ? यो उद्देश्य राख्नुमा तपाईसँग हाल भएका के कस्ता सक्षमताहरूले तपाईको मनोबल बढाएका हुन् ? तपाईको यो उद्देश्यको बारेमा तपाइका परिवारका सदस्य र साथीहरूले के भन्नु हुन्छ ? तपाईले आफ्नो जविनको लागि गरिएको उद्देश्य निर्धारणले तपाईलाई के असर परेको छ ? उल्लिखित सबै कुरा समेटेर प्रतिवेदन तयार गरी प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१३.कस्तो जीवनलाई सन्तुलित जीवन भनिन्छ ? सन्तुलित जीवनले मानिसलाई कसरी खुसी प्रदान गर्न सहयोग गर्दछ? यससम्बन्धमा आफ्नो गाउँवस्तीका केही बयोबृद्ध र केही समकक्षीहरूको जमघट गराइ उनीहरूबाट व्यक्त विचारहरूलाई समेट्दै यसबाट तपाईले आर्जन गरेको अनुभूति र सिकाइलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

१४.तपाईको परिवारको गोत्र र वंश के हो ? तपाईको पूर्खा तपाई अहिले भएको स्थानमा कहाँबाट आउनु भएको हो? तपाईको वंशजहरूको बसोबास विशेषगरी कहाँ कहाँ छ ? तपाईको मामातिरको र तपाईको परिवारतिरको वंश र गोत्र एउटै हो कि फरक हो ? विहेबारी लगायतका काम गर्दा गोत्र र वंशको ख्याल किन गर्ने गरिन्छ ? यसको कारण के हो ? यो सम्बन्धमा तपाईका घरपरिवारका अग्रज लगायत समाजका मानिसहरुले के भन्छन् ? यसबाट तपाइले आर्जन गरेको नयाँ अनुभूति वा सिकाइ के हो ? उल्लिखित सबै कुरा समेटेर प्रतिवेदन बनाइ कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

१५.घरायसी तथा विद्यालयबाट निस्कने ठोस फोहोरको प्रयोग गरी विन र पिट कम्पोष्टिङ विधिबाट मल बनाउनुहोस् । आवश्यकताअनुसार उक्त तयारी मललाई तरकारी खेती, पुष्पखेती, फलफूल खेतीमा प्रयोग गर्नुहोस्। यो मल प्रयोग गर्दा भएका फाइदा तथा उपयोगिता सम्बन्धमा आफ्नो अनुभवसमेतलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस्।

१६. हाम्रो समाजमा सामाजिक चुनौतिको रुपमा जरा गाडेर रहेको बालबिबाह र लैङ्गिक बिभेदले पारेका नकारात्मक प्रभावहरु के के हुन् ? यसलाई कसरी न्यूनिकरण गर्न सकिन्छ ? न्यूनिकरणमा को-कोले के कस्तो भूमिका निर्वाह

गर्न सकिन्छ ? आदि विषयमा विद्यालयमा बक्तृत्व कला प्रतियोगिताको आयोजना गरी सोको प्रतिबेदन विद्यालयमा पेश गर्नुहोस् ।

१७. निम्नानुसार सूचि प्रयोग गरी हाम्रो विद्यालय भूकम्पबाट कति सुरक्षित छ, विद्यालय परिसर र भवनहरूको अवलोकन एवम् शिक्षकहरूसँग छलफल गरी एक प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् ।

क्र.सं.	सूचकहरू	सुरक्षित छ	सुरक्षित छैन	कारण
संरचनात्मक				
१	पर्खाल			
२	छत वा छानो			
गैरसंरचनात्मक				
१	दराज			
२	बेन्च डेस्क			

१८.घरायसी तथा विद्यालयबाट निस्कने ठोस फोहोरको प्रयोग गरी विन र पिट कम्पोष्टिङ विधिबाट मल बनाउनुहोस्। आवश्यकता अनुसार उक्त तयारी मललाई तरकारी खेती, पुष्पखेती, फलफूल खेतीमा प्रयोग गर्नुहोस् । यो मल प्रयोग गर्दा भएका फाइदा तथा उपयोगिता सम्बन्धमा आफ्नो अनुभव समेतलाई समेटी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस्।

१९. कक्षाका विद्यार्थीहरू समूहमा विभाजन हुनुहोस् र मल बनाउने विभिन्न विधिमध्ये विद्यालयबाट निस्कने कुहिने फोहोरको प्रयोगबाट विन कम्पोष्टिङ वा पिट कम्पोष्टिङ मध्ये कुनै एक विधिबाट मल तयार गर्नुहोस् र आवश्यकता अनुसार करेसाबारी, पुष्पखेती, जडीबुटी खेती वा अन्य खेतीमा प्रयोग गर्नुहोस् ।

२०. सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रुपमा रहेको जुवातास, लङ्गुरबुर्जा, जातीय विभेद, बाल हिंशा, महिला हिंशा, चेलीबेटी बेचबिखन, दाइजो प्रथाले हाम्रो समाजका के कस्ता नराम्रा असरहरु पारिरहेको छ ? यसले मानव सभ्यताको उन्नयनमा के कस्ता अप्ठ्याराहरु देखा परेका छन् ? यस प्रकारका सामाजिक विकृतिहरुको न्यूनिकरण गर्नका लागि विद्यालय, विद्यार्थी, नागरिक समाज, संघसंस्था र गाउँपालिकाले के कस्ता भूमिका निर्वाह गर्दै आइरहेका छन् र अझै अपेक्षित सुधारका लागि के कस्ता कामहरु गर्न जरुरी छ ? यो क्षेत्रका जानकारहरुसँग छलफल गरी आफ्ना समेत विचारका आधारमा उल्लिखित प्रश्नहरुका जवाफलाई समेटेर प्रतिवेदन बनाई कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

२१. पाँच समूहमा कक्षाका विद्यार्थीहरू विभाजन हुनुहोस् । तपसिलका कार्यहरू तपसिलका समूहले सम्पन्न गरी प्रतिवेदन तयार गर्नुहोस् र कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

समूहको नाम	**समूहले गर्नुपर्ने कार्यहरु**
ऊर्जा समूह	विद्यालयमा प्रयोग भएका ऊर्जाका प्रकार (सौर्य ऊर्जा, विद्युत आदि), ऊर्जाको प्रयोग सिकाइ, प्रशासनिक कार्य, कम्प्युटर सञ्चालन आदि)
पानी समूह	विद्यालयमा प्रयोग भएको पानीको स्रोतहरू (धारा, कुवा, इनार, आकाशे पानी आदि), पानीको प्रयोग (सिँचाइ, पिउने, सफाइ गर्ने वा अन्य), पानीको संरक्षणका कार्यहरू

सरसफाइ समूह	विद्यालयको खेलमैदान, कक्षाकोठाको सरसफाइ आदि
फोहोरमैला व्यवस्थापन समूह	विद्यालयबाट निस्कने फोहोरको प्रकार (कुहिने, नकुहिने, तरल, ग्याँस वा अन्य), फोहोरमैला व्यवस्थापनका उपायहरू
सिकाइ व्यवस्थापन समूह	बँगैचाका, करेसाबारी, ऊर्जा (सौर्य, पानी) मा सिकाइको लागि प्रयोग
हरियाली प्रवर्धन समूह	वृक्षारोपण, पुष्पखेती, जडीबुटी खेतीको कार्य

२२.प्रविधि अर्थात Google Search गरी तल उल्लेखित महामारीसँग सम्बन्धित विवरण संकलन गरेर कक्षामा प्रस्तुत गर्नुहोस् ।

क्र.सं.	महामारीहरू		महामारी पत्ता लागेको वर्ष	महामारी सुरु भएको देश	महामारीको कारण	मृत्यू भएका मानिस संख्या	औषधि	सुरक्षाका उपायहरू
१	ब्ल्याक डेथ							
२	प्लेग							
३	फ्लू							
४	हैजा							
५	कोभिड–१९							

२३. विपद्को समयमा सूचना अति आवश्यक हुन्छ । सूचनाको माध्यमबाट सामूहिक प्रतिकार्य समयमै हुन्छ । त्यसकारण जुनसुकै विपदमा प्रयोग हुने गरी तलको तालिकामा आकस्मिक सम्पर्क व्यक्ति र आकस्मिक सम्पर्क नम्बरहरू (Emergency Contact Numbers) खोजी कक्षामा टाँस्नुहोस् ।

क्र.सं.	सम्पर्क गर्नुपर्ने व्यक्ति	ठेगाना	सम्पर्क नम्बर

२४. हाम्रो त्रिवेणी गाउँपालिकाका शहिदहरु मध्ये कुनै एक जनाको संक्षिप्त जीवनी तयार पार्नुहोस ।

७. सिकाइ सहजीकरण विधि र प्रक्रिया

(क) कक्षा १-३ को सिकाइ सहजीकरण विधि र प्रक्रिया

पाठ्यक्रमले विद्यार्थीहरूबाट अपेक्षा गरेका सिकाइ उपलब्धि सहज र सरल तरिकाले हासिल गर्न⁄गराउन शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूले गर्ने सम्पूर्ण क्रियाकलापहरू सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियाभित्र पर्दछन् । एकीकृत पाठ्यक्रमले सिकाइ उपलब्धिको आधारमा मूल्याङ्कन गर्ने गरी विद्यार्थी मूल्याङ्कनको खाका तय गरेको छ । दैनिक सिकाइ सहजीकरणको क्रममा नै निर्धारित सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको लेखाजोखा गर्न शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापको अभिन्न अंगको रूपमा मूल्याङ्कनलाई प्रयोग गर्नुपर्ने कुरा वर्तमान पाठ्यक्रमले उल्लेख गरेकाले सोही बमोजिमका सिकाइ क्रियाकलापहरू अवलम्बन गर्नुपर्ने हुन्छ । यस पाठ्यक्रमले सिकाईलाई प्रभावकारी र दिगो बनाई उनीहरूको स्थानीय विषयवस्तु र आवश्यकता अनुसारको ज्ञान, सिप र अभिवृत्तिको विकासको सुनिश्चितताको अपेक्षा गरेको छ । जसका लागि बालबालिका केन्द्रित, अन्तरक्रियात्मक, सहयोगात्मक तथा प्रत्यक्ष अनुभवमा आधारित शिक्षण विधि र रणनीतिहरूको प्रयोगमा जोड दिनुपर्ने हुन्छ । यस अनुसार कक्षाकोठामा हुने शिक्षणमा पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक, शिक्षक निर्देशिका, श्रव्यदृश्य सामग्री, सन्दर्भ सामग्रीका अतिरिक्त सकेसम्म स्थानीय स्तरमा उपलब्ध तथा स्वनिर्मित स्रोत र साधनहरूलाई शैक्षणिक सामग्रीको रूपमा प्रयोग गर्नु पर्छ । समयको मागबमोजिम सिकाइलाई निरन्तरता दिन तथा युग सापेक्ष सिकाइका लागि शिक्षण सिकाइमा सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई स्थान दिनु पर्छ र वेभमा आधारित सिकाइलाई वैकल्पिक सिकाइको माध्यमको रूपमा प्रयोग गर्न शिक्षकले आफूमा आवश्यक पर्ने ज्ञान र सिपको विकास गरी आवश्यकता अनुसार प्रविधिका साधनहरूको प्रयोग गर्नुपर्ने हुन्छ ।

कक्षा १-३ को पाठ्यक्रमले एकीकृत सिकाइलाई जोड दिएकाले शिक्षण सिकाइ सहजीकरणका क्रियाकलापहरूलाई पाठ्यक्रममा दिइएका सिकाइ उपलब्धि र विषयवस्तुको प्रकृतिअनुसार स्थानीय विषयका क्षेत्रहरू र अन्य विषयहरू (नेपाली, अङ्ग्रेजी, गणित र हाम्रो सेरोफेरो) मा भएका मिल्दाजुल्दा विषयवस्तुलाई अन्तरसम्बन्ध कायम गरी सहजीकरण गर्नुपर्छ । स्थानीय विषयमा रहेका कतिपय विषयवस्तुहरू सहजीकरण गर्दा आवश्यकताअनुसार स्थानीय विज्ञहरूको ज्ञान र सिपलाई उपयोग गर्न उहाँहरूलाई कक्षाकोठामा आमन्त्रण गरी अनुभव तथा सिपको प्रदर्शन एवम् अन्तरक्रियाको अवसर सिर्जना गर्नु पर्नेछ । सिकाइलाई सहकार्यात्मक र प्रत्यक्ष अनुभवमा आधारित बनाउन स्थलगत अध्ययन समूहकार्य तथा प्रयोगात्मक अभ्यासमा जोड दिनुपर्ने छ । स्थानीय विषयमा उल्लिखित विषयवस्तुहरू विद्यार्थीहरूको आफ्नै सेरोफेरोका रहेकाले सैद्धान्तिक भन्दा प्रयोगात्मक तरिकाले सिकाइ सहजीकरण गर्नेमा शिक्षकले ध्यान दिनुपर्ने हुन्छ । स्थानीय कला, संस्कृति, धर्म, चालचलन, रीतिरिवाज, पेसा, व्यवसाय, प्रविधिहरूको प्रयोग, संरक्षण, विकास गर्न स्वयम् विद्यार्थीहरूको प्रत्यक्ष उपस्थिति भएपछि मात्र उक्त विषयवस्तुहरूको ज्ञान, सिप र अभिवृत्तिको विकास गराउन सहज हुन्छ । सिकाइलाई दिगो बनाउन सिकेका व्यवहारहरूलाई अभ्यास गर्ने तथा वास्तविक जीवनमा प्रयोग गर्ने अवसर प्रदान गर्नुपर्ने छ । साथै सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियाहरूले, अनुभव, खोज, चिन्तन, तर्कद्वारा सिकारुको निर्णय क्षमता विकास गरी ज्ञानको विकास र रूपान्तरण गर्न सहयोग गर्नुपर्छ ।

यस पाठ्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि देहाय बमोजिमका सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया अवलम्बन गर्नु पर्नेछ :

- कक्षा १ देखि ३ सम्मको पाठ्यक्रम एकीकृत ढाँचामा विकास गरिएको र यस अन्तर्गत बहुविषयक (विषयहरू अलग अलग तर मिल्दाजुल्दा विषयवस्तुलाई सँगै सिकाउने) र अन्तरविषयक (अन्य विषय र विषयभित्रका विषयवस्तुहरूमा अन्तरसम्बन्ध कायम गरी सिकाइ गराउने) रहेको हुँदा बहुविषयक ढाँचाको सिद्धान्त अनुसार सिकाइ सहजीकरणको योजना बनाइ सिकाइ सहजीकरण गर्नुपर्ने छ ।
- पाठ्यक्रमको बहुविषयक ढाँचा (अन्य विषयसँग मिल्दा सिकाइ उपलब्धि तथा विषयवस्तुलाई सँगै सहजीकरण गर्ने र नमिल्ने विषयवस्तुलाई निश्चित क्रममा राखेर सरल देखि जटिलताको सिद्धान्तअनुसार सहजीकरण

गर्ने) अनुरूप एकीकृत सिकाइका लागि शिक्षकले एकिकृत पाठ्यक्रमको अध्ययन र अन्य शिक्षकहरूसँग समेत समन्वय गरी सहजीकरण क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्नेछ ।

- कक्षा १-३ मा अध्ययन गर्ने बालबालिकाको संज्ञानात्मक विकासको अवस्थालाई दृष्टिगत गरी उनीहरूको धारणा विकासमा सहयोग पुऱ्याउन शिक्षणमा ठोस सामग्रीको प्रयोगलाई प्राथमिकताका साथ स्थान दिनुपर्नेछ ।
- सिकाउनु पर्ने विषयवस्तु/धारणालाई उनीहरूको दैनिक जीवनसँग सम्बन्धित गरी रोचक र मनोरञ्जक ढङ्गले प्रस्तुत गर्नुपर्नेछ ।
- मनोरञ्जनपूर्ण सिकाइका लागि खेल, गीत, नृत्य र अभिनय विधिको प्रयोग गर्नुपर्ने छ ।
- बालबालिकाको दिगो सिकाईका लागि उनीहरूलाई प्रशस्त अभ्यासको अवसर दिनुपर्ने छ ।
- विद्यार्थीसँग प्रत्यक्ष अनुभव गरेर तथा विद्यार्थी आफै सक्रिय भई सिक्न सक्ने, विश्लेषणात्मक चिन्तनबाट अर्थ निर्माण गर्न सक्ने विषयवस्तुहरूमा विषयवस्तुको प्रकृति हेरी प्रयोग, परियोजना कार्य, सर्वेक्षण, समस्या समाधान, खोज, आगमन वा निगमन विधिको प्रयोग गर्नुपर्ने छ । यो पाठ्यक्रमको विषयवस्तुहरूले स्थानीयतासँग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने भएकाले सिकारुलाई प्रत्यक्ष अवलोकन र अनुभव प्रदान गर्न स्थलगत भ्रमणको व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।
- सिकारुहरूले आफूले जानेका र हासिल गरेका ज्ञान, सिप र अनुभवहरू एक आपसमा आदानप्रदान गरी सहपाठीहरूको सहयोग र सहकार्यमा सिक्ने तरिकाहरू अवलम्बन गर्नुपर्नेछ ।
- सामाजिक सुधार, जनचेतना र वातावरण संरक्षणमा आफ्नो स्तरबाट योगदान दिन तथा नेतृत्व सिप विकासमा प्रेरित गर्न साना चेतनामूलक भिडियो बनाई सामाजिक सञ्जालमा लोड गर्ने, यस्तै चित्रहरू सार्वजनिक ठाउँमा टाँस्ने जस्ता अभियान तथा सामाजिक कार्यहरूमा सहभागी गराउनुपर्नेछ ।
- कक्षाकोठालाई रमाइलो तथा जीवन्त बनाई राख्न तथा युगसापेक्ष प्रविधियुक्त सिकाइका लागि उपलब्ध श्रव्य दृश्य सामग्रीहरू, विद्युतीय सामग्रीहरू तथा वेभमा आधारित सामग्री र विधिहरूलाई सकेसम्म प्रयोग गर्न कोशिस गर्नुपर्नेछ ।

(ख) कक्षा ४-८ को शिक्षण सहजीकरण विधि र प्रक्रिया

त्रिवेणी गाउँपालिकाभित्रका सबै वडाहरूका स्थानीय विषयवस्तु र आवश्यकतालाई समेटी यस पाठ्यक्रममा विषयवस्तुहरू राखिएको हुँदा उक्त विषयवस्तुको व्यावहारिक ज्ञान, सिप र अभिवृत्ति विकासका लागि कक्षाभित्र वा बाहिर आफ्नो घर, समुदाय, संघसंस्था, धार्मिक, साँस्कृतिक तथा पर्यटकीय स्थल, पेसा र व्यवसायस्थल, विकासका पूर्वाधारहरू, वन सम्पदा, जलसम्पदा आदिमा भ्रमण गरी ज्ञानेन्द्रीयद्वारा प्रत्यक्ष अवलोकन, अनुभूत तथा प्रयोग गरी सिकेका कुराहरूलाई सिर्जनात्मक विश्लेषण गर्ने प्रतिभाको विकास गर्न प्रोत्साहित गर्ने गरी शिक्षण सिकाइ सहजीकरण गर्नुपर्छ । पाठ्यक्रममा विषयवस्तु तथा सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्न विद्यार्थीहरूले कथा, कविता, नाटक, समाचार, चिठी, सम्पादकीय, गीत, प्रतिवेदन, रेखाचित्र, वृत्तचित्र, स्तम्भचित्र, तालिका, तस्बिर, नक्सा, नमुना निर्माण, प्रयोग, फोटो जस्ता रोचक वस्तुहरू मार्फत् अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्ने अपेक्षा गरिएको छ । विद्यार्थीहरूलाई कुनै पनि विषयवस्तु सिकाउँदा जीवन्त सिकाइ वातावरण तयार गर्नु पर्दछ । यसका लागि शिक्षण सिकाइको विधि, पद्धति तथा उपागमलाई विद्यार्थी केन्द्रित र सामग्री केन्द्रित गर्दै प्रयोगात्मक क्रियाकलापबाट गरेर सिक्ने अवस्थाको सुनिश्चितता गर्नु पर्दछ । अझ स्थानीय विषय स्थानीय परिवेश, सन्दर्भ, पहिचान, पेसा व्यवसाय र प्रविधिसँग बढी नजिक तथा परिचित हुने भएकाले सान्दर्भिक शिक्षण सिकाइमार्फत बालबालिकामा पाठ्यक्रमले तोकेका सक्षमता र सिकाइ उपलब्धि हासिल गराउन प्रयत्नशील रहनुपर्छ ।

आधारभूत तहको कक्षा ४ देखि ८ सम्म राखिएका विषयवस्तुहरू सहजीकरण गर्न निम्न विधि र तरिकाहरूको प्रयोग गर्न सकिने छ ।

क्र.स.	शिक्षण विधि	प्रयोग गर्न सकिने विषयवस्तुहरू
१	प्रयोगात्मक विधि	गरेर सिक्ने क्रियाकलापहरू यस विधि अन्तर्गत पर्दछन् । जस्तै : बिरुवा तथा जनावरको हेरचाह, वृक्षरोपन, पशुपालन, पंक्षीपालन, तरकारी खेती, गायन, वादन, नृत्य, अभिनय, हस्तकला र चित्रकलाद्वारा प्रदर्शन आदि ।
२	अवलोकन र परियोजना विधि	गरेर सिक्ने, सँगै बसेर सिक्ने, प्राकृतिक वातावरणमा सिक्ने, सिपको विकास हुने गरी एकल वा समूह, कक्षाकोठाभित्र तथा बाहिर यो विधि प्रयोग गर्न सकिन्छ । जस्तै : स्थानीय सेवाहरूको जानकारी, विभिन्न धार्मिक स्थल, जलसम्पदा, वन सम्पदा, नमुना निर्माण, पेसा, व्यवसाय र प्रविधिको अवलोकन गरी प्रतिवेदन तयारी गर्ने तथा एकल र समूहगत तथा कक्षाकोठाभित्र र कक्षाकोठा बाहिर गरेर सिक्ने, पञ्च ज्ञानेन्द्रीयहरूको प्रयोगद्वारा सिक्ने क्रियाकलापहरू यस अन्तर्गत पर्दछन् ।
३	क्षेत्र भ्रमण विधि	कक्षाकोठाबाहिर रहेका वस्तुहरूको प्रत्यक्ष अवलोकन गरी प्राप्त जानकारीको अभिलेख राख्ने (प्रतिवेदन, चित्र, चार्ट, भिडियो आदि) । जस्तै : धार्मिक स्थल, पर्यटकीय क्षेत्र, वन सम्पदा, पोखरी, ताल, खेती (तरकारी खेती, फलफूल खेती, पुष्पखेती), विभिन्न पालन (पशुपालन, पंक्षीपालन) आदि ।
४	छलफल विधि	कुनै विषयवस्तुको बारेमा समूहगत, जोडीगत, कक्षागत रूपमा छलफल गरी निष्कर्ष निकाल्न प्रयोग गरिन्छ । जस्तै : सामुदायिक वनको महत्त्व, संरक्षण गर्ने उपायहरू, धार्मिक सम्पदानको संरक्षणका उपायहरू, बालबगैँचाको महत्त्व, हरित विद्यालयको लागि अवलम्बन गर्नुपर्ने पक्षहरू आदि ।
५	समस्या समाधान विधि	कुनै समस्या दिई समाधानको लागि उपायहरू पहिचान गरी समाधान गर्ने कार्य यस विधिमा गरिन्छ । जस्तो : पुष्प खेती गने, भेडाको उनबाट काम्लो बुन्ने, मकैको प्वाखबाट चकटी बुन्ने, वृक्षरोपण गर्ने, सरसफाइ गर्ने आदि ।
६	प्रश्नोत्तर	जुन सुकै विषयवस्तुको उठान गर्दा, परियोजना कार्य वा क्षेत्रभ्रमण वा कक्षा कार्य वा समूह कार्य गराउँदा, विषयवस्तुको प्रस्तुती अघि, प्रस्तुतीकरणको समय र अन्तमा, सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको सुनिश्चित गर्न यस विधिको प्रयोग गर्न सकिन्छ ।
७	घटना (मामला) अध्ययन	वरपरको कुनै विशेष घटनाको अध्ययन गरी त्यसको बारेमा प्रतिवेदन तयार गर्न लगाइ प्रस्तुतीकरण गर्न यस विधिको प्रयोग गर्न सकिन्छ । बाढी, पहिरो, आगलागी, चट्यांग, तरकारी खेती, कुखुरापालन आदि ।
८	प्रदर्शन विधि	कुनै वस्तु देखाएर सिकाउने विधि प्रदर्शन विधि हो । सामग्रीको अभाव भएको बेला शिक्षकले वस्तु वा चित्र प्रदर्शन गरेर सिकाउने गर्दछन् । जस्तै : त्रिवेणी गाउँपालिकाको नक्सा आदि । यसमा श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रदर्शन समेत पर्दछ । जस्तै : तरकारी खेती, पशुपालन, कुखुरापालको भिडियो आदि ।
९	सोधखोज विधि	विद्यार्थीमा नयाँनयाँ कुरा खोजी गर्ने, त्यसको व्यक्ति तथा समाजमा परेको वा पार्ने प्रभाव पहिचान गराउने जस्ता सिपको विकास गराउने, समाजमा रहेको धार्मिक, सांस्कृतिक, आर्थिक, ऐतिहासिक, भौगोलिक आदि पक्षको सोधखोज गरी वास्तविकता पत्ता लगाउने कार्यमा यस विधिको प्रयोग गर्न सकिन्छ ।
१०	कथाकथन विधि	विषयवस्तुलाई रमाइलो, आकर्षक, उत्प्रेरणात्मक तरिकाले प्रस्तुतीकरण गर्न यस विधिको प्रयोग गर्न सकिन्छ । जस्तै : धार्मिक स्थल, पेसा, व्यवसाय, प्रविधिको प्रयोग, संरक्षण, विकास र प्रवर्धन आदिलाई कथात्मक तरिकाले प्रस्तुत गर्न सकिन्छ ।

माथि उल्लेख गरिएका विधिहरूका साथै विषयवस्तुको प्रकृतिअनुसार अन्य विधिहरूको समेत प्रयोग गर्न सकिन्छ । विद्यार्थीको सिकाइलाई थप आकर्षक, तार्किक, समालोचनात्मक, सहभागितात्मक बनाउन विभिन्न रणनीति तथा तरिकाहरूको प्रयोग गर्न सकिन्छ । जसलाई निम्नअनुसार उल्लेख गर्न सकिन्छ : (अ) मष्तिष्क मन्थन, (आ) जिग्सअ, (इ) सोच-जोडीमा छलफल-आदान प्रदान, (ई) जोडीमा पढाइ र जोडीमा सारांश, (उ) संक्षिप्त लेखन, (ऊ) परस्पर शिक्षण, (ए) घुलमिल/स्थिर/जोडी, (ऐ) ग्यालरी हिडाइ, (ओ) फिसबल छलफल, (औ) टी/कपी ब्रेक विचार आदान प्रदान, (अं) प्यानल छलफल आदि ।

८. विद्यार्थी मूल्याङ्कन

शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाकै एउटा अङ्गका रूपमा विद्यार्थीको नियमितरूपमा विद्यार्थीले सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे नगरेको लेखाजोखा गरी विद्यार्थीको सिकाइमा निरन्तर सुधार गरी न्यूनतम सिकाइस्तर प्राप्तिको सुनिश्चितता गर्ने पक्षलाई यस पाठ्यक्रमले जोड दिएको छ । यस प्रकारको मूल्याङ्कनले विद्यार्थीलाई न्यूनतम सिकाइस्तर प्राप्तिका साथै उनीहरूलाई सिकाइमा निरन्तर प्रगति गर्ने अवसर सिर्जना गर्न सहयोग गर्दछ । स्थानीय विषयमा राखिएका विषयवस्तु तथा सिकाइ उपलब्धि पूरा गराउनको लागि कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइको क्रममा गरिने लेखाजोखाको साथै विद्यार्थीहरूलाई आवश्यकताअनुसार सम्बन्धित क्षेत्रमा अवलोकन, क्षेत्रभ्रमण, परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्यमा समेत सलंग्न गराई सोही बमोजिम विद्यार्थीले सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे नगरेको एकिन गर्नुपर्ने हुन्छ र आवश्यकताअनुसार सहजीकरण गर्नुपर्ने हुन्छ । यस्तो मूल्याङ्कनलाई मूलतः सिकाइका लागि मूल्याङ्कन अर्थात् निर्माणात्मक मूल्याङ्कनका रूपमा प्रयोग गरिनुपर्दछ ।

निर्माणात्मक प्रयोजनका लागि सञ्चालन गरिने यस्तो मूल्याङ्कनका लागि विद्यार्थीले के सिक्ने हो भन्ने कुरा निर्धारण गर्नुपर्दछ अर्थात् अपेक्षित सिकाइ उपलब्धि तय गर्नु पर्दछ । विद्यार्थीले के सिक्ने भन्ने कुराको निर्धारण गरेपछि विद्यार्थीको सिकाइको वर्तमान अवस्था वा निश्चित सिकाइ क्रियाकलापपछिको विद्यार्थीको सिकाइ अवस्था वा स्तर के कस्तो छ भनी विभिन्न साधन तथा माध्यम प्रयोग गरी पत्ता लगाउनुपर्छ । यसरी विद्यार्थीको वर्तमान सिकाइ अवस्था पहिचान गरिसकेपछि सिकाइको निर्धारित लक्ष्यमा कसरी पुग्ने भन्ने मार्ग तय गर्नुपर्दछ । यसरी विद्यार्थीको अपेक्षित सिकाइ स्तर तय गर्ने, सिकाइको वर्तमान अवस्था वा स्तर पत्ता लगाउने र कसरी अपेक्षित सिकाइस्तर प्राप्त गर्ने भनी तय गर्ने कार्यका लागि विद्यार्थीको निर्माणात्मक मूल्याङ्कन गरिन्छ । आधारभूत तहको विद्यार्थी मूल्याङ्कलाई कक्षा १ -३ को मूल्याङ्कन र कक्षा ४-८ को मूल्याङकनमा विभाजन गरी चर्चा गरिएको छ ।

(क) कक्षा १– ३ मा विद्यार्थी मूल्याङ्कन

कक्षा १–३ मा गरिने विद्यार्थी मूल्याङ्कनलाई सिकाइ प्रक्रियाकै अभिन्न अङ्गका रूपमा प्रयोग गर्नुपर्दछ । यस्तो मूल्याङ्कनको मुख्य उद्देश्य विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि तथा सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरूको निरन्तर लेखाजोखा गरी सिकाइ सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गर्नु हो । यस्तो पृष्ठपोषण दिने कार्य दुई चरणमा गर्नुपर्छ । पहिलो चरणअन्तर्गत नियमित सिकाइ सहजीकरण पश्चात् मूल्याङ्कन गर्ने र विद्यार्थीको सिकाइको अवस्थाको लेखाजोखा गर्ने र दोस्रो चरणमा सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको अवस्थाको आधारमा अपेक्षित उपलब्धि प्राप्त गर्न नसकेका विद्यार्थीका कठिनाइका क्षेत्र पत्ता लगाई सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुका साथै पटकपटकका सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलापबाट पनि सिकाइ सुधार हुन नसकेका विद्यार्थीहरूका लागि उपचारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप तर्जुमा गरी सिकाइमा सुधार गर्नुपर्दछ ।

कक्षाकोठामा आधारित निर्माणात्मक मूल्याङ्कनले प्रत्येक विद्यार्थीलाई न्यूनतम सिकाइस्तर प्राप्त गर्ने सुनिश्चितता गरी माथिल्लो सिकाइस्तर प्राप्त गर्न सहयोग गर्नुपर्दछ । यसबाट विद्यार्थीहरूको कक्षा दोहऱ्याउने क्रमलाई न्यून गरी

शैक्षिक क्षति घटाउन सहयोग पुग्नुका साथै न्यूनतम स्तरको सिकाइ सुनिश्चित भई थप सिकाइका लागि अवसर सृजना हुने अपेक्षा गरिएको छ । शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापसँगसँगै सिकाइ उपलब्धिको मापन, मूल्याङ्कन एवम् अभिलेखीकरण गर्नुपर्दछ । विद्यार्थीहरुको मूल्याङ्कन गर्दा विद्यार्थीहरुको विचमा र विद्यार्थी र शिक्षकको विचमा हार्दिकता, मित्रता, सहयोग र सहकार्यको भावना, समूहमा काम गर्ने र एकअर्कालाई विश्वास गर्न परिवेशको सिर्जना आदिजस्ता मानवीय स्वभावहरु विद्यार्थीहरुमा विकास भए नभएको विषयमा पनि शिक्षक गम्भीर हुनु पर्दछ र शिक्षक स्वयम्ले पनि विद्यार्थीहरुसँग व्यक्तिगत रुपमा नै परिचय स्थापित गरी उनीहरुको सुखदुखमा साथदिने गरी व्यवहार गर्नुपर्दछ ।

(अ) मूल्याङ्कन विधि र प्रक्रिया

कक्षा १-३ मा निश्चित समयावधिमा विद्यार्थीको सिकाइको लेखाजोखा गर्ने नभई निरन्तर, नियमित तथा कक्षा क्रियाकलापको अङ्गका रूपमा प्रयोग गर्नुपर्दछ । कक्षाकोठामा सिकाइ क्रियाकलापको योजना तथा सञ्चालन निर्धारित सिकाइ उपलब्धि तथा तिनको विस्तृतीकरणका आधारमा ती सिकाइ उपलब्धि प्राप्त गर्न सक्ने किसिमले गर्नुपर्दछ । विद्यार्थी मूल्याङ्कनमा पनि ती सिकाइ उपलब्धि विद्यार्थीले केकति हासिल गर्न सके भन्ने लेखाजोखा गर्न सकिने प्रक्रिया र साधन प्रयोग गर्नुपर्छ । यस्तो मूल्याङ्कन सिकाइ क्रियाकलापकै अभिन्न अङ्गका रूपमा नियमित रूपमा सञ्चालन गरी विद्यार्थीको सिकाइ सुधारका लागि निरन्तर पृष्ठपोषण प्रदान गर्नुपर्दछ ।

कक्षा १-३ का प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका (Portfolio) व्यवस्थित गरी राखिनुपर्छ । कार्यसञ्चयिका फायललाई विद्यार्थीको कक्षाकार्य, प्रयोगात्मक कार्य, उपलब्धि परीक्षा, विद्यार्थीमा आएको व्यावहारिक परिवर्तनको अवलोकन, हाजिरी आदिका माध्यमले अद्यावधिक गर्नुपर्छ । विद्यालयमा पठनपाठन भएका विषयवस्तु र विद्यार्थीको उपलब्धिका बारेमा प्रत्येक थिम वा क्षेत्रको पठनपाठन पश्चात्, विषयक्षेत्रको अध्ययन पूरा गरेपछि अभिभावकलाई जानकारी पठाउने व्यवस्था गरी कार्यसञ्चयिकामा त्यसको अभिलेख उल्लेख गर्नुपर्दछ । यस तहमा गृहकार्यलाई अनिवार्य नगरी कक्षाकार्य, परियोजना कार्य तथा प्रयोगात्मक कार्यलाई नै बढी जोड दिने भए पनि आवश्यक भए केही गृहकार्य पनि दिन सकिनेछ तर दैनिक र एकै दिनमा विभिन्न विषयक्षेत्रमा गृहकार्य दिनु भने उपयुक्त हुँदैन । विद्यार्थीको मूल्याङ्कनमा यथाशक्य वास्तविक कार्यको सही तरिकाले मूल्याङ्कन गर्ने साधन (Tools of Authentic task) समावेश गर्नु उपयुक्त हुनेछ ।

(आ) मूल्याङ्कनका तरिका र साधन

परीक्षण गरिने सिकाइ उपलब्धि तथा विषयवस्तुको स्वरूप, विद्यार्थीको उमेर तथा रुचि, उपलब्ध स्रोत तथा साधन, कक्षामा भएका विद्यार्थी सङ्ख्या, शिक्षकको क्षमता तथा रुचि जस्ता पक्ष विचार गरेर मूल्याङ्कनका तरिका र साधनको छनोट तथा विकास गर्नुपर्छ । मूल्याङ्कनका विभिन्न तरिका तथा साधनहरू हुन्छन् । विद्यार्थी मूल्याङ्कनका लागि प्रयोग गर्न सकिने कार्य तथा साधनहरूबाट प्राप्त सूचनाहरूलाई निश्चित स्वरूपमा अभिलेखीकरण गरिनुपर्दछ । कक्षा कार्य, व्यवहार परिवर्तन, सिर्जनात्मक कार्य, कक्षा सहभागिता तथा विद्यार्थीका कार्यको प्रदर्शनको परीक्षणको अभिलेखीकरण शिक्षकको अवलोकनको माध्यमबाट गर्न सकिने भएकाले यसका लागि उपयुक्त अवलोकन फाराम तयार गर्नुपर्दछ । यसका लागि विभिन्न प्रकारका रुजु सूची तयार गरी विद्यार्थी परीक्षण तथा मूल्याङ्कन गरिन्छ । विद्यार्थीका कार्य तथा उपलब्धिसहित उनीहरूका विभिन्न विवरण व्यवस्थित तरिकाले राख्ने गरी कार्यसञ्चयिका तयार गरी विद्यार्थीको प्रगति के कति मात्रामा र के कसरी भइरहेको छ, के कस्ता सिकाइ कमीकमजोरी रहेका छन् र ती कमीकमजोरीहरू हटाई सिकाइमा सुधार के कसरी गर्ने भन्ने कार्यका लागि यसबाट सहयोग पुग्दछ ।

सामान्यतया स्थानीय विषयको पठनपाठनको क्रममा विद्यार्थीले सिकाइ उपलब्धि हासिल गरे नगरेको लेखाजोखा गर्नको लागि कक्षा सहभागिता, मौखिक कार्य, लिखित कार्य, प्रयोगात्मक कार्य, कार्यसम्पादन तथा प्रदर्शन, सहपाठी तथा स्वमूल्याङ्कन, अभिभावक प्रतिक्रिया, कुराकानी तथा छलफल जस्ता तरिकाहरू अवलम्बन गर्न सकिन्छ । यसको लागि अवलोकन फाराम, रुजु सूची, श्रेणीमापन, रुब्रिक्स, मौखिक प्रश्न जस्ता मूल्याङ्कनका साधनहरू प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

(इ) विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिस्तर र त्यसको सामान्य व्याख्या

उपलब्धिस्तर	**मापन**	**उपलब्धिस्तरको सामान्य व्याख्या**
अपर्याप्त (Insufficent)	१	मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्न नसकेको, सबैजसो सिकाइ उपलब्धिका लागि सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
सामान्य (Basic)	२	मुख्य सिकाइ उपलब्धि आंशिक रूपमा हासिल गरेको तर सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
राम्रो (Proficient)	३	मुख्य सिकाइ उपलब्धि धेरै जसो हासिल गरेको र सुधारात्मक सिकाइ आवश्यक भएको
उच्च (Advanced)	४	मुख्य सिकाइ उपलब्धि हासिल गरेको साथै माथिल्लो स्तरको उपलब्धि हासिल गरेको

पहिलो चरणमा नियमित सिकाइ क्रियाकलापका रूपमा विद्यार्थीको सिकाइको मूल्याङ्कन गरी विद्यार्थीको सिकाइ सुधार गर्नुपर्दछ । मूल्याङ्कनको दोस्रो चरणमा कुनै सिकाइ उपलब्धि हासिल भयो वा भएन भनी उल्लिखित तरिका तथा साधनमध्ये उपयुक्त साधनहरू प्रयोग गरी विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गरी सिकाइस्तर अभिलेखीकरण गर्नुपर्दछ । यसरी अभिलेखित सिकाइस्तर १ वा २ मात्र भएमा सुधारात्मक सिकाइको योजना निर्माण गरी उपलब्धिस्तर ४ सम्म पुऱ्याउने प्रयास गर्नुपर्दछ । उपलब्धिस्तर ३ प्राप्त गरेको विद्यार्थीलाई समेत ४ पुऱ्याउन सहयोग गर्नुपर्छ । यदि पटक पटकको प्रयासबाट पनि कुनै विद्यार्थीको उपलब्धिस्तरमा सुधार हुन नसकेमा यसको कारण खोजी गरी उपचारात्मक सिकाइको योजना बनाउनु पर्दछ भने अन्यलाई अग्रिम सिकाइमा सरिक गराउनुपर्दछ । सुधारात्मक सिकाइ पछि पुनः विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गरी उपलब्धिस्तर निर्धारण गरेर पुनःअभिलेखीकरण गर्नुपर्छ । निश्चित सिकाइक्षेत्रका सिकाइउपलब्धिहरूको सिकाइ परीक्षणपश्चात् सो सिकाइक्षेत्रको औसत सिकाइ उपलब्धिसमेत गणना गरी विद्यार्थी र अभिभावकसँग छलफल गरी विद्यार्थीका सबलता र सुधारका क्षेत्र र उपाय पहिचान गर्नुपर्छ ।

यही क्रममा सबै विषयक्षेत्रको सिकाइपश्चात् सबै सिकाइ उपलब्धिको परीक्षण गरी सिकाइ प्रत्येक सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइस्तरसहित विषयक्षेत्रगत औसत सिकाइ उपलब्धि निकाल्न सकिन्छ । त्यसै गरी मुख्य व्यवहार कुशल सिपमा विद्यार्थीको उपलब्धिस्तर पनि अभिलेखित गर्न सकिन्छ । यसरी तयार गरिएको अभिलेख नै विद्यार्थीको वार्षिक उपलब्धिको प्रतिवेदन हुने छ । विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिको यस्तो अभिलेख तथा प्रतिवेदनको प्रयोग शिक्षक, विद्यार्थी, अभिभावक तथा विद्यालयले विद्यार्थीको सिकाइस्तरको सुनिश्चिता गर्ने, सिकाइ सुधारका लागि पृष्ठपोषण प्रदान गर्न र भावी सिकाइका लागि योजनाका लागि गरिन्छ ।

विभिन्न किसिमका अपाङ्गता भएका विद्यार्थीका लागि उल्लिखित मूल्याङ्कनका तरिका तथा साधनहरूमध्ये कतिपय उपयोगी नहुन पनि सक्दछन् भने कतिपय तरिका तथा साधनहरूको प्रयोगमा भिन्नता ल्याउनुपर्ने हुन सक्दछ । शिक्षकले आफ्नो कक्षाकोठामा भएका विद्यार्थीको अपाङ्गताको किसिम तथा स्वरूपअनुरूप प्रयोग गर्न सकिने

मूल्याङ्कनका वैकल्पिक तरिका तथा साधनहरूको तयारी गरी उपयुक्त तरिका तथा साधन प्रयोग गर्नुपर्छ । मूल्याङ्कनका कुनै साधन उपयुक्त नभएकै आधारमा कुनै पनि विद्यार्थीलाई सिकाइको मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषण प्राप्त गर्ने अवसरबाट वञ्चित नहुने गरी शिक्षकले वैकल्पिक तरिकाहरूको खोजी तथा तयारी गर्नुपर्दछ ।

सामान्यतया प्रत्येक सिकाइ उपलब्धि मापनपछि नतिजा विद्यार्थीलाई जानकारी गराउने, किन यस्तो भयो छलफल गर्ने, विद्यार्थीलाई स्वप्रत्यावर्तनको अवसर दिने र सुधारका उपाय तय गर्नुपर्दछ भने प्रत्येक विषयक्षेत्र वा थिमको सिकाइपश्चात् प्रत्येक सिकाइ उपलब्धि र औसत उपलब्धिसहित अभिभावक र शिक्षकले छलफल गरी सिकाइ सुधार तथा भावि सिकाइका योजना तय गर्नुपर्छ । प्रत्येक थिमको सिकाइपछि अभिभावकसँग छलफल गर्नु विद्यार्थीको सिकाइ सुधारका दृष्टिले उपयुक्त भए पनि छोटोछोटो समयको अन्तरालमा अभिभावसँग छलफल सबैका लगि सम्भव नहुन सक्ने कुरालाई विचार गरेर तीनदेखि चार महिनाको अन्तरालमा सो अवधिको सिकाइ भएका थिमको मूल्याङ्कन नतिजासहित विद्यार्थीको सिकाइ प्रगति तथा कठिनाइका विषयमा अभिभावकसँग छलफल गरी आवश्यकतानुसार सिकाइ सुधारका उपाय पहिचान गर्न सकिन्छ । नतिजा र सिकाइ सुधार तथा भावी सिकाइ योजना तय गर्दा सम्बन्धित विद्यार्थीका सबल पक्ष, रुचि र कठिनाइलाई ध्यान दिनुपर्छ । यसका लागि यस प्रक्रियामा विद्यार्थीलाई पनि सहभागी गराउनुपर्छ ।

(ई) विद्यार्थी मूल्याङ्कनको अभिलेख तथा कार्यसञ्चयिका व्यवस्थापन र प्रयोग

(१) विषयक्षेत्रगत रूपमा प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका फाइलमा व्यवस्थापन गर्नु पर्ने अभिलेखहरू :

- प्रत्येक थिम वा विषयक्षेत्रको मूल्याङ्कन अभिलेख विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका फाइलमा सिलसिलाबद्ध गरी राख्नुपर्छ ।
- कार्यसञ्चयिका फायलमा विद्यार्थीको व्यक्तिगत, पारिवारिक तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी विवरण, कक्षा कार्य, परियोजना कार्य, उपलब्धि प्रतिशतका अभिलेख, हाजिरी विवरण, विद्यार्थीको प्रगति स्पष्ट हुन सहयोग पुग्ने खालमा विद्यार्थीका नमुना कार्य तथा सिर्जनाहरू समयबद्धरूपमा सिलसिल मिलाई राख्नुपर्छ । यसमा जुनसुकै कार्य समावेश गाउँ उपलब्धिस्तर झल्काउने प्रतिनिधि कार्यहरूमात्र समावेश गर्नुपर्छ । यसमा यति नै कार्य समावेश गर्नुपर्छ भन्नु उपयुक्त नभए पनि विषयवस्तुको प्रत्येक क्षेत्र वा थिमबाट १ देखि ३ कार्य तथा समग्रमा विषयक्षेत्रगत रूपमा गरिने पाँचओटासम्म सिर्जनात्मक कार्य समावेश गर्नु उपयुक्त हुन सक्छ ।
- कार्यसञ्चयिका फाइलमा समावेश गरिएका कार्य तथा अभिलेखहरूको समयबद्ध सूची भित्री कभरपृष्ठमा राखिनुपर्छ ।
- प्रत्येक विद्यार्थीको कक्षा १ मा तयार गरिएको कार्यसञ्चयिका फाइललाई नै कक्षा ३ सम्म निरन्तर गर्नुपर्छ । शिक्षक परिवर्तन भएमा फायल हस्तान्तरण गर्नुपर्छ ।

(२) विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिकाको प्रयोग किन ?

- शिक्षकले विद्यार्थीको सिकाइ प्रगतिको अनुगमन गर्न, सिकाइ योजना तथा सिकाइ सुधारको योजना बनाउन,
- विद्यार्थीले आफ्नो कार्य तथा सिकाइ प्रगति तथा कमजोरीको जानकारी प्राप्त गरी सिकाइ सुधारमा लाग्न र आफ्नो कार्य र उपलब्धिबारे आत्मविश्वास पैदा गर्न तथा थप कार्य तथा उपलब्धिका लागि प्रोत्साहित हुन,
- अभिभावकले विद्यार्थीको कार्य तथा सिकाइ प्रगति तथा कमजोरीको जानकारी प्राप्त गरी सिकाइ सुधारमा सहयोग गर्न,
- विद्यालयले विद्यार्थीको सिकाइको प्रमाणका रूपमा लिई अग्रिम सिकाइ अवसर प्रदान गर्न, सबै विद्यार्थीलाई प्रोत्साहन गर्न, शिक्षक विकास तथा प्रोत्साहन कार्यको योजना गर्न र जवाफदेहिता व्यक्त गर्न,
- विद्यालय व्यवस्थापनले विद्यालय र समुदायको बिचको सम्बन्धमा सुधार गरी सिकाइ वातावरण सुधार गर्न,

(ऊ) विषयक्षेत्रगत रूपमा मूल्याङ्कन गर्ने तरिका

(१) मुख्य सिकाइ उपलब्धिलाई विद्यार्थीको सिकाइ स्तरअनुसार १ देखि ४ सम्म रेटिङ गर्नुपर्छ ।

(२) हरेक मुख्य सिकाइ उपलब्धिको हासिल भयो वा भएन भनी निश्चित गर्नुपर्छ । यसका लागि एउटा सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गर्न एकभन्दा बढी मूल्याङ्कन साधन आवश्यक हुन पनि सक्दछ भने कतिपय अवस्थामा एउटै साधन वा एकै पटकको परीक्षणबाट एकभन्दा बढी सिकाइ उपलब्धि पनि परीक्षण गर्न सकिने कुरालाई शिक्षकले विचार गर्नुपर्दछ ।

(३) सबै विद्यार्थीले न्यूनतम सिकाइ स्तर प्राप्त गरी माथिल्लो स्तरको सिकाइको अवसर प्रदान गर्न मूल्याङ्कनले सहयोग गर्नुपर्दछ । यसका लागि नियमित सिकाइ प्रक्रियापछि गरिएको मूल्याङ्कनमा कुनै सिकाइ उपलब्धिमा १ वा २ स्तर मात्र हासिल गर्न सकेमा सुधारात्मक सिकाइ गरी उपलब्धि वृद्धिको सुनिश्चित गरिनुपर्दछ । यसका लागि सुधारात्मक सिकाइपश्चात् विद्यार्थीको पुनः मूल्याङ्कन गरी फाराममा उल्लेखभएअनुसार अभिलेखित गनुपर्छ ।

(४) सामान्यतया सबै (प्रत्येक) विद्यार्थीको सिकाइस्तर न्यूनतम ४ पुऱ्याउने गरी सुधारात्मक सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्दछ । तसर्थ कुनै पनि विद्यार्थीलाई सिकाइस्तर १, २ वा ३ मै छाड्न भने हुँदैन । कुनै विद्यार्थी पटकपटकको सुधारात्मक सिकाइबाट पनि सिकाइस्तर १ तथा २ भन्दा माथि जान सकेन भने त्यसका कारण पहिचान गरी सुधारका उपाय पहिचान गर्ने र सिकाइ सुधार गर्ने प्रयोजनका लागि उपचारात्मक शिक्षण सिकाइ आवश्यक हुनसक्छ । उपलब्धि स्तर ३ प्राप्त गर्ने विद्यार्थीलाई पनि मुख्य तथा माथिल्लो उपलब्धि हासिल गर्ने अवसर प्रदान गरिनुपर्दछ । शिक्षण सिकाइका क्रममा उपलब्धि स्तर ४ पुऱ्याउनु अपेक्षित छ ।

(५) विषयक्षेत्र तथा थिमअन्तर्गतका सिकाइ उपलब्धिको अङ्कन गरिसकेपछि विषयक्षेत्र तथा थिमको समग्र उपलब्धि प्रतिशत निम्नअनुसार निकाल्नुपर्छ :

$$\text{क्षेत्रगत वा थिमगत उपलब्धि प्रतिशत} = \frac{\text{उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड}}{४ \times \text{मूल्याङ्कन गरिएका सिकाइ उपलब्धिहरूको सङ्ख्या}} \times १००$$

(६) उपलब्धि प्रतिशतलाई अक्षराङ्कनसँग मिलान गरी निम्नअनुसार प्रस्तुत गर्नुपर्ने छ :

क्र.स.	उपलब्धि प्रतिशत	स्तरीकृत अङ्क	अक्षरमा उपलब्धिस्तर	उपलब्धि स्तरको व्याख्या
१	९० र सोभन्दा माथि	४.०	A+	सर्वोत्तम (Outstanding)
२	८० र सोभन्दा माथि ९० भन्दा कम	३.६	A	अत्युत्तम (Excellent)
३	७० र सोभन्दा माथि ८० भन्दा कम	३.२	B+	उत्कृष्ट (Very Good)
४	६० र सोभन्दा माथि ७० भन्दा कम	२.८	B	उत्तम (Good)
५	५० र सोभन्दा माथि ६० भन्दा कम	२.४	C+	सन्तोषजनक (Satisfactory)
६	४० र सोभन्दा माथि ५० भन्दा कम	२.०	C	ग्राह्य (Acceptable)
७	३५ र सोभन्दा माथि ४० भन्दा कम	१.६	D	आधारभूत (Basic)
८	३५ भन्दा कम	-	NG	अवर्गीकृत (Not Graded)

(७) कक्षाको अन्तमा सबै सिकाइ उपलब्धिमा प्राप्त उपलब्धिस्तरको अङ्कका आधारमा विद्यार्थीको विषय क्षेत्रगत समग्र उपलब्धिस्तर निर्धारण गर्न सकिन्छ । विषय क्षेत्रगत समग्र उपलब्धि प्रतिशत निम्नानुसार निकाल्नुपर्छ :

$$\textbf{विषयक्षेत्रगत समग्र उपलब्धि प्रतिशत} = \frac{\textbf{उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड}}{४ \times \textbf{मूल्याङ्कन गरिएका सिकाइ उपलब्धिहरूको सङ्ख्या}} \times १००$$

(ख) विद्यार्थी मूल्याङ्कन (कक्षा ४-८)

पाठ्यक्रमले अपेक्षा गरेका सक्षमता र सिकाइ उपलब्धि हासिल भए नभएको सुनिश्चत गर्न निर्माणात्मक र निर्णयात्मक दुवै किसिमका मूल्याङ्कन गरिनेछ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनको मुख्य उद्देश्य निरन्तर मूल्याङ्कन र पृष्ठपोषणका माध्यमबाट विद्यार्थीको सिकाइमा सुधार गर्नु हो । सिकाइका लागि गरिने यस्तो निर्माणात्मक मूल्याङ्कन शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाको अभिन्न अङ्गका रूपमा रहनु पर्दछ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनमा विद्यार्थीको मूल्याङ्कनका लागि विभिन्न औपचारिक तथा अनौपचारिक तरिका प्रयोग गर्नुपर्छ । निर्माणात्मक मूल्याङ्कनमा कक्षा क्रियाकलाप, विद्यार्थीका कार्य तथा कार्यसम्पादनको अवलोकन, गृहकार्य, परियोजना कार्य, मौखिक तथा लिखित कार्य, एकाइ तथा त्रैमासिक परीक्षाहरू, स्व तथा सहपाठी मूल्याङ्कन लगायतका साधन प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्दा मुख्य सिकाइ उपलब्धि विद्यार्थीले हासिल गरेको सिकाइ स्तरको मूल्याङ्कनका लागि विद्यार्थीका कार्य तथा समस्या समाधानको अवलोकन, मौखिक तथा लिखित प्रश्नोत्तर, कक्षा तथा एकाइ परीक्षा, व्यवहार अवलोकनलगायतका तरिका प्रयोग गर्न सकिन्छ । यसका लागि रुजु सूची, श्रेणी मापन लगायतका व्यवहार अवलोकन फाराम, विभिन्न तहका सिकाइ क्षमता मापन गर्ने प्रश्नहरू, व्यावहारिक समस्यालगायत कक्षा सहभागिता, कक्षा कार्य, गृहकार्य, परियोजना कार्य, प्रयोगात्मक कार्य आदिमा विद्यार्थीको सहभागिता र उपलब्धिका विषयमा शिक्षकको अभिलेख वा नोट आदि मुख्य सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइ स्तर मूल्याङ्कन गर्न प्रयोग हुनसक्ने साधनहरू हुन् । यस्तो मूल्याङ्कन विषयवस्तुको प्रत्येक क्षेत्र वा एकाइको सिकाइपश्चात् गरी सो क्षेत्र वा एकाइअन्तर्गतका मुख्य सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइ स्तर परीक्षण विभिन्न साधनहरूको प्रयोगबाट गर्नुपर्छ । यसरी सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गर्दा विद्यार्थीले न्यूनतम सिकाइ स्तर हासिल गरेको नपाइएमा सुधारात्मक सिकाइको अवसर प्रदान गरी पुनः परीक्षण गरी न्यूनतम सिकाइस्तर सुनिश्चित गरी थप वा माथिल्लो स्तरको सिकाइको अवसर प्रदान गर्नुपर्दछ । पटकपटकको सुधारात्मक सिकाइ पश्चात् पनि न्यूनतम स्तरको सिकाइ स्तर हासिल गर्न नसक्ने विद्यार्थीका लागि उपचारात्मक सिकाइको योजना निर्माण गरी त्यस्ता विद्यार्थीलाई सहयोग गर्नु पर्दछ ।

वर्तमान अवस्थामा अधिकांस विद्यालय र शिक्षकहरुले विद्यार्थीहरुबाट पढाइ र लेखाइ सिपको अपेक्षा गरिरहेका हुन्छन् । अझै कतिपय विद्यालयहरुमा त पढाइलाई छोडेर लेखाइ सिपको मात्र अपेक्षा गरेको पनि देखिन्छ । कतिपय सानो उमेरका अर्थात बालविकास तहका विद्यार्थीहरुबाट पनि विद्यालय, शिक्षक र अभिभावकहरुले लेखाइ सिपको अपेक्षा गरिरहेका हुन्छन् । यस्तो अवस्थामा विद्यार्थीहरुले अक्षरलाई चित्रको रुपमा बुझेर लेख्ने गर्दछन् जब कि उनीहरुले लेखेको अक्षर के हो भन्ने पनि उनीहरुलाई नै बोध हुदैन । यसले गर्दा बालबालिकाहरुलाई सिकाइप्रतिको आकर्षण भन्दा विकर्षण र वितृष्णा बढ्ने स्थितिको सिर्जना हुन्छ । कतिपय संस्थागत विद्यालयहरुमा यो प्रकारको सिकाइको हतारो देखिन्छ । विषय जुनसुकै किन नहोस्, सिकाइ भनेको सुनाइ, बोलाई, पढाइ र लेखाइ हुदै अघि बढ्छ । त्यसैले पनि तल्लो कक्षाहरुमा सुनाइ र बोलाईलाई बढि ध्यान दिनु पर्ने हुन्छ र मूल्याङ्कन पनि त्यसरी नै गर्नुपर्ने हुन्छ ।

बालबालिकाहरुले अरुले भनेको कुरालाई कसरी प्रतिक्रिया जनाउँछन् ? प्रतिक्रिया दिने क्रममा मूल्याङ्कन गरियो भने बोध हुन्छ कि उनीहरुले ध्यान दिएर सुने वा सुनेनन् । सही प्रतिक्रिया दिएको देखियो भने बुझ्नु पर्छ कि उनीहरुले ध्यान दिएर सुनेका छन् वा सुनेको कुरा बुझ्ने क्षमताको विकास भएको छ । प्रतिक्रिया दिने क्रममै बोलाई र कतिपय

व्यावहारिक सिपको पनि विकास भइरहेको हुन्छ । सुनाइ र बोलाईका साथै पर्याप्त मात्रामा प्रक्रिया वा व्यवहार प्रदर्शन गर्ने सिपमा विकास भए नभएको पनि हाम्रो मूल्याङ्कनले एकिन गर्न सक्नुपर्दछ । यसका अतिरिक्त बालकले आफ्नो उमेर अनुसार व्यक्तिगत सरसफाइमा कत्तिको ध्यान दिन्छ ? साथीहरुसँग कत्तिको मिलेर काम गर्छ ? समूहमा मिलेर काम गर्ने सिप र स्वभाव ऊसँग छ वा छैन ? एउटा बालक वा विद्यार्थीमा आफूसँगैको साथीहरुसँग मिलेर बस्ने क्रममा साथीहरुको असजिलोमा सहयोग गर्ने स्वभावको विकास भएको छ कि छैन ? आदि पक्षलाई समेत मूल्याङ्कनले समेट्न सक्नुपर्दछ ।

(अ) आन्तरिक मूल्याङ्कन

आन्तरिक मूल्याङ्कनको निश्चित भार आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा अभिलेखित गर्नुपर्छ । यसका लागि आन्तरिक मूल्याङ्कनलाई अभिलेखित गरी प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका (Portfolio) व्यवस्थित गरी राख्नुपर्छ । यस्तो अभिलेखका आधारमा निम्नलिखित पक्षमा तोकिएअनुसारको भारको अङ्क आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा समावेश गरिने छ :

सि.नं.	**मूल्याङ्कनका पक्ष**	**अङ्क भार**
१	सहभागिता	४
२	प्रयोगात्मक/परियोजना	३६
	(क) प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्यको तयारी (योजना)	६
	(ख) प्रयोगात्मक तथा परियोजना कार्य सञ्चालन र प्रतिवेदन/चार्ट तयारी/चित्र/तालिका तयारी र अभिलेखीकरण	२०
	(ग) परियोजना कार्य तथा प्रयोगात्मक कार्यको प्रतिवेदन प्रस्तुतीकरण	६
	(घ) अन्तर्वार्ता	४
३	त्रैमासिक परीक्षा	१०
	जम्मा	५०

निर्णयात्मक मूल्याङ्कनको कूल भारको ५० प्रतिशत आन्तरिक मूल्याङ्कनका रूपमा निर्माणात्मक मूल्याङ्कनबाट समावेश गरिनेछ भने अन्तिम परीक्षाबाट बाँकी ५० प्रतिशत अङ्क समावेश गरिनेछ ।

द्रष्टव्य :

- सहभागिताअन्तर्गत उपस्थिति तथा सिकाइमा सहभागिता र सक्रियता पर्दछन् ।
- आन्तरिक मूल्याङ्कन तोकिएको भारमा नै गर्नुपर्ने छ । उक्त भारअनुसार नै अक्षराङ्कन पद्धतिअनुसार विद्यार्थीलाई नतिजाको ग्रेड सिट दिन सकिने छ ।
- त्रैमासिक परीक्षालाई ५० प्रतिशत अङ्कभारमा सञ्चालन गरी तोकिएको १० प्रतिशत अङ्कभारमा रूपान्तरण गर्नुपर्ने छ ।
- त्रैमासिक परीक्षामा सुरुदेखि पठनपाठन भएका सबै पाठ तथा एकाइबाट बाह्य परीक्षाको विशिष्टीकरण तालिकालाई आधार मानेर प्रश्न निर्माण गरी परीक्षा सञ्चालन गर्नुपर्ने छ ।
- एक शैक्षिक सत्रमा दुईओटा त्रैमासिक परीक्षा सञ्चालन गर्नुपर्ने छ । उक्त परीक्षाको नतिजालाई निर्णयात्मक मूल्याङ्कनमा समावेश गर्नुपर्ने छ ।

- वार्षिक रूपमा विद्यार्थीलाई ग्रेड सिट प्रदान गर्दा आन्तरिक मूल्याङ्कनको ५० प्रतिशत अङ्कभार (सहभागिता ४, परियोजना कार्य, प्रयोगात्मक कार्य ३६, त्रैमासिक परीक्षा १०) को छुट्टै ग्रेड तथा बाह्य परीक्षाको ५० अङ्कभारको छुट्टै ग्रेड कायम गरी आन्तरिक र बाह्य मूल्याङ्कन दुवैको औसत ग्रेड पोइन्ट (**Grade Point Average-GPA)** कायम हुने गरी ग्रेड सिट तयार गर्नुपर्ने छ ।
- विद्यार्थी मूल्याङ्कन गर्दा शिक्षकले अपाङ्गता भएका र विशेष सिकाइ आवश्यकता भएका विद्यार्थीहरूका लागि उपयुक्त हुने मूल्याङ्कन प्रक्रिया अपनाउनुपर्ने छ । विशेष आवश्यकता भएका विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्दा आवश्यकताअनुसार दृश्य तथा ठुला मुद्रित सामग्री, स्पर्शात्मक सामग्री लगायतको उपयोग गर्नुपर्ने छ । प्रतिक्रियामा आधारित मूल्याङ्कनका लागि उपकरण, टङ्कण, साङ्केतिक भाषा वा सङ्केत प्रयोग गर्न उत्प्रेरित गर्नुपर्ने छ । कठिन तहको अपाङ्गता भएका विद्यार्थीलाई उनीहरूको स्तर, रुचि र आवश्यकताका आधारमा समय तालिका बनाई सोअनुसार मूल्याङ्कन गर्नुपर्नेछ ।

विद्यार्थी मूल्याङ्कनको नतिजा विवरण (Grade Sheet) यसप्रकार हुने छ :

विद्यालयको नाम : ....

विद्यार्थीको नाम : लिङ्ग :.......................

कक्षा : .... रोल न.......... जन्म मिति :

नतिजा विवरण (Grade Sheet)

क्र.सं	विषय	पाठ्य घण्टा	ग्रेड	ग्रेड पोइन्ट	अन्तिम ग्रेड	कैफियत
१	नेपाली (सैद्धान्तिक) नेपाली (आन्तरिक)	२.५ २.५				
२	अङ्ग्रेजी (सैद्धान्तिक) अङ्ग्रेजी (आन्तरिक)	२.५ २.५				
३	गणित (सैद्धान्तिक) गणित (आन्तरिक)	२.५ २.५				
४	विज्ञान तथा प्रविधि (सैद्धान्तिक) विज्ञान तथा प्रविधि (आन्तरिक)	२.५ २.५				
५	सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षा (सैद्धान्तिक) सामाजिक अध्ययन तथा मानव मूल्य शिक्षा (आन्तरिक)	२.५ २.५				
६	स्वास्थ्य, शारीरिक तथा सिर्जनात्मक कला (सैद्धान्तिक) स्वास्थ्य, शारीरिक तथा सिर्जनात्मक कला (आन्तरिक)	१.५ १.५				
७	मातृभाषा वा स्थानीय विषय (सैद्धिान्तिक) मातृभाषा वा स्थानीय विषय (आन्तरिक)	२ २				
ग्रेड पोइन्ट औसत (Grade Point Average-GPA) =						

विषय शिक्षकको हस्ताक्षर : प्रधानाध्यापकको हस्ताक्षर

नाम : मिति : नाम :

(आ) आवधिक मूल्याङ्कन

निर्णयात्मक मूल्याङ्कनमा अन्तिम परीक्षाको भार ५० प्रतिशत हुनेछ । प्रत्येक परीक्षामा प्रश्न सोध्दा शैक्षिक सत्रको सुरुदेखि पढाइ भएका सबै पाठहरूबाट समेटिएको हुनुपर्नेछ । यस विषयको परीक्षामा विशेष गरेर ज्ञान र बोध, प्रयोग र उच्च दक्षतामा आधारित हुनेछन् । पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका उद्देश्यअनुरूप विद्यार्थीहरूले ज्ञान, सिप, अभिवृत्ति प्राप्त गरे गाउँको मूल्याङ्कन गरी त्यसको आधारमा प्रमाणीकरण गरिन्छ । अन्तिम परीक्षाको प्रश्नपत्र निर्माण गर्दा तपसिलको विशिष्टीकरण तालिकाको आधारमा गरिनेछ । यस पाठ्यक्रममा कक्षा ४- ८ को विशिष्टीकरण तालिका विकास गरिएको छ । यसको आधारमा अन्तिम परीक्षा (५० पूर्णाकको परीक्षा) को प्रश्नपत्र बनाई मूल्याङ्कन गर्नु पर्नेछ ।

९. विषयवस्तुको क्षेत्र/थिम र अनुमानित कार्यघण्टा

यस स्थानीय पाठ्यक्रम (हाम्रो त्रिवेणी) मा समावेश गरिएका विषयवस्तुको क्षेत्र/थिम र उक्त क्षेत्र/थिमका निम्ति निर्धारण गरिएको अनुमानित वार्षिक कार्यघण्टा निम्न बमोजिम रहेको छ ।

(क) विषयवस्तुको क्षेत्र/थिम र अनुमानित कार्यघण्टा (कक्षा १, २ र ३)

क्र.स.	**क्षेत्र/थिम**	**अनुमानित कार्य घण्टा**		
		कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३
१	त्रिवेणी गाउँपालिकाको परिचय	२६	२६	२६
२	हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरू	२६	२६	२६
३	हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	२६	२६	२६
४	खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप	२८	२८	२८
५	हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय	२८	२८	२८
६	सामाजिक चुनौति र विपद् व्यवस्थापन	२६	२६	२६
जम्मा		**१६०**	**१६०**	**१६०**

(ख) विषयवस्तुको एकाइ र अनुमानित कार्यघण्टा (कक्षा ४ देखि कक्षा ८)

क्र.स.	**क्षेत्र थिम**	**अनुमानित कार्य घण्टा**				
		कक्षा ४	कक्षा ५	कक्षा ६	कक्षा ७	कक्षा ८
१	त्रिवेणी गाउँपालिकाको परिचय	२०	२०	२०	२०	२०
२	हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरू	२१	२१	२१	२१	२१
३	हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	२१	२१	२१	२१	२१

४	खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप	२३	२३	२३	२३	२३
५	हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय	२२	२२	२२	२२	२२
६	सामाजिक चुनौति र विपद् व्यवस्थापन	२०	२०	२०	२०	२०
जम्मा		**१२८**	**१२८**	**१२८**	**१२८**	**१२८**

अनुसूची १
स्थानीय विषयको थिमगत उपलब्धि विवरण
मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम :
कक्षा १

विषय : स्थानीय विषय (हाम्रो त्रिवेणी) विद्यार्थीको नाम : रोल नम्बर :

१. त्रिवेणी गाउँपालिकाको परिचय

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. आफू बसेको गाउँटोल, वडा र पालिकाको नाम सहित आफ्नो परिचय बताउन ।	प्रश्नोत्तर				
२. आफ्नो गाउँटोल र गाउँटोल वरपर रहेका वनजङ्गल, खोला र बाटाहरुको नाम बताउन ।	प्रश्नोत्तर				
३. आफ्नो घर नजिकै रहेका बजारको पहिचान गर्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. त्रिवेणी गाउँपालिकाको गाउँप्रमुख, उपप्रमुख र आफ्नो वडाध्यक्षको नाम बताउन ।	प्रश्नोत्तर				
५. त्रिवेणी गाउँपालिकाको नक्सा अवलोकन गरी सोको बारेमा जिज्ञासा राख्न र छलफल गर्न ।	प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

२. हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरू

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. त्रिवेणी र यसको सेरोफेरोमा रहेका स्थानीय बजार र यहाँका पर्यटकीय क्षेत्रहरूहरूको नाम भन्न ।	प्रश्नोत्तर				
२. हाम्रो धर्म र धार्मिक सम्पदा (मन्दिर, गुफा, थान, चर्च आदि) को पहिचान गर्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. त्रिवेणीमा रहेका विभिन्न जातजातिहरूको नाम बताउन ।	प्रश्नोत्तर				
४. त्रिवेणीमा मनाइने विभिन्न चाडपर्वहरूको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. त्रिवेणी मा नाचिने नाचहरू र गाइने स्थानीय गीतहरुको पहिचान गर्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
६. त्रिवेणीका प्रचलित लोकवाजाहरू चिनेर तिनको नाम भन्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				

७. आफ्नो गाउँटोलको लागि असल काम गर्ने व्यक्ति एवम् आफ्नो गाउँटोलबाट मुलुकको परिवर्तनका लागि बलिदानी गर्ने सहिदहरुको सामान्य परिचय बताउन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

३. हाम्रो पेसा, व्यवसाय र प्रविधि

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. परिवारका सदस्यहरूले गर्ने पेसा र व्यवसायको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर				
२. हाम्रा अन्नबालीहरू (धान, मकै, गहुँ, जौं, कोदो) आदिको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर, अवलोकन				
३. हाम्रा दलहन बाली-केराउ, केराउ, भट्ट, सिमी, मसुरो, मास, बोडी आदिको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर, अवलोकन				
४. हाम्रा स्थानीय तरकारी खेतीको पहिचान गर्न	अवलोकन, प्रश्नोत्तर				
५. हाम्रा स्थानीय फलफूलहरूको पहिचान गर्न	अवलोकन, प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

४. खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरू र तिनीहरूका आनीबानी र स्वभावहरू बताउन	प्रश्नोत्तर				
२. आफू र आफ्ना परिवारका सदस्यहरू र तिनीहरूका आनीबानी स्वभावहरूमध्ये असल आनीबानी र स्वभावहरूको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर, अवलोकन				
३. आफुलाई मन पर्ने साथीहरुमा भएका स्वभावहरु बताउन	अवलोकन, प्रश्नोत्तर				
४. स्थानीय स्तरमा प्रचलित आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास गर्न	प्रश्नोत्तर, अवलोकन				
५. घरपरिवार र छरछिमेकमा मनाइने उत्सव र चाडपर्वहरूमा गरिने क्रियाकलापहरू बताउन	प्रश्नोत्तर, अवलोकन				
६. योग, प्राणायाम र आसनहरू (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्रणायाम, भस्त्रिका प्राणायाम, शशकासन) को अभ्यास गर्न	प्रश्नोत्तर, अवलोकन				
७. जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) को परिचय र खानामा छ प्रकारका स्वाद (गुलिया, अमिलो, पिरो, टर्रो, तितो र नुनिलो) भएका अर्गानिक खानाहरूको पहिचान र प्रयोग गर्न	प्रश्नोत्तर, अवलोकन				
८.उत्पादन र सिर्जनासँग जोडिएको श्रमको सम्मान गर्ने प्रवृत्तिको चर्चा, अभ्यास र प्रदर्शन गर्न ।	प्रश्नोत्तर, अवलोकन				
९. प्राप्त निर्देशनको आधारमा स्थानीय खेलहरु : कुर्सी दौड, चम्चा दौड र गणित दौड खेल्न ।	अवलोकन				

अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड			
	उपलब्धि प्रतिशत			

५. हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. घर तथा स्थानीय स्तरमा पालिने घरपालुवा पशुपन्छीहरूको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर				
२. घर तथा टोल वरपर भएका बिरुवाहरूको पहिचान गर्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. विद्यालयको बगैंचामा भएका बिरुवाहरू चिन्न ।	प्रश्नोत्तर, अवलोकन				
४. घर तथा विद्यालयमा गरिने वृक्षारोपणमा सहयोग गर्न	अवलोकन				
५. घर तथा विद्यालयमा भएका बोटबिरुवाको संरक्षणमा सहयोग गर्न ।	अवलोकन				
६. फूलबारी तथा बोटबिरुवाहरूको हेरचाहमा सहयोग गर्न ।	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
७. आफ्नो वरपर भएका पानीका स्रोतहरूको नाम बताउन ।	प्रश्नोत्तर				
८. व्यक्तिगत, घरआँगन र विद्यालय वरिपरिको वातावरणको सरसफाईमा सहयोग गर्न ।	अवलोकन				
९.घर, समुदाय र विद्यालयमा हुने फोहोरमैलाको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
१०. फोहोरमैलाको रखाइमा सहयोग गर्न ।	अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
	उपलब्धि प्रतिशत				

६. सामाजिक चुनौति र विपद व्यवस्थापन

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रूपमा रहेको धुमपान, मध्यपान, लागू औषध सेवनको परिचय दिन र यसबाट हुने हानिहरूको बारेमा बताउन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. स्थानीय स्तरमा भईरहेका र हुन सक्ने बिपद्हरू जस्तै सडक दुर्घटना, करेन्ट लाग्ने, आगलागी, डुबान (नदी, खोला, ताल, खाल्डो) आदिबाट हुने विपदहरूको चित्रात्मक पहिचान गर्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. विद्यालय र घरमा आउदाजाँदा बाटोमा हुने जोखिमहरू जस्तै बाटो बिग्रने, खोलानाला तर्ने, हावाहुरी चल्ने, भीरबाट लड्ने, यातायात दुर्घटना, विषालु सर्पले डस्ने आदिको पहिचान गरी सावधानी अपनाउन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने विभिन्न दुर्घटनाहरू जस्तै चोटपटक, करेन्ट, पहिरो खस्ने, ढुङ्गा खस्ने, बाटोमा चिप्लिने, डुबान, आगलागी आदिको परिचय र सोबाट बच्नका लागि सामान्य उपायहरू बताउन र सोको अनुसरण गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुत गर्न	अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत मिति :	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
	उपलब्धि प्रतिशत				

अनुसूची २

कक्षा २ को मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम

कक्षा : २

विषय : स्थानीय विषय (हाम्रो त्रिवेणी)   विद्यार्थीको नाम :   रोलनम्बर :

१. त्रिवेणी गाउँपालिकाको परिचय

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. त्रिवेणी गाउँकार्यपालिका रहेको ठेगाना र स्थापना भएको साल एवम् आफ्नो वडाका जनप्रतिनिधिहरूको नाम बताउन ।	प्रश्नोत्तर				
२. आफू बस्ने वडा भित्रका गाउँटोलहरू, वडा कार्यालय रहेको ठाउको नाम र वडामा रहेका विद्यालयहरूको नाम बताउन ।	प्रश्नोत्तर				
३. त्रिवेणी गाउँपालिकाको नक्सामा आफ्नो र आफ्नो साथी एवम् आफन्तहरूको गाउँटोल समेत पहिचान गर्न ।	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

२. हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरू

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. आफ्नो वडामा रहेका पर्यटकीय एवम् धार्मिक स्थलहरूको पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. आफ्नो वडामा विभिन्न जातजातिले गाउने स्थानीय गीत, बजाउने बाजाहरु र नाँचिने नाचहरूको परिचय दिन ।	प्रश्नोत्तर				
३. आफ्नो वडाभित्र रहेका विभिन्न जातजाति, धर्मावलम्बी र भाषाभाषीहरूको पहिचान बताउन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. आफ्नो वडामा रहेका विभिन्न जातजातिहरूले मनाउने प्रमुख चाडपर्वहरूमा गरिने प्रमुख क्रियाकलापहरू भन्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. हाम्रा स्थानीय चुल्हो (अगेनो, भट्टी, सुधारिएको चुल्हा आदि) र परम्परागत भाँडाकुँडाः हन्डो, खट्कुरो, अम्खोरा, ताउलो, कलश, पन्यु, डाडु, कराइ, ताप्के, करुवा, तुलो, गाग्री, माना, पाथी, ठेकी, गाबु, मदानी आदिको पहिचान गर्न र प्रयोग गर्ने तरिका बताउन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
६. आफ्नो गाउँटोलको लागि असल काम गर्ने व्यक्ति एवम् आफ्नो गाउँटोलबाट मुलुकको परिवर्तनका लागि बलिदानी गर्ने सहिदहरुको सामान्य परिचय बताउन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

३. हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. छिमेकी परिवारका सदस्यहरूले गर्ने मुख्य पेसा र व्यवसायको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर				
२. स्थानीय रूपमा लगाइने बेमौसमी बालीनाली (काक्रो, बोडी, रायो साग, टमाटर, मुला, भिन्डी, आलु आदि) को पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. स्थानीय अन्नबालीहरू -धान,मकै, गहुँ, कोदो, फापर आदिंको परिचय दिन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. हाम्रा तरकारीहरू (साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुर्सानी, भन्टा, करेला, लौका, फर्सी, सिमी, भिन्डी, बोडी, मुला, गाजर, सलगम, पिडालु, आलु, इस्कुस आदि) को परिचय दिन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. स्थानीय फलफूलहरू : अमिलो, सुन्तला, कागती, केरा, मेल, आरु, आरुबखडा, काफल, चोत्रा, ऐसेलु, भेगटे आदिको परिचय दिन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
६. हाम्रा स्थानीय उत्पादन बिक्री गर्ने बजारको नाम बताउन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

४. खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. नाता सम्बन्धका मानिसहरूको आनीवानी बताउन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. असल र चरित्रवान हुनका लागि आवश्यक पर्ने शील र स्वभावहरूको वर्णन र अभ्यास गर्नं ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन र अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. घरपरिवार, छरछिमेक र गाउँटोलमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउदा गर्न हुने र गर्न नहुने कुराहरूको सूची र जीवनमा त्यसको अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. आफू खुसी हुने र अरूलाई पनि खुसी बनाउने कलाको अभ्यास र अनुसरण गर्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
६. आसन, ध्यान र प्राणायामहरू (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्रणायाम, सिंहासन) को अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
७. श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास प्रस्तुत गर्नं ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
८. असक्त, ज्येष्ठ नागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने बानीको अभ्यास प्रस्तुत गर्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
९.जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानि र घरमा बनाइने अर्गानिक खानाका फाइदाहरू बताउन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

५. हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. त्रिवेणी गाउँपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरूको पहिचान गर्न ।	प्रश्नोत्तर				
२. आफ्नो वडाभित्र रहेका रुखविरुवा र घाँसे वनस्पतिहरुको पहिचान गरी सूची बनाउन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३.आफ्नो वडाको वनमा पाइने औषधिजन्य वनस्पतिहरू पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर				
४. करेसाबारी निर्माणमा सहभागी हुन	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
५. विद्यालयमा बाल बगैंचा र वृक्षारोपणमा सहभागी हुन	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
६. गाउँपालिका क्षेत्रमा भएका पानीका स्रोतहरूको परिचय दिन तथा उपयोग पहिचान गरी आवश्यकता अनुसार प्रयोग गर्न	अवलोकन				
७. फोहोरमैलाले स्थानीय स्तरमा पारेको असर पहिचान गर्न	प्रश्नोत्तर				
८. वातावरण प्रदूषणको स्थानीय अवस्थाको पहिचान गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
९. फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न र व्यवस्थापनमा सहयोग गर्न					
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

६. सामाजिक चुनौति र विपद् व्यवस्थापन

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रूपमा रहेको धुमपान, मध्यपान, लागू औषध सेवनबाट हुने हानि र यसबाट बच्ने उपायहरूको बारेमा बताउन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. हावाहुरी, चट्यांङ्ग, बाढी, आगलागी, पहिरो, सर्पदंश, लू, शीतलहर, हुस्सु एवम जङ्गली जनावरको आक्रमण, आदिबाट हुने विपद्को पहिचान र परिचय दिन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. घरभित्र हुने जोखिमहरू (छत, भऱ्याङ, बरन्डा, हातहतियार आदि) को परिचय दिन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. घरभित्र हुने जोखिमहरूबाट बच्ने उपायहरू बताउन र अनुसरण गन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. कक्षाकोठा, विद्यालय, घर र बाटोमा हुने वर्षा, हावाहुरी, करेन्ट, चट्याङ, बाढी, पहिरो, ढुङ्गा खस्ने, चिप्लिने, विषालु सर्पले डस्ने, लू, शीतलहर, जङ्गली जनावरको आक्रमण आदिबाट बच्ने उपायहरू बताउन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) को प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

अनुसूची ३
मूल्याङ्कन अभिलेखीकरण फाराम
कक्षा : ३

विषय : स्थानीय विषय (हाम्रो त्रिवेणी) विद्यार्थीको नाम : रोलनम्बर :

१. त्रिवेणी गाउँपालिकाको परिचय

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. त्रिवेणी गाउँपालिकाको भौगोलिक अवस्थिति र हावापानी (वर्षा र हिउँद) को उल्लेख गर्न ।	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
२. वडा कार्यालयले बालबालिकाको क्षेत्रमा गर्ने कामहरू बताउन	प्रश्नोत्तर				
३. आफू बसोबास गर्ने वडाभित्र रहेका शिक्षा प्रदायक संस्थाहरूको सामान्य परिचय दिन ।	प्रश्नोत्तर				
४.आफ्नो गाउँपालिकाभित्र रहेका मुख्य बजार तथा सडकहरूको परिचय दिन ।	प्रश्नोत्तर				
५. कर्णाली प्रदेशको नक्सामा त्रिवेणी गाउँपालिकाको पहिचान र अवस्थिति बताउन	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

२. हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरू

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. त्रिवेणीका पर्यटकीय स्थलहरू : कालापोखरा, बादरपानी, डलसिडे, जिलाधुरी, झनखानी, भेरीपोखरा, झारपोखरा, बल्लेजुरी आदिको परिचय दिन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. त्रिवेणीका जातजाति (बाहुन क्षेत्री, ठकुरी, मगर, दलित, अल्पसंख्यक) को विशेषता र परिचय दिन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. हाम्रो त्रिवेणी गाउँपालिका भित्र नाँचिने विभिन्न नाचहरू (देउसी भैलो, सिंगारु, तीज, सोरठी, झाप्रे, लहरे, पैसेरी, सिडारु, मयुर (सरङ्गे) नाच आदि) को परिचय दिन ।	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
४. हाम्रो भान्साका परिकारहरू आँटो, ढिँडो, गुन्द्रुक, पाप्रो, चाना, खाँदेको अचार, लाडु, अर्सा, सेलरोटी, दाल, भात, खिर, सातु, झाने खाजा, गहु र मकैका खाजा, उमी आदि) को महत्त्व र विशेषता बताउन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. हाम्रा स्थानीय सामग्री (डोको, डालो, पायो, सुपो, नाङ्लो, भकारी, मदुस, खाट, ठेकी, मदानी, डाडु, पन्यू, चाल्नु, कोसी आदि) को परिचय र उपयोगिता बारे बताउन	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
६. आफ्नो वडाको लागि असल काम गर्ने व्यक्ति एवम् आफ्नो गाउँटोलबाट मुलुकको परिवर्तनका लागि बलिदानी गर्ने सहिदहरुको सामान्य परिचय बताउन ।	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

३. हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनका सम्भावित साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. त्रिवेणी गाउँपालिकाका मानिसले गर्ने पेसा, व्यवसायको सामान्य परिचय दिन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. स्थानीय मसलाजन्य बालीहरू (मेथी, टिमुर, प्याज, लसुन, धनिया, अदुवा, बेसार, पूदिना आदि) को परिचय दिन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. स्थानीय नगदेबाली (तोरी, मसुरो, चना, तिल, अर्सी, गहत, भट्ट आदि) को परिचय दिन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. स्थानीय बेमौसमी बाली (काक्रो, बोडी, रायो साग, सिमेसाग, लिउरो, डउरे, टमाटर, मुला, भिन्डी आदि) को परिचय दिन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. परम्परागत स्थानीय प्रविधि (जाँतो, ढिकी, कोल, घट्टआदि) को परिचय दिन	प्रश्नोत्तर				
६. परम्परागत र आधुनिक प्रविधि (हलो-ट्याक्टर, ओखल, मुसल, कोल, मुसल, घट्ट-मिल) को तुलना गर्न	अवलोकन र प्रश्नोत्तर				
७. स्थानीय फलफूल (किवी, तरुल, सखरखण्ड (गन्जी), अमिलो, सुन्तला, जामीर, कागती, आँप, मेवा, वयर, रुखकटहर आदि) को परिचय दिन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

४. खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१. साथी र समुदायका मानिसहरूको नाता सम्बन्धको पहिचान र भूमिकाको बोध गरी माया, श्रद्धा र आदरसम्मान गर्ने बानीको बखान र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. स्थानीयस्तरमा आफूलाई मन पर्ने गीत, सङ्गीत र नृत्यहरूको श्रवण, अवलोकन, सिर्जना र प्रस्तुतीकरण गरेर प्रदर्शन गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. आफ्नो घरपरिवार तथा समाजमा उत्सव र चाडपर्वहरू मनाउदा ध्यान पुऱ्याउनु पर्ने कुराहरूको जानकारी र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. आफू खुसी हुनका लागि अरूलाई पनि खुसी बनाउने कलाको विकास र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. श्रम र सिर्जनालाई सम्मान गर्ने सिप र प्रवृत्तिको चर्चा र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
६. ध्यान, प्राणायम र आसन (प्रणव ध्यान, भस्त्रिका प्रणायाम, सिंहासन, गरुडासन आदि) को परिचय र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
७. समाजका ज्येष्ठनागरिक र असहज स्थितिका मानिसहरूप्रति सहयोग गर्ने स्वभावको विकास र अभ्यास प्रस्तुत गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
८. जङ्कफूड (मृतप्राय खाना) बाट हुने हानि र घरमा बनाइने खानाका फाइदाहरूको बारेमा बताउन र सोको अनुसरण गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

५. वातावरण संरक्षण र हरित विद्यालय

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनका सम्भावित साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१.गाउँपालिका भित्रका वनमा पाइने वन्यजन्तु र चराहरूको परिचय दिन र महत्त्व बताउन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. स्थानीय बोटबिरुवाहरूको परिचय, महत्त्व तथा उपयोग बताउन ।	प्रश्नोत्तर				
३. विद्यालयमा बगैंचाको आवश्यकता र महत्त्व बताउन ।	प्रश्नोत्तर				
४. घर र विद्यालयमा बाल बगैंचाको निर्माणमा सहयोग र हेरचाह गर्न	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. घर र विद्यालयमा पानीका स्रोतहरूको उपयोग गर्ने तरिका बताउन र सदुपयोग गर्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
६. फोहोरमैला व्यवस्थापनको परिचय दिन ।	प्रश्नोत्तर				
७. विद्यालयमा फोहोरमैलाको वर्गीकरण गर्न र व्यवस्थापनमा सहभागी हुन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
८.व्यक्तिगत सामग्रीको हिफाजत र सरसफाइको परिचय दिन र अभ्यास गर्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
९. घर, छरछिमेक, विद्यालय तथा समुदायको सरसफाइमा सहभागी हुन	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
१०. वरपरको वातावरण सफा राख्ने उपायहरू पहिचान गर्न र सरसफाइ कार्यमा सहभागी हुन ।	प्रश्नोत्तर				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

६. सामाजिक चुनौति र विपत् व्यवस्थापन

सिकाइ उपलब्धि	मूल्याङ्कनको साधन	नियमित पढाइपछिको मूल्याङ्कन		थप सहायतापछिको मूल्याङ्कन	
		मिति	अङ्कन	मिति	अङ्कन
१.सामाजिक चुनौति र विसङ्गतिको रूपमा रहेको धुमपान, मध्यपान, लागू औषध सेवन, छोराछोरी विचको भेदभावबाट हुने हानि र यसबाट बच्ने उपायहरूको बारेमा बताउन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
२. विपदको परिचय दिन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
३. विपदको किसिम (प्राकृतिक र मानव सिर्जित) बताउन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
४. विद्यालयभित्र जस्तै छत, बिजुली, भऱ्याङ्ग, बरन्डा, खेल सामग्री, फर्निचर, शौचालय आदिमा हुने जोखिमहरूको पहिचान गर्न ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
५. विद्यालयभित्र हुने जोखिमबाट सावधानी अपनाउन ।	अवलोकन				
६. भूकम्प र महामारीबाट सुरक्षित हुनको लागि आवश्यक सावधानी अपनाउन ।	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
७. कृत्रिम घटना अभ्यास (Simulation) प्रस्तुत गर्न र	प्रश्नोत्तर र अवलोकन				
अभिभावकको दस्तखत शिक्षकको दस्तखत	विद्यार्थीले प्राप्त गरेको उपलब्धिस्तरको अङ्कको जोड				
मिति :	उपलब्धि प्रतिशत				

अनुसूची ४

स्थानीय विषय- 'हाम्रो त्रिवेणी 'को विशिष्टीकरण तालिका

कक्षा ४- ८

पूणाङ्क : ५०   समय : २ घण्टा

प्रश्न योजना तथा अङ्कभार वितरण																						
एकाइ	क्षेत्र/एकाइ	पाठ्य घण्टा	पूर्णाङ्क	ज्ञान			बोध			प्रयोग			उच्चदक्षता			जम्मा प्रश्न सङ्ख्या			जम्मा अङ्कभार			जम्मा अङ्क
				अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	अति छोटो	छोटो	लामो	
१	त्रिवेणी गाउँपालिकाको परिचय	२०	७	१				१							१	१	१	१	१	२	४	७
२	हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरू	२१	८		१			१							१		२	१		४	४	८
३	हाम्रा पेसा, व्यवसाय र प्रविधि	२१	८	१			१	१			१			१		२	३		२	६		८
४	खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप	२३	१०		१			१			१	१					३	१		६	४	१०
५	हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय	२३	९	१			१		१	१	१					३	१	१	३	२	४	९
६	सामाजिक चुनौति र विपद् व्यवस्थापन	२०	८	१	१		१					१				२	१	१	२	२	४	८
जम्मा		**१२८**	**५०**	४	३		३	४	१	१	३	२		१	२	८	११	५	८	२२	२०	५०

प्रश्न सङ्ख्या, अङ्कभार र समय तालिका

क्र.स.	प्रश्नको प्रकार	प्रश्न सङ्ख्या	प्रति प्रश्न अङ्कभार	जम्मा अङ्कभार	समय
१	अति छोटो प्रश्न	८	१	८	
२	छोटो प्रश्न	११	२	२२	२ घण्टा
३	लामो प्रश्न	५	४	२०	
जम्मा		२४		५०	

द्रष्टव्य :

- सामान्यतया ज्ञान तहका प्रश्न २० प्रतिशत, बोध तहका प्रश्न ३० प्रतिशत, प्रयोग तहका प्रश्न ३० प्रतिशत र उच्च दक्षताका प्रश्न २० प्रतिशत हुनेछन् ।
    - उच्च दक्षताअन्तर्गत विश्लेषण, मूल्याङ्कन र सिर्जना रहने गरी प्रश्न निर्माण गर्नुपर्ने छ ।

अनुसूची ५
त्रिवेणी गाउँपालिकाका पर्यटकीय एवम् धार्मिक क्षेत्र, सम्पदा र उत्पादनहरू

१. **त्रिवेणीका खोलानाला र तालहरु :** रुघाँ खोला,खारा खोला, मुरु खोला, पेउघा खोला, त्रिवेणी खोला, लाइत खोला,कोर्वाङ्ग खोला खाल्टि खोला आदि ।

२. **त्रिवेणीका पर्यटकीय स्थलहरु :** धुमभिर शहिद पार्क, बारकोटे धुरी, कालापोखरा लेक, दहवाङ खेलमैदान, गोसाइबुबु मन्दीर, राजकोट मन्दीर, समाढुङगे झरना, पेउघा ज्युला र सकि दह, कालापोखरा, बाँदरपानी, डलसिङे, जिलाधुरी, झनखानी, भेरीपोखरा, झारपोखरा, बल्लेजुरी आदि ।

३. **त्रिवेणीका धार्मिक स्थलहरु :** कोट मन्दिर, गोसाइबुबु मन्दीर, सरस्वती मन्दिर, कुल देवताका थान, भगवति माई मन्दिर आदि ।

४. **त्रिवेणीमा उत्पादन हुने विभिन्न फलफूलहरू :** सुन्तला, कागती,अमिलो,अमला, मेल, आरु, आरुबखडा, केरा, मेवा, आँप, बयर, तिजु, घुयली, खन्यू, तिमिलो, काफल, चोत्रा, ऐसेलु, खजुरी, डौरी, दाँते ओखर,ओखर, ड्रागन फल, किवी, अमिलो, सिम्ता, जामीर आदि ।

५. **त्रिवेणीका हस्तनिर्मित सामग्रीहरु :** हलो, जुवा, जाबो, चकटी, गुन्द्री, नाङ्लो, सुपो, मान्द्रो, डोको, छिटनी, ढरिया, भकारी, बल्छी, माटाका भाडा, सुल्पा, डालो, मइ, जोत्रो, हलुर, नाम्लो, फराइ, ठेकी, डोको, हतासो आदि ।

६. **त्रिवेणीका कृषि औजार र उपकरणहरु :** हलो, जुवा, मइ, जोत्रो, फाली, फराइ, कुटो, कोदालो, फरुवा, ढिकी, जातो, हसीयाँ, ढिकी, कोल ,ठेकी, मदानी आदि ।

७. **त्रिवेणीमा प्रयोग हुने स्थानीय भाडावर्तनहरु :** हुन्डो, खट्कुरो, होत्तर, अम्खोरा, ताउलो, कलश, पन्यु, डाडु, डिबी, कराइ, ताप्के, गाग्री, माना, पाथी, ठेकी, गाबु, मदानी, ओदान, पञ्चपाला, चिम्टा, सनासो, बट्को डिप्चे, आदि ।

८. **त्रिवेणीका भान्साका स्थानीय परिकारहरु :** खिचडी, दाल-भात, रोटी, ढिंडो, गुन्द्रुक, पाप्रो, चाना, खाँदेको अचार, सिन्की, बरि, मस्यौरा, सिस्नो, लाडु, अर्सा, सेलरोटी, फिनी, खिर, सातु, मकै र गहुँका खाजा, झाने खाजा, सिरौला आदि ।

९. **त्रिवेणीमा उत्पादन हुने अन्नवालीहरु :** धान, मकै, गहु, जौं, कोदो, कागुनो, फापर आदि ।

१०. **त्रिवेणीमा उत्पादन हुने तरकारी बालीहरु :** साग, बन्दा, काउली, टमाटर, गोलभेडा, खुर्सानी, भन्टा, करेला, लौका, फर्सी, सिमी, भिन्डी, बोडी, इस्कुस, मुला, गाजर, गन्जी, पिडालु, रुखकटहर, प्याज, लसुन, आलु, बेसार आदि ।

११. **त्रिवेणीमा उत्पादन हुने नगदेबालीहरु :** तोरी, मसुरो, चना, तिल, बदाम, केराउ, मास, गहत, भट्ट आदि ।

१२. **त्रिवेणीमा उत्पादन हुने बेमौसमी तरकारीहरु :** काक्रो, बोडी, रायो साग, टमाटर, मुला, भिन्डी, आलु आदि ।

१३. **त्रिवेणीमा उत्पादन हुने दलहन बालीहरु :** केराउ, मसुरो, भट्ट, सिमी, मास, सोइटा, बोडी, गहत आदि ।

१४. **त्रिवेणी वरपर एवम् वनमा पाइने औषधीजन्य बोटविरुवाहरु :** टिमुर, तुलसी, मेथी, लसुन, अदुवा, बेसार, प्याज, भागेचुक, कागती, घोडटाव्रे, पुदिना, काउलो, असुरो, सजिउन आदि ।

१५. **त्रिवेणीमा वसोवास गर्ने जातजातिहरु :** बाहुन, क्षेत्री, ठकुरी, मगर, खड्का, बुढा, बुढाथोकी, ओली, विष्ट, राना, गिरी, गोसाई, नाथ, योगी, बोहरा, भण्डारी, बस्नेत, बादी, दलित आदि ।

१६. **त्रिवेणीको वातावरण र वनजङ्गलमा पाइने बोटविरुवाहरु :** साल, साज, सिमल, रुइनो, धाइरो, काउलो, खन्यू, बरधाइरो, तिमीलो, बर, पिपल, समी, आँप, अम्बा, भिमल, धुर्सु, असुरो, टटेलो, मालु, कोइराल, डौरी, दाँतेओखर, सल्ला, उत्तिस, कोट्मरो, बाँस, बाँज, रैयज, कटुस,फलाँट,ज्याम्नु, बेलौति आदि ।

अनुसूची : ६

स्थानीय पाठ्यक्रममा निर्माण कार्यशालामा संलग्न सहभागीहरुको विवरण

क्र.सं.	एकाइ	सहभागीहरुको नाम, थर	पद	ठेगाना
१	**त्रिवेणी गाउँपालिकाको परिचय**	मनलाल ओली, संयोजक	शिक्षक	श्री त्रिवेणी मा.वि., त्रिवेणी -२
२		डिल्लीबहादुर खड्का	प्र.अ.	श्री जनप्रिया मा.वि., त्रिवेणी -८
३		चन्द्रमणी ओली	प्र.अ.	श्री बालशिक्षा मा.वि,. त्रिवेणी -२
४		कमानसिंह ओली	प्र.अ.	श्री नमूना आ.वि,. त्रिवेणी -५
५		विकल्प ओली	प्र.अ.	श्री सिस्ने जनता आ.वि., त्रिवेणी-१
६		चोपलाल ओली	प्र.अ.	श्री जनज्योती आ.वि., सल्लेरीडाँडा, त्रिवेणी -६
७		प्रेमबहादुर ओली	शिक्षक	श्री बालबोध आ.वि., भुर्तिवाङ, त्रिवेणी -७
८	**हाम्रा कला, संस्कृति र सम्पदाहरु**	भद्रबहादुर शाही, संयोजक	प्र.अ.	श्री जनहित आ.वि., विवेणी-९, चौतारा
९		केशरबहादुर खत्री	प्र.अ.	श्री बालकल्याण मा.वि., टोड्के, त्रिवेणी-१०
१०		शेरबहादुर खड्का	सदस्य	श्री त्रिवेणी गा.पा., न्यायिक समिति सदस्य
११		गणेशबहादुर ओली	शिक्षक.	श्री साधारण मा.वि., मुरुडाँडा, त्रिवेणी-७
१२		केशरबहादुर खत्री	प्र.अ..	श्री बालबोध आ. वि., भूम्के, त्रिवेणी -१०
१३		यामबहादुर पुन	प्र.अ..	श्री विद्याविकास मा.वि., जिवाङ, त्रिवेणी
१४		समिता ओली	शिक्षक	श्री नवज्ञानोदय आ.वि.,गोठबाङ, त्रिवेणी
१५		सुस्मिता ओली	प्र.अ.	श्री बालहित आ.वि., सालघारी, त्रिवेणी -९
१६	**हाम्रा पेसा,**	नरसिंह ओली,	प्र.अ.	श्री हिमालय जनता मा.वि., नुवाकोट डाँडा

	व्यवसाय र प्रविधि	संयोजक		
१७		प्रबिर बस्नेत	प्र.अ.	श्री दिपज्योती आ.वि., माझगाँउ, त्रिवेणी -९
१८		गुलाबसिंह ओली	शिक्षक	श्री दिव्यचक्षु मा.वि., रुँघा, त्रिवेणी-८
१९		विर्खबहादुर के.सी.	शिक्षक	श्री युवा जनजागरण आ.वि. कुरल, त्रिवेणी
२०		टिका ओली	प्र.अ.	श्री बालकल्याण आ.वि. ज्यालङ्गा, त्रिवेणी
२१		दुर्गा खड्का	शिक्षक	श्री प्रगतीशील आ.वि. माथिगाँउ, त्रिवेणी -८
२२	**खुसीका लागि शिक्षा र जीवनोपयोगी सिप**	कुवेर ओली, संयोजक	प्र.अ.	श्री भिमकल्याण आ.वि., बाठाकोट, त्रिवेणी-६
२३		नवराज खड्का	प्र.अ.	श्री जनशक्ति मा.वि., विताडाँडा, त्रिवेणी -६
२४		टेकबहादुर राणा	शिक्षक	श्री भिमकल्याण आ.वि., बाठाकोट, त्रिवेणी-६
२५		पिताराम ओली	प्र.अ.	श्री बालआदर्श आ.वि.,बारधार्ने, त्रिवेणी-७
२६		खुमबहादुर बुढाथोकी	प्र.अ.	श्री पिपलनाथ आ.वि., विमैचा, त्रिवेणी -२
२७		प्रेमबहादुर वि.क.	प्र.अ.	श्री जनचेतना आ.वि., खोरबारे, त्रिवेणी -६
२८		टिकाराम खड्का	शिक्षक	श्री बालकल्याण आ.वि. लाछिकोट, त्रिवेणी -७
२९	**हाम्रो वातावरण र हरित विद्यालय**	मोहनराज घर्ती, संयोजक	शिक्षक	श्री त्रिवेणी मा.वि, सिम्रूतु,, त्रिवेणी
३०		कुबेर बुढाथोकी		श्री बालकल्याण आ.वि. भडाखर्क, त्रिवेणी
३२		बालाराम ओली		श्री बालकल्याण आ.वि. कुरल, त्रिवेणी
३३		जुद्धबीर ओली		श्री चन्द्रसूर्य आ.वि., पूर्णागाँउ, त्रिवेणी
३४		कृष्णा खड्का वि.सी		श्री कालिका आ.वि., दाङचुङ, त्रिवेणी
३५		लोकमाया पुन		श्री बालविकास आ.वि., थारेघर, त्रिवेणी
३६		टेकराज खड्का		श्री बालचेतना आ.वि., पोखरी, त्रिवेणी
३७		विवेक खड्का		शुभप्रभात आ.वि., पेउघाडाँडा, त्रिवेणी
३८	**सामाजिक चुनौति र विपद् व्यवस्थापन**	लता ओली (केसी), संयोजक	प्र.अ.	श्री जनस्थापना आ.वि., त्रिवेणी -५,
३९		कृष्णा खड्का, ओली	शिक्षक	श्री युवाजनजागरण मा.वि. झुलनेटा, त्रिवेणी
४०		नरेन्द्रबहार पुन	प्र.अ.	श्री जनशक्ति मा.वि. बित्ताडाँडा, त्रिवेणी-६
४१		खड्कबहादुर ओली	प्र.अ.	श्री अन्धनाशक मा.वि, खुम्चेरी, त्रिवेणी-४
४२		खिमबहादुर पुन	प्र.अ.	श्री नमूना आ.वि.दुरपतिडाँडा, त्रिवेणी-७
४३		सुन्दर ओली	अध्यक्ष	श्री त्रिवेणी -१ को वडाध्यक्ष
४४		बालाराम मल्ल	प्र.अ.	श्री जनज्योती आ.वि.दहभागे, त्रिवेणी -१

अनुसूची : ७

जनयुद्धको क्रममा त्रिवेणी गाउँपालिकाबाट सहादत प्राप्त गर्ने सहिदहरुको विवरण

क्र.सं	सहिदको नाम	स्थायी ठेगाना		जन्म मिति	सहिद भएको मिति	घटना भएको ठाउँ
		साविक	हालको			
१	हिम बहादुर के.सी	रुघाँ-१	त्रिवेणी - १	२०३७/०८/०५	२०५८/०२/०६	त्रिवेणी २ बाँदरपानी
२	तिल बहादुर परियार	रुघाँ-२	त्रिवेणी - १	२००६	२०५८/०२/०६	त्रिवेणी २ बाँदरपानी
३	डिल्ली बहादुर बुढाथोकी	रुघाँ-९	त्रिवेणी - १	२०३२/१०/२९	२०५८/०२/०६	त्रिवेणी २ बाँदरपानी
४	कमला चन्द	रुघाँ-९	त्रिवेणी - १	२०३५	२०५८/०५/०३	त्रिवेणी १ बल्लेजुरा
५	राम बहादुर के.सी	रुघाँ-९	त्रिवेणी - १	२०३५/०१/१३	२०५६/१०/१६	सिम्रुतु चौकी
६	विश्वशिष्टर के.सी	रुघाँ-९	त्रिवेणी - १	२०४०/१२/०१	२०६१/१०/०८	चौखाबाङ
७	रण बहादुर के.सी	रुघाँ-७	त्रिवेणी - १	२०१९	२०५८/०२/०६	त्रिवेणी २ बाँदरपानी
८	कुल बहादुर बुढा	रुघाँ-९	त्रिवेणी - १	२०३५/१२/	२०५८/०२/०६	त्रिवेणी २ बाँदरपानी
९	खुम बहादुर घर्ति	रुघाँ-७	त्रिवेणी - १	२०३५/०५/१८	२०६१/०४/२७	अछामको विनायक
१०	हरि बहादुर ओली	रुघाँ-६	त्रिवेणी - १	२०२१/०२/२१	२०६१/०१/१६	रोल्पा घर्तिघाउँ
११	विष्णु पुन	रुघाँ-९	त्रिवेणी - १	२०३९/०२/१३	२०५९/०९/१९	त्रिवेणी ३ सुकिदह
१२	गोपाल के.सी	रुघाँ-८	त्रिवेणी - १	२०३४/०१	२०५७/०५/१५	रोल्पा हानिङ
१३	नारायन बोहरा	रुघाँ-८	त्रिवेणी - १	२०३९/०८/११	२०६०/०८/२७	रोल्पा सुवेकुना
१४	विशेश्वर पोखरेल	रुघाँ- २	त्रिवेणी - २	२०११	२०५५/०४/२०	सिम्रुतु रातापहर
१५	कुल बहादुर कठायत	रुघाँ-२	त्रिवेणी - २	२०२९/११/१९	२०५८/०२/०७	त्रिवेणी २ बाँदरपानी
१६	मनकला पुन	रुघाँ-५	त्रिवेणी - २	२०३०/०५/०६	२०५६/०४/२८	त्रिवेणी २ बाँदरपानी
१७	धन बहादुर पुन	रुघाँ-५	त्रिवेणी - २	२०३२/०२/२५	२०५८/१२/२४	त्रिवेणी २ कोर्वाङ खोला
१८	मञ्जित पुन	रुघाँ-२	त्रिवेणी - २	२०३८/१०/	२०५८/०८/२६	रोल्पा रातामाटा
१९	विष्णु बहादुर बोहरा	रुघाँ-४	त्रिवेणी - २	२०३०/०३/१३	२०६०/१२/०८	म्याग्दी
२०	नर बहादुर बोहरा	रुघाँ-४	त्रिवेणी - २	२०२९/१०/	२०५९/११/१२	त्रिवेणी ६ खारा ब्यारेक
२१	चित्र बहादुर चन्द	रुघाँ- २	त्रिवेणी - २	२०११/०१/२५	२०५६/१०/२०	पिथिबाङ
२२	नदिराम पुन	रुघाँ- ३	त्रिवेणी - २	२०१२/१२/	२०५६/१०/२०	पिथिबाङ
२३	त्रिभान ओली	खारा- ३	त्रिवेणी - ३	२००६/०४	२०५६/११/१०	त्रिवेणी ४ खारा कुरल
२४	धन बहादुर ओली	खारा- ३	त्रिवेणी - ३	२०३९/०८/११	२०५६/११/१०	त्रिवेणी ४ खारा कुरल
२५	लाल बहादुर ओली	खारा- ३	त्रिवेणी - ३	२०३८/०७/०९	२०५६/११/१०	त्रिवेणी ४ खारा कुरल
२६	हेमन्त खत्री	खारा- ३	त्रिवेणी - ३	२०३९/११/११	२०५६/११/१०	त्रिवेणी ३ हाम्पाल
२७	दुर्गा बहाददुर ओली	खारा- २	त्रिवेणी - ३	२०३८/०९/१५	२०५९/०७/१६	त्रिवेणी ३ खौला
२८	गोपाल के.सी	खारा- ३	त्रिवेणी - ३	२०३४/०१/	२०५६/११/१०	त्रिवेणी ४ खारा कुरल
२९	टिकाराम ओली	खारा- २	त्रिवेणी - ३	२०३६/०९/०३	२०५६/११/१०	त्रिवेणी ३ दयालेख
३०	टीकाराम के.सी	खारा- ३	त्रिवेणी - ३	२०४२/०४	२०५६/११/१०	त्रिवेणी ४ खारा कुरल
३१	मंगले कामी	खारा-१	त्रिवेणी - ३		२०६२/१२/०५	खारा
३२	देउरुप खत्री	खारा- ३	त्रिवेणी - ३	२०३८/०३	२०५६/११/१०	त्रिवेणी ४ खारा कुरल
३३	लक्ष्मी खड्का	खारा- ५	त्रिवेणी - ४	२०३५/०३/१०	२०५६/११/१०	विवेणी ४ पोखरी
३४	खड्क बहादुर खड्का	खारा- ५	त्रिवेणी - ४	२०१६/०९/०३	२०५६/११/१०	विवेणी ४ पोखरी
३५	भद्र बहादुर खड्का	खारा- ५	त्रिवेणी - ४	२००९/०५	२०५६/११/१०	विवेणी ४ पोखरी

३६	लाल बहादुर खड्का	खारा- ५	त्रिवेणी - ४	२०००	२०५६/११/१०	विवेणी ४ पोखरी
३७	देविलाल खड्का	खारा- ५	त्रिवेणी - ४	२०२१	२०५६/११/१०	विवेणी ४ पोखरी
३८	मनसरा खड्का	खारा- ५	त्रिवेणी - ४	२०३१	२०५६/११/१०	विवेणी ४ पोखरी
३९	गोविन्द खड्का	खारा- ५	त्रिवेणी - ४	२०२४/०४	२०५६/११/१०	विवेणी ४ पोखरी
४०	निम बहादुर बाँठा	खारा-	त्रिवेणी - ४	२०३३/०१/१२	२०५३/०८/२५	
४१	परवीर खड्का	खारा- ५	त्रिवेणी - ४	२०२३/०९	२०५६/११/१०	विवेणी ४ पोखरी
४२	अमर बहादुर बाँठा		त्रिवेणी - ४	२०२४/०२	२०५८/१२/१३	
४३	दल बहादुर वि क	खारा-७	त्रिवेणी - ५	२०३१/११/०९	२०५९/०१/२९	
४४	चन्द्र बहादुर ओली	खारा-९	त्रिवेणी - ५	२०३९/०३/१८	२०५७/११/०५	त्रिवेणी ७ कोचेरी
४५	सुन्दर ओली	खारा-९	त्रिवेणी - ५	२०३८/१०/०७	२०६१/११/०९	गुल्मी
४६	भुपेन्द्र ओली	खारा-९	त्रिवेणी - ५	२०३१/०२/२१	२०५९/११/२४	कोरबाङ
४७	दौलतराम घर्ति	खारा-७	त्रिवेणी - ५	२०२१	२०५३/०९/०१	डोल्पा त्रिवेणी
४८	रेशम (रिम) बहादुर घर्ति	खारा-७	त्रिवेणी - ५	२०३१/११/१५	२०५७/१२/१९	रुकुमकोट
४९	टेक बहादुर ओली	खारा-९	त्रिवेणी -५	२०१८		त्रिवेणी २ सिम्रुतु
५०	शुरविर खड्का	खारा-८	त्रिवेणी - ५	२०१६/१०/०३	२०५९/०२/२४	सल्यान
५१	देउरुप खत्री	खारा-८	त्रिवेणी - ५	२०३८/०३/	२०५९/१२/२४	कोरबाङखोला
५२	टिकाराम पुन	मुरु- १	त्रिवेणी - ६	२०१८/०६/१८	२०५५/०९/१४	त्रिवेणी ७ मेलपोखरी
५३	सिता पुन	मुरु- ३	त्रिवेणी - ६	२०३८/०८/०२	२०५६/१०/११	त्रिवेणी २ सिम्रुतु चौकी
५४	सृजना पुन	मुरु- ३	त्रिवेणी - ६	२०४२/०९/२१	२०५६/१०/११	त्रिवेणी २ सिम्रुतु चौकी
५५	भद्र बहादुर ओली	मुरु- १	त्रिवेणी - ६	२०३८	२०६१/०१/१४	
५६	सुवर्णा ओली	मुरु- १	त्रिवेणी - ६	२०४२/०१/०८	२०५९/०२/१५	त्रिवेणी ६ खारा ब्यारेक
५७	महेन्द्र परियार	मुरु- ९	त्रिवेणी - ६	२०४०/०४/०१	२०६१/०१/०३	
५८	कर्ण बहादुर खड्का	मुरु- ३	त्रिवेणी - ६	२०३२/०८/०६	२०५६/०६/१४	सल्यान
५९	विर बहादुर खड्का	मुरु- ३	त्रिवेणी - ६	२०४०/०३/०७	२०५५/११/०८	विवेणी ६ राङ्टे
६०	भद्र बहादुर ओली	मुरु- ९	त्रिवेणी - ६	२०१६/०८	२०५९/०३/०३	त्रिवेणी ६ बाँठाकोट
६१	सुमित्रा पुन मगर	मुरु- १	त्रिवेणी - ६	२०४२/०९/०३	२०५९/०२/१५	त्रिवेणी ६ खारा ब्यारेक
६२	डिल्ली बहादुर घर्ति	मुरु- १	त्रिवेणी - ६	२०२८/०३/१३	२०५६/०३/२८	सुर्खेत अबलचिङ
६३	पहल बहादुर खड्का	मुरु-३	त्रिवेणी - ६	२०३७/१०/०८	२०५५/१२/०६	त्रिवेणी ६ छाप्टेकटेरी
६४	खड्क बहादुर ओली	मुरु	त्रिवेणी - ७	२०१६/०२/१४	२०५९/०१/०४	त्रिवेणी ७ कोचेरी
६५	कृपाराम ओली	मुरु- ४	त्रिवेणी - ७	२००६	२०५६/०४/१४	त्रिवेणी ७ कुरल
६६	पल बहादुर ओली	मुरु- ५	त्रिवेणी - ७	१९९६	२०५९/०१/०४	त्रिवेणी ६ भ्यामखोला
६७	तिलक बहादुर ओली	मुरु- ४	त्रिवेणी - ७	२०२८/०६/१४	२०५३/०९/१६	त्रिवेणी ४ खारा कुरल
६८	भरत कुमार ओली	मुरु-४	त्रिवेणी - ७	२०१६	२०५५/१२/०६	त्रिवेणी ६ छाप्टेकटेरी
६९	हिरामणि वि.क	मुरु-८	त्रिवेणी - ७	२०१६/०४/१५	२०५८/०९/०४	त्रिवेणी ७ काउलेचौर
७०	भिम बहादुर पुन	मुरु-८	त्रिवेणी - ७	२०११/०४/०३	२०५९/०९/०४	त्रिवेणी ७ कोचेरी
७१	भिम बहादुर खड्का	पेउघा-५	त्रिवेणी - ८	२०३७/१०/१२	२०५६/०५/२६	त्रिवेणी ९ चोरबाटो
७२	भिम बहादुर रावल	पेउघा-२	त्रिवेणी - ९	२०२३/०३/०५	२०५५/११/२३	त्रिवेणी ७ चाख्लीबाङ
७३	खिमलाल खड्का	पेउघा- ८	त्रिवेणी -१०	२००६	२०५९/०१/०९	त्रिवेणी ७ सिसपाखा काउलेचौर
७४	दुर्गा बहादुर बुढा मगर	पेउघा- ८	त्रिवेणी - १०	२०१६	२०५९/०१/०९	त्रिवेणी ७ सिसपाखा काउलेचौर
७५	दुर्गा पुन मगर	पेउघा- ८	त्रिवेणी - १०	२०४५/०७	२०६१/०४/०४	पुर्तिमकाँडा पैयापाखा

विशेष उपस्थिति

१. अध्यक्ष श्री गणेशकुमार के.सी., हिमाल, त्रिवेणी गाउँपालिका

२. उपाध्यक्ष श्री राजकुमारी रेउले, खड्का, त्रिवेणी गाउँपालिका

३. संयोजक श्री रणबहादुर पुन, सामाजिक विकास समिति/पाठ्यक्रम संशोधन तथा परिमार्जन समिति, त्रिवेणी गाउँपालिका

४. प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री यज्ञबहादुर भण्डारी, त्रिवेणी गाउँपालिका

५. शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा प्रमुख श्री मानवहादुर वि.क., त्रिवेणी गाउँपालिका

६. श्री डिल्लीबहादुर मल्ल, नेपाल शिक्षक महासंघ त्रिवेणी गाउँपालिका अध्यक्ष

७. सहजकर्ता श्री जीतबहादुर शाह, पूर्व सदस्य, कर्णाली प्रदेश योजना आयोग